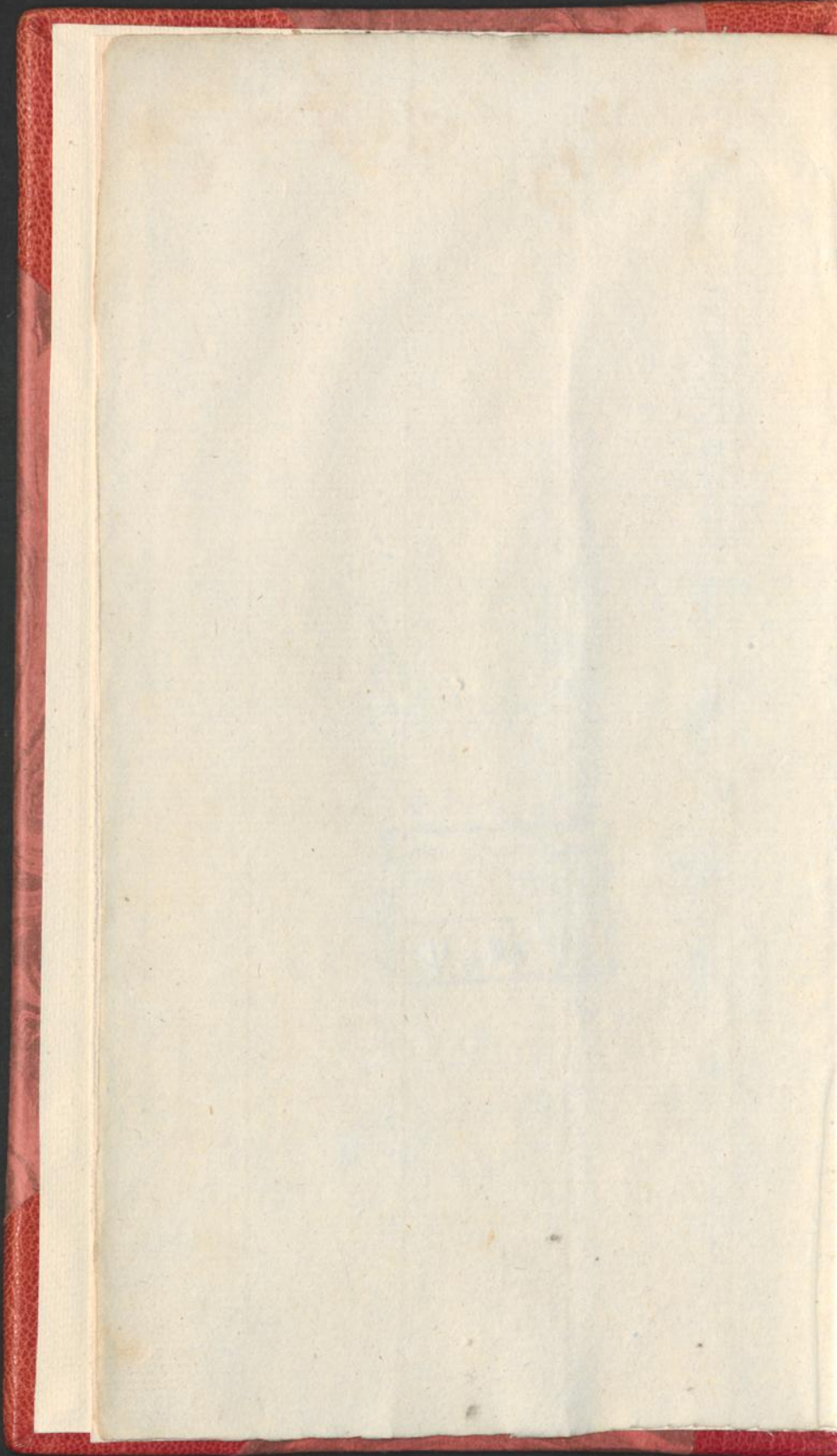

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
- Medizinisch. Abt. -
Düsseldorf
V 1464

91/4 R

9

ARTSENY-GEWASSEN.

VIERDE DEEL.

ARTSENY-GEWASSEN.

VIARDE BATE.

AF BEELDINGEN
DER
ARTSENY-GEWASSEN
MET DERZELVER
NEDERDUITSCH EN LATYNSCHE
BESCHRYVINGEN.

De Lapideus fecit.

TE AMSTERDAM
Bij J.C. SEPP EN ZOON
MDCCC.

Rara

DV 1670

Faint, illegible text at the bottom of the page, likely bleed-through from the reverse side.

VOORBERICHT.

Dit Plantwerk heeft thans door den dood van wijlen den Heer Dr. HOUTTUIJN het bijzonder noodlot, in de handen van den derden Schrijver te vallen. De Heeren SEFF en ZOOÏ, in-dachtig aan hunne bij de Intekening gedaane belofte, dit Werk volledig te zullen leveren, hebben mij aangezocht de verdere beschrijving over te nemen, en was het mogelijk, in dezelve sijnmaak te voltooijen.

Schoon het waar is, dat ik tot mijne uitspanning, mij gedeeltelijk met de Kruidkunde bezig houde, zo heb ik 'er echter nimmer aan gedacht, om als Schrijver in dit vak der Weeten-schappen te verschijnen, en ik waag het alleen op de aanmoedi-ging mijner, daar in zeer gevorderde Vrienden, na eenige vooraf ter hunner beoordeeling gegevene Proeven. 't Is waar, — ik kan zulks niet ontkennen — dat het eene gewaagde on-derneeming is, in de voetstappen, van een man gelijk wijlen de Heer HOUTTUIJN was, over wiens verdiensten de geheele Ge-leerde Republiek reeds voorlang beslist heeft, te willen treden, en mijnen draad daar te willen aanknoopen, alwaar de onverbid-delijke Parcen den zijnen hebben doorgeknipt! — Van deeze waarheid ben ik ook zo zeer overtuigd, dat ik nimmer deeze be-werking zoude hebben aanvaard, ware het niet dat ik dezelve leiddraad die mijn Voorganger gevolgt heeft, tot grondslag konde aanneemen.

Ligt had ik mij achter het masker des beroemden Mans kunnen verbergen, indien ik van mij had kunnen verkrijgen, mijne (onverhoopte) mislagen den Overledenen nog in het graf aan te wrijven, dan ik achtte het, met het Cbaracter van een eerlijk Man meer overeenkomstig te zyn, regt voor de vuist uit te ko-men, en mijne feilen zelve te draagen of te verbeteren.

Dit Werk zo als het zelve thans is, mag geene veranderingen

A

endst-

II V O O R B E R I C H T.

ondergaan, en schoon 'er zomtjids weelen zouden kunnen gemaakt worden, zoo wilde ik zulks liefst niet doen, te meer om dat de te vredenheid van het Algemeen alreeds daar over had beslist. Al wat mij dus te doen staat is; mijnen Voorganger te trachten gelijk te blijven: of ik hierin slaage, dit staat ter beoordeeling van het Algemeen en den gerechten konstrichter, van wien ik hoope dat hij mijne mislagen niet zal laten doorglippen, maar dezelve met gerechtigheid zo wel ten voordeele der wetenschap als mijne eigene onderrichting aanmerken. Waarheid blijft altoos waarheid, gegronde en op reeden steunende tegenspraak, is het licht derzelve.

De Heer HOUTTUIJN klaagde al, dat de Clasificatie en de Characteres van den Heer GMELIN dikwijls met zijne Nederduitsche naar LINNÆUS gemaakte verschilde, en dat niet ten onrechte. In dat opzicht telkens veranderingen in 't een of 't ander te maaken vind ik niet voegelijk, te meer, om dat het hier meer op den Nederduitschen Text naar HOUTTUIJN, dan wel om de Latijnsche van GMELIN aankomt. Wel heb ik de Clasificatie van GMELIN gehouden, maar daar de Text verschillende was, die van HOUTTUIJN.

Bij aldien het aanhaalen der meeningen van de nieuwere Geneeskunde, opzigtelijk de werkingskrachten der voornaamste thans meer in gebruik zijnde Artsenij-Gewasfen, zo veel zulks de ruimte toelaat, den Leezer aangenaam ware, zo zal ik ook dien aangaande niets nalaten, waardoor ik deszelfs genegenheid zoude kunnen winnen.

Amsterdam
den 1 Aug.
1798.

J. C. KRAUSS, Doctor. Medic.

SIJSTEMATISCHE

I N D E X

LIJST DER

SIJSTEMATICUS

P L A N T E N P L A N T A R U M .

VAN HET IVde DEEL.

PARTIS QUARTÆ.

DE Iste CLASSE.

MONANDRIA.

	Bladz.		Tab.
Ronde Kurkuma.	22	Curcuma rotunda.	322
Lange —————	23	————— longa.	323
Loog Zoukruid.	33	Salicornia Herbacea.	333

DE IIde CLASSE.

DIANDRIA.

Tweelingſche Monarda.	16	Monarda Didijma.	315
Pijpachtige —————	17	————— Fiftuloſa.	316

DE IIIde CLASSE.

TRIANDRIA.

Ooſtindiſche Tamarinde-Boſm.	74	Tamarindus Indica.	374
------------------------------	----	--------------------	-----

DE IVde CLASSE.

TETRANDRIA.

Groot Warkruid.	2	Cuscuta Europæa.	321
Klein —————	3	————— Epithijmum.	322

DE Vde CLASSE.

PENTANDRIA.

Grootbloemige Wonderbloem.	4	Mirabilis Jalappa.	303
Langbloemige —————	5	————— Longiflora	304
Gemeene Kamperſoelij.	6	Lonicera Periclijmenum.	305
Arcadiſche —————	7	————— Diervilla.	306
Europiſche Klimop.	18	Hedera Helix.	317
Gewoone Tabak.	19	Nicotiana Tabacum.	318
Fijnbladige Steen-Eppe.	26	Sifon Ammi.	326
Kruidrige —————	27	————— Amomum.	327
Ruigbladig Loogkruid.	28	Salfola Kali.	328
Ongedoord —————	29	————— Soda.	329
Wilde Eppe Selie.	30	Selinum Paluſtre.	330
Tegengiftige Zijde Vrugt.	34	Aſclepias Vincetoxicum.	334
Gewoone Wijngaard.	51	Vitis Vinifera.	341
Gemeen Krielzaad.	52	Tordijlijum Officinale.	352
Gewoone Doornappel.	66	Datura Stramonium.	366
Witte —————	67	————— Metel.	367

Ge-

SIJSTEMATISCHE LIJST

	Bladz.		Tab.
<i>Gewoone Kina-Boom.</i>	75	<i>Cinchona Officinalis.</i>	375
<i>Familijfche Spaanfche Peper.</i>	83	<i>Capficum Annuum.</i>	383
<i>Zwarte Beifen-Boom.</i>	88	<i>Ribes Nigrum.</i>	388
<i>DE VIde CLASSE.</i>		<i>HEXANDRIA.</i>	
<i>Geweene Dorbladige Aloë.</i>	62	<i>Aloë perfoliata vulgaris.</i>	362
<i>Dorbladige Socotrijnfche Aloë.</i>	63	— <i>Succotrina.</i>	363
<i>DE VIIIte CLASSE.</i>		<i>OCTANDRIA.</i>	
<i>Groote Spaanfche Kers.</i>	15	<i>Tropæolum majus.</i>	314
<i>DE IXde CLASSE.</i>		<i>ENNEANDRIA.</i>	
<i>Gepalmte Rhabarber.</i>	24	<i>Rheum Palmatum.</i>	324
<i>Mojcovifche ———</i>	25	— <i>Rhabarbarum.</i>	325
<i>DE Xde CLASSE.</i>		<i>DECANDRIA.</i>	
<i>Stijrax-Boom.</i>	87	<i>Stijrax Officinalis.</i>	387
<i>Korrelig Steenbreek.</i>	93	<i>Saxifrago Granulata.</i>	393
<i>DE XIIde CLASSE.</i>		<i>ICOSANDRIA.</i>	
<i>Praamen Braamboos.</i>	57	<i>Rubus Fructiofus.</i>	357
<i>Gewoone ———</i>	58	— <i>Idæus.</i>	358
<i>Arek Pinang-Boom.</i>	68	<i>Areca Catechu.</i>	368
<i>Kruipend Garferik.</i>	84	<i>Potentilla Reptans.</i>	384
<i>Kwee Ooft-Boom.</i>	89	<i>Pijrus Cydonia.</i>	389
<i>Appel ———</i>	90	— <i>Malus.</i>	390
<i>DE XIIIde CLASSE.</i>		<i>POLYANDRIA.</i>	
<i>Gewoone Granaat-Boom.</i>	40	<i>Punica Granatum.</i>	340
<i>Europifche Linde-Boom.</i>	59	<i>Tilia Europæa.</i>	359
<i>Perfiken Amandel Booms.</i>	60	<i>Amijgdalus Perfica.</i>	360
<i>Geweene ———</i>	61	— <i>communis.</i>	361
<i>Wolfsdood, Monnikfchappen.</i>	70	<i>Aconitum Lijcoëtorum.</i>	370
<i>Getipte ———</i>	71	— <i>Cammarum.</i>	371
<i>Tegengiftige ———</i>	72	— <i>Anthora.</i>	372
<i>Kruidnigel-Boom.</i>	98	<i>Carijophillus Aromaticus.</i>	398
<i>Veld Anemone.</i>	99	<i>Anemone Pratenfis.</i>	399
<i>Boschminnende ———</i>	100	— <i>Nemorofa.</i>	400
<i>DE XIVde CLASSE.</i>		<i>DIDYNAMIA.</i>	
<i>Paarich Vingerhoed.</i>	31	<i>Digitalis purpurea.</i>	331
			<i>Lom.</i>

DER P L A N T E N.

	Bladz.		Tab.
Lammerig Zwartkoorn.	32	Melampyrum Nemorosum.	332
Zwarte Ballota.	35	Ballota nigra.	335
Middelbaar Leeuwenbek.	47	Antirrhinum Orontium.	347
Groot ———	48	————— Majus.	348
Gemeen ———	49	————— Linaria.	349
Piekladig ———	50	————— Elatine.	350
Moldaviſch Draakſkop.	77	Dracocephalum Moldavica.	377
Kanariſch ———	78	————— Canarienſe.	378
Meliſjeblaadig Kruisbloem.	95	Melitis Meliſjophillum.	395

DE XVIde CLASSE.

TETRADYNAMIA.

Winter-Kers, Seen-Raket.	94	Eriſimum Barbarea.	394
--------------------------	----	--------------------	-----

DE XVIIde CLASSE.

MONODELPHIA.

Laage Katoen-Boom.	82	Gosſijpium Herbaceum.	382
--------------------	----	-----------------------	-----

DE XVIIIde CLASSE.

DIADELPHIA.

Japaneſche Slinger-Boom.	96	Dolichos Soja.	396
Jeukende ———	97	————— Pruriens.	397

DE XVIIIde CLASSE.

POLYADELPHIA.

Witte Kajupeetje-Boom.	91	Melaleuca Leucadendron.	391
Theobrama Kakau-Boom.	92	Theobrama Cacao.	392

DE XIXde CLASSE.

SYNGENESIA.

Cijpresachtig Cijpreskruid.	8	Santolina Chamae-Cijpariſus.	307
Gemeen Reine Varen.	9	Tanacetum vulgare.	308
Welriekende ———	10	————— Balfamita.	309
Fleſchnchtige Kalabas.	21	Cucurbita Lagenaria.	320, 321
Gevlakt Ringenkruid.	41	Hijpocharis maculata.	341
Rooloops Alant.	42	Inula Diſſenterica.	342
Kogelbloemige ———	43	————— Pulicaria.	343
Duiſche ———	44	————— Germanica.	344
Gewoone ———	45	————— Helenium.	345
Pokkige Lobelia.	46	Lobelia Siphilitica.	346
Edel Duizenblad.	53	Achillea Nobilis.	353
Dragon ———	54	————— Ptarmica.	354
Zwartagtig ———	55	————— Atrata.	355
Balzemiek ———	56	————— Ageratum.	356
Stinkende Salade.	64	Lactuca viroſa.	364
Gewoone ———	65	————— fativa.	365
Driekleurige Viool.	73	Viola Tricolor.	373

Laage

SIJSTEMATISCHE LIJST DER PLANTEN.

	Bladz.		Tab.
<i>Laage Slangenwortel.</i>	80	Scorzonera Humilis.	380
<i>Spaansche ———</i>	81	———— Hispanica.	381
DE XXste CLASSE.		GYNANDRIA.	
<i>Harlekijn Standelkruid.</i>	36	Orchis Morio.	336
<i>Tweebladig ———</i>	37	———— Bifolia.	337
<i>Krijgsmans ———</i>	38	———— Militaris.	338
<i>Banilje Boomplaag.</i>	69	Epidendrum Vanilla.	369
DE XXIste CLASSE.		MONOECIA.	
<i>Gewoone Komkommer.</i>	11	Cucumis sativus.	310
<i>Eivormige ———</i>	12	———— anguria.	311
<i>Meloen ———</i>	13	———— Melo.	312
<i>Koloquint ———</i>	14	———— Colocijnthis.	313
<i>Water Meloen Kalabas.</i>	20	Cucurbita Citrullus.	319
<i>Europische Klitjes.</i>	39	Xantium Strumarium.	339
<i>———— Cijpresse-Boom.</i>	76	Cupressus sempervirens.	376
DE XXIIste CLASSE.		DIOECIA.	
<i>Balzemgeevende Popelier.</i>	85	Populus Balsamifera.	385
<i>Zwarte ———</i>	86	———— Nigra.	386
DE XXIIIste CLASSE.		POLYGAMIA.	
<i>Witbloemige Nieswortel.</i>	79	Veratrum Album.	379

VERVOLG VAN DE
N A A M L I J S T

D E R

Intekenaaren.

OP HET ARTZENIJKUNDIG PLANTENWERK,

welke voor de Drie Eerste Deelen niet heeft kunnen
geplaatst worden.

A.

Appel, (P. J.) te Amsterdam.

D.

Demory, (le Cn.) Chirurgien en
Chef titulaire de l'Hopital Mi-
litaire a Gand.

K.

Koetsveld, (J. van) te Delft.

L.

Lans, (Lucas) te Amsterdam.

Lups, (C.) te Amsterdam.

P.

Posthoven, (Hendrik van) in
's Hage.

IN A N M I 18 2 T

o e b

Jacobson

OP RET ARVENHJORDIG PLANVANDT

og de for de danske Dele af det danske

A	1825 (1825) to 1826
B	1826 (1826) to 1827
C	1827 (1827) to 1828
D	1828 (1828) to 1829
E	1829 (1829) to 1830
F	1830 (1830) to 1831
G	1831 (1831) to 1832
H	1832 (1832) to 1833
I	1833 (1833) to 1834
J	1834 (1834) to 1835
K	1835 (1835) to 1836
L	1836 (1836) to 1837
M	1837 (1837) to 1838
N	1838 (1838) to 1839
O	1839 (1839) to 1840
P	1840 (1840) to 1841
Q	1841 (1841) to 1842
R	1842 (1842) to 1843
S	1843 (1843) to 1844
T	1844 (1844) to 1845
U	1845 (1845) to 1846
V	1846 (1846) to 1847
W	1847 (1847) to 1848
X	1848 (1848) to 1849
Y	1849 (1849) to 1850
Z	1850 (1850) to 1851

LIJST DER
GEWASSEN, PLANTARUM,

WELKE IN DIT VIERDE
DEEL GEVONDEN
WORDEN.

QUÆ IN QUARTO HOC
VOLUMINE CONTI-
NENTUR.

Cuscuta Europæa. . . . Tab. 301
 — *Epithymum.*
Mirabilis Jalappa.
 — *Longiflora.*
Lonicera Periclymenum.
 — *Diervilla.*
Santolina Chamæcyparissus.
Tanacetum Vulgare.
 — *Balsamita.*
Cucumis Sativus.
 — *Anguria.*
 — *Melo.*
 — *Colocynthis.*
Tropæolum Majus.
Monarda Didyma.
 — *Fistulosa.*
Hedera Helix.
Nicotiana Tabacum.
Cucurbita Citrullus.
 — *Lagenaria.*
 — *Lagenaria.*
Curcuma Rotunda.
 — *Longa.*
Rheum Palmatum.
 — *Rhabarbarum.* . . . 325.
Sison Ammi.
 — *Amomum.*
Salsola Kali.
 — *Soda.*
Selinum Palustre.
Digitalis Purpurea.
Melampyrum Nemorosum.
Salicornia Herbacea.
Asclepias Vincetoxicum.
Ballota Nigra.
Orchis Morio.
 — *Bifolia.*
 — *Militaris.*
Xanthium Strumarium.
Punica Granatum.
Hypochoeris Maculata.
Inula Dysenterica.
 — *Pulicaria.*
 — *Germanica.*
 — *Helenium.*
Lobelia Siphilitica.
Anthriscum Orontium.
 — *Mojus.*
 — *Linaria.*
 — *Elatine.* . . . 350.)

Vitis Pinifera. . . . Tab. 351.
Tordilium Officinale.
Achillea Nobilis.
 — *Etarmica.*
 — *Atrata.*
 — *Ageratum.*
Rubus Fruticosus.
 — *Idæus.*
Tilia Europæa.
Amigdalus Persica.
 — *Communis.*
Aloë perfoliata Vulgaris.
 — *Succotrina.*
Lactuca Virosa.
 — *Sativa.*
Datura Stramonium.
 — *Metel.*
Areca Catechu.
Epidendrum Vanilla.
Aconitum Lijochonum.
 — *Camarum.*
 — *Anthora.*
Viola Tricolor.
Tamarindus Indica.
Cinchona Officinalis. . . . 375.
Cupressus Semper virens.
Dracocephalum Moldavica.
 — *Canariense.*
Veratrum album.
Scorzonera Humilis.
 — *Hispanica.*
Gosijptium Herbaceum.
Capsicum annum.
Potentilla Reptans.
Populus Balsamifera.
 — *Nigra.*
Stiirax Officinale.
Ribes Nigrum.
Pijrus Cijdonia.
 — *Malus.*
Melaleuca Leucadendron.
Theobrama Cacao.
Saxifraga Granulata.
Erijsimum Barbarea.
Melittis Mellisophijllum.
Dolichos Soja.
 — *Pruriens.*
Carijophijllus Aromaticus.
Anemone Pratensis.
 — *Nemorosa.* . . . 400.

G R O O T
W A R K R U I D .

De IVde C L A S S È .

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUYN, IIde
Deel VIIde St., bl. 378.WARKRUID met zittende of onge-
steelde Bloempjes.

- a. De eenbladige half vierspleetige
Kelk.
- b. De eenbladige eivonde Bloem, met
de vierspleetige opening.
- c. Dezelve openesneeden met vier
Meeldraadjes en vier schubbigge
Honingbakjes.
- d. Een afgezonderd Meeldraadje met
een schubswijs Honingbakje.
- e. Het Vruchtbeginzel met twee Stij-
len en naatwlijks merkbaare Stem-
pels.
- f. Hetzelvde geopend, is tweehokkig
met vier Landjes.

g. Hetzelvde van boven te zien.

BLOEITIJD. Groeit als Roosplant
in 't Kreupelbosch struiken enz. sling-
gert zig om deezen, en voed zig in
't vervolg zijner groeiing van hun-
ne zappen: dikwijls is 'het zeer ver-
voortkruijpende. In de Provincie
Gelderland wind het zig zontijds
om het Plasch; in die van Utrecht
om de Haagen en in Friesland om
de Heide. Het bloeit in de Maand
Julij en Augustus.

C U S C U T A
E U R O P Æ A .

C L A S S I S IVta.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde pag. 285.

CUSCUTA floribus sessilibus.

- a. Perianthium monophyllum se-
miquadrifidum.
- b. Corolla monopetala ovata ore
quadrifido.
- c. Eadem aperta cum Stamimbus
quatuor & quatuor squamulis
nectariferis.
- d. Stamen separatum cum squamu-
la nectarifera.
- e. Germen cum Stijlis duobus &
Stigmatibus vix notabilibus.
- f. Idem apertum, biloculare, cum
seminibus quatuor.
- g. Idem a superiore parte.

TEMP. FLOR. Planta parasitica,
quæ abunde crescit in sepibus,
alias plantas caule volubili ob-
ducit, & nutrimentum ex eis in
proprium incrementum haurit lon-
gissimeque se sæpe extendit. In
Geliæ provincia interdum linum,
Ultrajedina sepes, Frisæ ericas
obducens invenitur. Floret Julio
& Augusto.

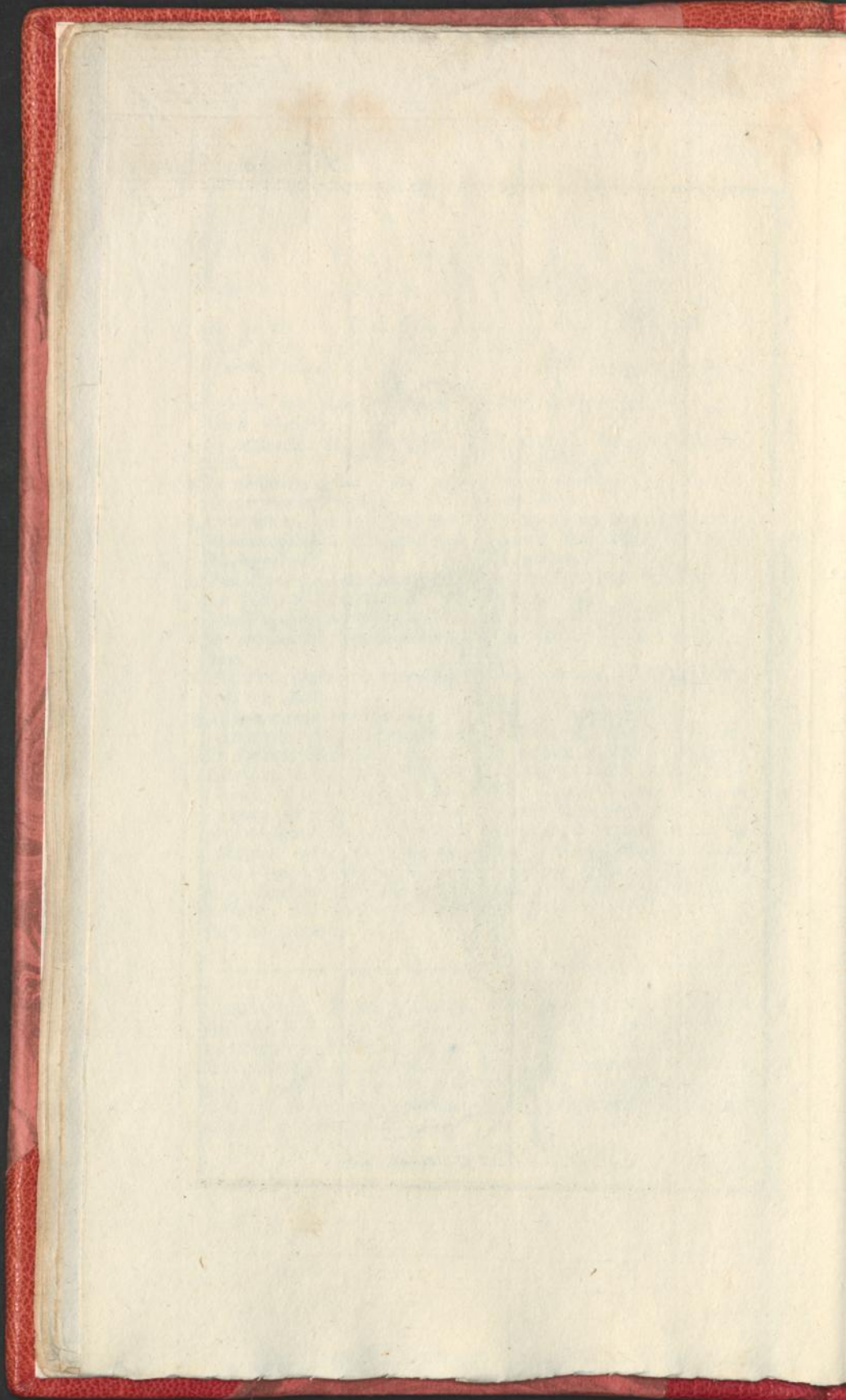
GEBRUIK. *Wrange, Schorste, Filikruid* is de, aan 't algemeen
bekende, Nederduitsche naam van deeze Plant. Het heeft een bitter-
en scherpachtigen smaak zonder reuk. Het word als een prikke-
lend, verdeelend en oplosfend middel gepreezen en is uit dien
hoofde van de ouden als een purgeermiddel, voorgeschreeven. —
Ook zal het bij tusfschenpoozende Koortfen en verstopping der Inge-
wanden van dienst zijn.

KLEIN

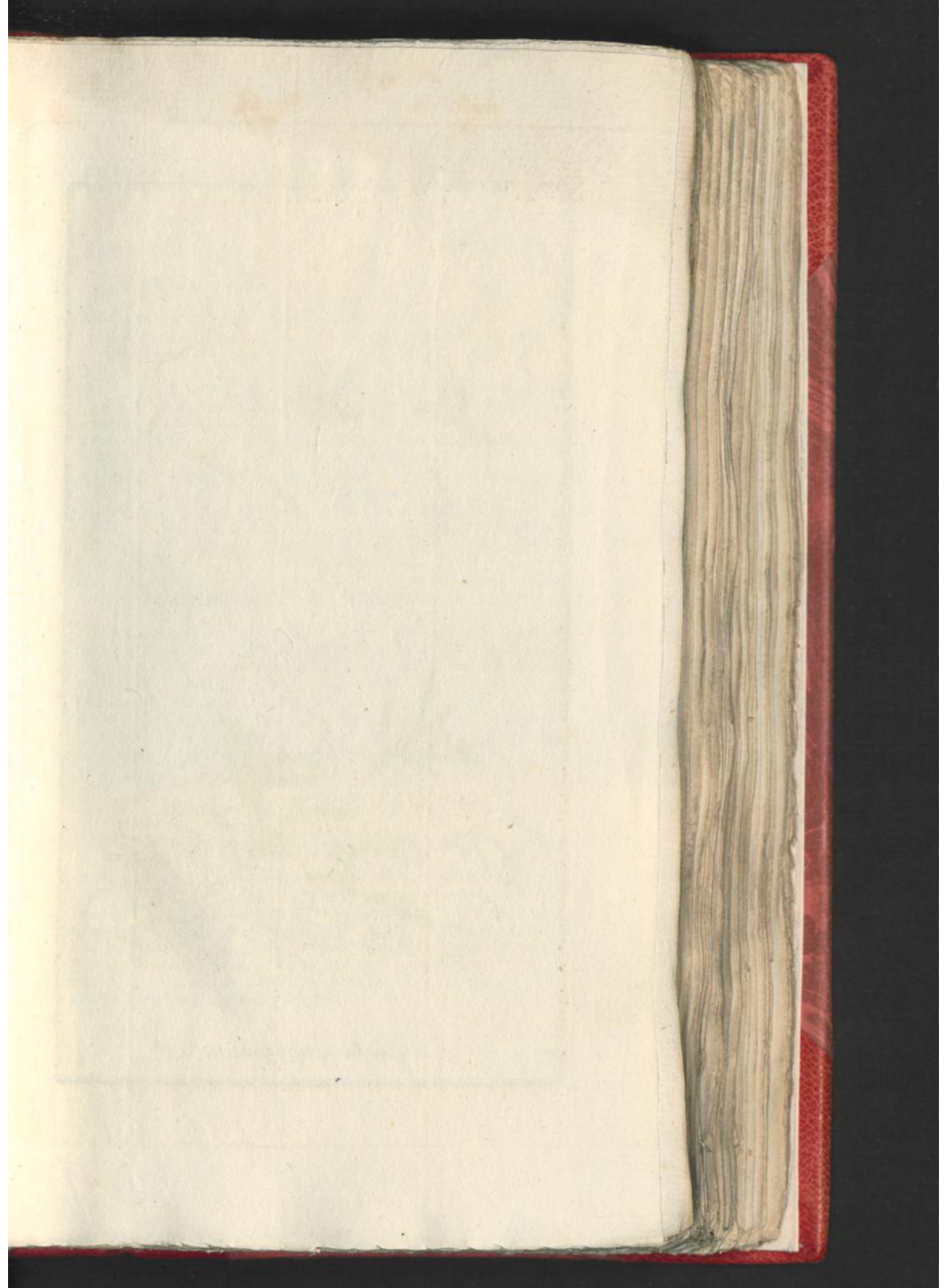

Cuscuta Europaea, L.

Cuscuta epithymum. L.

K L E I N
W A R K R U I D.

De IVde C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIdæ*
Deel VIIde St., bl. 382.WARERUID met vastzittende of on-
gesleelde vijfdeelige Bloemen, die
met blikjes omringt zijn.

- a. De eenbladige half vierdeelige
Kelk.
- b. Dezelvde vergroot met een dek-
blaadje.
- c. De vijfpleetige (zomtjds vier-
pleetige) Bloemkrans, met vijf
Meeldraadjes (ook wel vier) en
de Stempel.
- d. Het Zaadhokje met het Zaad,
zijnde alle Deelen vergroot.

BLOEITJID. Deze Plant groeit
in Oostelijke climaat en om de wilde
Thijm geslingerd, ook op verschei-
den plaatsen van Duitschland (in
Gelderland, Utrecht en Friesland
op en om de Heide gewonden, (zie Sr.
v. GRUNS spec.) de Heide, het Wal-
stroo en andere planten omwindende.
Zijn bloeitijd is Julius en Augustus.

C U S C U T A
E P I T H I J M U M.

C L A S S I S IVa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIdæ pag. 285.CUSCUTA floribus sessilibus quin-
quefidis bracteis obvallatis.

- a. Perianthium monophyllum fe-
miquadrisfidum.
- b. Idem magnitudine aucta cum
bractea.
- c. Corolla quinquefida (interdum
quadrisfida) cum Stamini-
bus quinque (vel etiam quatuor) &
Stigmate.
- d. Capsula cum seminibus, omnes
partes magnitudine auctæ.

TEMP. FLOR. Crescit hæc planta
præcipue in Oriente in Thijmo
in aliis locis Germaniæ (in *Geiricæ*,
Ultrasjæ & *Frisiæ* regionibus
circum ericas se volvens, (vid. Sr.
v. GRUNS spec.) ericam, galium &
alias plantas obducens. Floret
Julio & Augusto,

GEBRUIK. De smaak is sterker en heeter als van het voorgaan-
de, en daar het zig om de wilde Thijm slingert, en zig van zijne
zappen voed, zo is ligt naa te gaan, dat het deszelfs reuk zeer sterk
aantrekt. Dit was ook de reede, waarom men in voorgaande tij-
den de voorkeur boven het voornoemde hier aan gaf, in meening,
dat het zelfs de beste zappen van de Thijm had opgesturpt en zelfs
werkzaamer dan deeze zij. Zijne Medicinale krachten zijn voor
't overige van dezelfde waardij als van het voornoemde. 't Geen
men in de Apotheeken gebruikte wierd uit *Creta* aangebragt, en
daarom *Epithijmum Creticum* genoemd.

GROOTBLOEMIGE
WONDERBLOEM.MIRABILIS
JALAPPA.

De Vde CLASSE.

CLASSIS Vis.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUYN, IIde
Deel VIIde St., bl. 618.Conf. LINNÆI Syst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ pag. 377.WONDERBLOEM met vegtopfstaande
end-getropte Bloemen.MIRABILIS floribus congestis ter-
minalibus erectis.

a. De eenbladige vijfdeelige Kelk.

a. Perianthium monopijllum quin-
que partitum.b. De eenbladige Trechtervormige
Bloem met de vijfspleetige Rand.b. Corolla infundibuliformis, lim-
bo quinquefid.c. Dezelve opengesneeden met vijf
Meeldraaijes.c. Eadem aperta cum quinque Sta-
minibus.

d. Het Honingbakje.

d. Nectarium.

e. Een afgezonderd Meeldraaije.

e. Stamen separatum.

f. Het rondachtig Vruchtbeginzel,
met de lange Stijl, en de kloots-
vormige gestipte Stempel.f. Germen subrotundum, Stijlus
longus & Stigma globosum
punctatum.

BLOEITIJD. Zelfs LINNÆUS hield
deze Plant voor de waare Jalappe.
Zij groeit in Brasiliën, waar men
van haare Wortelen laxeerende wer-
king bewonden heeft. Thans is zij we-
gens de verscheidene kleur van haare
Bloemen een cieraad onzer Tuinen.
Hier nevens staat te bemerken, dat
de Jalappe Winde de waare bij ons
in gebruik zijnde Jalappe-Wortel
opleeverd. In de Maand Augustus
bloeit zij ter hoogte van 3 à 4 voeten.

TEMP. FLOR. Ipse LINNÆUS hanc
plantam olim pro vera habuit Ja-
lappa. Crescit sponte in Brasilia,
ubi radices vim habere aperien-
tem expertum est. Nunc flores
ejus varii coloris hortos nostros
amœnitate & pulchritudine ornant.
Notandum interdum est, Convol-
volum Jalappam veram nobis usu-
tatam Jalappæ radicem proferre.
Hæc floret Augusto & Septembri
3 à 4 pedum altitudine.

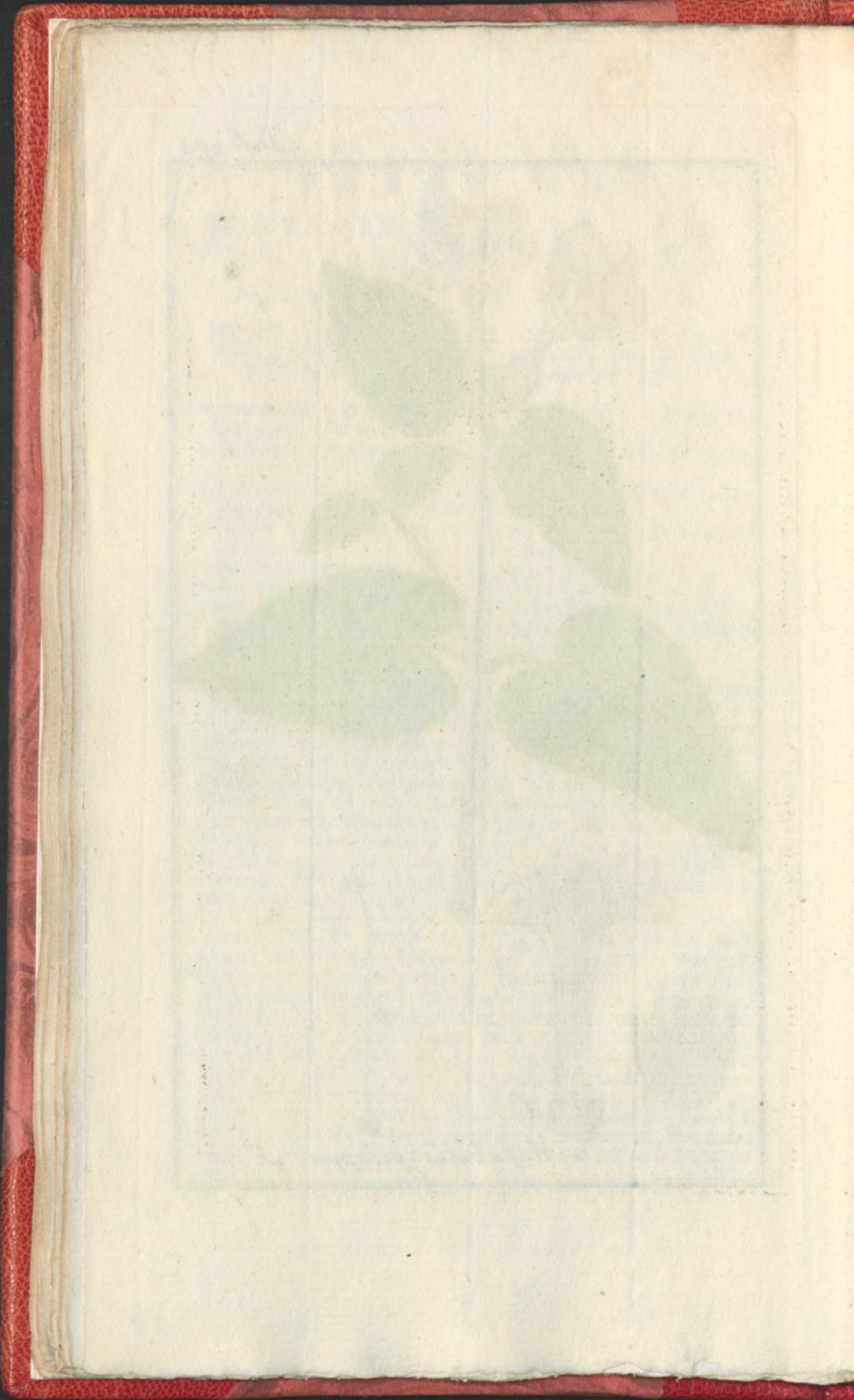
GEBRUIK. De Wortel deezer Plant heeft een zwakke reuk
en niet onaangename scherpe smaak, de keel en neus kittelend,
sleekelend en niezen verwekkende. Zommigen schrijven aan deeze
Wonderbloem een purgeerende kraecht toe, sommigen betwisten ze
haar. Zo veel is ondertusschen na nieuwere proefneemingen be-
vonden, dat het melkachtig vogt, dat uit de versche wortel druip,
zeer veel harst opgeeft, en dat dit een sterk purgeerende kracht
hebbe, zo dat wel honden met twintig greinen daarvan ge-
dood zijn. Bij de mensch word zij van twee tot tien greinen ge-
geeven, en als een goed worm en purgeer middel aangepreezen.
De strijd of deeze de waare Jalappe of de Convolvulus zij, is nog niet
beslist. Nieuwere Plantkenners houden 'er de *Mirabilis Dichotoma*
voor.

LANG-

Mirabilis jalappa, L.

Mirabilis longiflora, L.

LANGBLOEMIGE
WONDERBLOEM.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 619.WONDERBLOEM met vergaarde, zeer
lange eenigermate knikkende en-
delingsche Bloemen en tuigachtige
Bladen.

- a. De eenbladige in vijven gedeelde
Kelk.
b. De eenbladige trechtersgewijze
Bloemkrans met de vijfpleetige
Rand.
c. Dezelve geopend met vijf Meel-
draadjes.
d. Het rondachtig Vruchtbeginsel, de
draadswijze Stijl en de klootach-
tige gestippelde Stempel.

BLOEITIJD. De vermaarde GLE-
DITSCH hield deze soort voor de
waare Jalappe. Zij groeit in
Mexico, en word zeer ligt in onze
Tuinen van vier tot vijf voeten
hoogte gekweekt, bloeiende in Au-
gustus en September.

MIRABILIS
LONGIFLORA.

CLASSIS Va.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Ima pag. 377.MIRABILIS floribus congestis lon-
gissimis, subnatis, ter-
minalibus, foliis subvillosis.

- a. Perianthium monophyllum quin-
quepartitum
b. Corolla monopetala infundibu-
liformis limbo quinquesido.
c. Eadem aperta cum quinque Sta-
minibus.
d. Germen subrotundum, Stijlus
filiformis & Stigma globosum
punctatum.

TEMP. FLOR. CEL. GLEDITSCH
hanc speciem pro vera Jalappa te-
nuit. Crescit in Mexico, facile
quoque in hortis nostris colitur
altitude 4 à 5 pedum. Floret
Augusto & Septembri.

GEBRUIK. Ook aan de Wortel van deze soort *Wonderbloem*,
worden van den een purgeerende krachten toegeschreeven, van den
anderen ontkend. (LINNÆUS hield ze eenige tijd voor de waare
JALAPPE) Anderen schrijven haar een regtstreeks tegenrijdige,
naamelijk samentrekkende, maagversterkende en winddrijvende
kracht toe. Daar het middel niet in gebruik is, zo zijn 'er ook zo
veel ik weete, ten minsten zedert 150 jaaren geen proefneemin-
gen van bekend. — En waartoe ook deeze? 'er ontbreeken ons
althans geene Purgeermiddelen! — Zoude men ook van de
werkingswijze van het geslagt op die der soort mogen beslissen?

GEMEENE
KAMPERFOELIJ.

De *Vde* CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, *1lde*
Deel IVde St., bl. 213.

- KAMPERFOELIJ met *Eijronde endknopjes*, die als *geschubd* zijn, de *Bladen t'eenemaal onderscheiden*.
- De *kleine in vijven gedeelde Kelk*.
  - De *geopende eenbladige vijfdeelige gepijpte Bloemkrans met vijf Meeldraadjes*.
  - Een *afgezonderd Meeldraadje*.
  - Het *rondacltig Vrughtbeginsel met den Stijl en stompe Stempel*.
  - De *genavelde Bezie*.
  - Dezelvde *geopend is tweehokkig*.
  - Het *Zaad*.

BLOEITIJD. Het *groeit in 't Kruzelbosch en in de Boschen om de Struiken geslingerd*. In *Nederland aan de Weegen bij Zutphen, Harderwijk*, in het *Haarlemmer Hout enz.*, en *overal op schaduwagtige Plaatsen*, *bloeit in Junij en Julij*.

LONICERA
PERICLIJMENUM.

CLASSIS *Vta*.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. 1lde Part.*
Imæ pag. 368.

- LONICERA *capitulis ovatis imbricatis terminalibus, foliis omnibus distinctis. (*)*
- Perianthium parvum quinque partitum*.
  - Corolla monopetala, tubulosa, quinque partita, aperta cum Stamimbus quinque*.
  - Stamen separatum*.
  - Germen subrotundum, Stijlus & Stigma obtusum*.
  - Bacca umbilicata*.
  - Eadem aperta bilocularis*.
  - Semen*.

TEMP. FLOR. *Crescit in sepibus & silvis, ubi fruticibus adhæret*. In *Belgia ad vias prope Zutphen, Harderovicam, in luco Harlemensæ &c*, *ubique in locis umbrosis & floret Junio & Julio*.

GEBRUIK. *Weeuwotjes, Wilde Camperfoelij* word dit *Gewas* door de *Boeren* genoemd. De *Bloemen, Bladen en Stengen* zijn voortijds in gebruik geweest. Het word als *Winddrijvend* aangeprezen: ook zal het bij *Zinkingen, Aemborstigheid, de Hoest*, enz. van nut zijn. *Uiterlijk* word het als een *Wondmiddel* vooral bij *oude Klierachtige uitslag en Huidziektens* gebruikt.

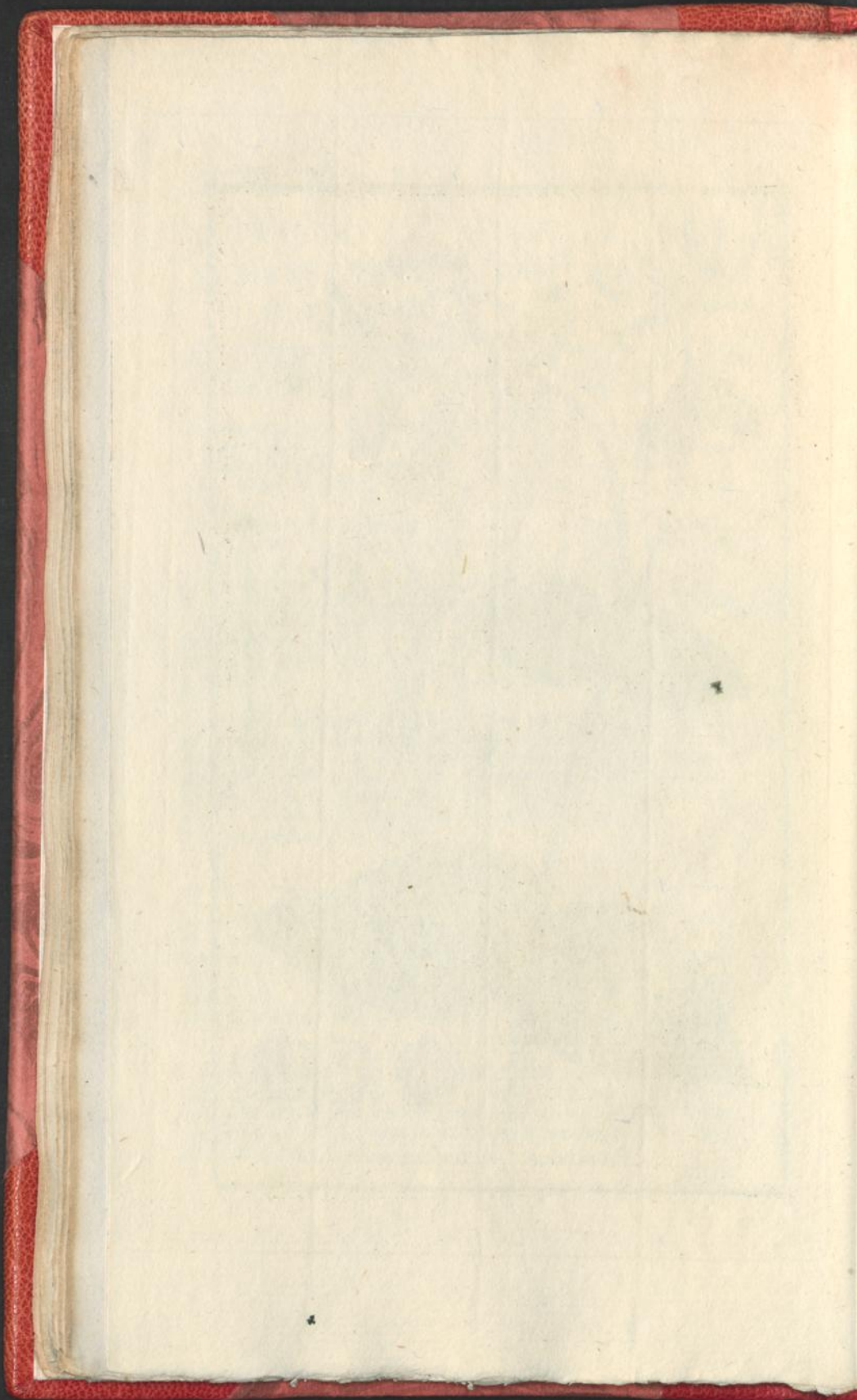
(*) GMELIN heeft hier *andere onderscheidingsteekens*, naar *om dat* deze aan de *Nederduitsche van HOUTTUYN niet gelijk komen*, heb ik lievt deze willen laten staan. *Terwijl het meer om de Nederduitsche dan de Latijnsche Text te doen is: zo is 't mijne meening dit in 't vervolg ook zo te houden.*

AKA.

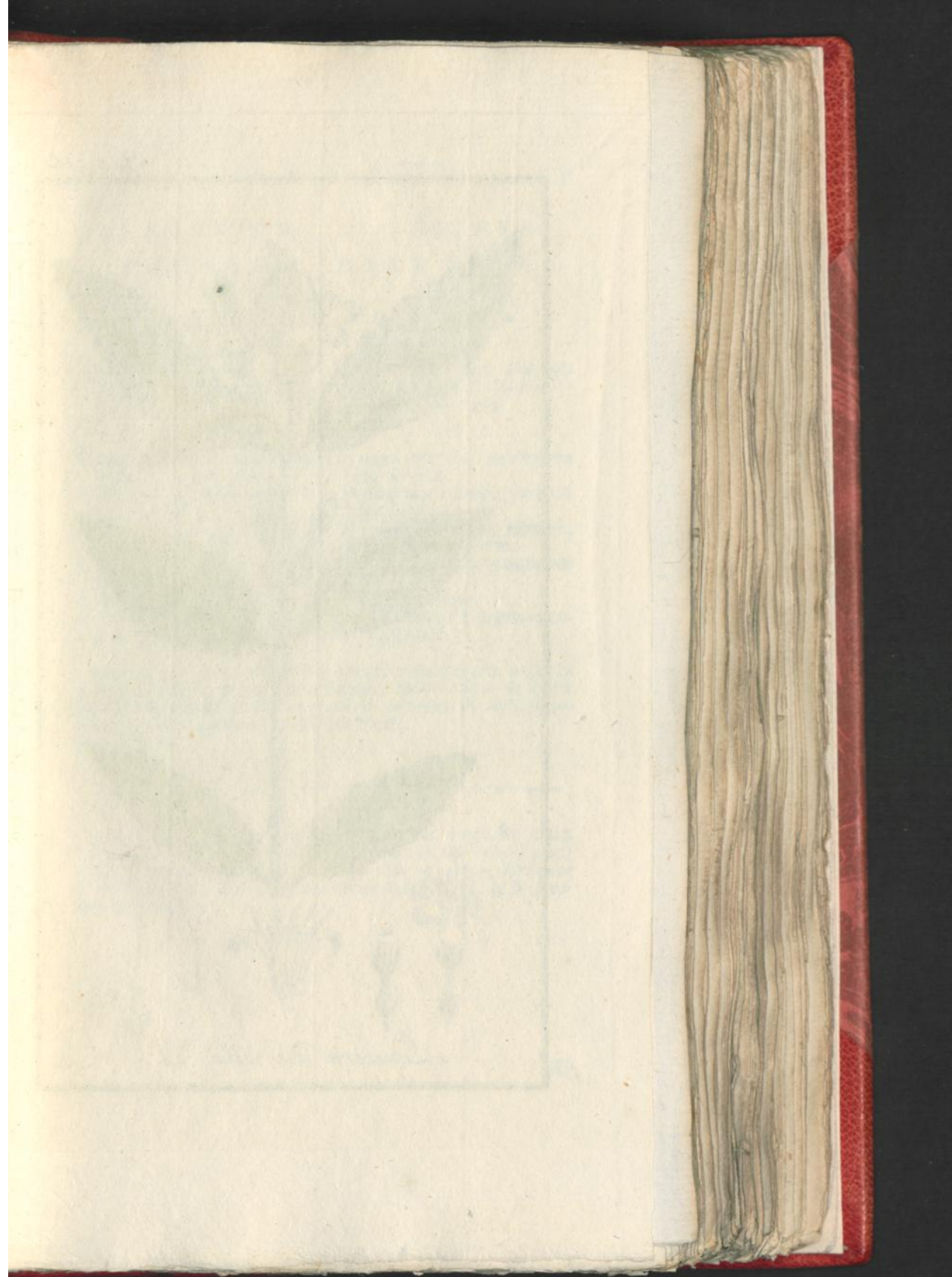

Lonicera periclymenum. L.

Lonicera diervilla L.

AKADISCHE
KAMPERFOELIJ.LONICERA
DIERVILLA.

De Vde CLASSE.

CLASSIS Via

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IVde St., bl. 223.Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ pag. 369.KAMPERFOELIJ met zijdelingsche
Trosfen en getande Bladen.LONICERA racemis terminalibus
foliis ferratis.a. De vijfdeelige Kelk boven het
Vrugtbeginfel.a. Perianthium quinque partitum
supra germen.b. De eenbladige gepijpte Bloem met
de vijfdeelige Rand.b. Corolla monopetala, tubulosa,
limbo quinque partito.c. Dezelve opengesneeden met vijf
Meeldraadjes.c. Eadem aperta cum quinque Sta-
minibus.

d. Een afzonderlijk Meeldraadje.

d. Stamen separatum.

e. Het Vrugtbeginfel, de Stijl en
Stomp gekopte Stempel.e. Germen Stijlus & Stigma obtu-
so capitatum.BLOEITIJD. *Hot groeit vrij al-
gemeen in Canada en word zeer
ligt in onze Hoven tot de hoogte
van twee voeten gekweekt; bloei-
jende in Junij.*TEMP. FLOR. Sponte crescit in
Canada, facile colitur in hortis
nostris altitudine bipedali Junio
florete.

GEBRUIK. De Stengen of Stipites, die een walgelijke smaak hebben, worden als een aanzettend Middel en als Urindrijvend, in de *Gonorrhæa* geroemd. In Europa zijn 'er geene bijzondere uitwerkingen van bekend, vermits zij tot dus verre alleen in America in gebruik is.

C I J P R E S A C H T I G S A N T O L I N A
C I J P R E S K R U I D. C H A M Æ - C I J P A R I S S U S.

De XIXde CLASSE.

CLASSIS XVIIIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 565.

CONF. LINNÆI Sist. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di part.
IIde pag. 1205.

C I J P R E S K R U I D met eenbloemige
Steeltjes en vierwoudig-getande
Bladen.

SANTOLINA pedunculis unifloris;
foliis quadrifariam dentatis.

- a. De gemeenschappelijke halfronde Kelk.
- b. De samengestelde Bloem.
- c. Een tweeflachtig Bloempje.
- d. Hetzelve geopend.
- e. Geslachts Deelen, naamelijk
- f. Vijf samengelegte Meeldraadjes.
- g. Het vierzijdig langwerpig Vrucht-
beginsel met de Stijl en twee
Stempels.
- h. Een dwarsdoorgesneeden Blad.

- a. Calix communis hemisphæri-
cus.
- b. Corolla composita.
- c. Corollula hermaphrodita.
- d. Eadem aperta.
- e. Partes sexus ejusdem, scilicet
- f. Stamina quinque coalita.
- g. Germen tetragonum oblongum
cum Stijlo & duobus Stigmati-
bus.
- h. Folium transversum dissectum.

BLOEITIJD. Het word in onze
Tuinen geplant, maar groeit anders
in warme Climaaten van zelve,
bijna twee voet hoog en bloeit in
Augustus.

TEMP. FLOR. Collitur apud nos
in hortis, sponte vero crescit in
regionibus calidioribus altitudines
fere bipedali. Augusto floret.

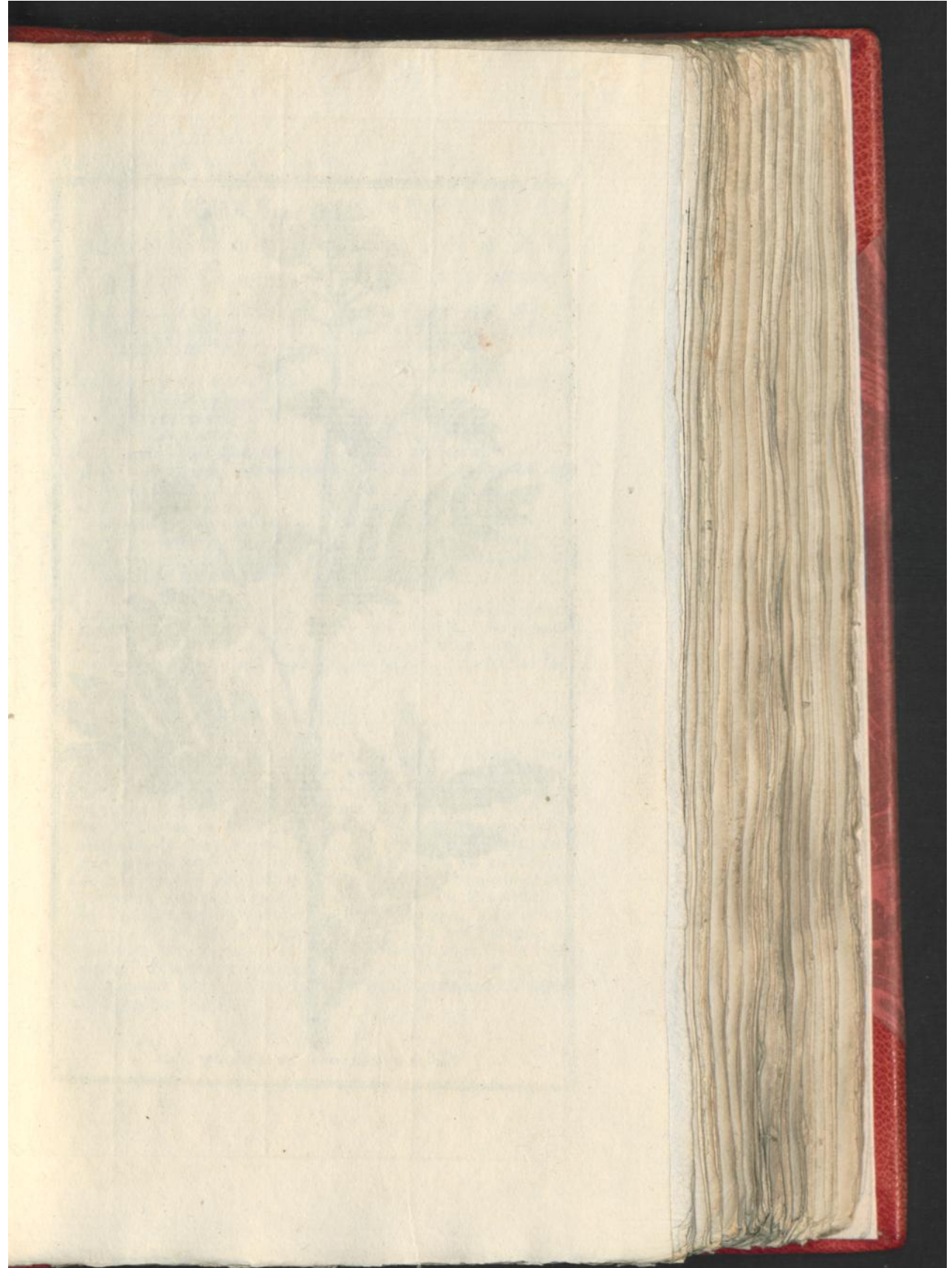
GEBRUIK. 'T word ook *Wijjes Averoone* genoemd. De Reuk
van deeze Plant is doordringend en aangenaam. De smaak bit-
ter en kruidachtig. De geneeskrachten maagsterkend, krampstil-
lend, prikkelend en vooral wormdrijvend. HIPPOCRATES heeft het
in de Pleuris geroemd, en GALENUS stelde 'er als Worm-middel
prijns op, MATHIOLUS gebruikte het in de witte Vloed. Van an-
deren word het bij Verstopping der Lever, der Nieren en Piswee-
gen, de Geelziekte enz. geroemd. — Als Worm-middel is het
bij allen in achtig, en zelfs zo, dat men het in plaats van *sem-
cinnæ* — *Zedoar*: enz., gebruiken kan. Ter begunstiging der Mode,
om voor andere middelen plaats te maaken, is het zeker buiten ge-
bruik geraakt, maar geenzints uit hoofde van zijne mindere waardij.

Tanacetum vulgare. L.

GEMEEN
REINE VAREN.

DE XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel Xde St., bl. 571.

REINE VAREN met dubbeldgevinde,
ingefneedene, zaagrandige Bladen.

- a. De gemeenschappelijke Kelk.
- b. Een Schubje van dien.
- c. De samengestelde Bloemkrans.
- d. Een tweeflachtig afzonderlijk Bloemetje.
- e. Een diergelijk geopent.
- f. Deelen van dien, namelijk
- g. Vijf samengehechte Meeldraadjes.
- h. Het Vrugbeginsel, de Stijl en de omgekruide dubbelde Stempel.

BLOEITIJD. Deze Plant groeit
overal, in Nederland, langs de
Velden, Slooten en in de Tuinen,
van vier tot vijf voeten, in de Maand
Augustus bloeiende.

TANACETUM
VULGARE.

CLASSIS XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde Part.*
IIde pag. 1208.

TANACETUM foliis bipinnatis in-
cisis ferratis.

- a. Calix communis.
- b. Ejus squamula.
- c. Corolla composita.
- d. Corollula hermaphrodita sepa-
rata.
- e. Eadem aperta.
- f. Partes ejus, scilicet.
- g. Stamina quinque coalita.
- h. Germen, Stijlus & Stigmata duo
revoluta.

TEMP. FLOR. Crescit ubique,
in Belgia ad agros, fossas & partim
in hortis, altitudine quatuor quin-
queve pedum, Augusto florens.

GEBRUIK. Rijnvaar, Boere Wormkruid, is de triviale Naam van deeze Plant. De Bloemen zo wel als de geheele Plant hebben eene sterke doordringende maar niet zeer aangename reuk en walgelijke bittere smaak. Dat 'er zeer veel prikkelende stof, die op de zenuwen en vaste Deelen werkt, en tot eene tegenwerking aanspoort, in deeze Plant zij, toont haar ruikende hoedanigheid. Niet ten onrechten word zij ook van de Arten als prikkelend, bederfwevend en versterkend, en bij voorkeur als Worm-middel aangepreezen. Dat zij bij tuschenpoozende Koortsen, Zenuwziekten der Vrouwen, bij de Waterzucht, Bleekziekte enz., voordeel aanbrengt, is bekend. Nieuwere prijzen het bij het Podagra, en met witte Wijn afgetrokken, vooral bij het Podagra in de Inge- wanden. Bloemen en Zaad tot Poeljeer, en met Stroop tot Conferf gemaakt, zijn onder het Landvolk het allergeeften Huismid- del tegens de Wormen.

B

WEL

WELRIEKEND TANACETUM
REINE VAREN. BALSAMITA.

De XIXde CLASSE.

CLASSIS XVIIva.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 572.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde. pag. 1209.

REINE VAREN met Eijronde, en ver-
deelde zaagrandige Bladen.

a. De gemeenschappelijke Kelk.

b. De samengestelde Bloemkrans.

c. Een Kelkschubje.

d. Een tweeblagtig Bloempje.

e. Deszelfs Geslachtsdeelen.

f. Vijf samengehegte Meeldruidjes.

g. Het Vrugbeginsel, de Stijl en
tweespleetige Stempel.

h. Een Vrouwelijk Bloempje.

i. Het Vrugbeginsel, de Stijl en de
twee Stempels.

BLOEITIJD. Zijn geboorteplaats
is Zwitserland en Italie, ook word
het zeer ligt in onze Tuinen tot de
hoogte van vier of vijf voeten voort-
gebracht, bloeiende in Augustus.

TANACETUM foliis ovatis integris
ferratis.

a. Calix communis.

b. Corolla composita.

c. Squama Calicis.

d. Corollula hermaphrodita.

e. Ejus partes sexuales.

f. Stamina coalita quinque.

g. Germen Stijlus & Stigma bi-
fidum.

h. Corollula feminea.

i. Germen, Stijlus & Stigmata
duo.

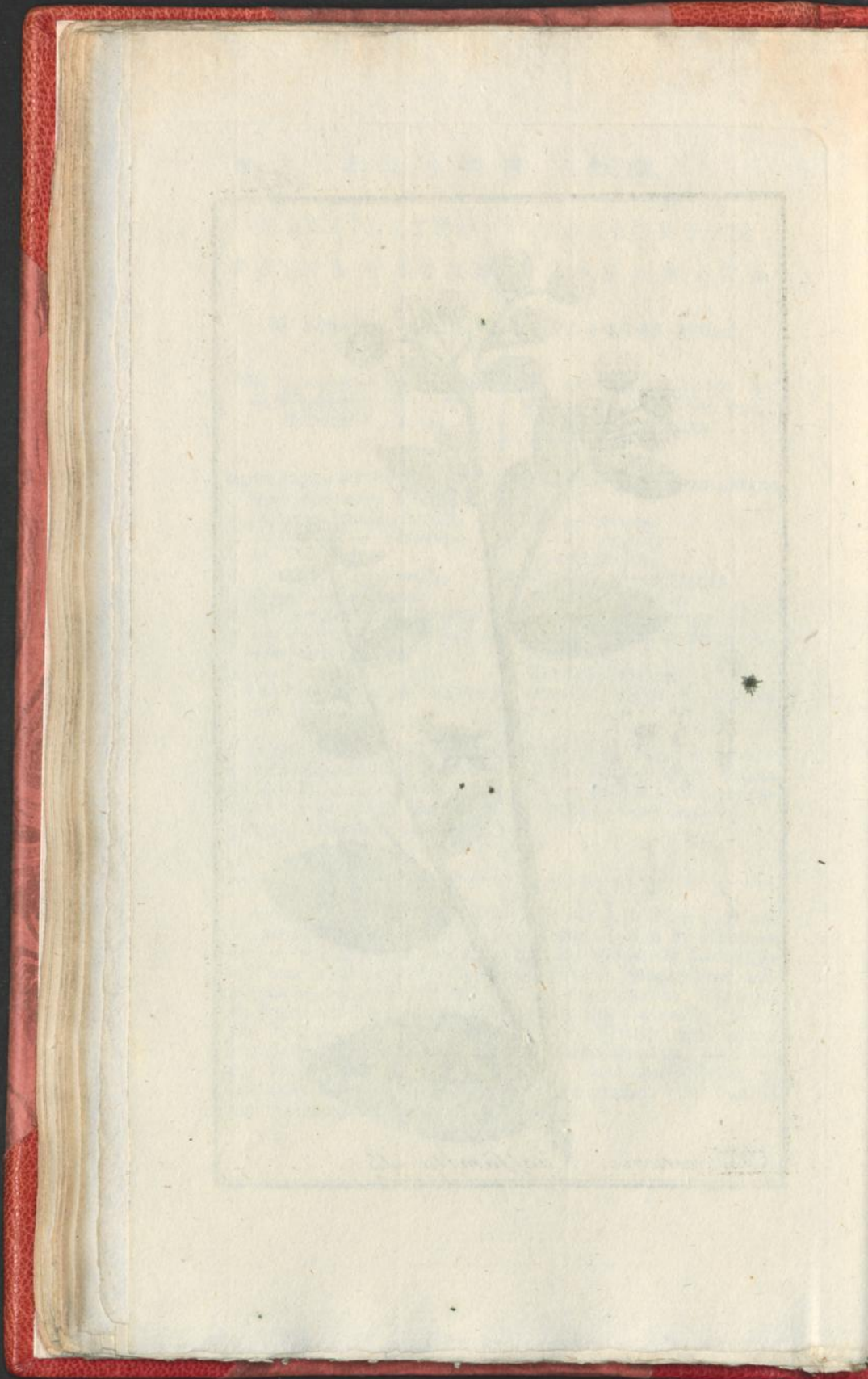
TEMP. FLOR. Floret in Helvetia
& Italia: facile in hortis nostris
altitude quatuor quinque pe-
dum colitur, floret Augusto.

GEBRUIK. De doordringende Reuk van deeze Plant komt aan
die der Salij zeer nabij, maar is aangenaamer: ook is de bittere en
kruidachtige smaak niet onaangenaam. De gekaaude Bladen zijn
zeer heet in de mond. De Geneezingskracht is Maagterkend, aan-
zettend en prikkelend, de Maandstonden bevorderende. Het word
als Tegenmiddel der kwaade gevolgen van het overmatig gebruik
des Beulsaps geroemd. In Maagziekten, Winden, Braakingen,
Hoofdpijnen van bedorven Maag, de Bleekziekte enz., word het
met voordeel gebruikt. Als Wondmiddel, waar men versterken en
verdeelen moet, is het als fomentatie te gebruiken. Het Zaad is
een Worm-middel, zo als het voornoemde.

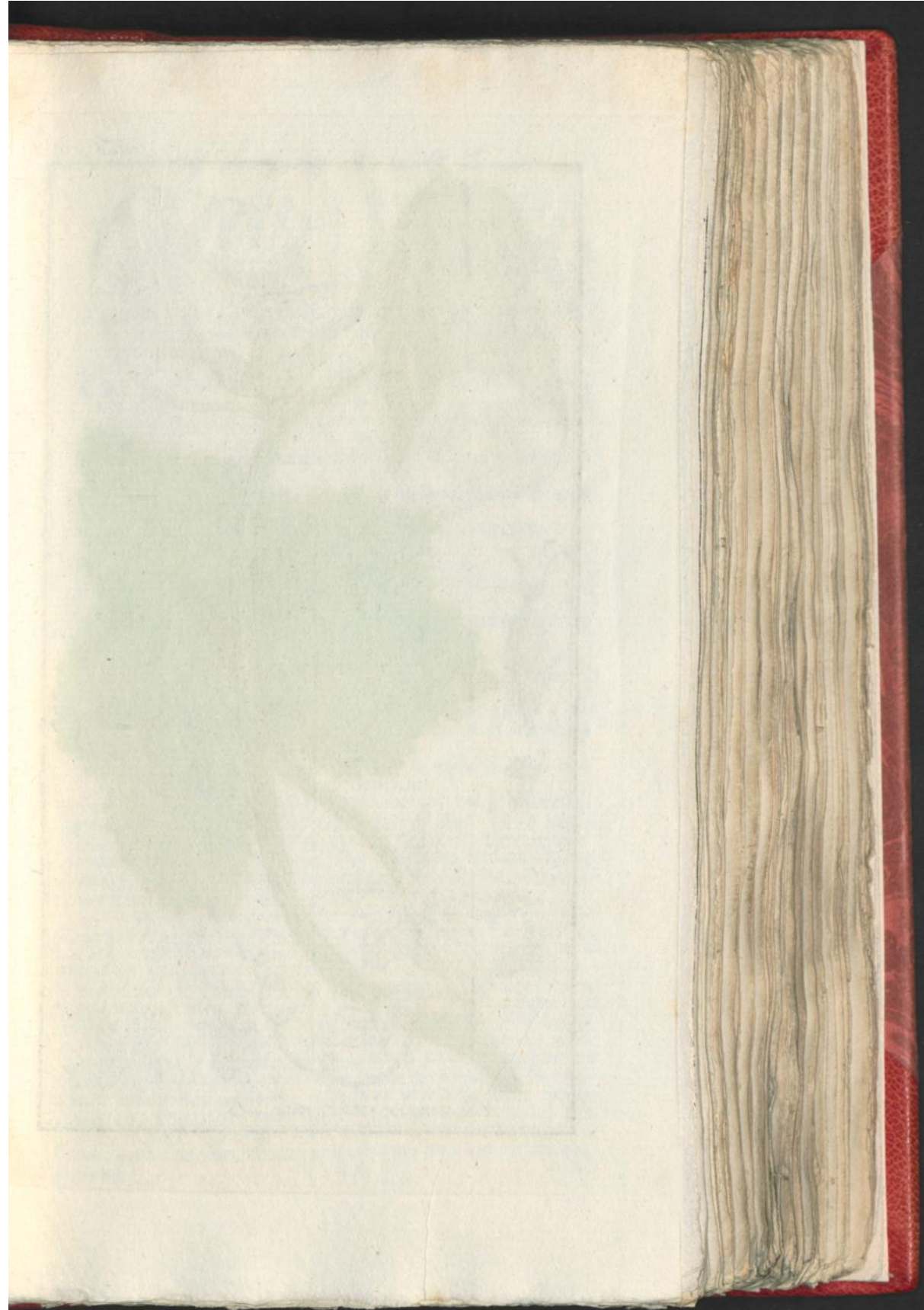

Tanacetum balsamita L.

Cucumis Sativus. L.

GEWOONE
KOMKOMMER.

De XXI^{ste} CLASSE.
Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOEFTUIJN, I^{de}
Deel XI^{de} St., bl. 326.

KOMKOMMER met hoeken der Bladen, recht en eijronde langwerpige knobbelige Vruchten.

- a. Mannelijke Bloemen.
b. De eenbladige Klokswijze vijfstandige Kelk.
c. De Klokswijze vijfdeelige Bloem.

d. Drie Meeldraadjes met samengehechte Meelknopjes.

e. Een van de twee Meeldraadjes met de tweepleetige top.

g. Het Middenpunt der Bloem in de Kelk.

h. Vrouwelijke Bloemen.

i. De boven het Vruchtbeginzel zittende Kelk.

k. De Bloem, de Mannelijke bijna gelijk komende.

l. Het groote Vruchtbeginzel op deeze.

m. Drie Helmdraadjes zonder Helmknopjes.

n. Een afzonderlijk Helmdraadje.

o. De rolronde Stijl met de drie gebulke Stempel.

p. De in het midden doorgesneedene Vrucht met het Zaad.

BLOEITIJD. Het Vaderland deezer Plant is onbekend, maar zij word in de Hoven gekweekt. De Plant kruipt op de grond veel voeten voort. Bloeit bijna den geheelen Zomer, andere stellen Julius als Bloeitijd.

CUCUMIS
SATIVUS.

CLASSIS III^{ta}.
Conf. LINNÆI Stijl. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. I^{di} Part.
Ima pag. 100.

cucumis foliorum angulis rectis,
pomis oblongis scabris.

- a. Masculi Flores.
b. Perianthium monophyllum campanulatum quinque dentatum.
c. Corolla quinque partita campanulata.
d. Stamina tria cum antheris coalitis.
e. Unus ex Staminibus cum apice bifido.
g. Centrum floris in calyce.

h. Fœminei flores.
i. Calix germini insidens.

k. Corolla propemodum ut in mare.

l. Germen magnum illi insidens.

m. Filamenta tria absque antheris.

n. Filamentum separatum.

o. Stijlus cilindricus & Stigma trigibbum.

p. Fructus in medio dissectus cum Seminibus.

TEMP. FLOR. Patria hujus Plantæ ignota, colitur vero in hortis nostris. Planta est repens longitudine diverforum pedum. Floret fere per totam æstatem, aliis Julio.

GEBRUIK. De Vrucht van deeze Plant is in de Zomer een gelievkoozd verkwikkend voedsel, 't geen door HIPPOCRATES als zeer voedend en vetmakend geroemd word. Zo 'er een bederf, als bederf der Vogten aan en voor zig zelve, of uit zwakheid der vaste Deelen voortkomende enz., in de Zomer plaats heeft, zo is het zeker dat dit middel onuitgeperst als Salade, of rauw genoten, dit bederf veranderd, vermits deszelvs zeepachtige Vogten met die der menschelijke zig ligt vereenigd en homogenseerd. Deeze werkingkracht schijnt zig echter slechts tot de eerste wegen te verstrekken. Het verwekt in overvloed genooten, buikpijn en doorloop, echter zonder gevolgen. Ook is het zeer Urindrijvend. Als Artsenij-Middel zijn de Pitten alleen in gebruik, zijnde een ingredient der *Seminum quatuor frigidum majorum*. Andere prijzen ze in eenige soorten der longteering.

EIJVORMIGE
KOMKOMMER.

De XXI^{ste} CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*
Deel XIde St., bl. 320.

KOMKOMMER met handpalmig uitge-
hoekte Bladen, en Klootronde ste-
kelige Appelen.

De Mannelijke Bloem.

- a. De eenbladige Klootgewijze vijf-
spleetige Kelk.
  - b. De in vijven gedeelde, aan de
Kalk aangegroeide Bloemkrans.
  - c. Dezelve geopend met drie Meel-
draadjes, zijnde twee met twee-
spleetige punten.
  - d. Een afgezonderd Meeldraadje.
  - e. Het driezijdig Kasje.
- De Vrouwelijke Bloem.
- f. Een Bloem boven het Vrugbeginsel.
  - g. Dezelve geopend met drie Hilm-
draadjes zonder Helmknopjes.
  - h. Het Vrugbeginsel met de rolach-
tige Stijl en de drie Stempels.
  - i. De Vrugt is een ruuwe steekelige
Appel.
  - k. Dezelve geopend.
  - l. Het Zaad.

BLOEITIJD. Deze Plant hoort in
Jamaica v'nsis. Bij ons word zij
in de Tuinen geplant. Zij is voort-
kruipend gelijk de Komkommer.
Augustus, of veelmeer de geheele
Zomer is haar Bloeitijd.

CUCUMIS
ANGURIA.

CLASSIS III^{ta}.

Conf. LINNÆI *Stijl. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ pag. 100.

CUCUMIS Foliis palmato sinuatis
pomis globosis echinatis.

Masculus Flor.

- a. Perianthium monophyllum, cam-
panulatum quinquesidum.
- b. Corolla quinquepartita, calijci
adnata.
- c. Eadem aperta cum tribus Sta-
minibus, quorum duo apice bifido
instructa sunt.
- d. Stamen separatum.
- e. Receptaculum trigonum.

Femineus Flor.

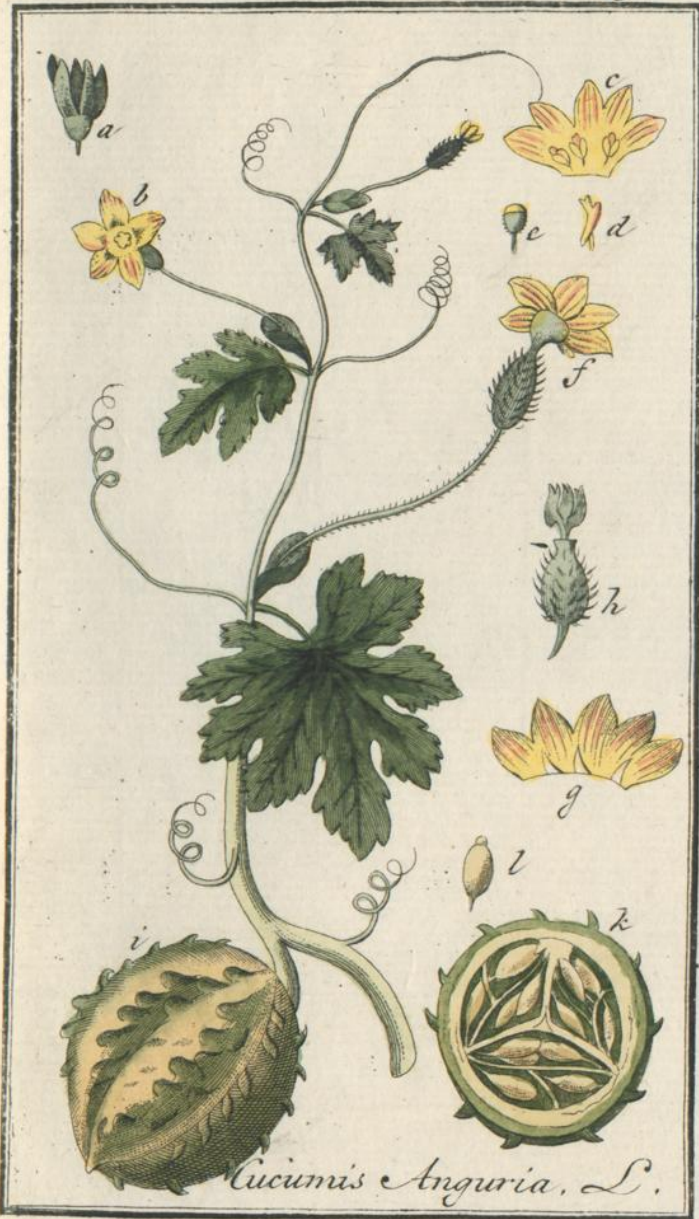
- f. Corolla cum germine infero.
- g. Eadem aperta cum filamentis
tribus, absque antheris.
- h. Germen cum Stijlo cilindraceo
& Stigmatibus tribus.
- i. Fructus est pomum asperum
echinatum.
- k. Idem apertus.
- l. Semen.

TEMP. FLOR. Floret in Jamaica
colitur apud nos in hortis; planta
est repens uti Cucumis &c. Augu-
sto, sed multo magis per omnem
æstatem floret.

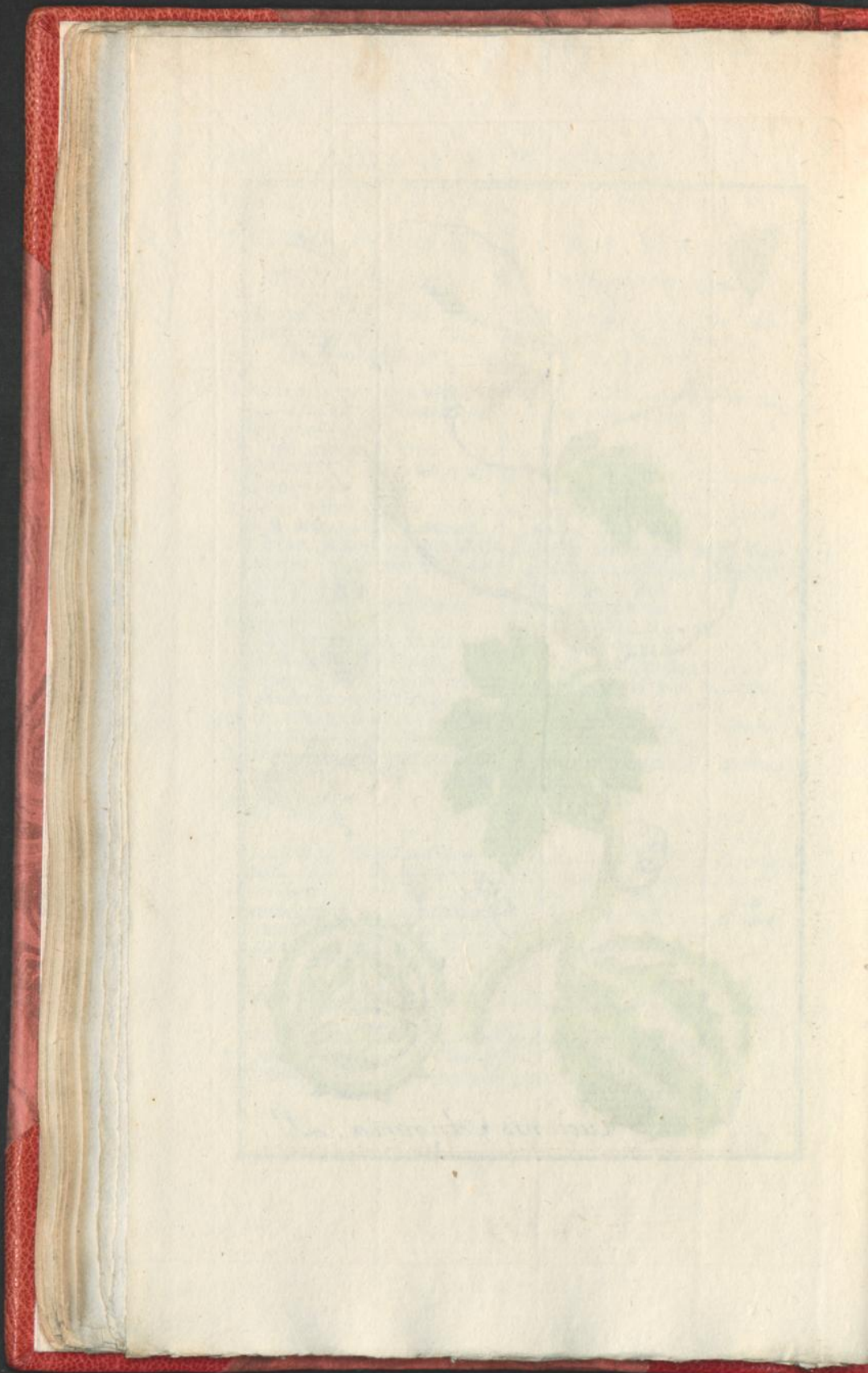
GEBRUIK. Deze Plant een Americaansch Inwooner zijnde, is
bij ons niet in gebruik. Haare Vrugt is eetbaar en heeft met de
voornoemde veel, maar niet alles gemeen.

ME-

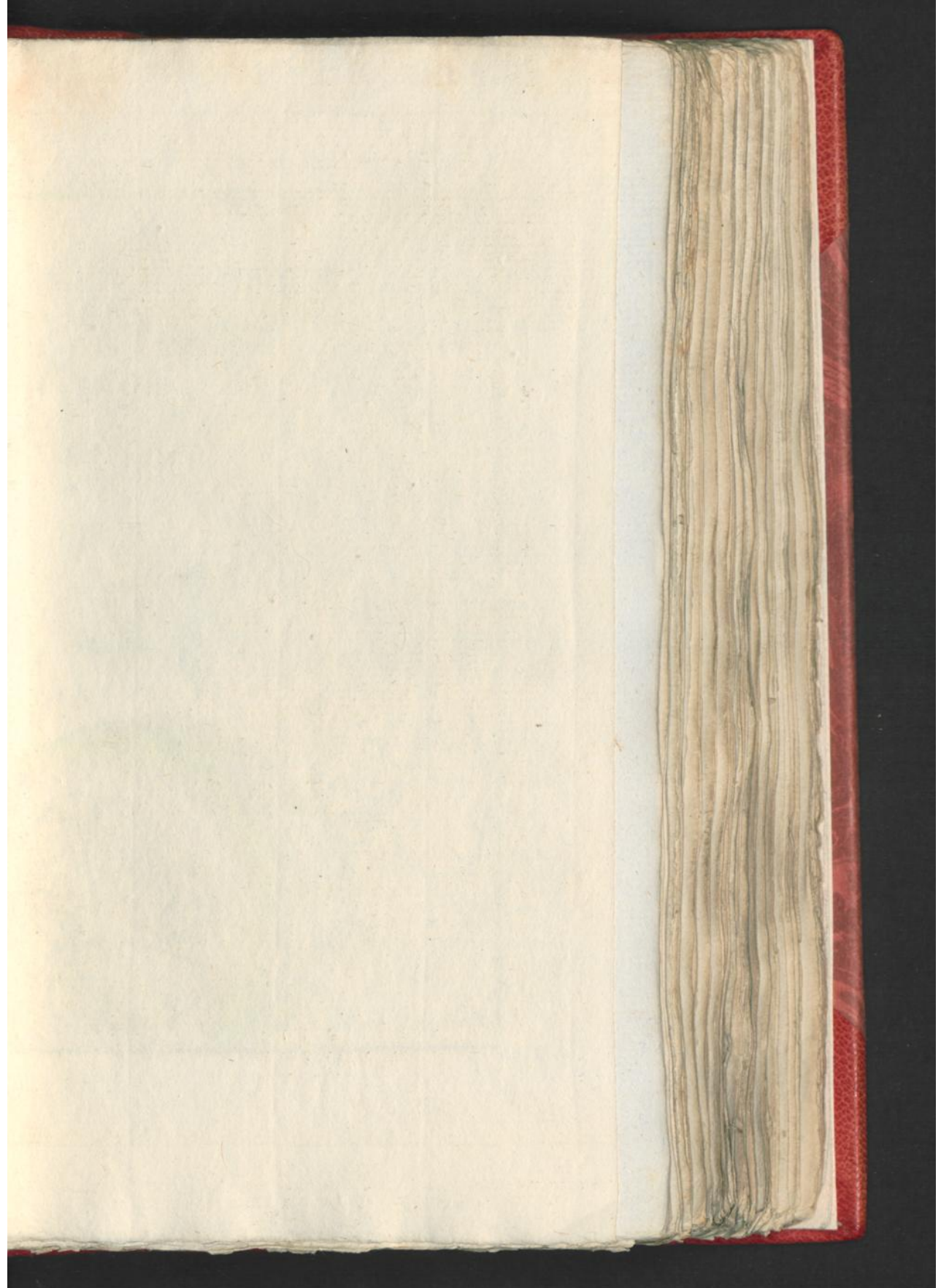

Cucumis Anguria, L.

Cucumis melo, L.

M E L O E N

K O M K O M M E R.

De XXI^{ste} C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*
Deel XIde St., bl. 321.

KOMKOMMER met de Bladen rond
gehoekt en dikbuikige Vrugten,
Mannelijke Bloemen.

- a. De vijfstandige Kelk.
- b. De in vijven gedeelde aan de Kelk
vastgegroeide Bloem.
- c. Dezelve, met drie de Kelk inge-
plante Meeldraadjes, van wel-
ken twee dubbeld gespleeten.
- d. De Stool.
Vrouwelijke Bloemen en
haare Deelen.
- e. De Bloemdop en de Kelk zijn ge-
lijk die der Mannelijke, met drie
onechte Meeldraadjes.
- f. Het Vrugtbeginsel, de volaetige
Stijl en drie dikke Stempels.
- g. De geopende Vrugt met het Zaad.
- h. Het Zaad.

BLOEITIJD. Groeit in warme
Climaat. In onze Hoven word
zij als kruipende Plant gekweekt.
Haar Bloeitijd is Julius en Augustus,
of veel meer de geheele Zomer.

C U C U M I S

M E L O.

C L A S S I S III^{ia}.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ. pag. 100.

CUCUMIS foliorum angulis rotun-
datis, pomis torulosis.
Masculi Flores.

- a. Perianthium quinquentatum.
- b. Corolla quinque partita calijci
adnata.
- c. Eadem cum Staminibus tribus
calijci insertis, quorum duo bi-
fidæ sunt.
- d. Receptaculum.
*Feminei Flores ejusdemque
partes.*
- e. Perianthium & calijx ut in
Masculis, cum Staminibus tri-
bus sterilibus.
- f. Germen Stijlus cilindraceus ac
Stigmata tria crassa.
- g. Fructus apertus cum feminibus.
- h. Semen.

TEMP. FLOR. Patria in regio-
nibus calidis: colitur in hortis no-
stris; planta est reptans. Julio
& Augusto magis per totam ætia-
tem floret.

GEBRUIK. De bij ons zo genoemde *Kantaloep* is een foort van
deze Plant, vermits deze zeer varieert. Haar aangename verkoe-
lende smaak is op onze Deserten genoegzaam bekend. Haar Dorst-
stillend en Vogten verbeterend vermogen is buiten twijfel, mits het
niet overtollig genooten word, want indien het de Maag verzwakt,
verwekt het doorloop en braaking. Het belet de uitwaasfeming en
vermeerderd de waterloozing. In verstopping der Lever, Nieren
enz., en bij de Hoest is het een oplosfend Middel, ja eenigen wil-
len het in de Borst-teering aanwenden. Haar Zaad een zoete melk-
achtige Emulsie geevende, is het voornaamste onder de *sem. quat.*
frig. maj.

KOLOQUINT
KOMKOMMER.De XXI^{ste} CLASSE.Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 317.

KOMKOMMER met veeldeelige Bladen en Klootronde glatte Appelen.

- a. De Mannetijke Bloem.
b. De eenbladige in vijven gedeelde Kelk.
c. Drie Meeldvaadjes.
d. De Vrouwelijke Bloem van deeze Plant.
e. Het Vrugtbeginzel met drie gespitsste Helmdraadjes zonder Helmknopjes, echter met de Stijl en drie dikke Stempels.
f. De drie Stempels van de bovenzijde.
g. De Vrugt.
h. Het Zaad.

BLOEITIJD. Het groeit in de Oost en kruipt gelijk de gemeene Komkommer boven de grond. Het groeit en bloeit in onze Hoven gekweekt, bijna den geheelen Zomer.

CUCUMIS
COLOCYNTHIS.CLASSIS III^{ia}.Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINNI, Tom. II^{di} Part.
Imæ pag. 100.

CUCUMIS foliis multifidis pomis globosis glabris.

- a. Masculus Flos.
b. Perianthium monophyllum quinque partitum.
c. Stamina tria.
d. Feminus Flos ejusdem Plantæ.
e. Germen cum filamentis tribus acuminatis absque antheris, attamen Stijlo, tribusque Stigmatibus crasis.
f. Stigmata tria a superiori parte.
g. Fructus.
h. Semen.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in Oriente, reptans Cucumeri fativi instar super terram. In hortis nostris colitur & per omnem ætatem floret.

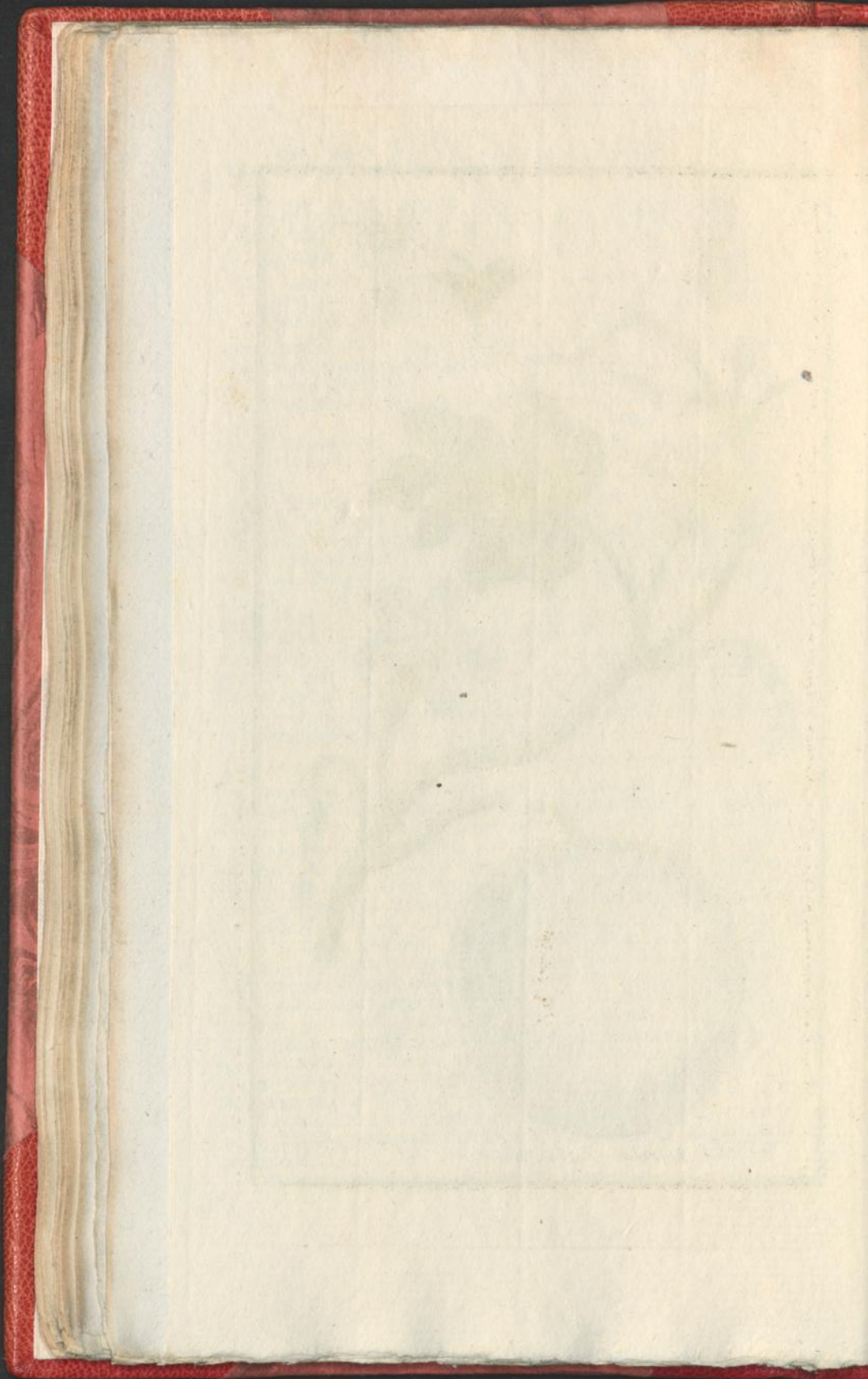
GEBRUIK. Het Merg deezer Plant word alleen als Geneesmiddel gebruikt. Het heeft eene bittere onaangename walgelijke Smaak, en is een van de heevigste Purgeermiddelen die in de Geneeskunde bekend zijn en uit dien hoofde met de grootte omzigtigheid te gebruiken. Als Purgeermiddel voor de Paarden is het aan zijne regte Plaats. Het wordt in de Geneeskunde niet ligt anders dan als bijvoegsel gebruikt, zo dat het bij voorbeeld het hoofdbestanddeel van de *Trochis Alhand.* is; en nog een gedeelte van het *extr. panclijm. Crollii* en *Cathol.* uitmaakt. De Olie van dit Merg op de buik der Kinderen gestreken is wormdoodend en nog somtijds heevig purgeerend. De met Wijngeest bereide Tinctuur is van meerder nut: vooral van wegen zijn prikkelende en oplosfende Kracht bij langdurige Ziekten, en zwaar te beweegen Vezel, en is uit dien hoofde voor korten tijd te regt bij op Beroertens gevolgde Verlammingen aangepreezen, mits dat men met eene kleine dosis van 15 à 18 Droppels vier à vijfmaal 'sdaags begint, en allengskens opklimt. Twee Drachmen van het Merg met twee Ponden Bier tot een gekookt en dagelijks driemaal 1 à 2 lepels daarvan genomen, is eerst voor korten tijd als een voornaam Urindrijvend middel bij de Waterzucht geroemd.

GROOT

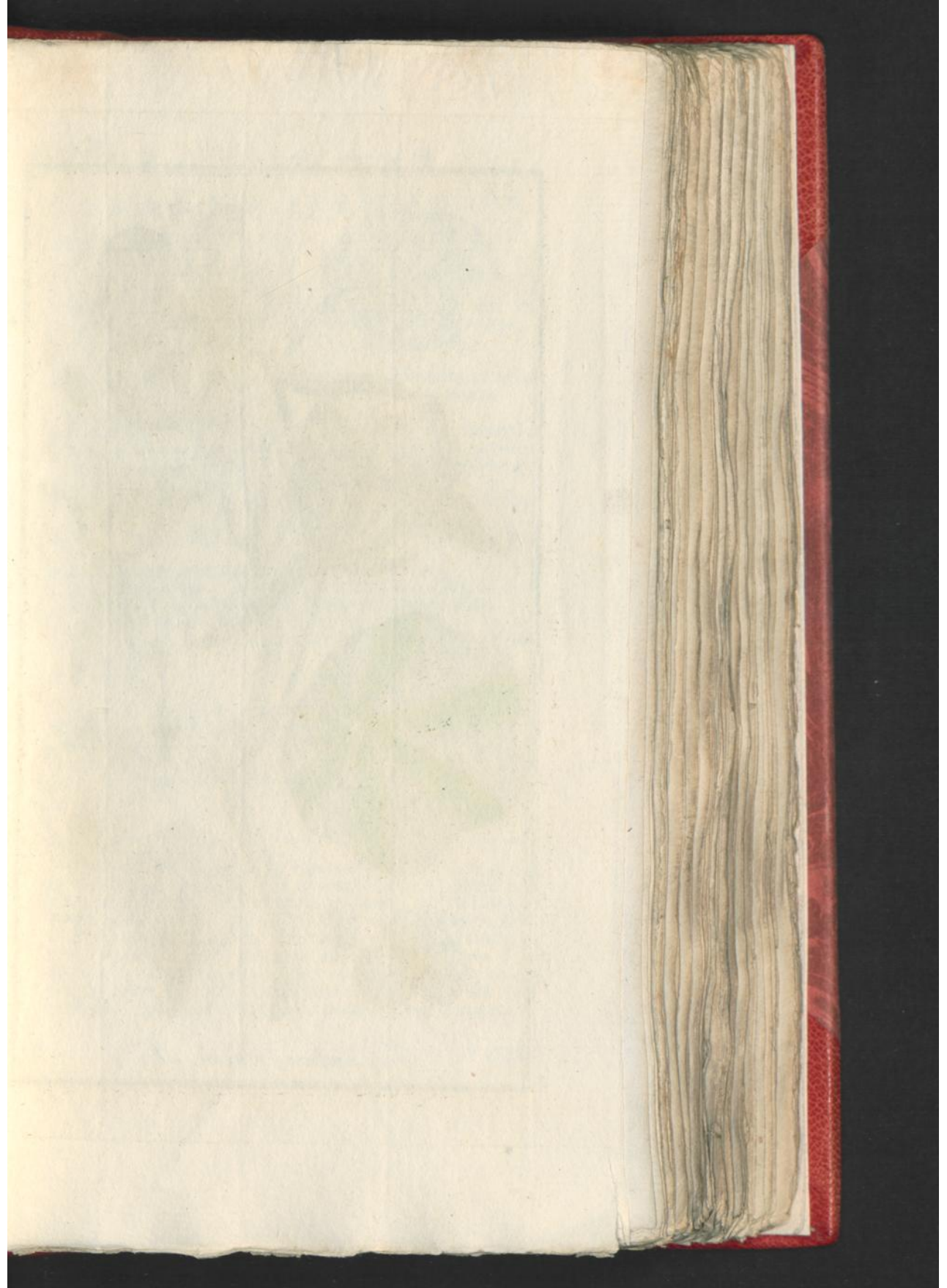

Cucumis colocynthis. L.

Tropaeolum maius. L

G R O O T E T R O P Æ O L U M
S P A A N S C H E K E R S . M A J U S .

De VIIIste C L A S S E .

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, *Ilde*
Deel VIIIste St., bl. 433.

C L A S S I S VIIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. II di Part.*
Ima pag. 605.

S P A A N S C H E K E R S met schildvormige
bijna vijfwabbege Bladen en
stompe Bloemblaadjes.

a. De eenbladige, diep vijffpleetige
Kelk, met het daar bij zijnde Ho-
ningbakje en acht Meeldraadjes.

b. De vijfbladige Bloemkrans.

c. Een van de twee bovenste Bloem-
bladen.

d. Een van de drie onderste.

e. Een afzonderlijk Meeldraadje.

f. Het driekwabbege gestreepte
Vruchtbeginfel met de Stijl en de
driepleetige Stempel.

g. De Vrucht, drie gesleufde en ge-
streepte Beziën.

h. Het Zaad.

BLOEITIJD. Het groeit in onze
Hoven, maar Peru is zijn Vader-
land. Het kruipt en klimt zeer
hoog en ver voort en bloeit in Au-
gustus en September, of bijna den
geheelen Zomer.

T R O P Æ O L U M foliis peltatis subquin-
quetobis, petalis obtusis.

a. Perianthium monophyllum pro-
funde quinquefidum, cum necta-
rio adhærente & Staminibus octo.

b. Corolla pentapetala.

c. Unum ex petalis duobus supe-
rioribus.

d. Unum ex petalis tribus inferio-
ribus.

e. Stamen separatum.

f. Germen trilobum, striatum, cum
Stijlo & Stigmate trifido.

g. Fructus baccæ trifurcato striatæ

h. Semen.

TEMP. FLOR. Crescit in hortis
nostris, sponte in Peru. Reptat
& ascendit sæpe ad longitudinem
diversorum pedum & Augusto ac
Septembri, multo magis per om-
nem ætatem floret.

GEbruik. Oostindische Kers, klimmende Indische Viool zijn nog
als benamingen van deeze Plant bekend. Bloem en Bladen heb-
ben eene aangename scherpe Smaak en worden uit dien hoofde
als Kruidenaarjen in het huishoudelijke gebruikt. Het Zaad in Aziën
bewaard is niet onaangenaam. Schoon de Plant niet regtstreeks als
Artfenij-middel gebruikt word, zo heeft zij met dit al een Urin-
drijvend en Scheurbuik tegenwerkend vermogen, en zoude als zo-
danig bij gebrek van andere Middelen kunnen gebruikt worden. Ook
zullen de Vruchten zo wel droog, als versch zeer zagt purgeeren.

T W E E .

TWEELINGSCHE
MONARDA.

De IIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
DOOR HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 156.MONARDA met bijna dubbelde end-
Hoofdjes en eene scherphoekige
Steng.

- a. De eenbladige gepijpte Kelk, vijf-
tandig, gaapend.
- b. De geopende eenbladige grijnzende
Bloem, met twee waare en
twee onechte Meeldraadjes, gelijk
zij in sonnige Bloemen gevonden
worden.
- c. Het vierpleetig Vrugtheginsel
met de draadwijze Stijl en de
dubbele Stempel.

BLOEITIJD. Haar Geboorteplaats
is Virginien en Pensilvanien. Zij
word behalven haare geneeskracht tot
cieraad in onze Tuinen onderhouden.
Zij groeit ter hoogte van een mensch
schoon bij ons maar twee voets hoog,
en bloeit in Augustus.

MONARDA
D I D I J M A.

CLASSIS IIde

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIde Part.
Ima, pag. 44.MONARDA Floribus capitatis sub-
didijnamis caule acutangulo.

- a. Perianthium monophyllum tu-
bulatum ore quinquedentato.
- b. Corolla monopetala, ringens,
aperta, cum duobus veris Sta-
minibus, & aliis duobus castra-
tis, quæ in quibusdam floribus
reperiuntur.
- c. Germen quadrifidum, cum Stijlo
filiiformi & Stigmate bifido.

TEMP. FLOR. Habitat in Virg-
nia & Pensilvania, & præter usum
medicum etiam hortis nostris or-
namento est. Altitudinem homi-
nis in hortis nostris vero solumo-
do duorum pedum attingit & Au-
gusto floret.

GEBRUIK. Eene sterk geurige en opwekkende Reuk, en bittere
Smaak zijn de eigenschappen dier Plant, sterkende en Zenuwkramp
stillende, haare krachten.

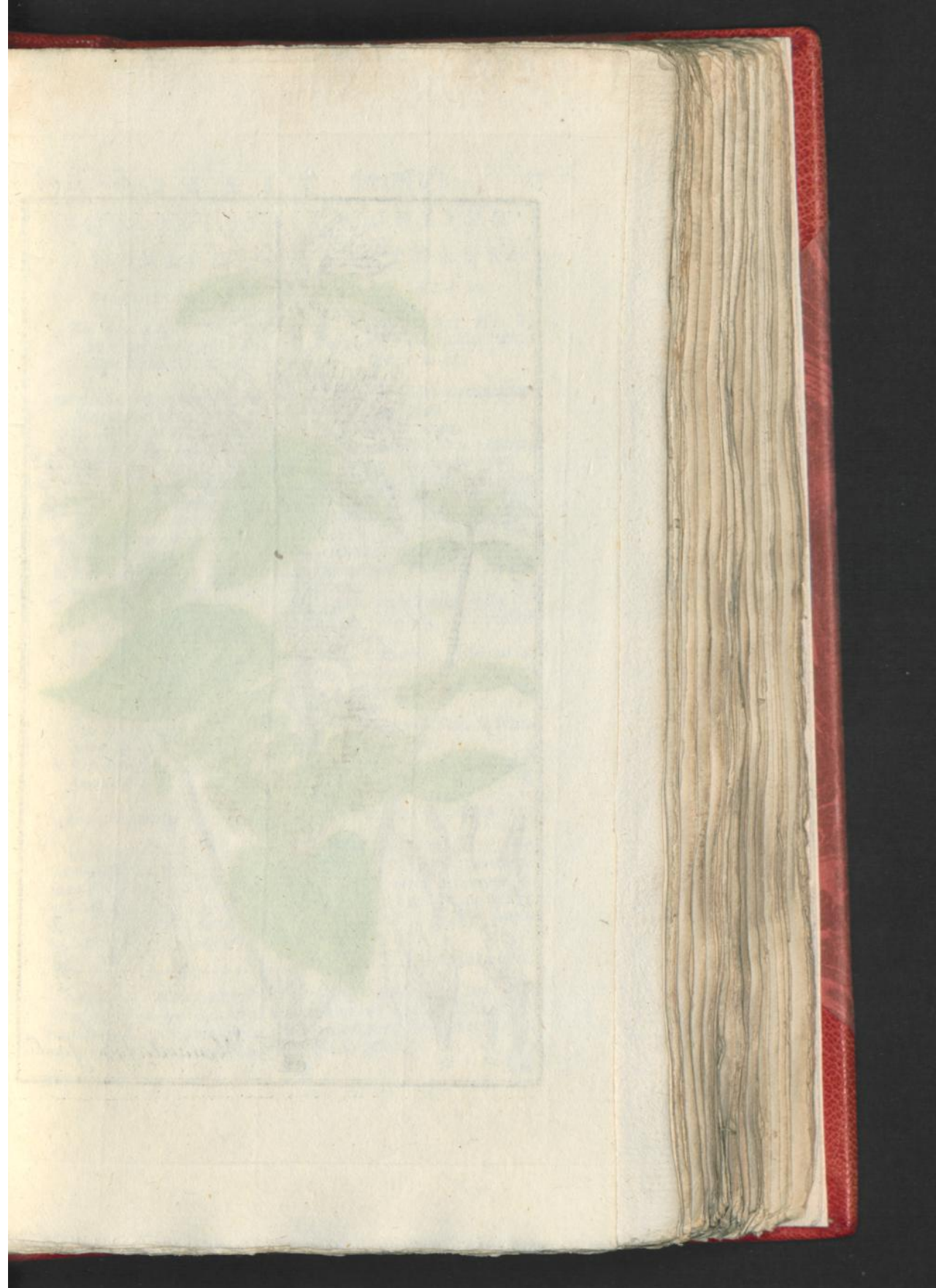

Monarda didyma, L.

Monarda fistulosa L.

PIJPACHTIGE
MONARDA.

De IIde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 155.

- MONARDA met end-hoofdjes en een
Romphoekige Steng.
- a. De eenbladige Bloem.
  - b. De eenbladig, volachtig vijftan-
dige geapende Kelk.
  - c. De Bloem na de lengte doorsnee-
den, ziet men de onderste tip bree-
der en driefpleetig.
  - d. Dezelve, om de rechtsche lineale
bovenlip te zien.
  - e. Het borstelachtige Helmdraadje
met het Helmknopje.
  - f. Het vergroot Helmknopje.
  - g. Hetzelve gescheurt tot 't strooijen
van 't Stufmeel.
  - h. De Draadswijze Stijl met de
dubbeld endelingsche Stempel op
het vierpleetige Vruchtbeginsel
zittende.
  - i. Een verwelkte Kelk, op welkers
bodem het Zaad zit.
  - k. Vier rondachtige volgrooide Zaa-
den uit de Kelk.
  - l. Een enkel Zaad.

BLOEITIJD. Groeit in het Noor-
delijke America, Virginien en Ca-
nada enz. Het word in onze Tui-
nen ligt voortgebragt, groeiende de
Steng tot omtrent drie voeten hoogte
en bloeit in Julij en Augustus.

MONARDA
FISTULOSA.

CLASSIS IIde.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GEMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ pag. 44.

- MONARDA capitulis terminalibus,
caule obtusangulo.
- a. Corolla monopetala.
  - b. Calix monophyllus cylindra-
ceus, ore quinqueidentato.
  - c. Corolla longitudine dissecta,
ita, ut labium inferius latius
trifidum dignoscatur.
  - d. Corolla, pro dignoscendo labio
superiori recto, angustolinerari.
  - e. Filamentum setaceum antheri-
ferum.
  - f. Anthera magnitudine aucta.
  - g. Eadem disrupta pro pollinis
emissione.
  - h. Stijlus filiformis, Stigmate bi-
fido terminatus germini quadri-
fido insidens.
  - i. Calix jam emarcidus, in fundo
femina continens.
  - k. Semina quatuor subrotunda de-
mum matura, e calyce de-
prompta.
  - l. Semen unicum peculiare.

TEMP. FLOR. Habitat in Ame-
rica boreali, Virginia, Canada &c.
& in nostris terris facile coli pa-
titur. Caulis circa trium pedum
altitudinem affurgit. Julio Augu-
stoque flores fert.

GEbruik. Een sterk ruikende en bitter smaakende Plant. Het
Kruid word als een oplosfend en vertterkend Zenuw-Middel ge-
roemd, ook wel bij tuschenpoozende Koortfen. Maar het is even
zo weinig, als het voornoemde bij ons in gebruik.

C

ED-

EUROPISCHE
K L I M O P.De *Vie* C L A S S E.Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUJN, *IId*e
Deel IVde St., bl. 350.KLIMOP met ovaale Bladen die ge-
kwabd zijn.

- a. Het veelandig omwindzel om de
Krans.
- b. De vijfstandige kleine Kelk, die het
Vrugtebeginzel insluit.
- c. De vijfbladige Bloem met vijf
Meeldraadjes.
- d. Een afzonderlijk Meeldraadje.
- e. Het Drijfstolswijze Vrugtebegin-
zel met de Stijl en naauwelijks
merkbaare Stempel.
- f. Hetzelve van boven te zien met
de Bloemdrop.
- g. Een volgroeiide Bezie.
- h. Dezelve geopend.
- i. Het Zaad.

BLOEITIJD. Het groeit in de Bos-
schen, alwaar het de Boomen van
onderen tot de hoogste top omslingerd;
ook aan de Roijen en oude Muuren.
Het rekt zig zomtijds tot eene on-
geloovlijke hoogte en dikte uit. Hier
in Nederland groeit het overvloedig
in het Haarlemsche en Haagjsche
Bosch, om Groningen en elders. Het
bloeit in Augustus.

H E D E R A
H E L I X.C L A S S I S *Vie*.Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde Pars.*
Imæ pag. 420.

HEDERA foliis ovatis lobatisque.

- a. Involucrum umbellæ multiden-
tatum.
- b. Perianthium minimum quinque-
dentatum germen cingens.
- c. Corolla pentapetala cum Sta-
minibus quinque.
- d. Stamen separatum.
- e. Germen turbinatum, cum Stijlo
& Stigmate vix notabili.
- f. Idem a parte superiore cum pe-
rianthio.
- g. Bacca matura.
- h. Eadem aperta.
- i. Semen.

TEMP. FLOR. Crescit in sijlvis,
ubi arbores obducit ab infima par-
te ad superiorem usque frontem;
quoque ad rupes & mures vetu-
stos. Altitudinem & trunci cras-
sitiem, sæpe mirabilem attingit.
Nosra in terra ubique abunde
crescit in arboreto Harlemfii,
Hagenfii, in regione Groningenfii
aiiisque &c., floret Augusto.

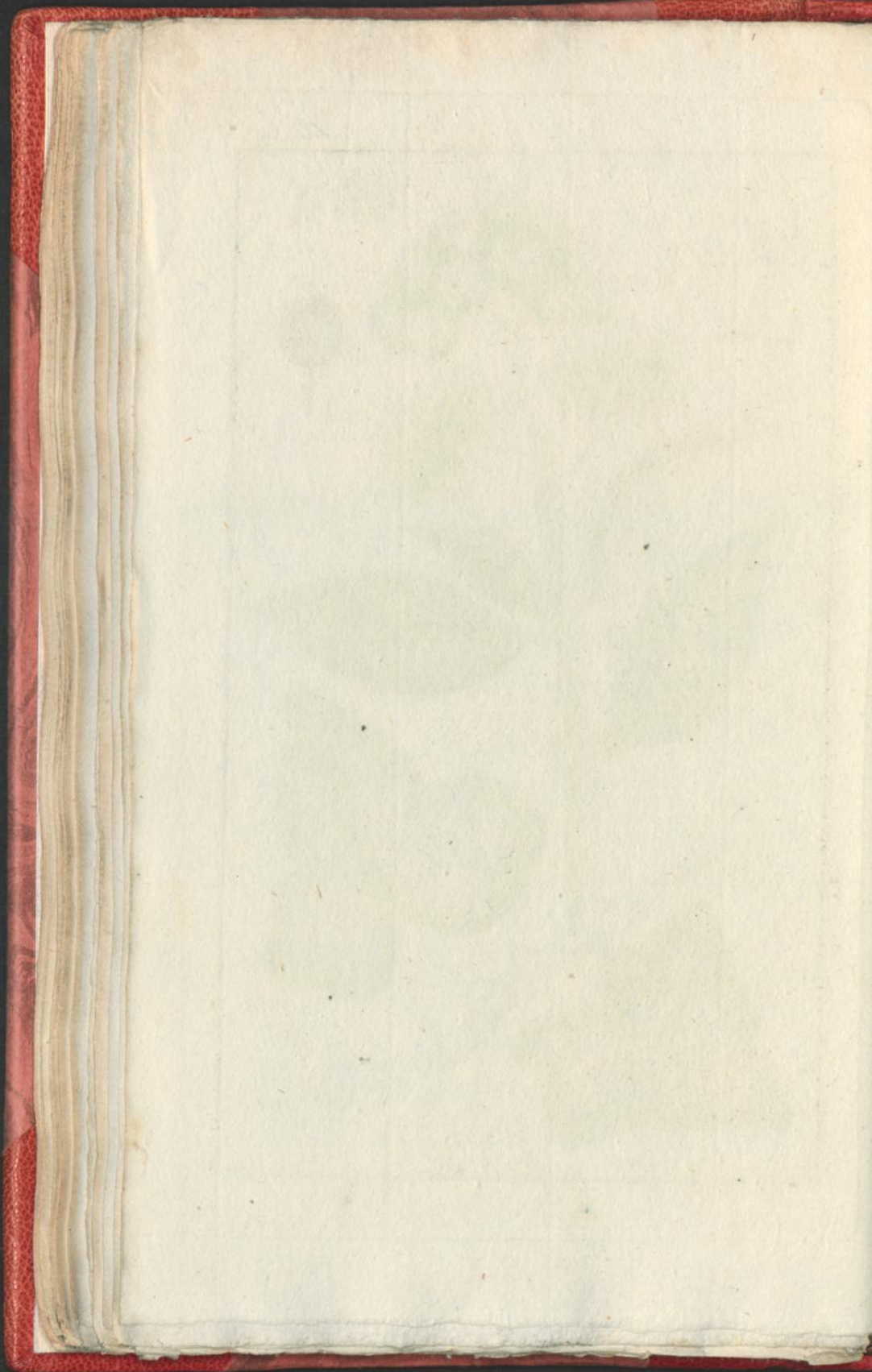
GEBRUIK. Boomveil, Egloof, zijn triviale Nederduitche
naamen. De Bladen hebben een walgelijke en bittere smaak, en
de Bezien zijn zuurachtig. Deeze worden als purgerende aange-
merkt. In heete gewesten geeft deeze plant een harst, 't geen
kruidig smaakt en bij 't verbranden eene aangename reuk geeft.
Het zal eene oplosfende en famentrekkende kracht hebben, en als
wondmiddel gebruikt worden. Bij ons zijn alleen de versche afge-
droogde Bladen in gebruik, wordende als deksels op de fontanel-
len gelegd, of als zodanig in scherpvogtige Huidziektens gebruikt.

G R.

Hedera helix L.

Nicotiana glauca L.

GEWOONE
TABAK.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
DOY HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 642.

TABAK met Lancetswijs' Eijronde
ongesteelde afstropende Bladen en
spitspuntige Bloemen.

a. De half vijffpleetige eenbladige
Kerk.

b. De trechterachtige eenbladige
Bloem met de half vijffpleetige
Rand.

c. Dezelve geopen met vijf Meel-
draadjes.

d. Het Eijronde Vruchtbeginzel, de
draadwijze Stijl en de gekopte
mitgegulpte Stempel.

BLOEITID. Het Figuur vertoont
een zijdeling sche tak der zeven voet
hooge Americaansche Plant. Op on-
ze Bouwlanden en Tuinen word zij
zo wel tot de koophandel als cieraad
gebouwd, bloeiende in Augustus en
September.

NICOTIANA
TABACUM.

CLASSIS Va.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
Ima pag. 380.

NICOTIANA foliis lanceolato ova-
tis, sessilibus, decurrentibus,
floribus acutis.

a. Perianthium monophyllum fe-
miquinquefidum.

b. Corolla monopetala infundibul-
formis, limbo femiquinquefido.

c. Eadem aperta cum seminibus
quinque.

d. Germen ovatum, Stijlus filifor-
mis, Stigma capitatum emar-
ginatum.

TEMP. FLOR. Figura ramulum
plantæ septempedalis refert. Plan-
ta est Americana. Nobis in agris
atque hortis tam usui mercantili,
quam ornamento colitur. Floret
Augusto & Septembri.

GEBRUIK. Dit in de koophandel zo veel voordeel brengend
gewas heeft gantsch geene geringe Medicinale krachten. De Smaak
en Reuk zijn walgelijk en onaangenaam voor die geenen, welken niet
daar aan gewoon zijn. Het is een der voornaamste niesmiddelen,
de vogten der neus aanlokkende, en zo te zeggen verdunnende.
Dat het zeer bedwelmend en braaking verwekkende zij, gevoelen
de beginnende Rookers. Het is heevig purgeerend, en word alleen
in die gevallen gebezigd, waarin andere middelen niet door heen
werken, zo als in de waterzucht. Het afkooksel word in Huid-
ziektens en ter vernietiging der ongediertens in wonden gebruikt,
of bij tijd en wijlen als Clijst-er bij hardnekkige verstopping. De
Rook stilt de Honger en verdriest de eetlust, en verbeert de in-
geslooten bedorven lucht in de vertrekken. Gekauwt gebruiken
hem de Zeelieden tegen de scheurbuik. Het voordeel der Tabaks-
rook Cijsteeen bij ingeknelde breuken, zwaare verstopping enz.
is overbekend, en wie zoude van deszelfs vermogen bij de schijn-
dood, of tot redding der drenkelingen verstookten zijn?

C 2

WA-

WATER MELOEN | CUCURBITA

K A L A B A S.

CITRULLUS.

De XXde CLASSE.

CLASSIS IIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, IIde
Deel XIde St., bl. 313.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde Part.*
Imæ pag. 101.

KALABAS met veeldeelige Bladen.
Mannelijke Bloemen.

- a. De vijfstandige eenbladige kloks-
wijze Kelk.
b. De vijfzijdig gedeelde klokswijze
Bloem aan de Kelk vastgegroeid.
c. Drie samengevoegde Helmdraad-
jes.

Vrouwelijke Bloemen.

- d. De vijfdeelige geopende Bloem
met drie stijve punten.
e. Het Vruchtbeginzel, de kegel:wij-
ze Stijl en de op en nederwaards
kruipende Stempel.
f. De geopende vijfhoekige Vrucht.
g. Een onrijp Zaadje.
h. Een rijp.

BLOEITID. Deze Plant wordt
in onze Hoven gelijk de Komkom-
mers gekweekt. Sicilien, Calab-
rien, alle warme Oostelijke Ge-
westen brengen haar van zelven
voort. De Plant is kruipende en
bloeit in Julij.

CUCURBITA foliis multipartitis.
Mofcuhus Flos.

- a. Perianthium monophyllum cam-
panulatum quinque-dentatum.
b. Corolla quinquefariam divisa,
campanulata, calijci adnata.
c. Filamenta tria coalita.

Fæmineus Flos.

- d. Corolla quinquepartita, aperta,
cum tribus cuspidibus.
e. Germen, Stijlus conicus, &
Stigma sursum deorsumque re-
pens.
f. Fructus apertus quinquelocu-
laris.
g. Semen immaturum.
h. Maturum.

TEMP. FLOR. Colitur in hortis
nostris uti Cucumeres, alias in Si-
cilia atque Calabria omnibusque
regionibus calidis, in Oriente &c.
planta hæc repens habitat, Julio-
que floret.

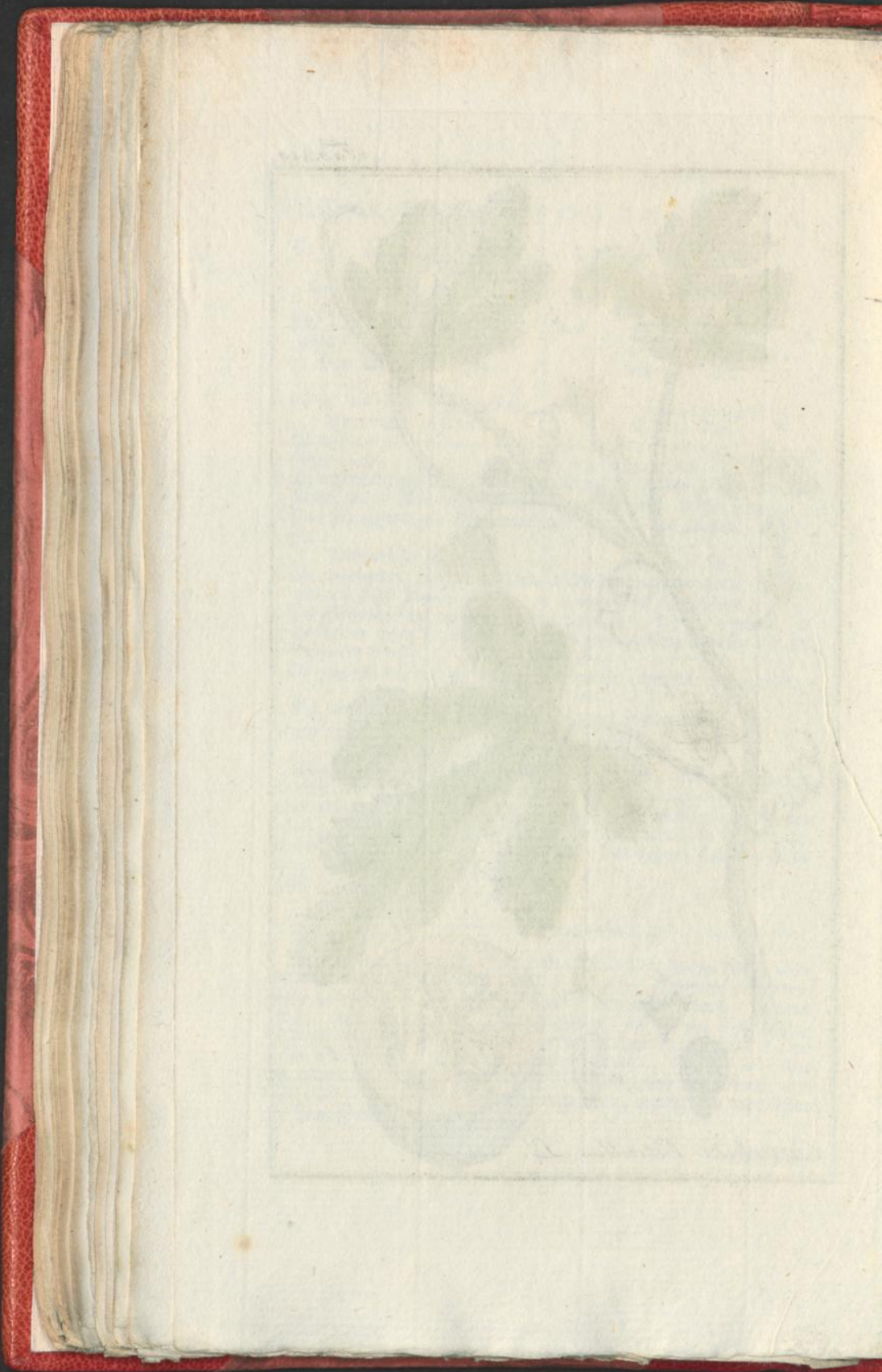
GEBRUIK. De vrucht van deeze Plant, welkers Merg eene
zoete ververschende Smaak heeft, word in Ægypten en andere
heete gewesten als Voedsel gebruikt. Het is oplosfend, verkoe-
lend, bij Rotkoortfen, Urinverftopping en Nieren ontsteeking
zeer voordeelig. Daar het zeer verkoelend en ligt gistend is, zo
moet men het met voorzichtigheid gebruiken, vermits het zeer
ligt doorloop verwekt, die echter fomwijlen zeer voordeelig zijn
kan. Bij ons is alleen het Zaad in gebruik, zijnde een ingredient
der *Sem. Quat. Frig. Maj.*

FLESCH.

Cucurbita Citrullus. L.

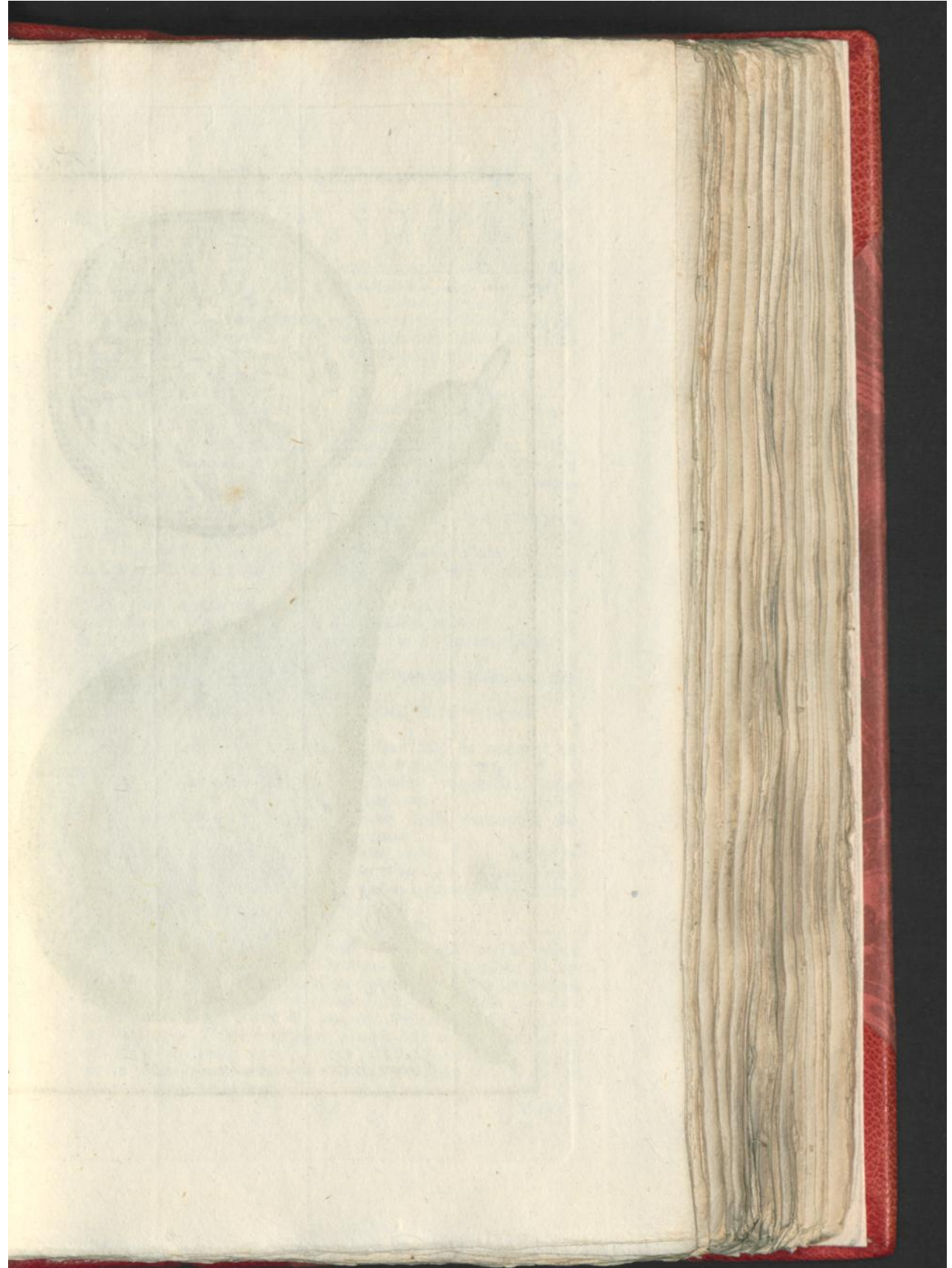

Scrophularia peruviana L.

Cucurbita lagenaria. L.

Cucurbita lagenaria. L.

FLESCHACHTIGE
KALABAS.

De XIXde CLASSE.
Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel XIde St, bl. 303.

KALABAS met eenigermate hoekige
vullige Bladen, die van onderen
aan de voet twee Kliertjes heb-
ben, en houtige Vruchten.

Mannelijke Bloemen.

c. De vijfstandige eenbladige Kelk.

d. De aan de Kelk vastgegroeide vijf-
zijdig gedeelde Bloem, met het
driehoekig in het middenpunt der
Bloem zittend Honingbakje.

e. Drie Helmdraadjes met lineale
Helmknopjes.

Vrouwelijke Bloemen.

a. Kelk en Bloem zijn gelijk de Man-
nelijke.

f. Het Vruchtbeginzel van onderen.

g. Tanden van de Kelk.

h. De Stijl en de driefpleetige Stem-
pel.

i. De Stempel met de dikke verhe-
venronde Rand.

k. De Appel in gedaante van een
Flesch.

l. Dezelve horizontaal doorsneden,
ziet men de drie Hokjes.

m, n. Het wat samengedrukte Zaad
met de uitgegulpte punt.

o. Het uitgedopt Zaad of de Pit.

BLOEITJD. Het groeit in Ame-
rica op vogtige Plaatsen, maar bij
ons moet het jaarlijks uit het Zaad
gekweekt worden.

GEBRUIK. Het Merg van deeze Kalabas is niet eetbaar gelijk
het voornoemde, ja zelfs is het sterk purgeerende bijna zo als dat
van de Kolokwint, en is daarom met onzichtigheid te gebruiken.
De Bladen der Plant afgehaalt en als Clijfsteer toegedient zijn pur-
geerende. Het Zaad is een der *Sem. quat. fig. Major*. De bast van
de Vrucht eene harde Flesachtige gedaante hebbende, (waarvan zij
ook haare benaaming draagt), word in 't huishoudelijke onder de
vaaten gebruikt, en dient den Oostersche Volken tot Cieraad en
huishoudelijke behoeftens.

CUCURBITA
LAGENARIA.

CLASSIS II^{da}.
Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, Tom. II^{da} Part.
Imo pag. 161.

CUCURBITA foliis subangulatis to-
mentosis basi subtus biglandu-
lofis, pomis lignosis.

Masculi Flores.

c. Perianthium monophyllum
quinquedentatum.

d. Corolla quinque fariam divisa,
calijci adnata, cum nectario in
centrofloris concavo triangula-
ri.

e. Filamenta tria cum antheris li-
nearibus.

Feminei Flores.

a. Perianthium & Corolla ut in
Mare.

f. Germen inferum.

g. Perianthii dentes.

h. Stijlus cum Stigmate trifido.

i. Stigma margine crasso convexo.

k. Pomum, in forma lagenæ.

l. Ejusdem sectio horizontalis, ut
loculi tres appareant.

m, n. Semina compressa, apice
emarginata.

o. Semen arilla denudatum seu
nucleus.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in
Americæ humidis, in nostris vero
regionibus quotannis e seminibus
propagatur.

R O N D E
K U R K U M A.

De 1ste C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUYN, IIde
Deel VIIde St., bl. 29.

KURKUMA met Lancetswijze ovale
Bladen, die bezijden de Middel-
Rid zeer weinig geribd zijn.

a. De tweebladige eigen Bloem-
scheede.

b. De driedeelige Bloemdop.

c. Het ovaale Honingbakje met een
hoog geele tweedeelige Streep.

d. De tweedeelige uitgesneden
Streep, van dien

e, c. Zijdelingsche Bloemkranslappen
met een ovaalen Rand.

f. Het gesplitste Honingbakje en de
geopende Bloem.

g. Een Meelknopje.

h. Het korte Meeldraadje, gehegd
zijnde.

i. Aan het tweedeelige van anderen
samengehegte Meelknopje.

k. Hetzelve uitgespannen.

l, l. Hoornswijze Zijdlappen van
hetzelve.

r, r. De twee onderste Uitskeekfels, of
zogenoemde onechte Meeldraadjes.

m. De Stijl.

n. Het Vruchtbeginsel.

o. Hetzelve vergroot.

p. De Stijl met de Stempel.

q. De vergroote Stempel.

BLOEITIJD. Het groeit in Oostin-
dien verscheiden voeten hoog. Die
in de hoven gekweekt, heeft de voor-
keur. Bij ons wordt zij door veel
moeite en kosten in de drijschuizen
gekweekt en beloont haare moeite
eerst na drie jaaren, wel is waar
met een hoogst aangename Floem
Zij bloeit in Augustus en September.

C U R C U M A
R O T U N D A.

C L A S S I S Ima.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIdi part.
Ima. pag. 8.

CURCUMA foliis lanceolatis ovatis,
nervis lateralibus rarissimis.

a. Spatha bifolia propria f. partia-
lis.

b. Perianthium tripartitum.

c. Nectarium ovatum stria aurantia
coloris bipartita striatum.

d. Stria hæc bipartita excisa.

e, e. Lacinia corollæ limbo ovato.

f. Nectarium fissum & corolla
aperta.

g. Anthera.

h. Filamentum breve adnatum,

i. Antheræ bipartitæ inferne co-
hærenti.

k. Eadem expansa.

l, l. Lacinia ejusdem corniculatæ

r, r. Processus duo inferiores, sic
dicta filamenta castrata.

m. Stijlus.

n. Germen.

o. Idem magnitudine aucta.

p. Stijlus cum Stigmate.

q. Stigma lente auctum.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in
India Orientali altitudine plurimum
pedum; ea vero quæ in hortis col-
latur melioris ducitur pretii. Col-
latur apud nos in calidariis multo
pretio atque labore, & solummodo
post triennium laborem flore, ata-
men valde egregio atque amoeno
remunerat. Floret Mense Augusto
& Septembri.

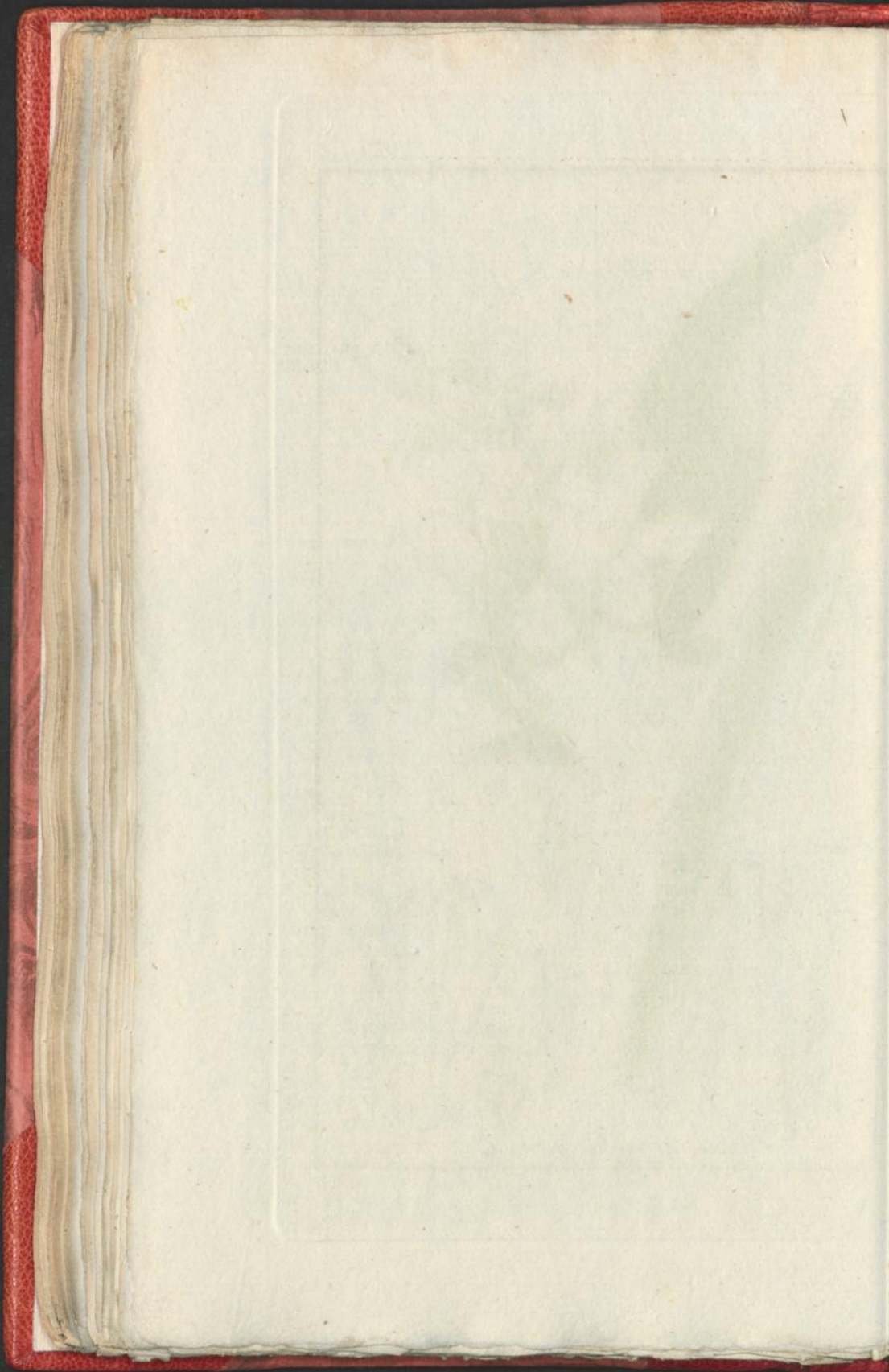
GEBRUIK. Deze Plant, die in de Oost-Indien in alle Hoven
zo wel tot cieraad als huislijk gebruik gekweekt, en van de Maleijers
als Kruidenarij gebruikt word, is minder scherp, maar zeepagtiger
dan de Gember. De in gebruik zijnde Wortel word wegens haare
regt prikkelende hoedanigheid als een uitmuntend middel in Ver-
stoppingen, vooral der Lever en in de Geelziekte gebruikt. Voor 't
overige dient zij als Verwstof.

L A N.

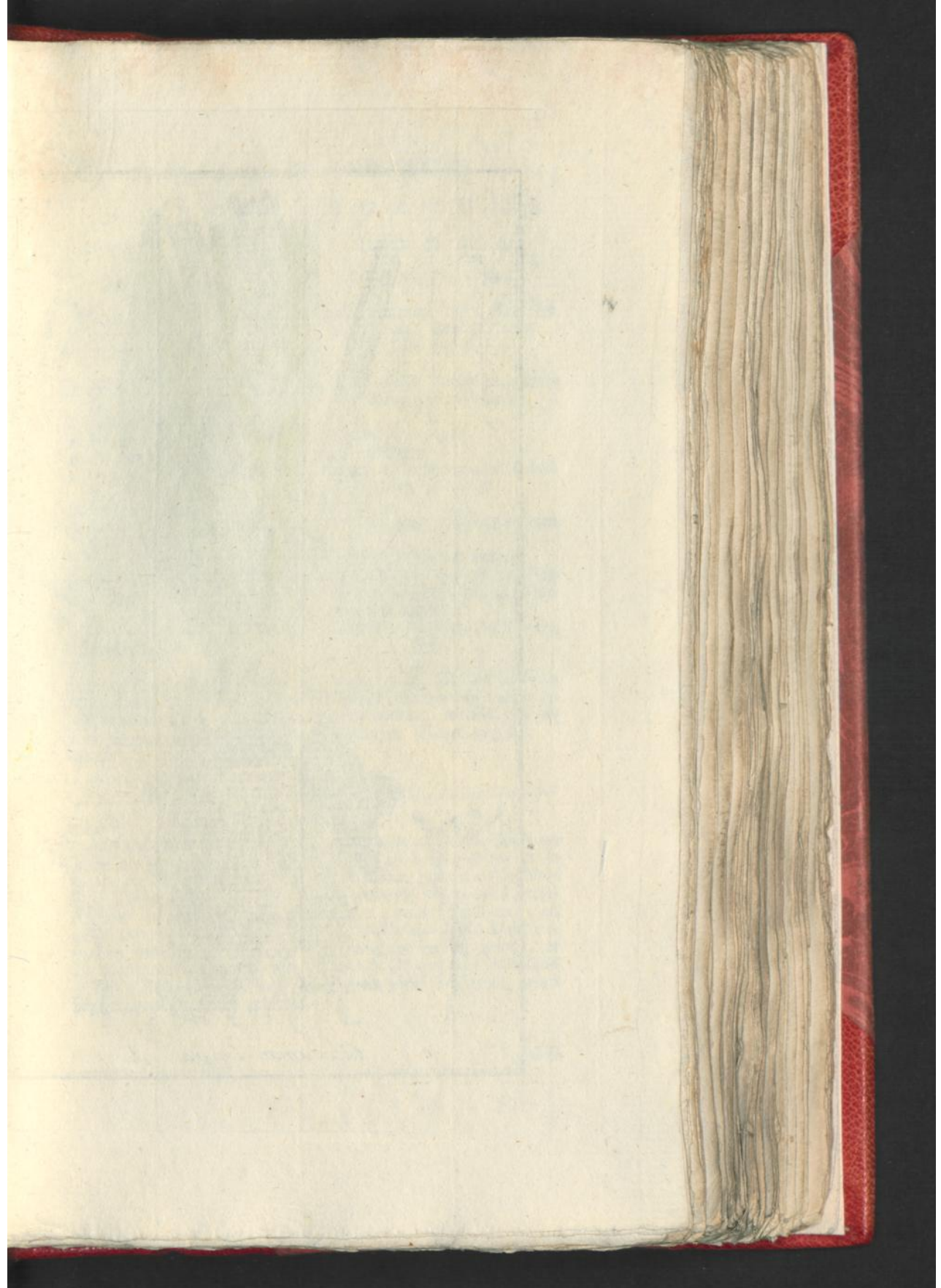

Curcuma rotunda. L.

Curcuma longa. L.

L A N G E C U R C U M A
K U R K U M A. L O N G A.

De Iste C L A S S E.

C L A S S I S Ima.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 33.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Ima pag. 8.

KURKUMA met Lancetswijze Bladen,
die bezijden de Rib zeer sterk
geaderd zijn.

CURCUMA foliis lanceolatis, nervis
lateralibus numerosissimis.

a. De uitgespannen Bloemscheede.

a. Spatha vi expansa.

b. De geheele Bloem.

b. Flos integer.

c. De bovenste hoekvormige slip van
de buitenste Bloemrand.

c. Limbi corollæ exterioris lac-
nia superior cucullata.

d. Het Vruchtgezinzel.

d. Germen.

e. De Bloem de slippe afgescheurd
zijnde.

e. Corolla avulso limbo exteriore;

f. Een vergroot Meeldraadje.

f. Stamen ad lentem auctum.

g. Het Vruchtgezinzel met twee daar
aan zijnde deeltjes, de draadswij-
ze Stijl en Stempel.

g. Germen cum duobus corpuscu-
lis adjacentibus, Stijlus filifor-
mis & Stigma.

h. De vergrootte Stempel met een ge-
deelte der Stijl.

h. Stigma auctum cum Stijli parte;

BLOEITJID. Haar Vaderland is
Oost-indiën, en in onze drijfhuizen
word zij tot de hoogte van een
voet gekweekt, bloeiende in Au-
gustus.

TEMP. FLOR. Habitat in India
Orientali, nec non in nostris ca-
lidariis colitur. Altitudinem pe-
dis attingit. Floret Augusto.

GEBRUIK. Deeze bij ons in gebruik zijnde Kurkema, heeft een
bitter en kruidagtige Smaak, en word bij de Indiaanen zo als de
voornoemde als Kruid en in plaats van Saffraan gebruikt. De Wor-
tel een sterk oplosfend middel zijnde, word als verdunnend, urin-
drijvend, in verstopping der Ingewanden, vooral der Lever, en
de daaruit voortkomende Ziektens, als tuschenpoozende koortsen,
geel en waterzucht, in poeijer van twintig tot veertig greinen, of
als infusie gebruikt. Met Bier gekookt is het een zeer oplosfend
middel. Haar afkookfel eene hoog geele kleur hebbende, word
veelvuldig als verwstof gebruikt.

GE.

GEPALMDE
RHABARBER.

De IXde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIste St., bl. 503.RHABARBER met gepalmden gespitste
Bladen.

- a. De eenbladige Bloem met de zesvleerige
boord en negen Meeldraaies.
b. Dezelve van boven met drie grooter
en drie kleinere Slippen.
c. Negen Meeldraaies.
d. Een afgezonderd Meeldraaie.
e. Het driekantig Vruchtbeginsel met
drie geveerde omgebogen Stempels.
f. De drie Stempels afgezonderd.
g. Een onrijp driekantig Zaad.
h. Hetzelve van boven.

BLORTIJD. De Figuur vertoont een
takje van de zes voet hooge in Maj
bloeiende Plant. De Wortel-Bladen
zijn twee voet lang en breed. De
Bloemdraagende takjes, zo als zij hier
afgebeeld zijn, omgeeven kranwijze,
zes à acht in getal, de Steng tot aan
de top. De Plant verdroeg eene koude
van achttien Reaumur'sche graden. On-
der veele Zaadjes wierden 'er eenige
vierzijdige gevonden. De witte Blo-
men wierden na eenige daagen roodach-
tig. Het Vaderland der Plant is China;
in onze Hoven groeit zij 4 voet hoog,
bloeiende in Maj of zo anderen willen
in Augustus.

RHEUM
PALMATUM.

CLASSIS IXva.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.

GMELINI, Tom. II di Part.

Ima pag. 654.

RHEUM foliis palmatis acuminatis.

- a. Corolla monopetala, limbo sexfido
cum Stamimbus novem.
b. Eadem a superiore parte, laciniis
tribus majoribus tribusque minori-
bus.
c. Stamina novem.
d. Stamen separatum.
e. Germen triquetrum cum tribus Stig-
matibus plumosis reflexis.
f. Stigmata tria separata.
g. Semen triquetrum immaturum.
h. Idem a superiore parte.

TEMP. FLOR. Figura ramulum plan-
te hexapedalis majore florentis præbet.
Folia ejus radicalia longitudine & al-
titudine bipedalia. Ramulorum flori-
ferorum iconi simillimorum numero
sex ad octo caulem verticillatim ad
summitatem usque circumdant. Frigus
octodecim graduum Reaumuriano-
rum sustentabat plantam. Inter multa
semina nonnulla quoque tetragona in-
veniebantur. Flores albi post dies
aliquot colorem rubellum acquirebant.
Planta incolae est Chinae. In hortis no-
stris altitudinem quatuor pedum at-
tingit, florens Majo, aliis Augusto.

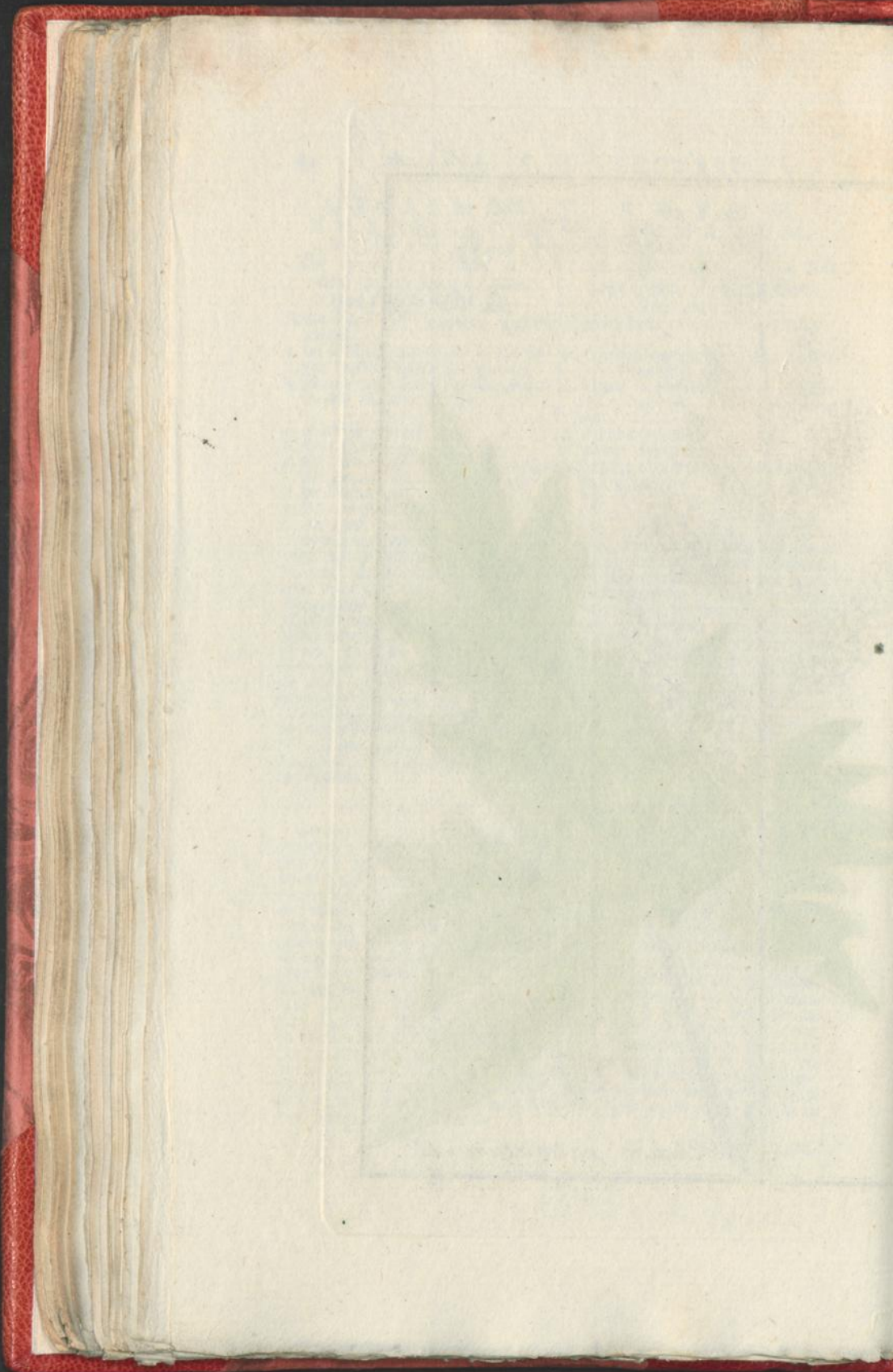
GEBRUIK. De Wortel van deeze Soort Rhabarber is die geene die bij
ons alom bekend en in gebruik is. De Smaak en Reuk is sterk en walgelijk.
Het is 't zagtste Purgeermiddel dat wij kennen, en 't geen men bij de
zwakke gestellen en zelfs bij de kleinste Kinderen als Purgeermiddel zon-
der nadeel bezigen kan. In de Buik- en Gal-loop is zij van zeer veel nut,
de zwakke ingewanden zelfs versterkende. Behalven dit word zij in eenige
soorten der Colijk, de Geelziekte, bij verstopping der Water weegen voor-
geschreeven en van de Hijpochondristen met veel voordeel gekauwd. Van
de nieuwe Geneeskunde word zij in eenige soorten der Pelsloop veracht,
maar het is nog de vrag, of dit aan het middel zelve, of aan het tijdvak
der toediening te wijten zij. Zij is ook zeer Urindrijvende. Bij de Ambeijen
is zij nadeelg. Men bereid een Extræct daarvan, 't welk bij sommigen in
veel waardij is. Ook de Tinctura rhei aquosa trengt zo wel als laxeer- ook
als versterkend middel veel voordeel. — De Sijrupus de cich. c. rh. is aan
ijder baaker bekend. De bereiding verdraagt geene hitte en dus is hier
Rheum tostum als laxeer middel onwerkzaam. Als verstoff is het bekend.
Men kweekt deeze in China 't huishoorende Plant thans met veel succes in
Europa, zij verdraagt het Climaat heel wel, maar de Wortel vereischt 10
à 12 jaeren, tot haar rijpheid.

MOS.

Rheum palmatum L.

Rheum rhabarbarum L.

MOSCOVISCHE
RHABARBER.

DE IXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIIste St., bl. 500.RHABARBER met eenigermate haari-
ge gegolfde Bladen en effene
Bladsteelen.

- a. De eenbladige Bloem met de zes-
spleetige Rand.
b. Negen Meeldraatjes.
c. Het vierkante Vruchtbeginsel met
de korte Stijl en drie geveerde
Stempel.

BLOEITIJD. Deze Plant groeit
in China en Siberien, en word in
onze Hoven ligt ter hoogte van drie
à vier voeten gekweekt. Zij bloeit
in 't voorjaar, en levert een vrij goed
soort Rhabarber op.

R H E U M
RHABARBARUM.

CLASSIS IXag.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ pag. 654.RHEUM foliis sub villosis petiolis
æqualibus.

- a. Corolla monopetala limbo sex-
fido.
b. Stamina novem.
c. Germen triquetrum, Stijlus bre-
vis, & Stigmata tria plumosa.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in
China & Siberia, facillime colitur
in hortis nostris, atque altitudi-
nem trium quatuorve pedum at-
tingit & primo vere floret. Rha-
barbarum bonæ qualitatis præbet.

GEBRUIK. Men was langen tijd in twijfel, welke de waare soort van de Rhabarber was, deeze of de voorgaande. Dit was ook nog al vrij bezwaarlijk te beslissen, vermits deeze even zo wel purgeerende is, en uiterlijk op veel na dezelve gedaante heeft als de voornoemde. Nadat men zo wel 't Zaad als gedroogde Planten uit Moscovisch Siberien en uit China overgebracht, en dezelve in Europa voortgekweekt heeft, zo is het eerst door LINNÆUS en anderen beflist, dat de voornoemde de waare zij. Sommigen willen, dat deeze in Siberien groeiende, geentzints zo groot worden als de voorgaande, en dat de Stengen en Bladsteelen door de Inwoonders tot verversching rauw gegeten worden, en een zuurachtigen aangenaamen smaak hebben. Anderen verzekeren, dat zij beide op eene plaats groeijen en maar door onderscheidene weegen tot ons gebracht worden. Beide hebben, zo als gezegd is, zeer veel overeenkomst, maar deeze zal zeer ligt met de vingeren te breeken en te wrijven, de andere integendeel harder zijn. Om dat 'er zo dikwijls verwisfeling plaats heeft, zo is ligt na te gaan, dat de Geneeskunde niet met zekerheid bepaalen kunne, welke de werkzaamste zij: zo veel is ondertuschen waar, dat de voornaamste Geneeskundigen daarin overeenstemmen, dat deeze zwakker, en dat de gift eene grootere hoeveelheid vereischt, maar dat zij buiten dat alle andere krachten der voornoemde bezitte. GMELIN verzekert, dat zij in Rusland sterk in gebruik en aan de voornoemde gelijk kome.

D

FIJN.

FIJNBLADIGE

STEEN-EPPE.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOOUTWIJN, *Ide*
Deel VIIIste St., bl. 127.

STEEN-EPPE met drie dubbeld ge-
vinde Bladen, de Wortelbladen
lineaal, de Stengbladen borstelig,
de Stoppelblaadjes langer.

- a. De algemeene Zonneſcherm.
- b. De algemeene Bloem.
- c. Een enkel zijdclings Bloempje.
- d. Dezelve van boven met vijf Meel-
draadjes, van derwelke
- e. Een afgezonderd.
- f. Het waaie Vruchtbeginzel met
twee omgeboogene Stijlen en ſtom-
pe Stempelen.

BLOEITIJD. *Aegijpten is de woon-*
plaats dezer Plant, en ook word zij
in onze Hoven ter hoogte van vier
voeten gekweekt. Bloeit in Au-
gustus.

S I S O N

A M M I.

CLASSIS *Vta.*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imo pag. 483.

SISON Foliis tripinnatis, radicali-
bus linearibus, caulinis fetac-
eis, stipularibus longioribus.

- a. Umbella universalis.
- b. Corolla universalis.
- c. Corollula propria a latere.
- d. Eadem a parte superiore cum
Staminibus quinque, quorum
- e. Unum separatum.
- f. Germen ovatum, cum Stijlis
duobus reflexis ac Stigmatibus
obtusis.

TEMP. FLOR. Planta est Aegijp-
tiaca colitur in hortis nostris, al-
titudinem quatuor pedum supe-
rans. Floret Augusto.

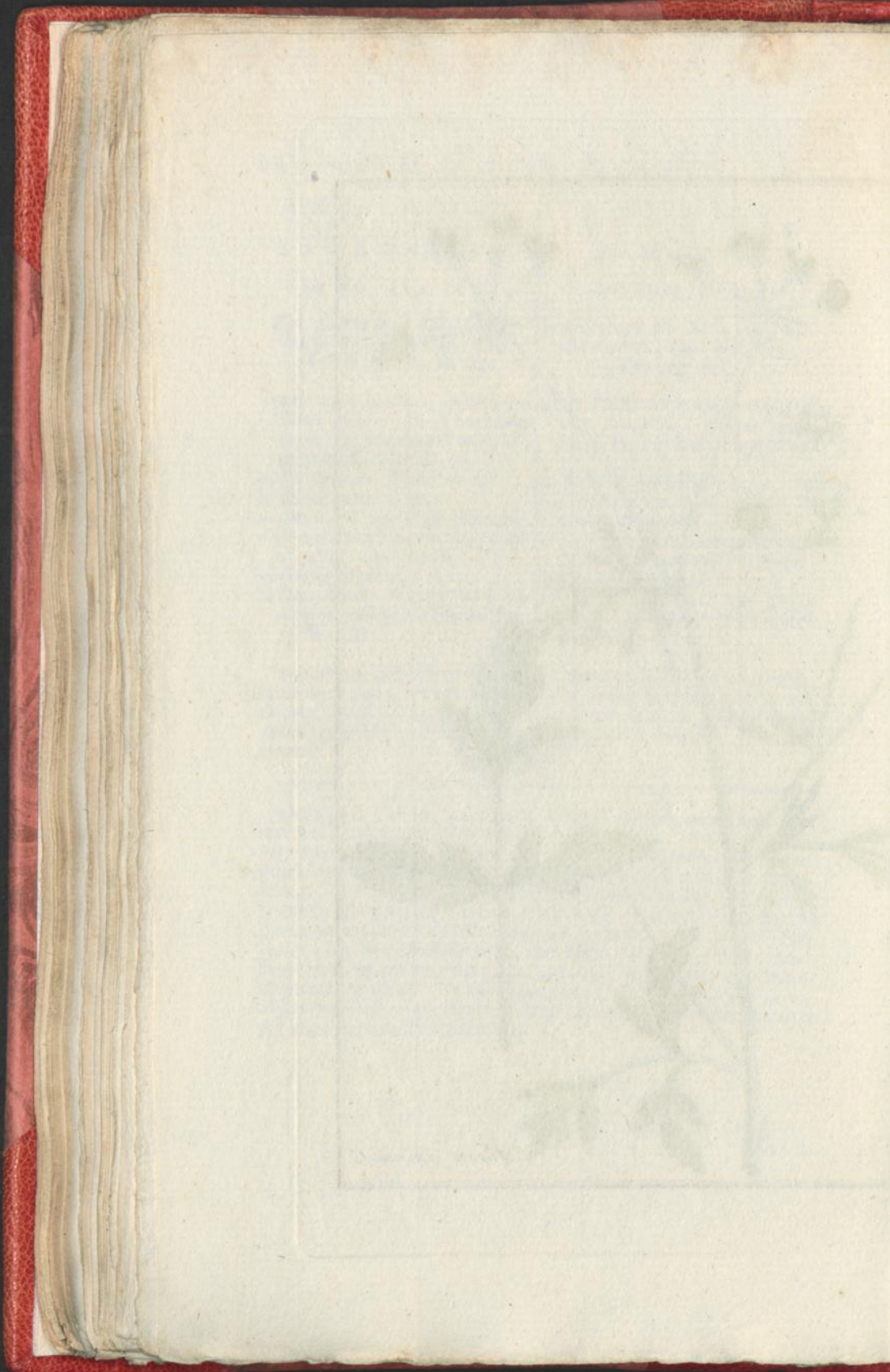
GEbruik. *Anni verum* is de officinelle naam dezer Plant. Al-
leen het Zaad van dezelve was in vroegeren tijd, of alleen, of als
ingredient der *Sem. quat. cal. maj. Androm.* in gebruik. Het heeft
eenen bitteren en kruidachtigen smaak. Het extract is vlug en kruid-
achtig. Het Cretische wierd voor het beste gehouden. Derzelve
krachten zijn zweetdrijvend en pijnstillend. GALENUS heeft het in
Maagziektens en die der Urin-weegen gebruikt. Ook word het bij
verstopping der Maandstonden, der Urin, bij Colijk en Baarmoeder-
derpijnen, opgezette Maag enz. geroemd, en in plaats van *Daucus*
Creticus toegediend. Te voorbaarig heeft het MATHIOLUS in de on-
vruchtbaarheid aangepreezen. Echter roemen het na hem sommige
tot inspuitinge in de Baarmoeder.

KRUL.

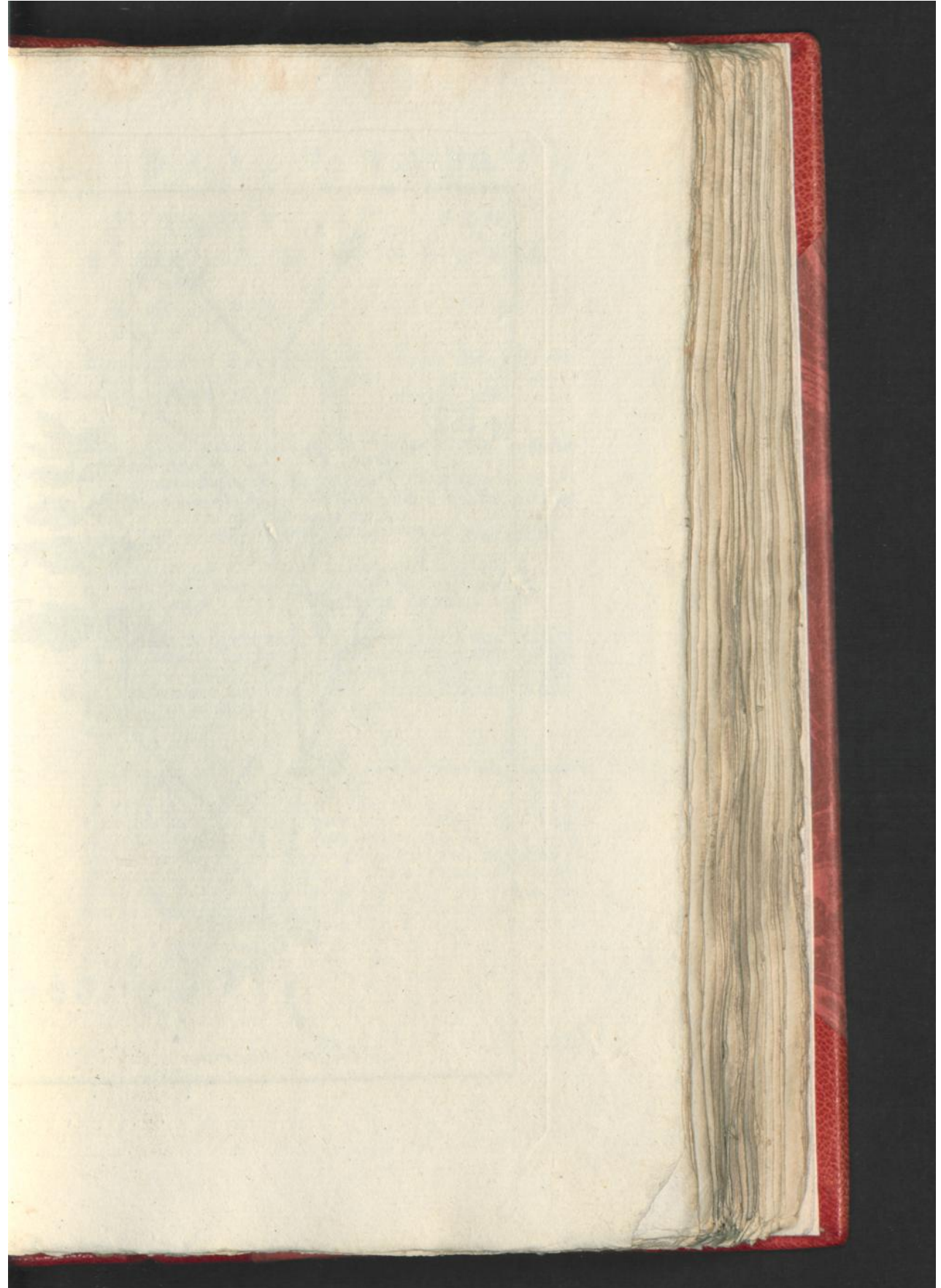

Sison ammi L.

Sison amomum . L.

KRUIDERIGE
STEEN-EPPE.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*e
Deel VIIIfte St., bl. 123.

STEEN-EPPE met gevinde Bladen en
opftaande Kroontjes.

a. Een afgezonderde vergroote Bloem
met ftompe Meeldraaifjes.

b. Het Zaad in zijne natuurlijke
grootte.

c. Hetzelve vergroot.

d. Hetzelve dwars doorgesneeden.

e. Een Wortel-blad.

BLOEITIJD. Het groeit algemeen
aan de Slooten in Zwitserland,
Oostenrijk en Engeland enz., ter
hoogte van omtrent twee voeten.
Het word in onze Tuinen geplant
en bloeit in Augustus.

SISON
A M O M U M.

CLASSIS *Via.*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi. Part.*
Imæ pag. 483.

sison foliis pinnatis, umbellis
erectis.

a. Flos separatus aucta magnitudi-
ne cum Staminiibus quinque
obtusis.

b. Semen naturali magnitudine.

c. Idem aucta magnitudine.

d. Sectio transversa Seminis.

e. Folium radicale.

TEMP. FLOR. Sponte crescit ad
fosfas in *Helvetia, Austria & An-*
glia &c., altitudine circiter bipe-
dali. Colitur in hortis & floret
Augusto.

GEBRUIK. *Anomum verum offic.* Het Zaad is in gebruik, en
word dikwijls met het *Semen Anomi veri* verwisfeld. Het is nog
niet beflist welk van beiden 't *Anomum* der ouden zij Ook word
dit voor het *Sison* van DIOSCORIDES gehouden. Het Zaad is fcherp
en kruidachtig van fmaak en ruikend. Zijne Medicinaale krachten
komen voor het grootfte gedeelte overeen met het voorgaande, na-
mentlijk Urindrijvende, Maagpijnftillende en Verfterkende.

RUIGBLADIG
LOOGKRUID.

De *Vde* CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
DOOR HOUTTUIJN, *IIdē*
Deel VIIde St., bl. 786.

LOOGKRUID dat kruidig is en leggende, met elsvormige doornagtige ruuwe Bladen en gerande Kelken in de Oxelen.

- a. De Kelk of liever de Bloem met vijf Meeldraadjes.
b. Een afzonderlijk Meeldraadje en teffens de rand van den Kelk daar het in geplant is.
c. Het klootsgerwijze *Vrugtbeginzel* met de tweedeelige *Sijf* en omgekromde *Stempelen*.
d. De middel-lijn van het *Blad*.

BLOEITIJD. Het groeit aan het Zeestrand ter hoogte van vijf à zes duim, veelvuldig aan onze Kusten, en bloeit in *Augustus*.

S A L S O L A

K A L I.

CLASSIS *Vta*.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ. pag. 452.

SALSOLA Herbacea decumbens, foliis subulatis, spinosis, scabris, calijcibus marginatis axillaribus.

- a. Calijx seu potius Corolla cum quinque Staminibus.
b. Stamen separatum lacinie calicis insertum.
c. Germen Globosum cum Stijlo bipartito & Stigmatibus recurvatis.
d. Diameter folii.

TEMP. FLOR. Crescit ad littora maris altitudine quinque ad sex pollicum: nostra ad littora multis regionibus crescit. *Augusto* floret.

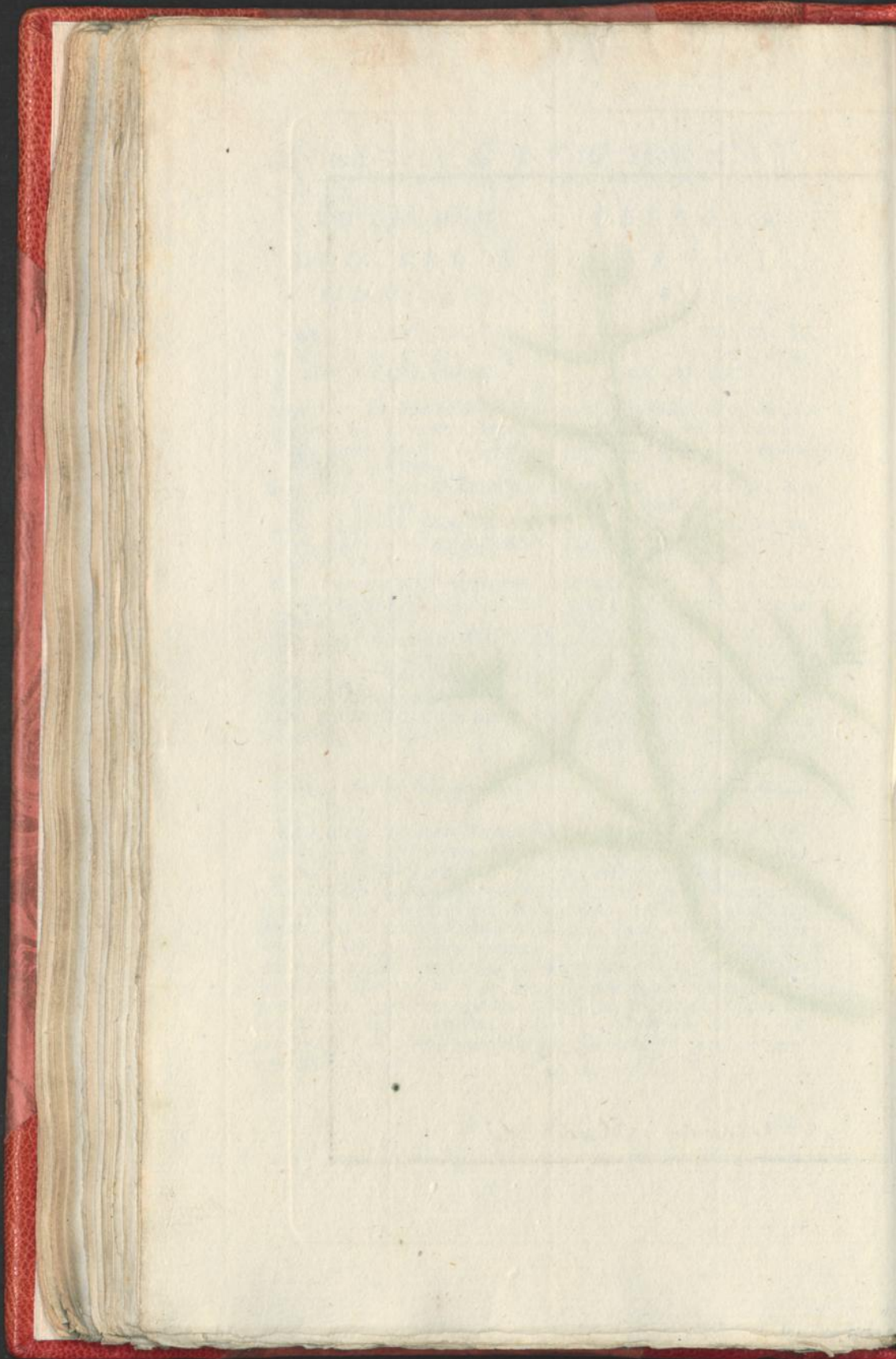
• GEBRUIK. Als Plant-Gewasch is deze Plant, schoon haar Urindrijvende en sterk oplosfende krachten toegeschreeven worden, in geen Medicinaal gebruik; maar het toebereidzel uit dezelve is zo wel in het Medicinale als in het Fabricq en Traficq-Weezen van groote waardij. Schoon men van verscheide aan Strand groeiende Planten het Mineraale Loogzout of Zoda bereid, heeft deze Plant echter de voorkeur boven anderen. Maar zommige verschillen weder in dit opzicht, zo dat de bepaaling daarvan, zo men het niet ter plaatze zelve onderzoeken kan, een weinig moeilijk valt. Volgens BERGIVS komt onze gewoone Zoda van deze Plant, schoon hij aan de *Salf. sativa* de voorkeur toekent, vermits deze, schoon niet aan Strand maar elders gezaaid zijnde, altoos eene grootere meenigte Zoda oplevert.

ON-

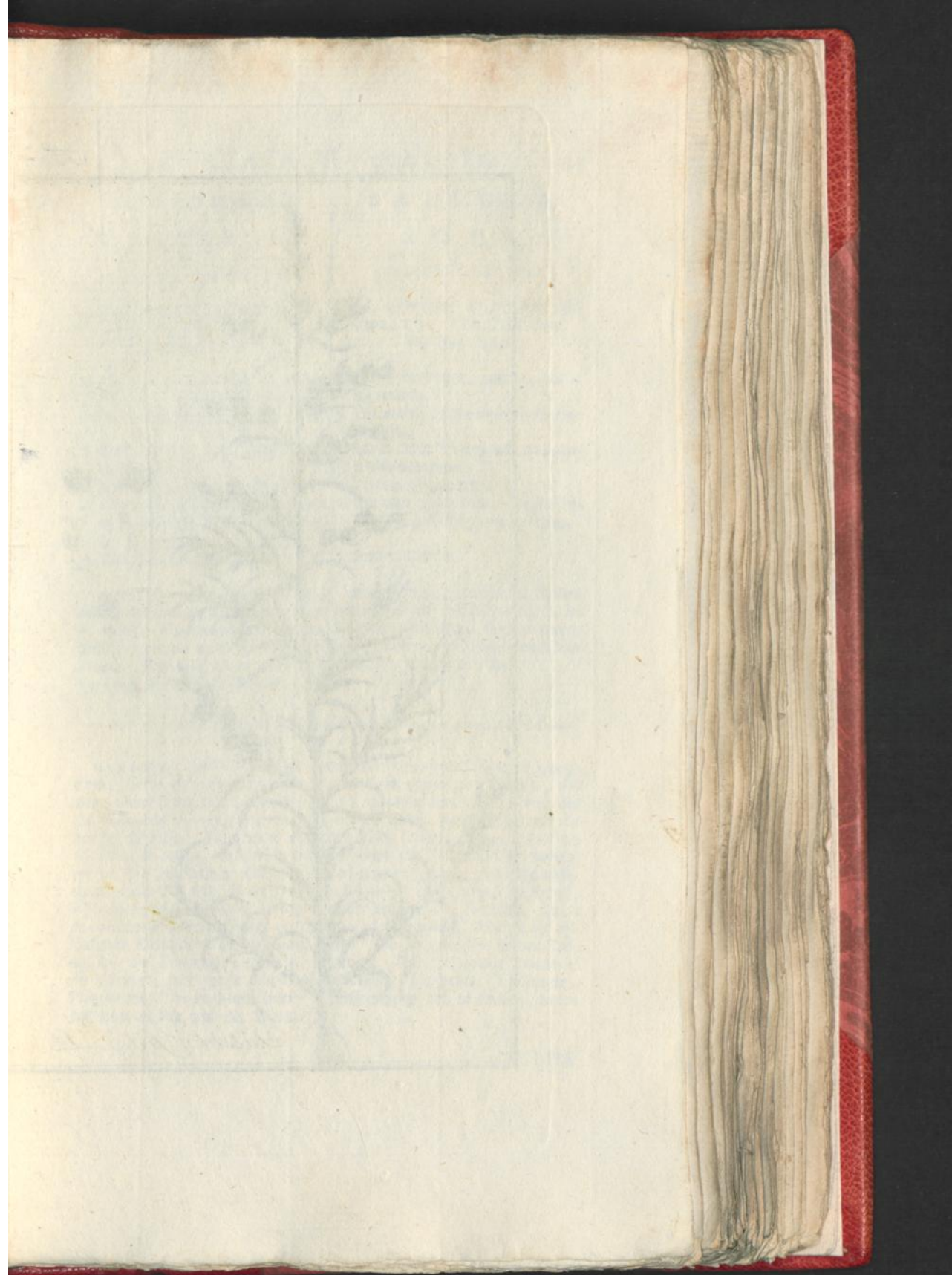

Salsola Kali. L.

Salsola soda. L.

ONGEDOORND
LOOGKRUID.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel VIIde St., bl. 737.

LOOGKRUID dat kruidig en uitgebreid is, met ongedoornde Bladen.

- a. De vijfbladige Kelk of Bloem.
- b. Dezelve met vijf uitstekende Meeldraadjes.
- c. Een afzonderlijk Meeldraadje.
- d. Het Klootswijze Vruchtbeginsel, de tweedeelige Strijl en omgekromde Stempelen.
- e. Het spiraalswijze Zaad.

BLOEITIJD. Het groeit overal, ook bij ons aan het Zeestrand, maar in wanner Europeansche climaten bezit het grooter overvloed van Zoutdeelen. Het word een en twee voeten hoog, en bloeit in Junius.

S A L S O L A
S O D A.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imø pag. 452.

SALSOLA herbacea, patula, foliis ineruibus.

- a. Perianthium pentaphyllum five Corolla.
- b. Idem cum Staminibus quinque prominentibus.
- c. Stamen separatum.
- d. Germen globosum, Stijlus bipartitus, & Stigmata recurva.
- e. Semen spirale.

TEMP. FLOR. Crescit ad littora maris, etiam nostris locis; At in Europa australiori sale abundat. Longitudinem uni-vel bipedalem attingit, Junioque floret.

GEBRUIK. Ook deze Plant levert eene meenigte Mineraal Loogzout. Naar de benoeming van *Salsola Soda* zoude men gisfen, dat deze meer Loogzout opgeeve; maar LINNÆUS verzekert zelve, dat de *Salicornia* de voorkeur hebbe, edoch geeft HOUTTUIJN aan de eerste de prijs. Zo veel is ondertusfchen waar, dat men in verscheiden ftrecken, verscheide dezer Planten tot die bereiding neemt, en na dat 'er Planten van meerder of minder waardij gebezigt worden, daarna is ook de hoedanigheid van het Loogzout, zo word, bij voorbeeld, dat van Alicante voor het beste gehouden. In 't Medicinaale word de Plant regstreeks niet gebruikt, schoon zy oplosfende Urindrijvende krachten bezit. De Landlieden in het Zuidelijke van Frankrijk eeten 't op brood. Het Loogzout wordt in de Verwerij met groot voordeel gebruikt. Deszelvs Chimicaale, Pharmaceutische en Medicinaale eigenschappen aan te haalen, belet het kort belfek van dit Werk.

WILDE EPPE
S E L I E.

De *Vide* C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, *IIde*
Deel VIIIste St., bl. 64.

SELIE die eenigermate melk geeft,
met eenen enkelen Wortel.

- a. De algemeene Zonnescherm.
- b. De algemeene Bloem.
- c. Een enkele Bloem met vijf Meel-
draadjes.
- d. Een afgezonderd Meeldraadje.
- e. Het Vruchtbeginsel met de twee
Stijlen.
- f. De Vrucht.
- g. Twee Zaadjes.

BLOEITIJD. Het groeit in Moe-
rasfige plaatsen, stilstaande Wate-
ren, ter hoogte van vier à vijf voe-
ten in Gelderland, Friesland en
Overijsel, in zommige stilstaande
Wateren in Holland; in half uitge-
droogde Slooten groeit het overvlo-
dig en bloeit in Julij.

S E L I N U M
P A L U S T R E.

C L A S S I S *Via.*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. II di Part.*
Imæ, pag. 476.

SELINUM sublaetescens, radice
unica.

- a. Umbella univervalis.
- b. Corolla univervalis.
- c. Corolla propria cum quinque
Staminibus.
- d. Stamen separatum.
- e. Germen cum Stijlis duobus.
- f. Fructus.
- g. Semina duo.

TEMP. FLOR. Crescit in locis
paludosis, aquis Stagnantibus, al-
titudine quatuor-quinqueve pe-
dali. In *Gelria, Frisia, Transi-*
salania, nonnullis locis *Hollandiæ*
in aquis stagnantibus, fossis fere
ficcis abunde crescit, Julioque
floreit.

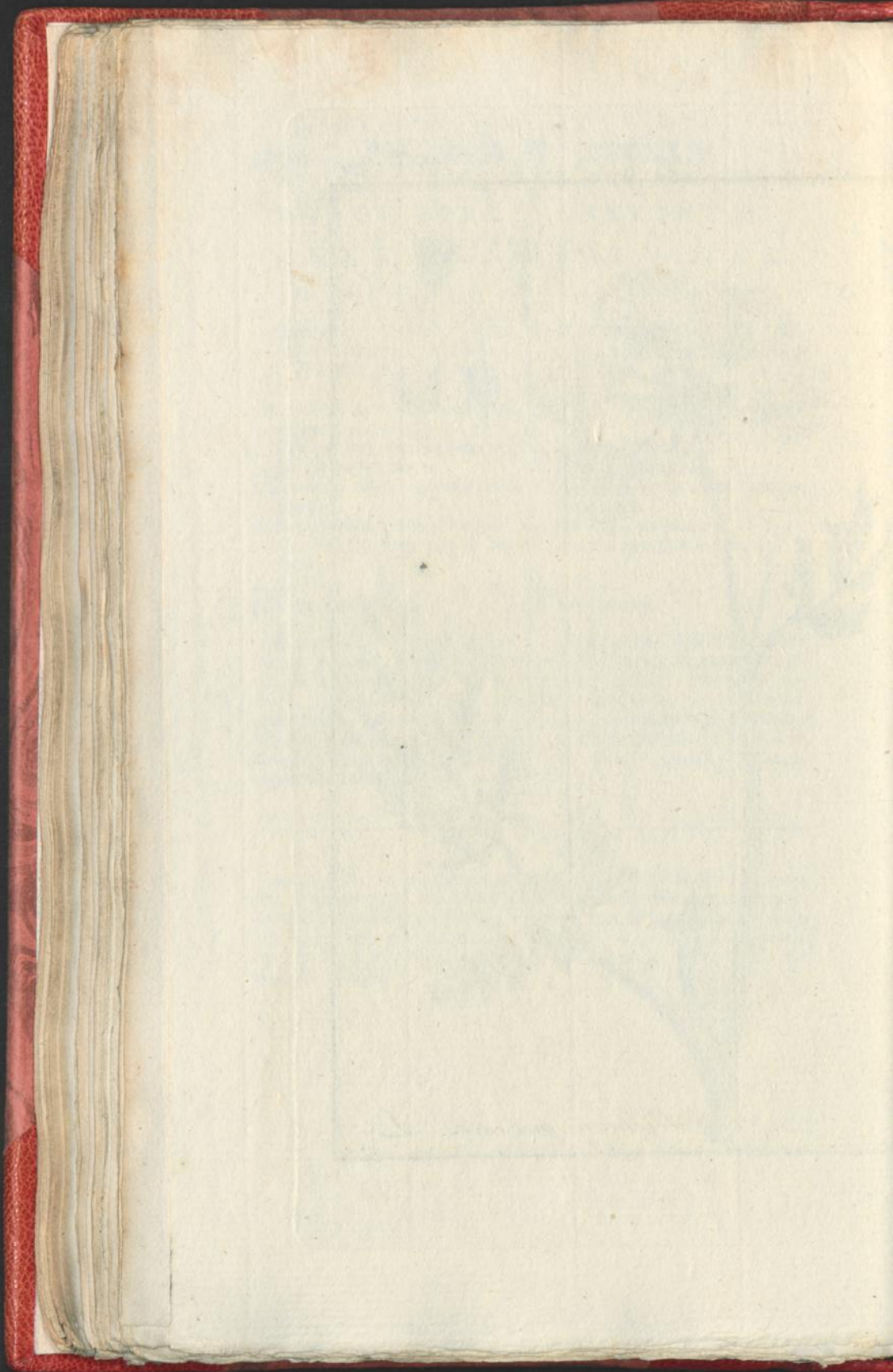
GEBRUIK. In vroegeren tijd was deeze Plant onder den naam
van *Thijsselinum* of *Olyntium* bekend, en haar Wortel in gebruik;
dezelve is brandend en scherp, en word van de Laplanders in plaats
van Tabak gekauwd; men schreef haar eene tegengiftige kracht
toe, en hield ze voor oplosfend en Urindrijvend. Thans is zij niet
meer in gebruik.

PAARSCH

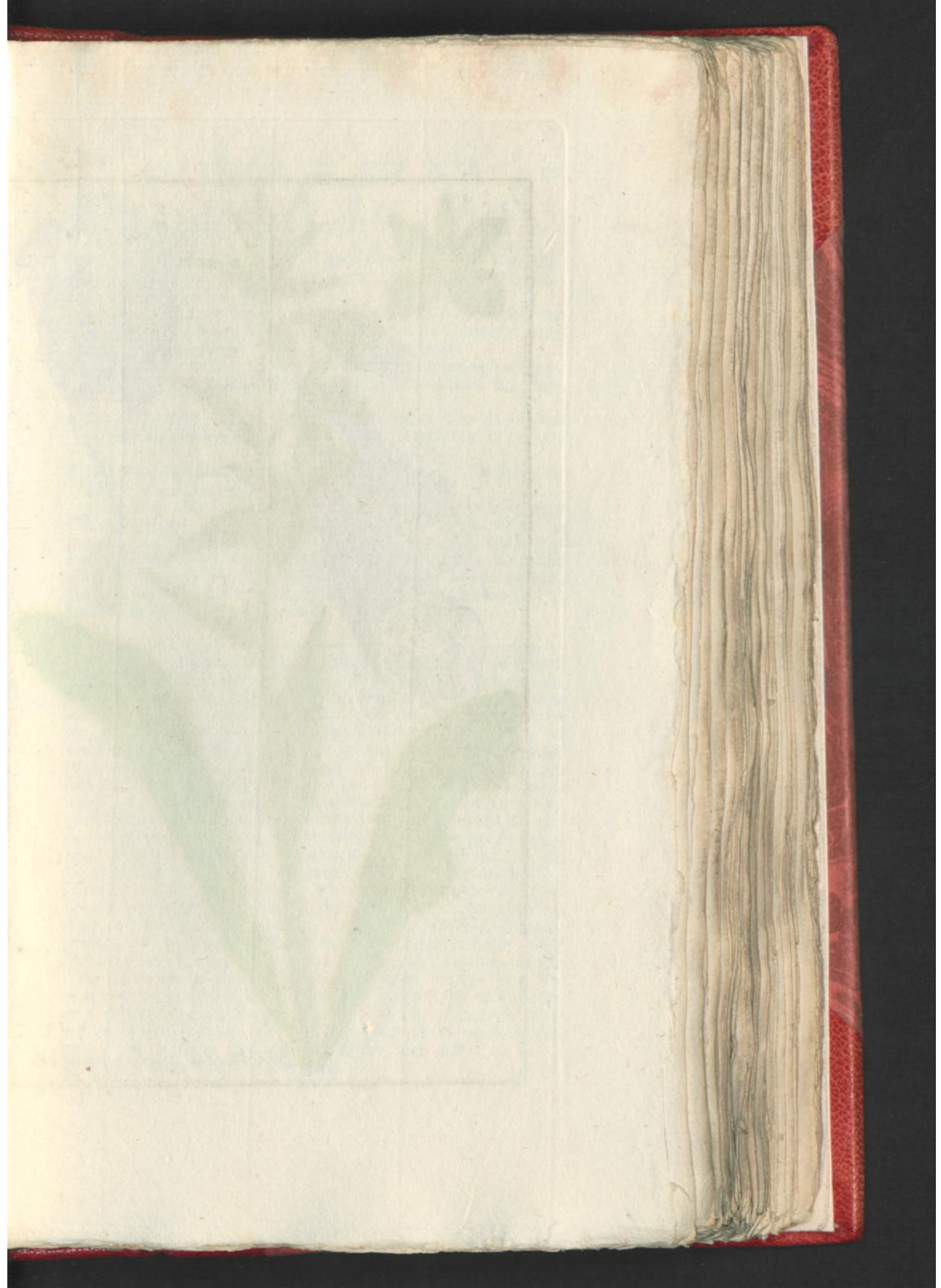

Selinum palustre. L.

Digitalis purpurea L.

**PAARSCH
VINGERHOED.**

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIdē*
Deel IXde St., bl. 523.

VINGERHOED met eijronde spitse
Kelkblaadjes en stompe Bloemen,
de Bovenlip onverdeeld.

a. De vijfledige Kelk.

b. De kroonwijze eenblaadige Blaem.

c. Dezelve geopend met twee lange
en twee korte Meeldraaijes.

d. Het Vruchtbeginzel, de enkele
Stijl en de spitse Stempel.

BLOEITIJD. Het groeit in het
Oostelijk Europa, ook in sommige
streeken van Gelderland en Fries-
land. In onze Hoven word het tot
cieraad, ter hoogte van drie, vier
(ja wel meer als vijf) voeten ge-
kweekt, en bloeit in Julius en Au-
gustus.

**DIGITALIS
PURPUREA.**

CLASSIS XIIIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*

IIdē. pag. 939.

DIGITALIS Calijcinis foliolis ova-
tis acutis, Corollis obtusis, labio
superiori integro.

a. Perianthium quinque partitum.

b. Corolla monopetala campanu-
lata.

c. Eadem aperta cum Staminibus
duobus longioribus & duobus
brevioribus.

d. Germen, Stijlus simplex, ac
Stigma acutum.

TEMP. FLOR. Crescit in Europa
Australi, in nonnullis *Geltia* re-
gionibus ac *Frisia*. Nostris in hor-
tis ornamentum gratia altitudine
trium quatuorve pedum colitur,
Julioque & Augusto floret.

GEBRUIK. Haare zo drooge als versch in gebruik zijnde Bladen
zijn onaangenaam bitter van smaak. Haare scherpte bezeerd den
Mond, Slokdarm en Maag, verwekt kwijling, braaking en ver-
scheiden hevige toevallen, stuipen, enz. Dit middel heeft voor korten
tijd veel opziens ten opzicht van de Waterzucht verwekt, en
word nu van den eenen gepreezen en van den anderen veracht.
WITHERING heeft de Bladen voorgeerst in Engeland, als ten hoog-
sten Urindrijvend bevonden, een à twee grein in poeijer, of afge-
kookt, of in pillen enz., niettegenstaande deszelvs verdiensten in som-
mige soorten der Waterzucht; vereischen de toevallen die bij een
onvoorzichtig gebruik daar uit voortvloeijen, de grootste omzigtig-
heid, althans het langzaame opklimmen der giften, en wel zo, dat
er niets toegediend word, bevoorens de werking der eerste gift,
(dewelke wel twee dagen duurt,) afgelopen zij. Boven de voor-
noemde toevallen, veroorzaakt het, zo lang als de werking
duurt, blindheid, dubbeld zien enz. BOERHAVE kende reeds de hevige
ontstekende werking der Zaadhuysjes. Bij Kliergezwellen heeft
PERCIVAL het eerst 't uitgeperste Sap gegeven, en RICHTER volgde
hem. In de Waterzucht van Klierverstoppingen, vermits haare di-
recte werking de Klieren zeer aandoet, wil men haar uit dien hoofde
de voorkeur boven de Zee-ajuin geven. Opium, Spaansche Vlie-
gen en Pepermuntwater zijn haare tegengiften bij te hevige wer-
king. Ook is haare werking met Opium veel sterker en beter.
Koortsbast vermeerdert de toevallen.

LOM.

LOMMERIG
ZWARTKOORN.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 459.

ZWARTKOORN met de Bloemen zij-
delinks over eenen kant; getande
blikjes, de bovenste gekleurd en
onvrugtbaar gewolde Kelken.

a. De eenblaadige ten halven vier-
sneedige Kelk.

b. De eenblaadige greinzende Bloem.

c. Dezelve afgezonderd.
a. De Bovenlip, waaronder twee
lange Meeldraadjes.

β. De Onderlip, met twee korte
Meeldraadjes.

d. Het Vrugtbeginzel, de Scijl en
stompe Stempel.

BLOEITIJD. Het groeit overvloedig
in de Boschen van Europa, ter
hoogte van ontrent twee voeten en
bloeit in Julij. 'T word dikwils
in de Apotheeken in plaats van
Glaskruid verkogt.

MELAMPIJURUM
NEMOROSUM.

CLASSIS XIIIte.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINNI, *Tom. II di Part.*
IIde pag. 924.

MELAMPIJURUM floribus secundis
lateralibus, bracteis dentatis,
summis coloratis sterilibus, ca-
lijcibus lanatis.

a. Perianthium monophyllum fe-
mi quadrifidum.

b. Corolla monopetala ringens.

c. Eadem separata.
a. Labium superius, sub quo fi-
lamenta duo longiora recon-
dita.

β. Labium inferius, cum duo-
bus Staminibus brevioribus.

d. Germen, Stijlus & Stigma ob-
tusum.

TEMP. FLOR. Crescit abunde in
Sijlvis Europæ altitudine circiter
bipedali, floret Julio, & sæpissime
loco Parietariæ officinalis distri-
buitur.

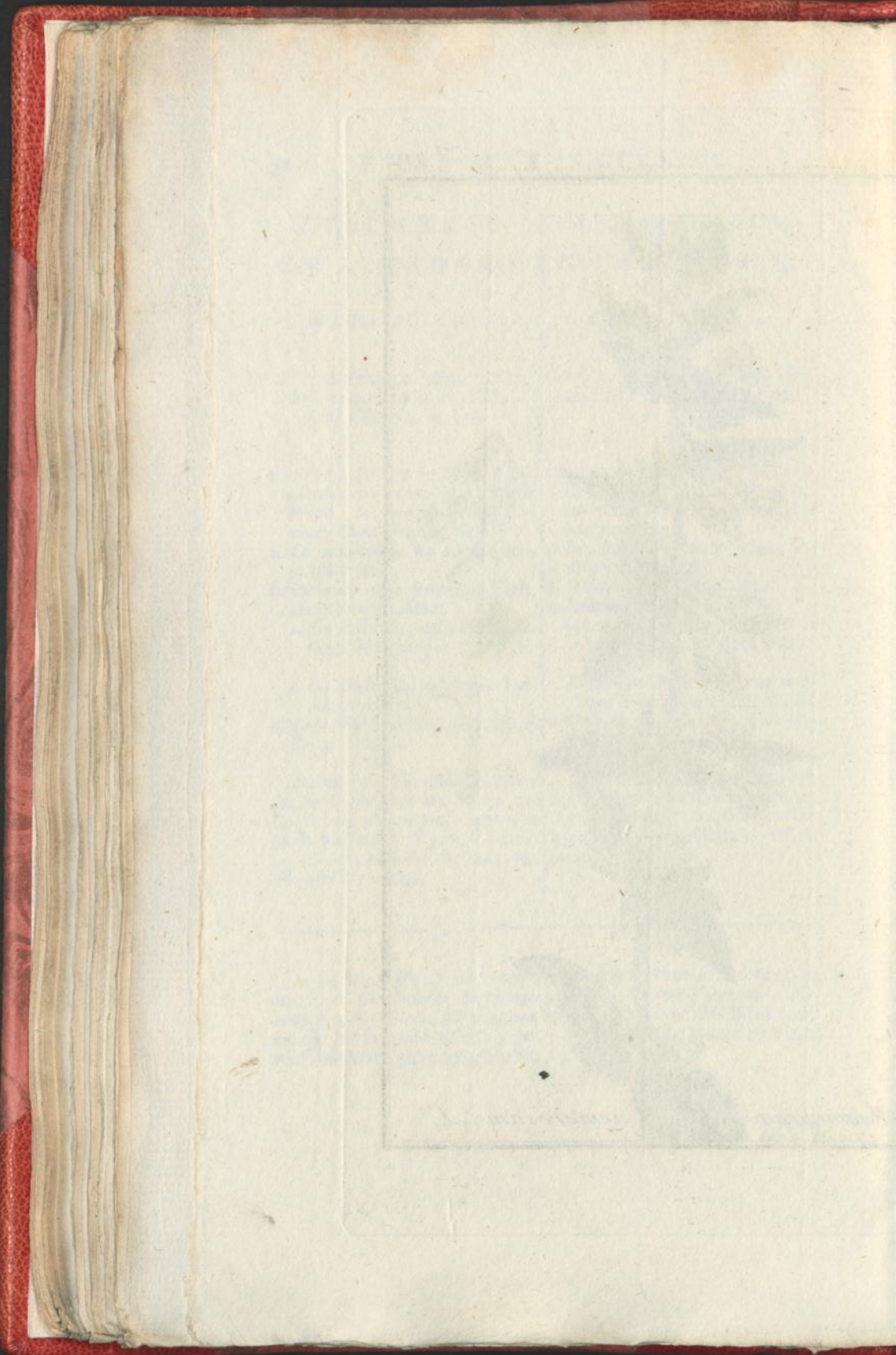
GEBRUIK. Het Zaad is een goed voedsel voor de Beesten, en
wierd uit dien hoofde in vroegeren tijden *Triticum Vaccinium*, *Me-
lampijrum vaccinium*, *Melampijrum arvense* genoemd. Het heeft nooit
eenige Medicinale waardij gehad, en dus nooit registreerds als Art-
zenij-Gewasch gebezigd geweest.

LOOG

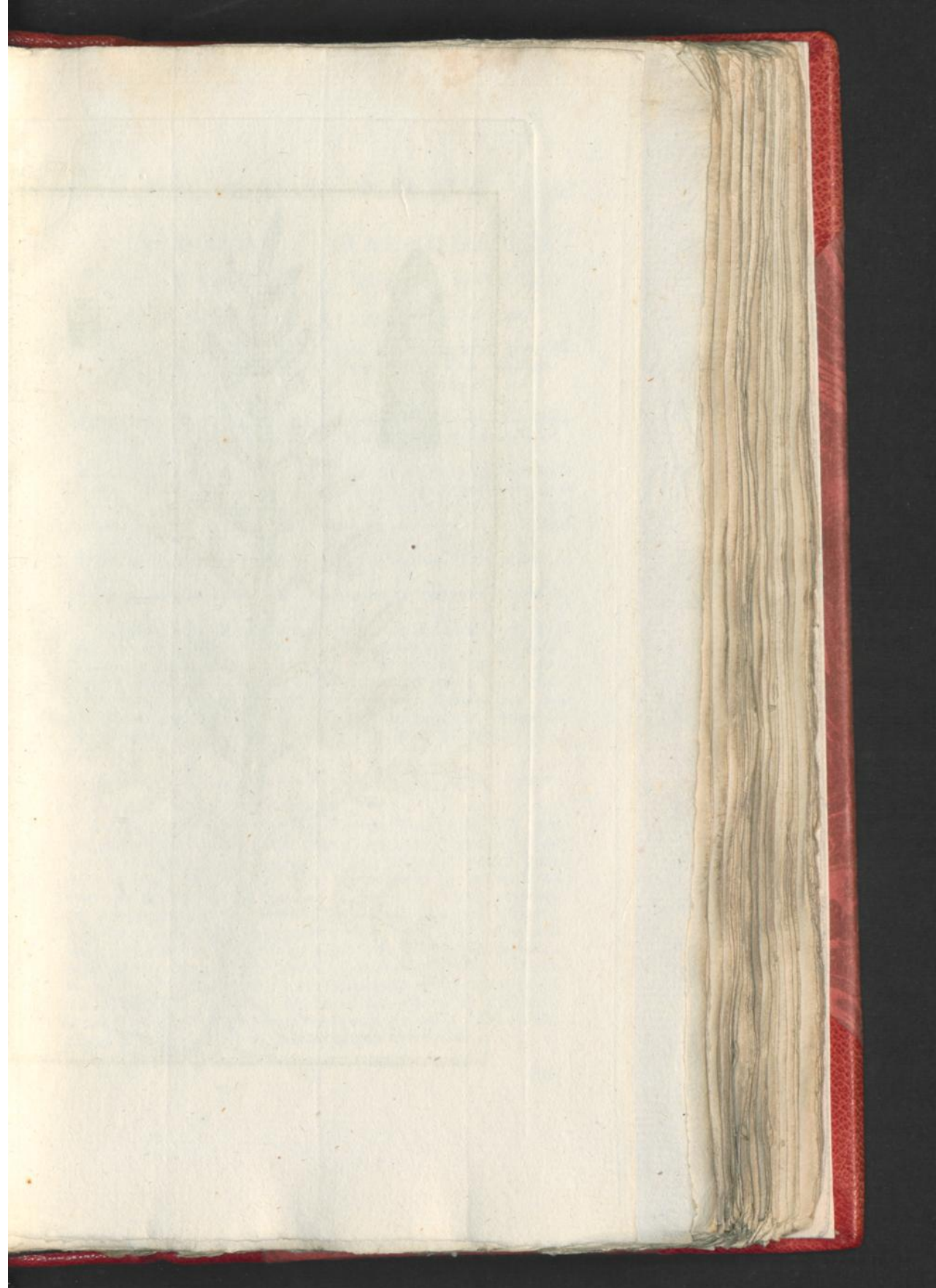

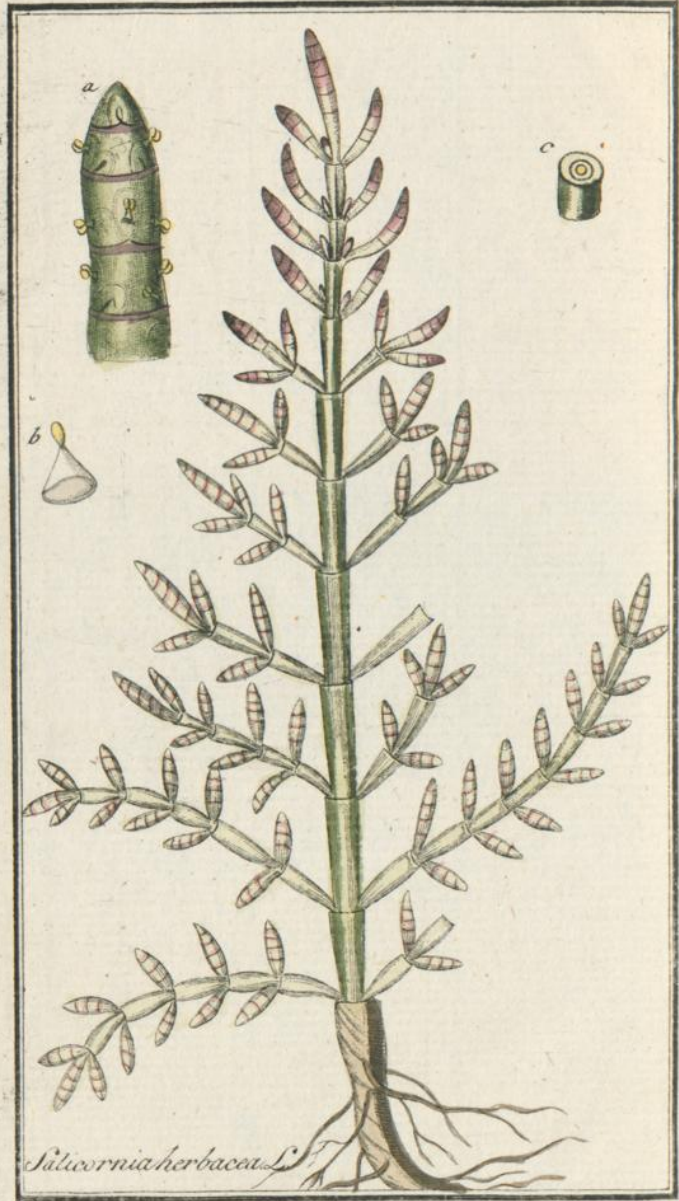

Melampyrum nemorosum. L.

Salicornia herbacea L.

L O O G
Z O U T K R U I D .

De Iste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *Ide*
Deel VIIde St., bl. 46.

ZOUTKRUID dat uitgebreid is, de leedjes aan 't end zamengedrukt en tweedeelig hebbende.

a. Een afgezonderd vergroot leedje met een enkeld uitsteekend Meeldraadje in ieder der drie bloemen, van weerskanten der leedjes voorkomende.

b. De opgeblazene Kelk met het Zaad

c. Een dwars doorsneden leedje.

BLOEITIJD. Het groeit overvloedig aan ons Zeestrand, langs de Maas, op vogtige velden bij Franeker, weintig aan het strand bij Amsterdam en Harderwijk. Het word omtrent een voet hoog en bloeit in Augustus.

SALICORNIA
HERBACEA.

CLASSIS Ima.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. II di Part.*
Ima pag. 15.

SALICORNIA patula, articulis apice compressis emarginato-bifidis.

a. Articulus separatus magnitudine aucta, prominente filamentum unico, singulorum trium florum introque latere articuli dispositorum.

b. Calix inflatus cum semine.

c. Articulus transversim dissectus.

TEMP. FLOR. Abunde crescit ad littora intra maris, Mosæ fluvii, ad agros humidis regionis circa Franekeram parum ad littora Harderovicæ Amstelodami &c. Altitudinem pedalem circiter attingit, & floret Augusto.

GEBRUIK. Van deze Plant word zo als Plaat CCCXXIX. aangehaald volgens LINNÆUS, het meeste Loogzout getrokken. Echter zo bewijzen nieuwere proefneemingen, dat het mineraale Loogzout van deze Plant van een slegte hoedanigheid is, geevende alleen aan Zeestrand of bij Zoutwerken groeiende, haar Loogzout, op andere plaatsen niet. De Plant heeft eenen zoutagtigen smaak, maar geen reuk. Zij is aanzettend, Urin en Maandstonden drijvend. Gekookt en met azijn en peper gegeten is zij een voor naam middel tegens de Scheurbuik. Daar het zeer goed van smaak is, zo word het in de zomer maanden meenigvuldig in Zeeland als salaade gegeten. Ook houd het zig in den winter, en word dus, in Aziën gelegd, naar de Noordzeeplaatsen gezonden. Ook in Engeland gebruikt men het op dezelve wijze.

E

TE-

TEGENGIFTIGE
ZIJDE VRUGT.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, Ilde
Deel VIIte St , bl. 759.ZIJDE VRUGT met Eijronde Bladen,
om laag gebaard, rechte Stengen
en kinderende Kroontjes.

- a. De vijfspleetige Kelk.
b. De eenbladige diep vijfdeelige
Bloem.
c. De vijf Honingbakjes de Geslachts-
deelen omgeevende.
d. Dezelve uitgespannen.
e. Een groenachtig Deeltje , 't geen
de Vruchtwerktuigen insluit.
f. Een afgezonderde Klier met
g. De van een staande Meelknopjes.
h. De Bloem van de bovenzijde.

BLOEITIJD. In zommige geberg-
tens van Europa groeid deze Plant
twee à drie voeten hoog en bloeit
in Julij. De om laag gebaarde
Bladen zijn niet bij allen te vinden.

ASCLEPIAS
VINCETOXICUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIIdi Part.
Imæ pag. 445.ASCLEPIAS foliis ovatis basi barbā-
tis caule erecto, umbellis pro-
liferis.

- a. Perianthium quinquefidum.
b. Corolla monopetala profunde
quinque partita.
c. Nectaria quinque genitalia cin-
gentia.
d. Eadem expansa.
e. Corpusculum viridescens geni-
talia includens.
f. Glandula separata cum
g. Antheris dehiscentibus.
h. Flos a superiore parte.

TEMP. FLOR. In nonnullis Eu-
ropæ montibus altitudine bi vel
tripedali, Julio floret. Basis bar-
bata foliorum non omnibus adeq.

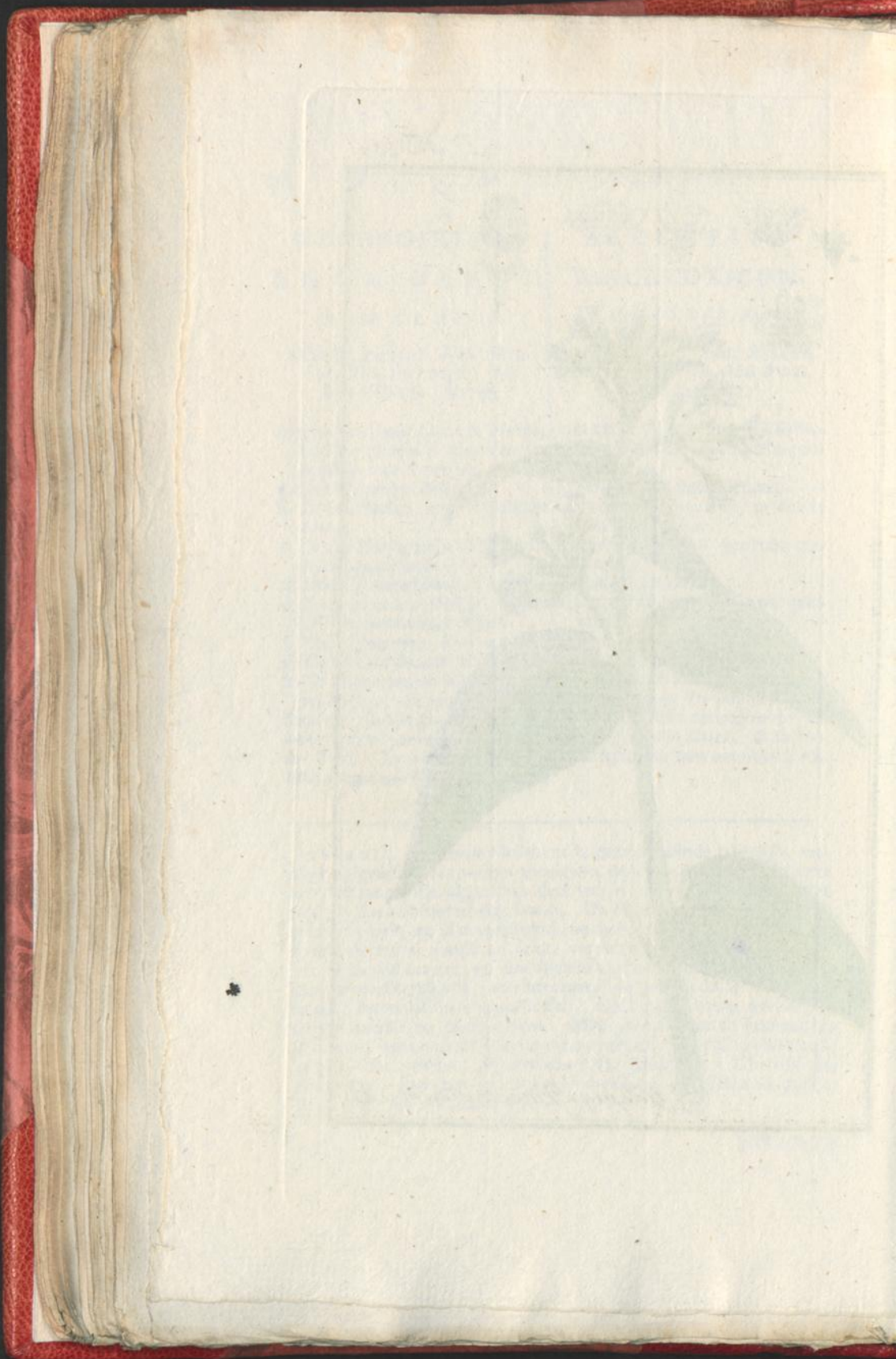
GEBRUIK. Dit thans niet meer in gebruik zijnde gewasch, ver-
dient volgens het eenpaarige getuigenis der voornaamste Schrijvers
meer attentie. De eigenschap daar van is, een steik aandoenlijken
reuk en sterke bitterachtige smaak. De Wortel die anders gebruikt
wierdt is Urin- en Zweetdrijvend, en bevordert de Maandstonden.
Reeds derzelve smaak en reuk, verraden haare op de vaste deelen
werkende kracht, en dus doende verdunt zij de taaije vochten,
lost de verstoppingen, en bevordert de uitschudding der opge-
hoopte vreemdachtige waterstoffen. Dit bewijst haare werking in
de waterzucht en klierziektens. Men gebruikt ze in boosaartige
Ziektens, benevens de *Valeriana* als tegengif (beter als prikkelend)
in de Kinde-ziekte, Flauwtens, Hartklopping, Uiterlijk bij
boosaartige Zweeren en harde Gezwellen. De giften in poeijer
℞ — ʒ ℥, als afkookzel ʒ iij — ʒ i.

ZWARTE

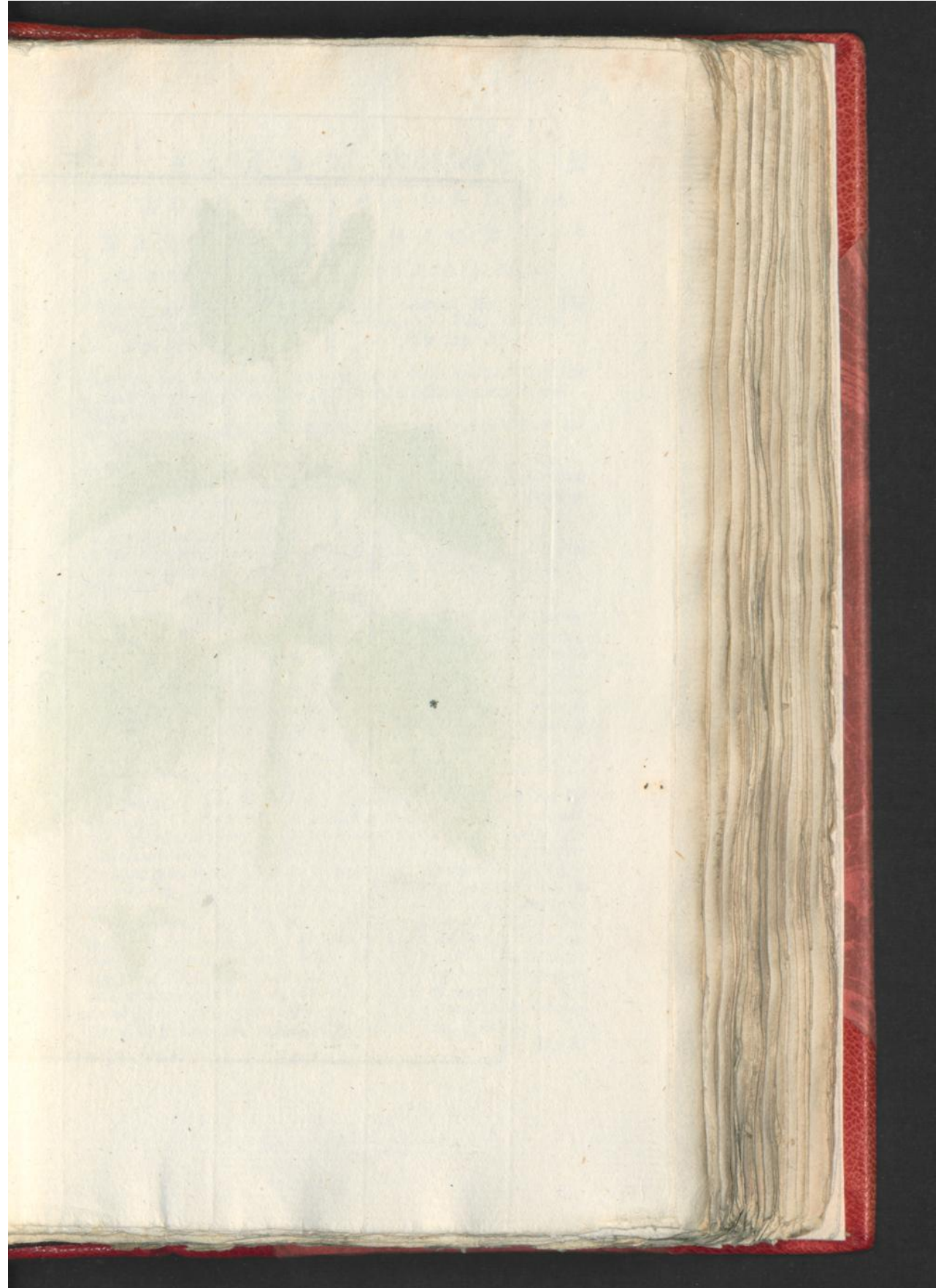

Adonis vernalis. L.

Ballota nigra L.

ZWARTE
BALLOTA.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, IIde
Deel IXde St., bl. 352.

BALLOTA met hartvormige onver-
deelde zaagtandige Bladen en ge-
spitste Kelken.

- a. De eenbladige gepijpte vijfstandige Kelk
- b. De greinzende eenbladige Bloem.
- c. Dezelve geopend met twee langer en twee korter Meeldraadjes.
- d. Een afgezonderd Meeldraadje.
- e. Het vierpleetige Vruchtbeginzel, de draadwijze Stijl en dubbelde Stempel.

BLOEITID. Het groeit overal op steenige plaatsen twee voeten hoog. In de Hoven gekweekt, word het hooger dan een mensch. Men vindt ze op zeer veel plaatsen van dit Gemeenebest, en onstreeks Amsterdam vrij overvloedig. Bloeid in Julij en Augustus.

BALLOTA
NIGRA.

CLASSIS XIIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIai Part.*
IIde pag. 980.

BALLOTA foliis cordatis indivisis
ferratis calijcibus acuminatis.

- a. Perianthium monophyllum tabulatum quinque dentatum.
- b. Corolla monopetala ringens.
- c. Eadem aperta cum Staminibus duobus longioribus & duobus brevioribus.
- d. Stamen separatum.
- e. Germen quadrifidum, Stijlus filiformis & Stigma bifidum.

TEMP. FLOR. Sponte floret in locis lapidosis altitudine circiter bipedali, in hortis cultu altitudinem majorem hominis attingit. In permultis locis reipublicæ invenies hanc plantam. In regionibus Amstelodamensis &c. abundat. Julio & Augusto floret.

GEBRUIK. Zwarte Mulrove, Stinkende Andoorn, noemt het de Landman, schoon het middel niet meer in gebruik is, zo heeft het met dat al zijne waardij, 't geen BOERHAVE reeds getuigde. De Bladeren hebben eenen stinkenden reuk, en eenen onaangenaamen de tong prikkelenden smaak, en worden als afkookfel in de Vrijs-terziekte en Hijpochondrie gebruikt. De boeren gebruiken het in plaats van *Castoreum* dikwils met veel voordeel tegens aanvallen van Beroertens, Vallende Ziekte en Vrijster Ziekte. Volgens zijne stinkende eigenschap is ligt na te gaan, dat deze vlugge ruikende stof de Zenuwen en vaste deelen prikkelt, tegenwerking veroorzaakt, en de Krampachtige indrukfelen eene andere richting geeve, en waar in bestaat anders de beruchte werking van het anderszints onwerkzaame *Castoreum*. Uiterlijk worden de Bladen met zout gewreeven, tegens de Hondsbet enz., gebruikt.

F. 2

HAR.

HARLEKIJN
STANDELKRUID.

De XXste C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel XIde St., bl. 467.STANDELKRUID met onverdeelde Bol-
wortelen, de lip van 't Honing-
bakje vierdeelig, gekarteld, met
eene stompe opstijgende spoor en
stompe zamen lùkende Bloem-
blaadjes.

- a. De vijfbladige Bloem, zijnde de
twee binnenste bladen ingekromd,
beneffens het driegelipte Honing-
bakje.
- b. Hetzelve, de twee binnenste ge-
pende Bloem-bladen.
- c. De Bovenlip van 't Honingbakje
met de twee binnenste omgekrom-
de Bloemblaadjes, de Meeldraad-
jes omgeevende.
- d. Het Vrugtbeginzel.

BLOEITIJD. Het groeit in Moe-
sasfige Boschen en Weijlanden.
Hier te land bij Harderwijk, op de
Egmonder Weg, omstreeks Utrecht,
en in zonnige strecken van Fries-
land en Gronngen. 't Bloeit in
Junius, en word omtrent een voet
hoog.

O R C H I S
M O R I O.

C L A S S I S I I d a.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
Inæ pag. 52.ORCHIS bulbis indivisis, nectarii
labio quadrifido, crenulato,
cornu obtuso adscendente petala-
lis obtusis conniventibus.

- a. Corolla pentapetala, duo inte-
riora incurvata, & nectarium
cum labio tripartito.
- b. Eadem duobus petalis interiori-
bus apertis.
- c. Labium superius nectarii, cum
petalis duobus interioribus in-
curvatis, Stamina duo cingen-
tibus.
- d. Germen.

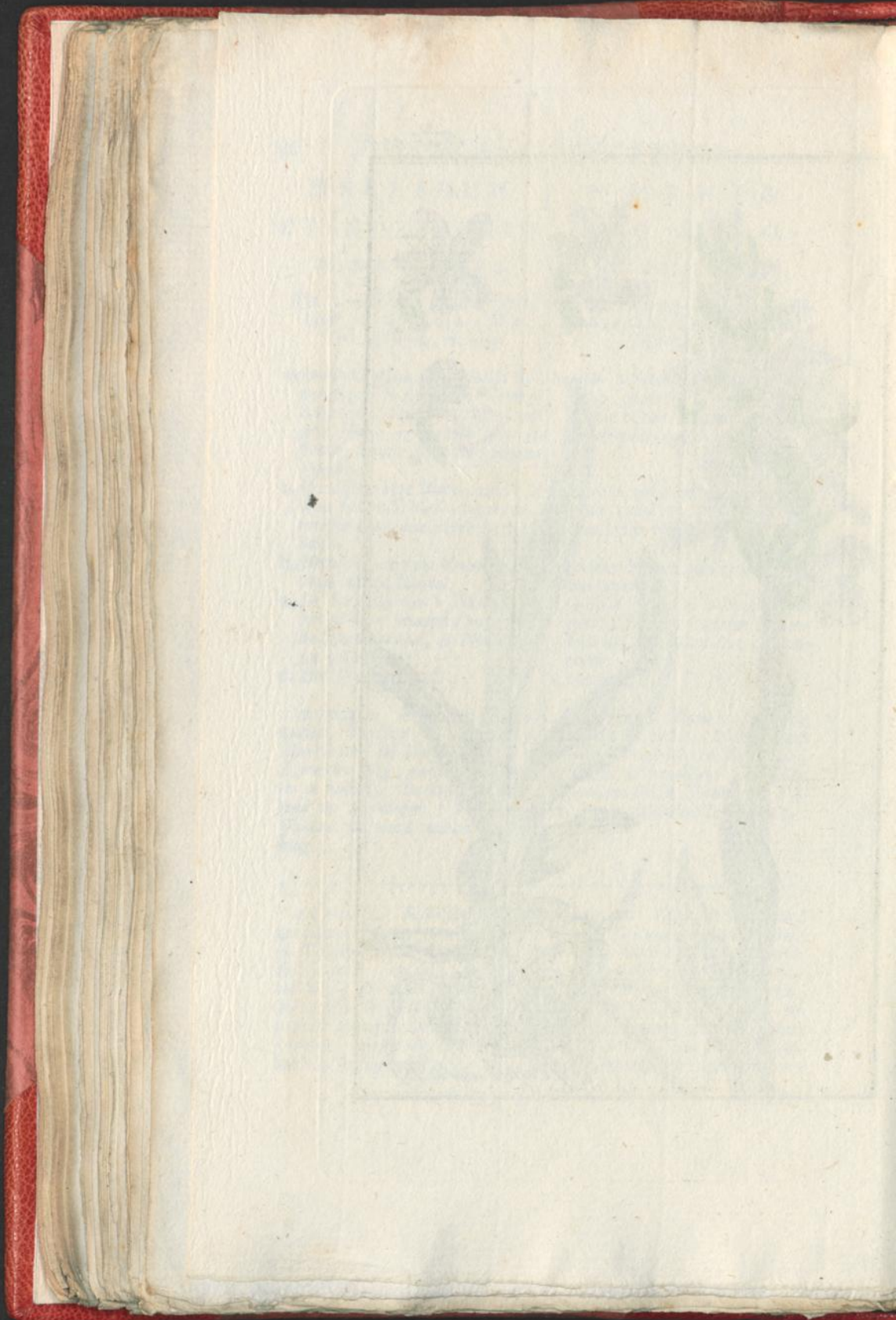
TEMP. FLOR. Crescit in sylvis
paludosis & pratis. Nobis apud
Herderovicum in via Egmondi,
in agris Ultrajectinis nonnullis
regionibus Frisæ, Groningæ. Flo-
ret Junio altitudine fere pedali.

GEBRUIK. Kulletjes Kruid, volg mij na. Deze in Nederland
groeiende Plant, word als een voornaam Koop-articul uit Persien
en Turkijen onder de Turksche benoeming *Saleb* bij ons ingevoerd.
Het is waar, dat de in heeter klimaat groeiende beter en groo-
ter is als de onze, maar uit dien hoofde is de *Orchis Mascula*,
Mannetjes Standelkruid van LINNÆUS en BERGIUS, volgens de
proefneemingen van GEOFFROIJ in voorslag gebragt, als niet alleen
grooter, maar even zo werkzaam, en zo wel bij ons als door ge-
heet Europa groeiende. Van zijne Medicinaale krachten hier na.

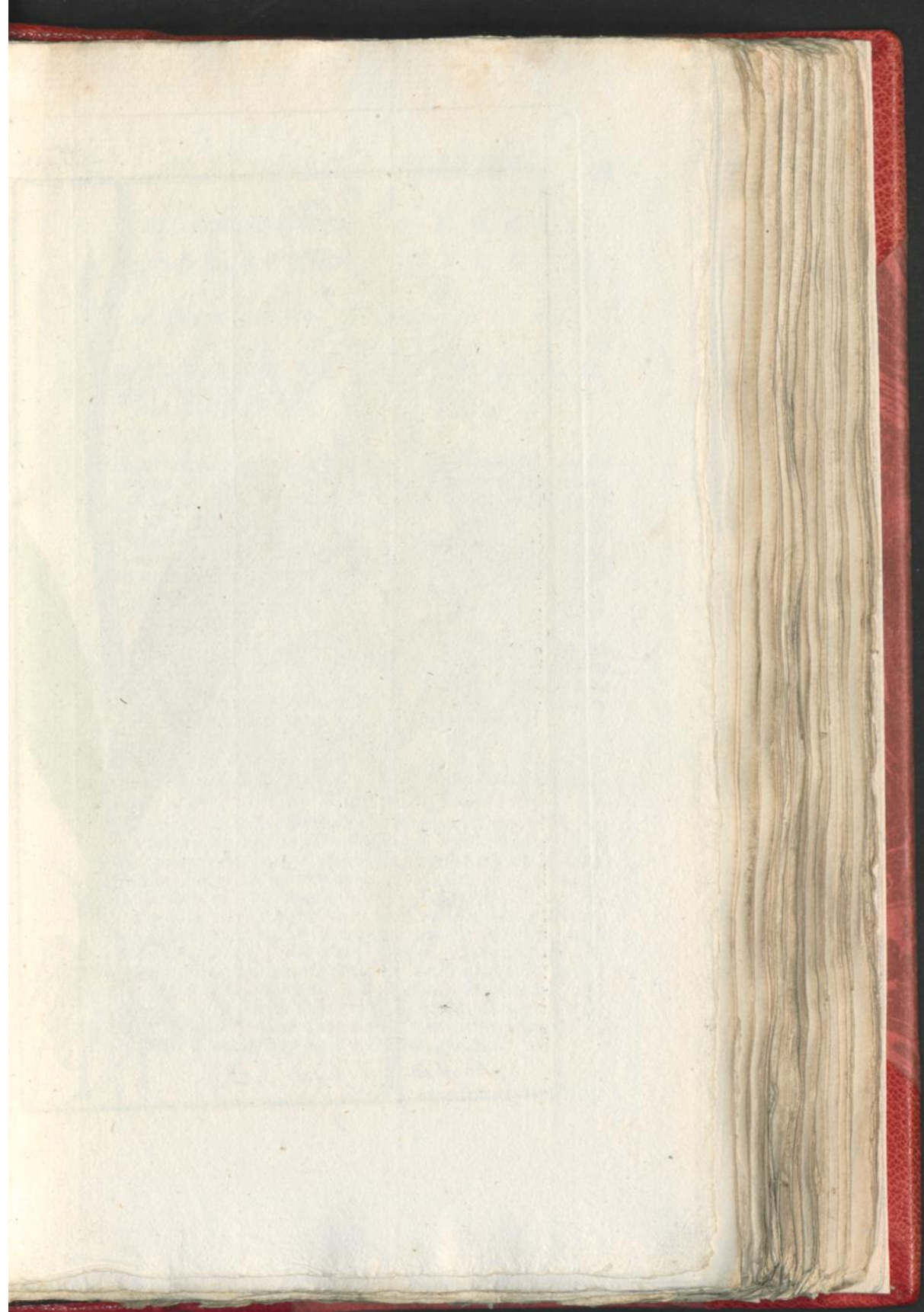
T W E E -

Orchis bifolia. L.

TWEEBLAADIG
STANDELKRUID.

O R C H I S
B I F O L I A.

De XX^{ste} C L A S S E.

C L A S S I S IIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel XIIde St., bl. 460.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIIde part.
Iac. pag. 51.

STANDELKRUID met onverdeelde Bol-
wortelen, de lip van 's Honing-
bakje lancetvormig effenrandig,
een zeer lange spoor en uitge-
breide Bloembladjes.

De Ontleding der voornaamste dee-
len van deze Plant komt ten vol-
len gelijk aan die der voorgaande
Plant, Plaat CCCXXXVI.

BLOEITIJD. Dit soort groeit in
vochtige Weijlanden omtrent een
voet hoog, in de Duinen, Heij en
Turflanden. Is ook in de Boschen
van Friesland te vinden. Bloeit in
Junij en Julij.

racinis bulbis indivisis, neclarii
labio lanceolato integerrimo,
cornu longissimo -petalis paten-
tibus.

Analis in partibus principafio-
ribus Tab. CCCXXXVI. simil-
lima est.

TEMP. FLOR. Crescit hæc spe-
cies in pratis humidis altitudine
circiter pedali. In duinis, ericetis
turfofis, in sijlvis Frisicæ, invenies,
Junio Juliaque florens.

GEBRUIK. *Bulletjes - Kruid. Vorse Kulletjes.* Deze gelijk nog
eenige foorten van het Standelkruid hebben dezelve hoedaanigheid
als de voornoemde, haare Wortelen een klootachtige gedaante
hebbende; hebben uit de aarde gegraven zijnde, eene bokachtige
en stinkende reuk. Dit beneffens de gedaante der Wortel, ten laat-
te het gebruik der Turken, als voedend en versterkend middel,
hebben zekerlijk tot de fabelachtige geruchten dat zij het mannelijk
onvermogen opbeuren, aanleiding gegeven. Aangaande de ver-
sterkingskracht, gebruiken wij onder het voedzel dagelijks midde-
len van dezelve hoedanigheid, en aangaande de stinkende reuk
der Wortel, zo verdwijnt deze aanstonds bij het droogen. Welk
is nu de werking? Deze foort word dikwils vermengd met de
voorgaande bij ons gebragt en als dusdanig gebruikt.

KRIJGSMANS
STANDELKRUID.

De XXste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
*Deel XIIde St., bl. 474.*STANDELKRUID met onverdeelde
Bolwortelen, de Lip van 't Ho-
ningbakje vijfdeelig en ruuw ge-
stippeld, met een stompe spoor en
zamengegroeide Bloemblaadjes.

- a. Het vijfpleetige Honingbakje.
b. Vijf zamengegroeide Bloembla-
den.
c. Het Vruchtbeginzel.

BLOEITJID. Het groeit op vocht-
tige Landen omtrent een voet hoog
In dit Gemeenebest op grasachtige
plaatsen, in 't Koeijmans Bosch enz.
Bloeit in Junij.O R C H I S
M I L I T A R I S.CLASSIS *IIde.*Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde Part.*
*Imæ pag. 52.*ORCHIS bulbis indivisis, nectarii
labio quinquesido punctis sca-
bro. cornu obtuso, petalis
confluentibus.

- a. Nectarium quinquesidum.
b. Petala quinque confluentia.

c. Germen.

TEMP. FLOR. Crescit in pratis
humidis altitudine circiter bipe-
dali. In reipublica in locis gra-
minicis, in arboreto Koeijmans
&c. Junio floret.

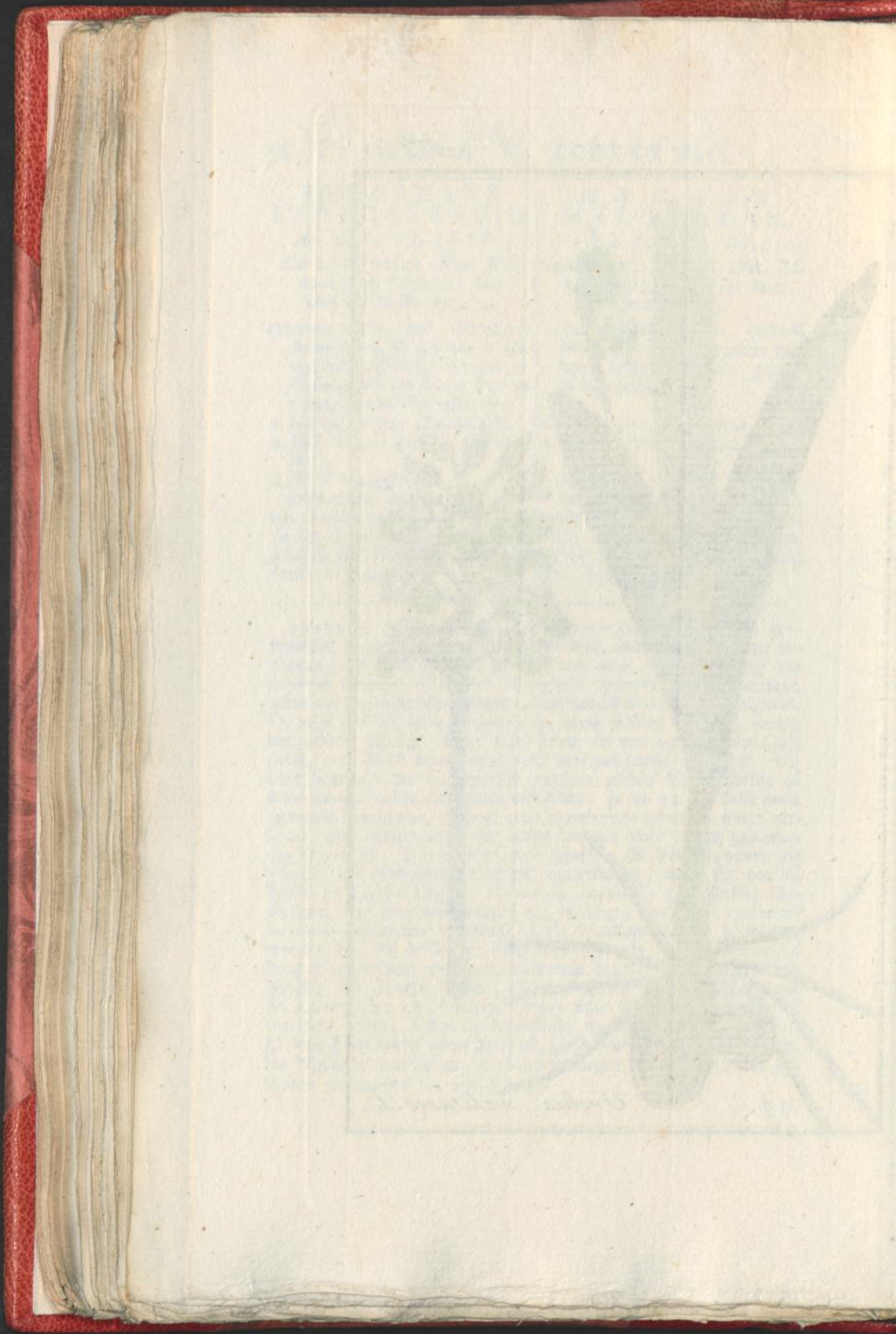
GEBRUIK. *Hondskulletjes.* Zo als reeds gezegt is, worden ver-
scheiden soorten der Standelkruid Wortel, onder de algemeene be-
naaming van *Saleb* gebruikt, gelijk ook deze. De eene mag iets
meerder helderer of dichter slijmigheid opgeeven dan de andere,
maar over 't algemeen genomen, bezitten zij dezelve hoedanigheid.
De reuk der Wortel is stinkend, de smaak weinig of niets, en het
bestanddeel slijmig. Deze slijm komt die van de Arabische Gom
nabij, maar heeft boven deze zeer veel voedende grondstof. Uit
dien hoofde is het een heerlijk voedend middel bij afgeleefde of
door zwaare ziekte uitgeputte menschen. Ja 'er worden zelfs maar
twee lood vereischt, die met eene toereikende meenigte water ver-
dund, genoegzaam zijn, om eenen mensch voor eenen geheelen
dag te voeden. Dus begrijpt men ligtelijk, dat het niet alleen als
voedsel het mannelijk vermogen ondersteund, maar dat het bij
Borst- en Longteeringen, alwaar de voedende grondstoffen ver-
dwijnen, van zeer veel waardij zij, te meer, omdat het onder al-
lerhande gedaantens vloeibaar en als Voedings middel bijgebracht
worden kan. In de Roode loop bedekt het de hunne natuurlijke
slijm en opperhuid verlooren hebbende Ingewanden, en belet de
werking der scherpe stoffen, bij verzwearing der Urin-blaas munt
het boven alles uit. Kortom, overal waar slijm en voedende stof
vereischt word, is het in behoorlijke quantiteit, boven alle lof.
Zij met $\frac{3}{4}$ viij warm water geschud, geeft eenen toereikenden slijm.
De Wortelen worden aan draadjes gereegen in gedaante der ge-
schildte Amandelen tot ons gebracht.

E U.

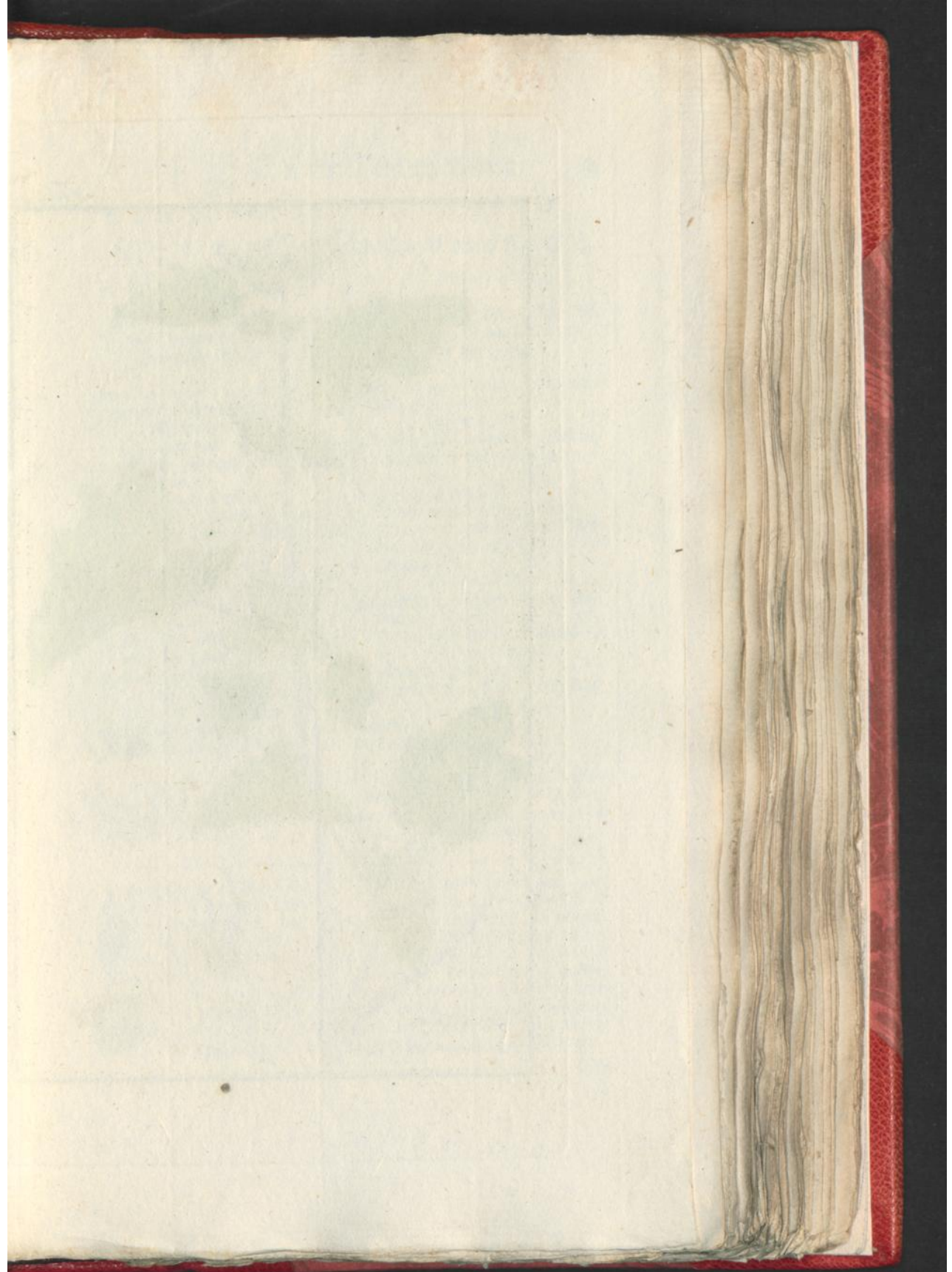

Orchis militaris L.

*Xanthium
strumarium. L.*

EUROPISCHE KLITJES. XANTIUM STRUMARIUM.

De XXIste CLASSE.

CLASSIS VI.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*
Deel XIde St., bl. 241.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Ima pag. 464.

KLITJES met een ongedoornde Steng
en hartvormige drieribbige Bladen.
Mannelijke Bloem.

XANTIUM caule inermi foliis cor-
datis trinervatis.

Mafculus Flos.

a. De algemeene Bloemtop van
meerder bloempjes, beneffens de
Bloempjes.

a. Perianthium commune plurium
flosculorum cum flosculis.

b. Het Bloempje zelve.

b. Corollula propria.

c. Hetzelve vijfpleetig geopend.

c. Eadem aperta quinquefida.

d. De vijf Helmdraadjes in eene
volronde zamenvoeging met vijf
Helmknopjes.

d. Filamenta quinque in Cijlin-
drium coalita, cum quinque an-
theris.

Vrouwelijke Bloem.

Famineus Flos.

e. De afgezonderde Helft van het
Omwindzel.

e. Involucris dimidia pars sepa-
rata

f. Hetzelvde met twee Bloempjes en
veele haakvormige Doornjes.

f. Eadem cum duobus flosculis &
multis spinis uncinatis.

g. Een afgezonderde Steekel.

g. Aculeus separatus.

h. De twee Vruchtbeginzels met de
Stijlen en Steempelen.

h. Germina duo, Stijli & Stigmata.

i. De Steenvrucht.

i. Drupa.

k. Dezelve doorsneden.

k. Eadem dissecta.

BLOEITIJD. Het groeit een en
een half voet hoog op steenige plaat-
sen bij Utrecht, Campen, enz., en
bloeit in Augustus.

TEMP. FLOR. Crescit altitudine
sesquipedali in locis lapidosis,
prope Ultrajectum, Campenam
&c. Floret Augusto.

GEBRUIK. *Kleine Klitzzen.* De Bladen dezer Plant hebben eenen bitteren scherpagtigen smaak. Bladen en Zaad zijn wel eertijds in gebruik geweest, en hun wierd eene zweetdrijvende zamentrekende en drijvende kracht toegeschreeven. De versche Sap of het Extract zullen het bloed zuiveren, en innerlijk zo wel als uiterlijk Klier, Kropgezwellen en Uitslag geneezen. Een half once poeijer van het Zaad wierd eertijds als een geheim tegen de Koorts verkogt. Het versche Zaad gekneusd, indien het hoofd eerst met Salpeter gewasfchen is, zal het geele haar van kleur doen veranderen. Zommige houden het voor het *Xantium* van DIOSCORIDES.

GE-

GEWOONE
GRANAATBOOM.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNEUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Vde St., bl. 181.GRANAATBOOM die beomachtig is,
met Lancevormige Bladen.a. De vijfpleetige (ook zespleetige)
eenblaadige klokswijze Kelk.b. De vijfblaadige (zomtjits zes-
blaadige) Bloem.c. De tatrijke de Kelk ingeplante
Meeldraadjes, en in derzelver
midden de Stijl en gekopte Stem-
pel.

d. Een afgezonderd Meeldraadje.

e. De negenhokkige Appel.

BLOEITIJD. Deze Heester groeit
in Spanjen, Italiën en Zwitserland
In warme Climaaten van Duitsch
land verdraagt het de vrije lucht,
en word ook in onze Tuinen ter
hoogte van zes à zeven voeten ge-
kweekt. Het bloeit in Augustus en
September.PUNICA
GRANATUM.

CLASSIS XIIIa.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
Ima pag. 793.PUNICA Folis lanceolatis, caule
arboreo.a. Perianthium monophyllum
campanulatum quinque-fidum
(quoque sex-fidum).b. Corolla penta petala (interdum
hexapetala).c. Stamina numerosa calijci infer-
ta, cujus in medio Germen &
Stijlus, cum Stigmata capitato.

d. Stamen seperatum.

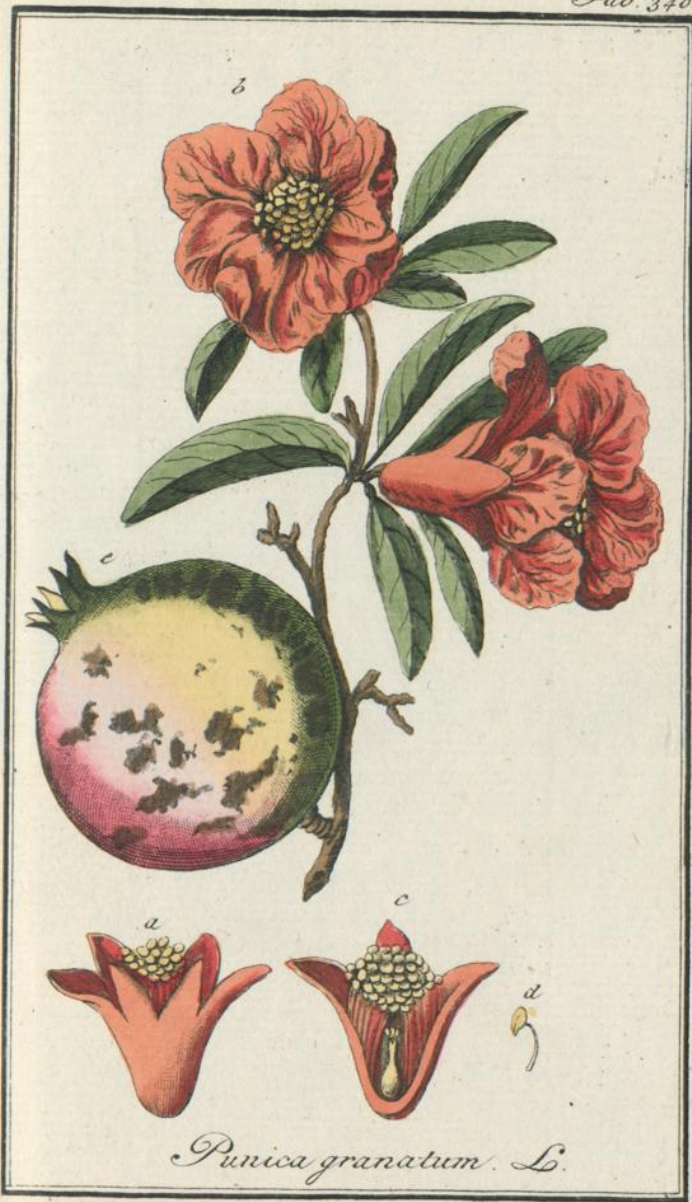
e. Pomum novem loculare.

TEMP. FLOR. Arbuscula hæc in
Hispaniæ, Italiæ, Helvetiæque
regionibus crescit. Temperatio-
nibus regionibus Germaniæ, li-
bero ære exposita perdurat, & in
hortis nostris sex ad septem pe-
dium altitudine colitur. Augusto
Septembrique floret.

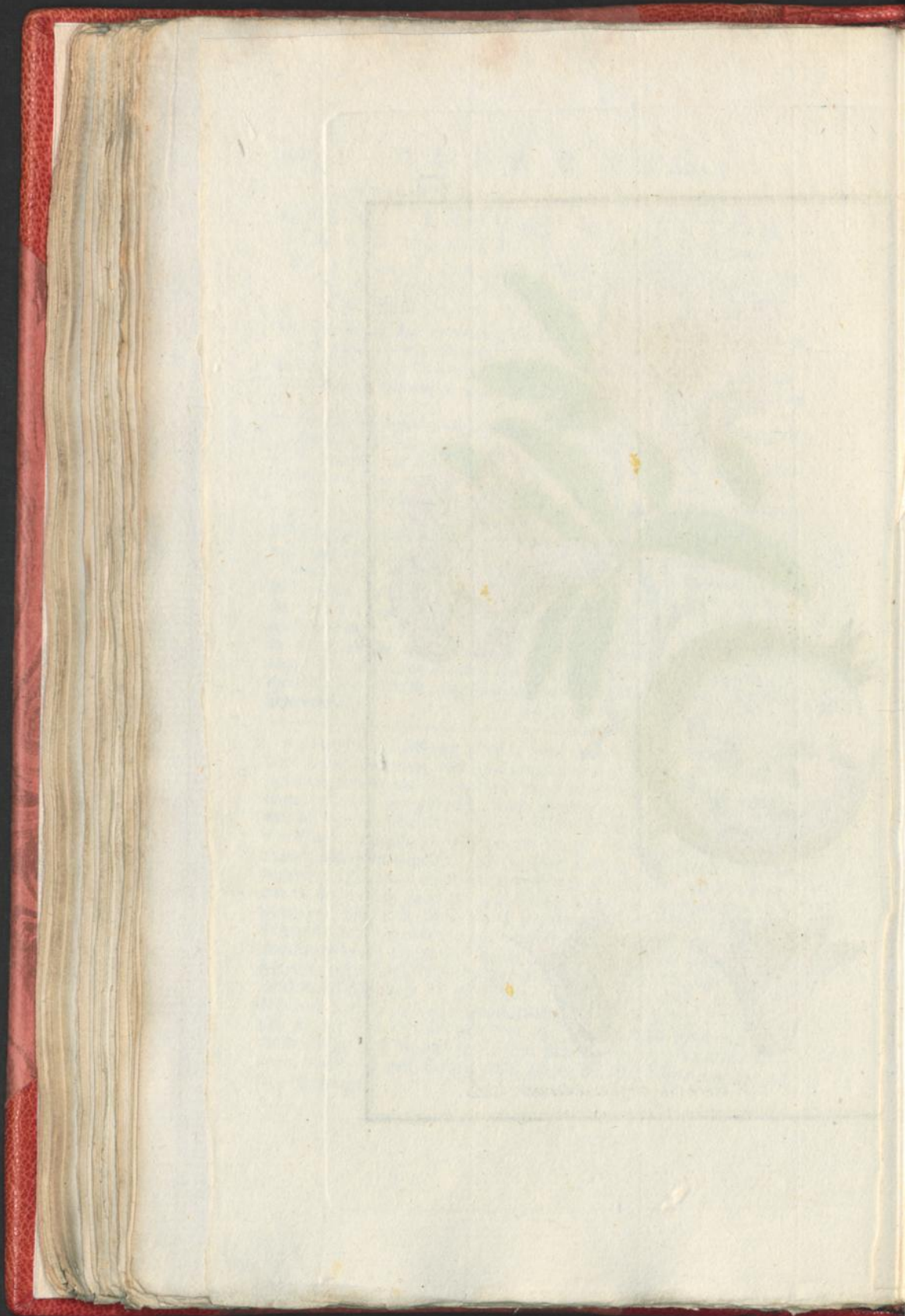
GEbruik. In *Asta* en *Afrika*, waar deze Heester eigenlijk t'huis
hoord, heeft het merg van zijne vrugten eenen aangenaamen zuurach-
tigen en zamentrekkenden smaak en is zeer verkoelende. Het word
ongekookt tot ons gebragt, maar verliest veel van zijne waardij;
wat bij ons in gebruik is, zijn deszelvs Bloemen, onder den naam
van *Flores Balauftii*, en de schil der Vrugt. Deze heeft eene hoogst
zamentrekkende kracht. Het versche Zaad is overheerlijk om de
verzwakte Zenuwen en Vleeschvezelen te versterken, en zijn daar-
om in de rooden loop en ontfeking Koortsen van veel waardij,
ook word het in de witte vloed geroemd. De Schillen heeft VAN
SWIETEN in den rooden loop aangeraaden, en zij zijn wegens haare
zamentrekkende kracht bij veelen in aanzien, schoon men bij haar
gebruik, bij de door al te groote ontlasting verzwakte Ingewanden,
omzichtigheid dient te gebruiken. Als Vorm-middel, als Urin-
drijvend worden zij ook gewaardeert, de dosis is ʒj. Uiterlijk
zijn de Schillen en Bloemen van veel voordeel als fomentatie tot
versterking, ook bij een uitval der Baarmoeder en als gorgelwater.
Men bereid 'er een Siroop van, onder de *Sijr. Mesue* worden zij
ook gemengd.

GE.

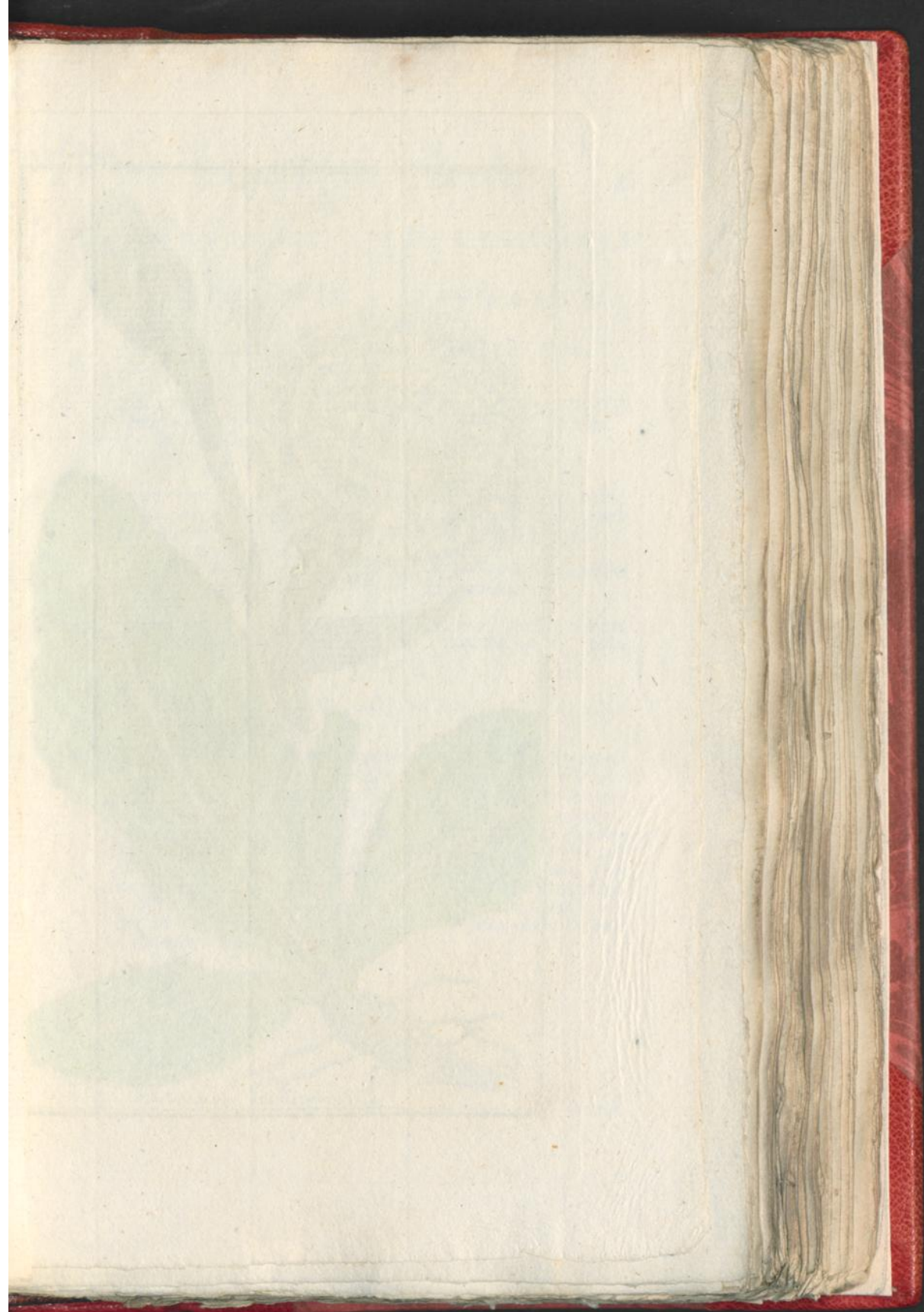

Punica granatum. L.

Hypochaeris maculata L.

GEVLAKT   H I J P O C H A E R I S
RINGENKRUID.   M A C U L A T A.

De XIXde C L A S S E.

C L A S S I S XVIIIva.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 436.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINNI, Tom. IIde Part.
IIde pag. 1183.

RINGENKRUID met de Steng bijna
naakt, een enkelen tak hebbende,
en Eijronde langwerpige onver-
deelde getande Bladen.

a. Een eigen Bloempje met de Ge-
slachtsdeelen en het Zaadpluis.

BLOEITIJD. *Het groeit op schraale*
Wetjlanden een voet hoog en bloeit
in Julius.

H I J P O C H A E R I S caule sub nudo,
ramo solitario, foliis ovato
oblongis integris dentatis.

a. Corollula propria cum partibus
& papo feminis.

TEMP. FLOR. Crescit in pratis
asperis, altitudine pedali, Julio
flore.

GEBRUIK. In Duitschland worden de Bladen van den gemeen-
nen man tegens Borstkwaalen gebruikt, ook word het dikwils we-
gens zijne Vlakkerigheid met de *Pulmonaria* verwisfeld. In een ge-
deelte van Zweeden worden de Bladen in plaats van Kool gekookt,
en als spijs gegeten. Versch is het voor de Paarden een smaake-
lijk voedsel. Wat zijne Medicinale krachten aangaat, zo zijn mij
deze niet alleen onbekend, maar ik vind bij de voornaamste Ge-
neeskundige niets meer daar van aangetekend, als hier van gezegd
is. HALLER heeft 'er eenige attentie op geslagen, maar het is van
geen groot belang, en men kan het dus met recht onder de bui-
ten gebruik zijnde middelen tellen.

F

ROO-

R O O L O O P S
A L A N T.

D E XIXde C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel Xde St., bl. 697.ALANT met omvattende hartvormig
langwerpige Bladen; een ruige
gepluimde Steng, de Kelkschub-
ben borsteig.

- a. De algemeene Bloemdop.
b. De zamengestelde Bloem.
c. Een tweeflachtig Bloempje uit de
Schijf.
d. De vijf zamengevoegde Meel-
draadjes van hetzelfde.
e. Het Vruchtbeginzel, de Stijl en
dubbele Stempel.
f. Een vrouwelijk Bloempje uit de
Sraal.
g. Het Vruchtbeginzel met het Pluis,
de Stijl en dubbele Stempel.

BLOEITIJD. Het groeit aan de
Slooten, vochtige plaatsen, dikwils
wie a drie voet hoog aan de We-
gen omstreeks Haarlem, in Fries-
land, Overijsel, bij Harderwijk
aan de Slooten enz. Bloeit in Au-
gustus.

I N U L A
D I J S E N T E R I C A.

C L A S S I S XVIIIya.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIda pag. 1241.INULA foliis amplexicaulibus cor-
dato oblongis subtomentosis,
caule villosa paniculato, squamis
calijcinis fetaceis.

- a. Calijx communis.
b. Corolia composita.
c. Corollula hermaphrodita ex
disco.
d. Ejus Stamina quinque coalita.
e. Germen, Stijlus & Stigma bi-
fidum.
f. Corollula fœminea ex radio.
g. Germen cum pappo, Stijlus &
Stigma bifidum.

TEMP. FLOR. Crescit ad fossas
& locis humidis magnitudine bi-
vel trepedali. Ad vias circa Har-
lemum, in Frisia, Transsalaria
prope Harderovicum ad fossas &c.
Floret Augusto.

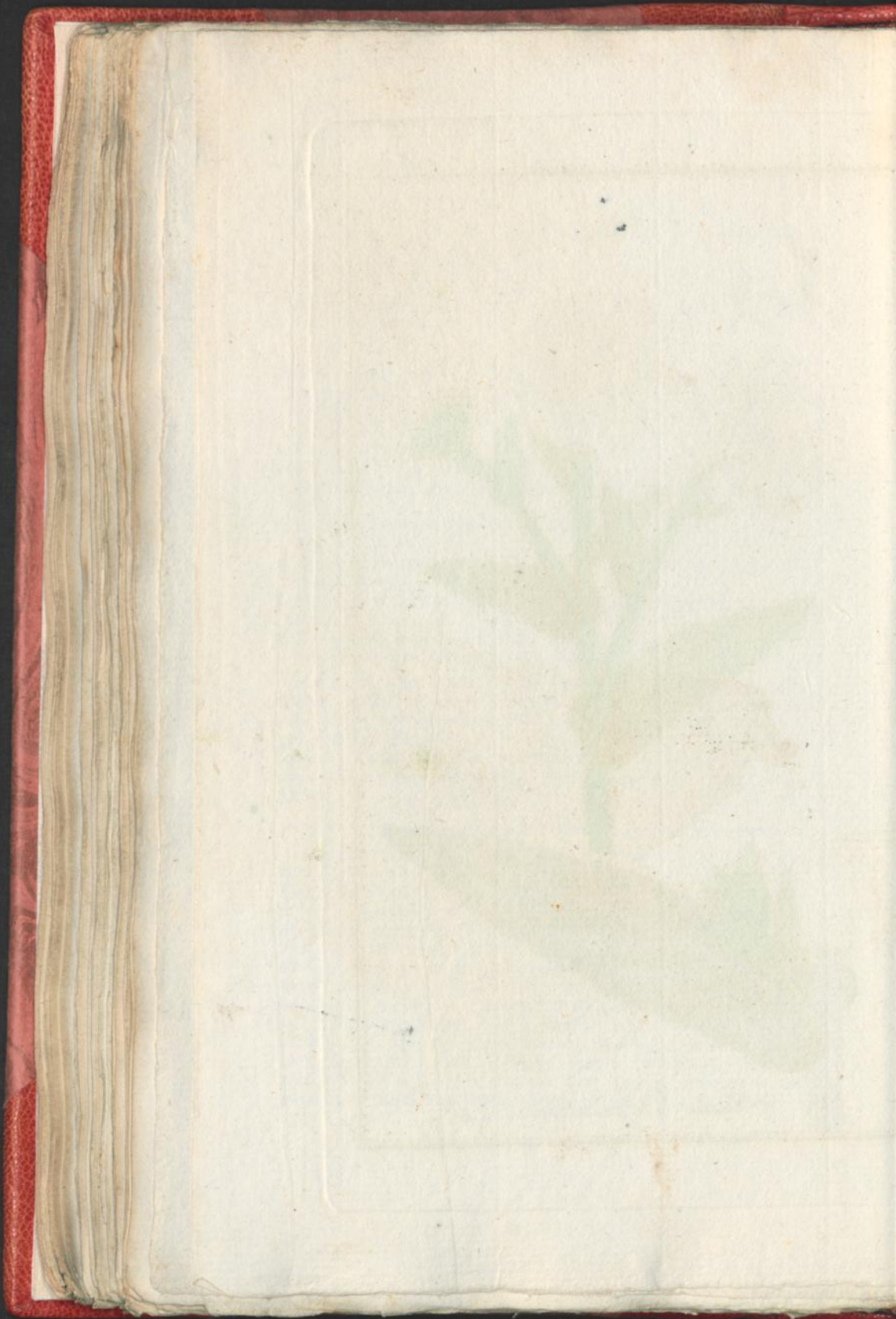
GEBRUIK. Gemeen Donder-kruid, Heelblaaltje. De smaak van
deze Plant is scherp en kruidig, en de reuk evenaard die der Zeep.
Haare Hoedaanigheid is zamentrekkende en uit dien hoofde word
zij als Geneesmiddel tegens te heevige bloedstorting bij den Roo-
den Loop gepreezen. Zij groeid veel aan de Rivieren van Sibe-
rien, en heeft eene Russische Armée, die bij eene optogt naar
Perfiën, veel van de Persloop geleeden had, groote diensten ge-
daan, en uit dien hoofde ook van LINNÆUS de voornoemde
benoeming ontfangen. Ook word zij tegens Zweeren, Schurft,
enz., uiterlijk gebruikt, zeer geroemd. Haare Wortelen worden
dikwils voor die der *Arnica montana* verkogt, schoon zij niets
met deze gemeen hebben als de reuk, dit verschilt niet wei-
nig in 't gebruik, en kan in alle geval groote mislagen veroor-
zaaken. In onze Apotheken word zij anders niet nagehouden.

K O .

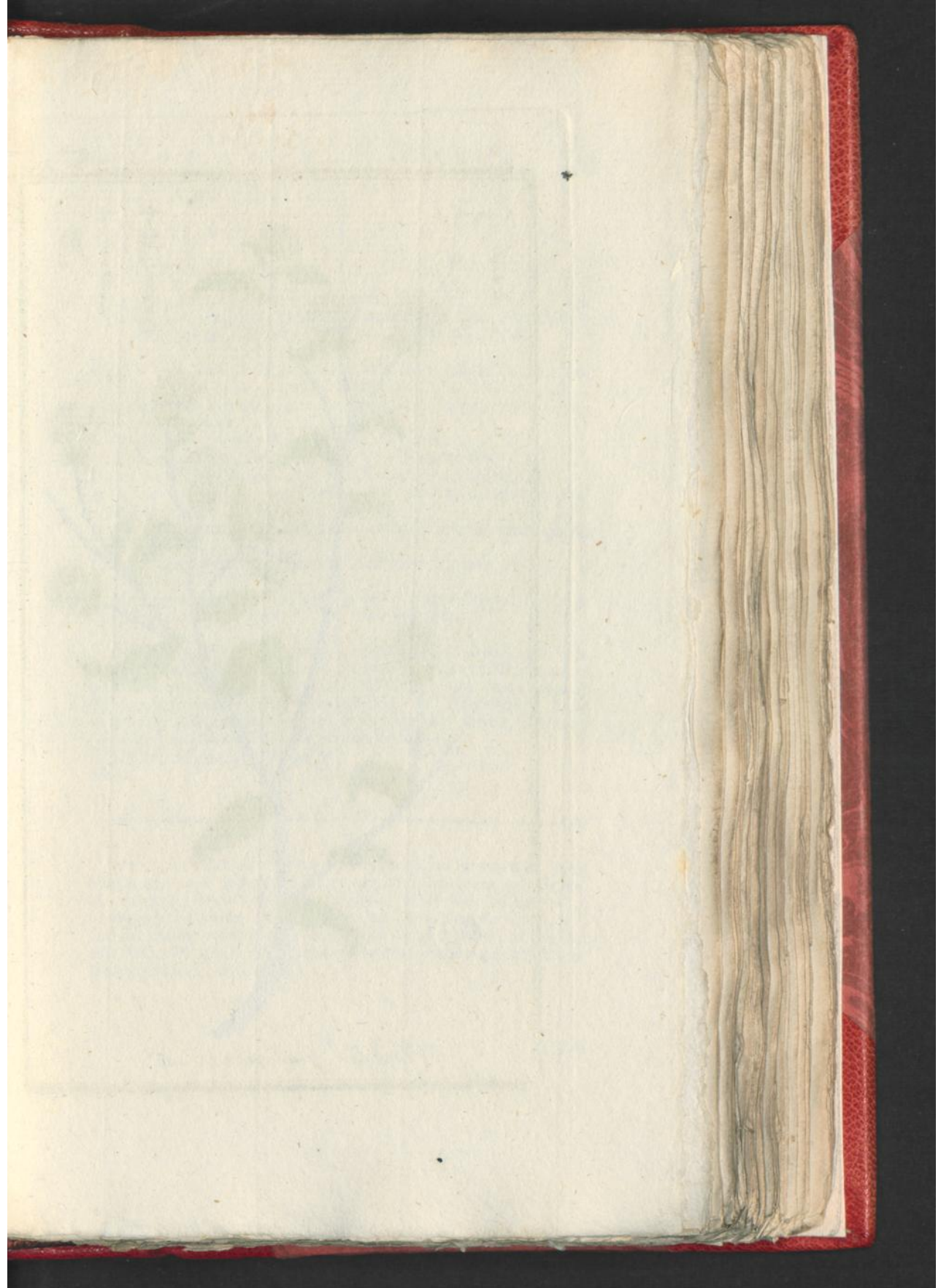

Inula Dysenterica. L.

Inula pulicaria. L.

KOGELBLOEMIGE

I N U L A

A L A N T.

P U L I C A R I A.

De XIXde CLASSE.

CLASSIS XVIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUJN, *Ildde*
Deel Xde St., bl. 701.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. Ildi Part.*
Ildde pag. 1241.

ALANT met omvattende gegolfde
Bladen, leggende Stengen en bij-
na kogelronde Bloemen, die zeer
kort gestraald zijn.

- a. De gemeenschappelijke Bloemdop.
b. De zamengestelde Bloemkrans.
c. Een tweeflachtig Bloempje.
d. Vijf zamengevoegde Meeldraad-
jes van hetzelfde.
e. Het Vruchtbeginzel, de Stijl en
twee Stempels.
f. Een Vrouwelijke Bloem uit de
Sraal.
g. Het Vruchtbeginzel met het Puijs,
de Stijl en twee Stempels.

BLOEITIJD. Het greeit aan de
Wegen op vogtige plaatsen, met om-
trent twee voet lange over den grond
ver uitgebreide Stengen. Het word
op zommige plaatsen van Overijsel
gevonden, en bloeit volgens eenige
in Julius, volgens anderen om de
Herfst.

INULA foliis amplexicaulibus un-
dulatis, caule prostrato, fiori-
bus sub globosis, radio brevis-
simo.

- a. Calix communis.
b. Corolla composita.
c. Corollula hermaphrodita.
d. Ejus Stamina quinque coalita.
e. Germen, Stijlus & duo Stigmata.
f. Corollula fœminea ex radio.
g. Germen cum Pappo, Stijlus &
duo Stigmata.

TEMP. FLOR. Crescit ad vias &
in locis humidis, caulibus circiter
bipedalibus, late supra humum
diffusis. In Transisalanæ locis
invenitur Julio florens, aliis tem-
pore autumnii.

GEBRUIK. Het Kruid was bij eenige ouden in gebruik. Men
schrijft het eene oplosfende kracht toe en teffens eene zuiverende.
Men zegt dat het de hersenen purgeert, en de slijm uit het hoofd
uitveegd (en wel voor die genen wier hersenen purgatie vereischen)
dat het niezen verwekke en de vlooijen doode. Wie ziet niet dat
een dusdanig middel geen plaats onder onze thans zeer werkzaame
Geneesmiddelen verdiene?

DUITSCH E
A L A N T.

De XIXde C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 705.ALANT met ongefeelde Lancetvor-
mige omgekromde ruuwe Bladen;
de Bloemen eenigermate gebon-
den.

- a. De algemeene Bloemdop.
b. De zamengefeelde gestraalde
Bloem.
c. Een eigen tweeflachtig Bloempje.
d. Hetzelve geopend.
e. Vijf zamengevoegde Meeldraad-
jes en tien Borstels.
f. Het Vruchtbeginzel, de Stijl en
de dubbele Stempel.
g. Een Vrouwelijk Bloempje uit de
Schijf.
h. Het Vruchtbeginzel met het Pluis,
Stijl en halfweefpleetige Stempel.

BLOEITIJD. Het groeit in Sibe-
rien en Duitschland. In verscheide
plaatsen vooral in de Paltz, waar het
onder den naam van Paltzische Con-
solida gebruikt word. 't Word in
onze Tuinen ter hoogte van twee à
drie voeten gebouwd, en bloeit in
Julij en Augustus.

I N U L A
G E R M A N I C A.

C L A S S I S XVIIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde. pag. 1241.INULA Folis sessilibus lanceolatis
recurvis scabris, floribus sub-
fasciculatis.

- a. Calix communis.
b. Corollula composita radiata.
c. Corollula propria hermaphro-
dita.
d. Eadem aperta.
e. Stamina quinque coalita cum
decem fetis.
f. Germen Stijlus & Stigma bif-
dum.
g. Corollula fœminea ex radio.
h. Germen cum Pappo Stijlus &
Stigma semibifidum.

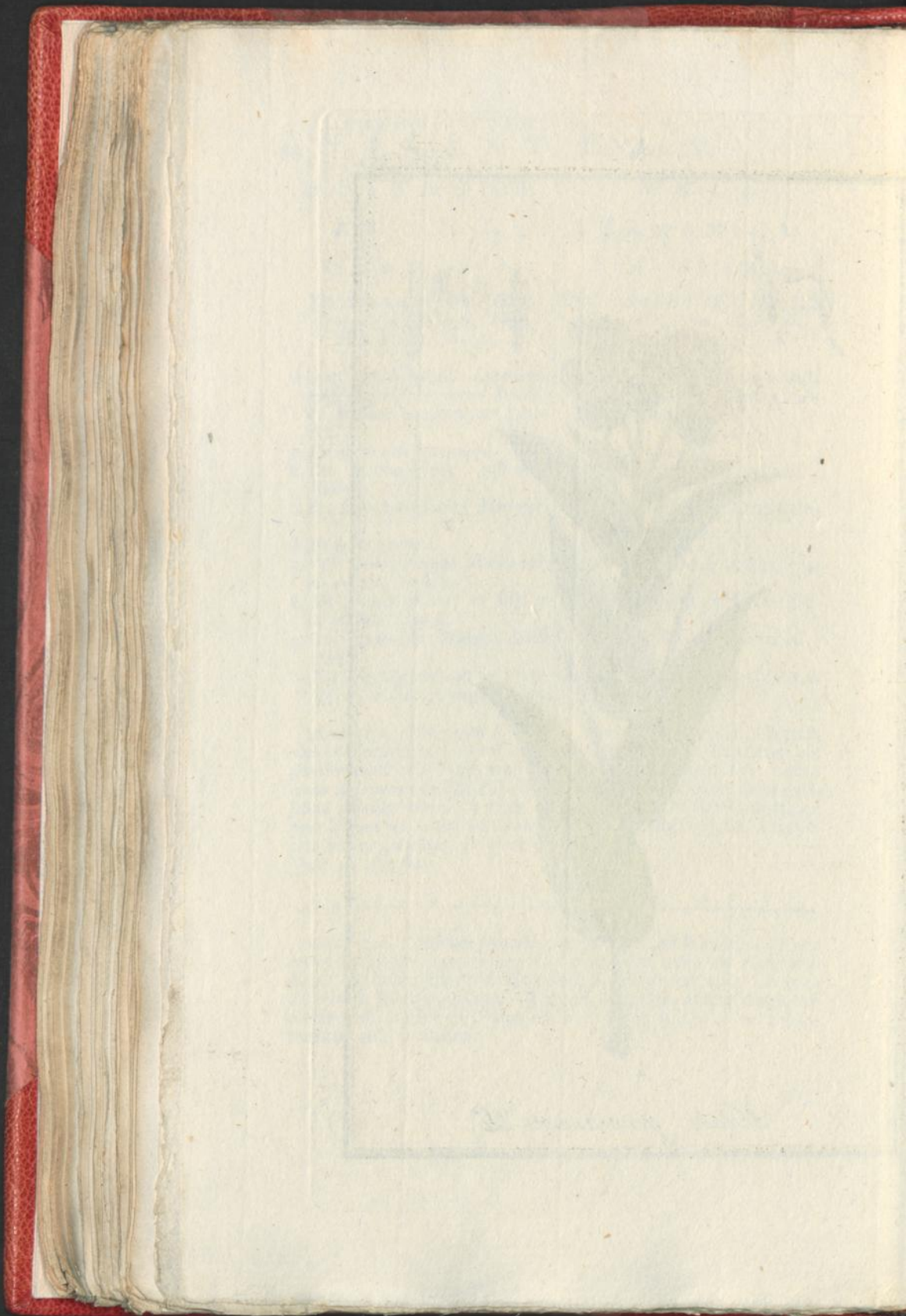
TEMP. FLOR. Crescit in Siberia
& Germania, in Palatinatu ubi
ut & in aliis locis sub nomine
consolidæ Palatinæ in usum duci-
tur. Colitur in hortis altitudine
bi vel tripedal. Julio Augusto-
que floret.

GEBRUIK. *Solidago saracenicæ tertia*. Heiden's Wondkruid. Heeft
eenen kruidigen samentrekkenden smaak. Het word als Wondmid-
del zo wel innerlijk als uiterlijk geroemd, ook dat het oude *Ulceratis*
zuivere en fistelen geneeze. Wat van diergelijke aanprijzingen der
oudheid te houden zij, weet een ieder, ook is het in onze Apo-
theeken niet te vinden.

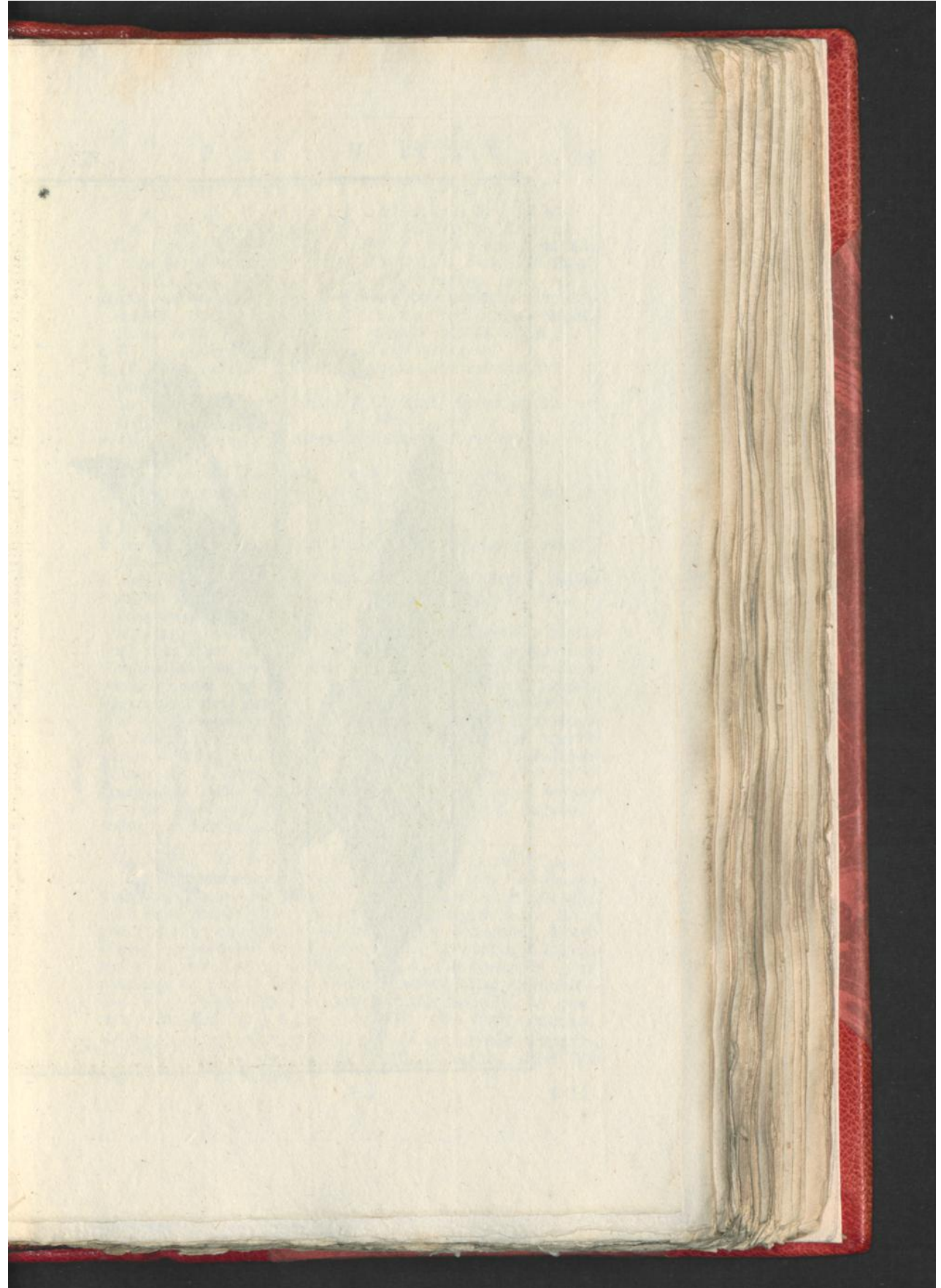

Inula germanica. L.

Inula helenium. L

G E W O O N
A L A N T.

De XIXde C L A S S E.
Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 694.

- ALANT met omvattende Eijronde,
rimpelige, van onderen wollige
Bladen en Eijronde Kelkschubben.
a. De gemeenschappelijke Bloemdop.
b. De zamengefelde gestraalde
Bloem.
c. Een tweeflachtig Bloempje uit de
Schijsf.
d. Vijf zamengevoegde Meeldraad-
jes.
e. Een afzonderlijk Meeldraadje.
f. Het Vruchtbeginzel, Stijl en twee-
fpletige Stempel.
g. Het Zaad.
h. Een Vrouwelijk Bloempje uit de
Straal.
i. Het Vruchtbeginzel, met het Pluis-
halfweefpeltige Stijl, en dub-
belde Stempel.

BLOEITIJD. Door aankweeking
heeft deze Plant allengskens het
Burgerrecht verkreegen, en is thans
overal te vinden. Zij groeit in de
Tuinen zes à zeven voet hoog. Zij
is op vogtige en vette Weylonden
in Nederland te vinden. BOER-
HAVEN heeft haar al voor Inlandsch
gehouden (St. v. GEUNS spec.). In
Noordholland is het overvloedig, in
de Floren word het drie voet hoog.
't Bloeit in Julij en Augustus.

I N U L A
H E L E N I U M.

C L A S S I S XVIIIva.
Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
IIde pag. 1245.

- INULA foliis amplexicaulibus ova-
tis, rugosis, subtus tomentosis,
calijcum squamis ovatis.
a. Calijx communis.
b. Corolla composita radiata.
c. Corollula hermaphrodita ex
disco.
d. Stamina quinque coalita.
e. Stamen separatum.
f. Germen, Stijlus & Stigma bi-
fidum.
g. Semen.
h. Corollula feminea ex radio.
i. Germen cum Pappo, Stijlus
femibifidus & duo Stigmata.

TEMP. FLOR. Colendo sensim
jura incolatus nasci abunde Planta
invenitur. In hortis altitudinem
sex vel septem pedalem attingit.
Crescit in pratis succulentis &
humidioribus Belgiae. Etiam BOER-
HAVIUS indigenam esse putavit
(St. v. GEUNS spec.) In Hollandia
Boreali per multum adest, & in
hortis altitudine trium pedum col-
litur. Floret Julio & Augusto.

GEBRUIK. De Wortel van deze Plant is van oude tijden af
als een uitmuntend Geneesmiddel in gebruik, en van HIPPOCRATES
volgens GALENUS reeds gebezigt. De Wortel, *Radix Ennulae off.*,
heeft eenen kruidachtigen reuk en bitteren slijmigen smaak. Zij is
prikkelende en eenigzints verbittende. Zij is versterkend, Worm-
drijvend en bevordert het slijm op hoesten. Zij word in de slijmige
aamborstigheid, (zo 'er verstopte kliertjes in de borst zijn, is zij
nadeelig) de Hoest, Hijpochondrie, zwakke Maag en Ingewan-
den, in de Vrijster ziekte en onregelmaatige Maandflonden gege-
ven. Men geeft 'er 3ß—3j in poeijer. Men heeft een extract
daar van, en een infusie van wijn geeft de zogenaamde Alandwijn.
Het *Ungt. Enn. c. merc.* tegens ichurst is bekend, echter doet
hier de *merc.* het meeste.

POKKIGE

LOBELIA.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, *IId*
Deel XIde St., bl. 124.

LOBELIA met een opgeregtē Steng,
Eijvond lancervormige eenigzints
zaagtandige Bladen, de Kelk hoe-
kig en omgeboogen.

- a. De eenblaadige diep in vijven ge-
spleeten Kelk met omgebogene
loeken.
- b. De eenblaadige bijna greinzende
Bloem met de vijfdeelige Rand.
- c. Dezelve geopend.
- d. De Gesichtsdeelen op het onderste
geheele gedeelte van de Kelk.
- e. Vijf Meeldraadjes met vijf za-
mengevoegde Meelknopjes
- f. Het Vruchtbeginzel, Sijl en stom-
pe steekelige Stempel.

BLOEITIJD. *Het groeit in Vir-
ginien, en in onze Tuinen word
het omtrent ter hoogte van drie voe-
ten gekweekt. Het is takkig, en
bloeit in Augustus.*

LOBELIA

SIPHILITICA.

CLASSIS *Via.*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi. Part.*
Ima pag. 357.

LOBELIA caule erecto foliis ovato
lanceolatis, subferratis, calij-
cum sinibus reflexis.

- a. Perianthium monophyllum, pro-
funde quinquesidum sinibus re-
flexis.
- b. Corolla monopetala fere rin-
gens, limbo quinque partito.
- c. Eadem aperta.
- d. Sexus partes in inferiore parte
perianthii integra.
- e. Stamina quinque cum quinque
antheris coalitis.
- f. Germen, Stijlus & Stigma ob-
tusum hispidum.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in
Virginia, colitur in hortis nostris
& altitudinem attingit tripedalem.
Ramosa est & Augusto floret.

GEBRUIK. De Wortel die het meest gebruikt word heeft eenen melkachtigen, walgelijken scherpen sinaak omtrent als de Tabak. Zij verwekt afzetting, purgeeren en braaking. Haare voornaamste werkingskracht echter bepaalt zich tot de Venusziekte, en is in haar vaderland in groote waardij; men zegt dat zij daar ter plaatse dezelve werking uite als bij ons de kwik. In Europa zijn zeer weinig proefneemingen daar van bekend, schoon men aan den gedroogden Wortel meerder kracht toeschrijft dan aan den verschen. De Americanen neemen 4 à 5 Planten, kooken ze met water, en gebruiken 'er 's morgens zo veel van als zij verdraagen kunnen, en de rest de dag over; ook waschen zij de uitwendige Zweeren daar meede. Dit word 14 dagen bij aanhoudenheid gebruikt, en zo de ziekte in dien tijd niet geneest, voegen zij 'er nog andere Kruiden bij.

MID-

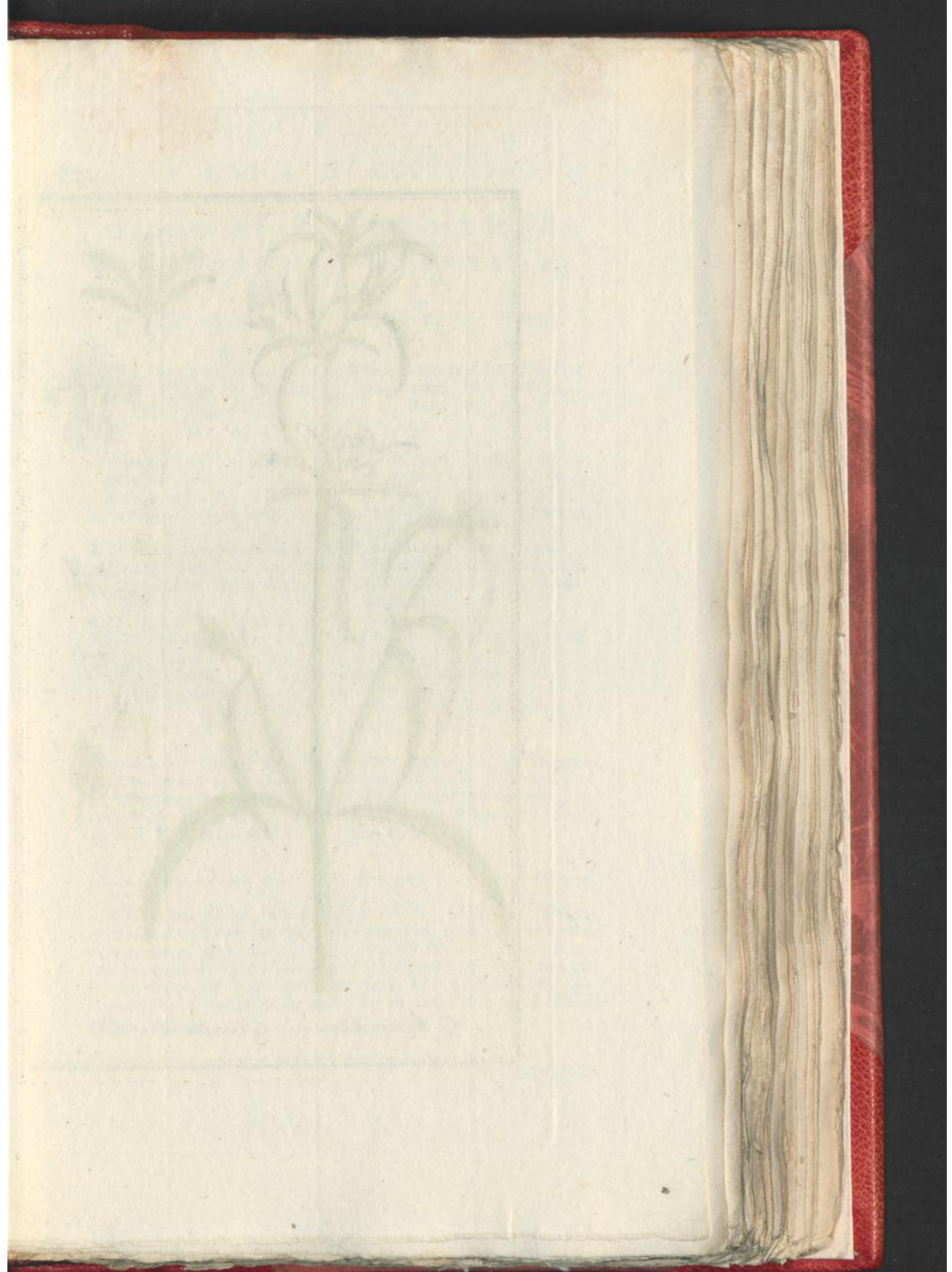

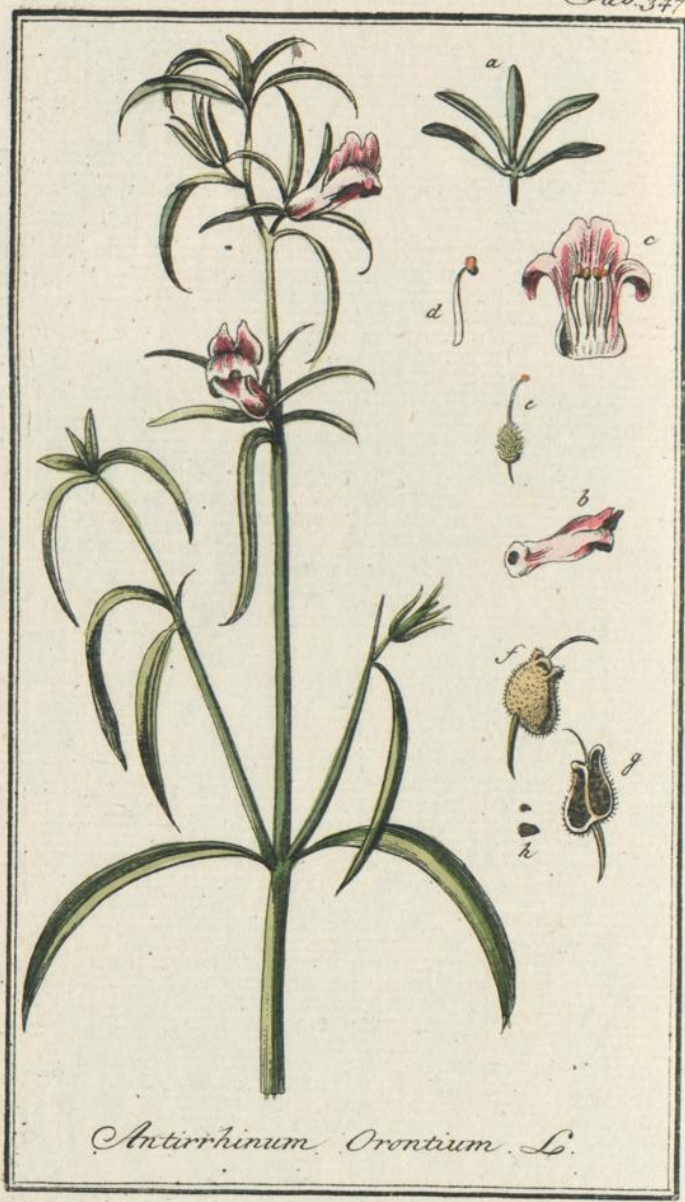

Lobelia siphilitica. L.

Antirrhinum Orontium L.

MIDDELBAAR
LEEUWENBEK.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 566.

LEEUWENBEK met ongestaarte Bloemen, die bijna geaard zijn, de Kelken langer dan de Bloem.

- a. De vijfdeelige gevingerde Kelk.
- b. De eenblaadige greinzende Bloem.
- c. Dezelve geopend met twee langer en twee korter Meeltraadjes.
- d. Een afgezonderd Meeltraadje.
- e. Het Vruchtbeginzel, Stijl en stompe Stempel.
- f. Het Zaaddoosje.
- g. Hetzelve geopend.
- h. Het Zaad in zijne natuurlijke groote en vergroot.

BLOEITIJD. Het groeit op Weij- en Bouwlanden twee voet hoog. In het Graafschap Zutphen op de Velden, in de Duinen bij den Haage. Bloeit in Julij en Augustus.

ANTIRRHINUM
ORONTIUM.

CLASSIS XIIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. II di Part.*
IIde, pag. 934.

ANTIRRHINUM Corollis ecaudatis floribus subspicatis, calicibus corolla longioribus.

- a. Perianthium quinque partitum digitatum.
- b. Corolla monopetala ringens.
- c. Eadem aperta cum duobus Staminibus longioribus & duobus brevioribus.
- d. Stamen separatum.
- e. Germen, Stijlus & Stigma obtusum.
- f. Capsula Seminalis.
- g. Eadem aperta.
- h. Semen magnitudine naturali & aucta.

TEMP. FLOR. Crescit in agris & pratis altitudine bipedali. In comitatu Zutphanix ad agros, in Duinis prope Haganum & floret Julio & Augusto.

GEBRUIK. *Oront, Knoppers Leeuwenbek, Kalfsfnuit.* Bladen en Bloemen wierden eertijds bij Oogziekten en de Vrijsterziekte van zommige geroemd. Meer diende zij de oude bijgeloovige moedertjes als Wondermiddel tegens tooverijen enz. Daar men nu in deze dagen het laatste niet meer kent, en tegens de eerste gebreeken betere middelen bekend zijn, zo is het niet recht buiten gebruik geraakt.

GROOT

G R O O T   A N T I R R H I N U M
L E E U W E N B E K .   M A J U S .

De XIVde C L A S S E .

C L A S S I S XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIda*
Deel IXde St.; bl. 505.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIda pag. 934.

LEEUWENBEK met ongestaarte Bloemen die geaard zijn, de Kelken rond.

- a. *De vijfdeelige Kelk.*
b. *De eenblaadige greinzende Bloem.*
c. *Dezelve geopend met twee langer en twee kortere Meeldraadjes.*

- d. *Een afgezonderd Meeldraadjje.*
e. *Het rondachtige Vrugtbeginzel, de enkele Stijl en stompe Stempel.*
f. *Het Zaaddoosje.*
g. *Hetzelve geopend.*
h. *Het Zaad.*

BLOEITIJD. *Het word in onze Hoven twee voet hoog gekweekt. Het groeit in warme climaten, en bloeit in Junius en Julius.*

ANTIRRHINUM corollis ecaudatis spicatis calicibus rotundatis.

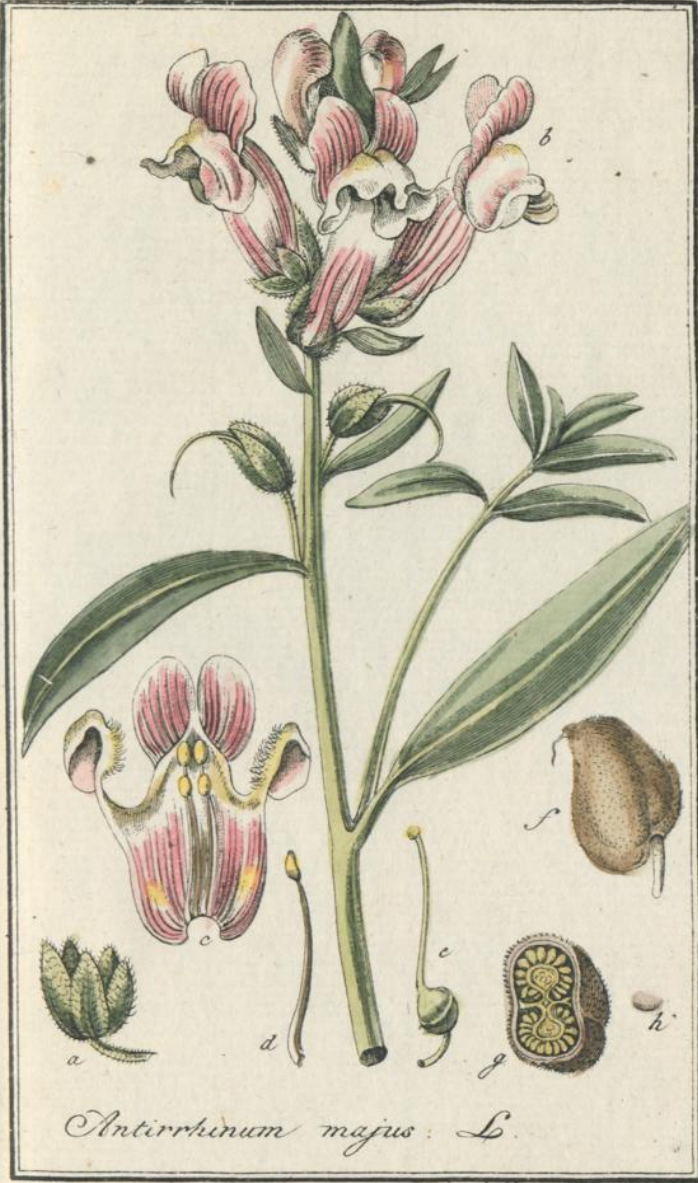
- a. *Perianthium quinquepartitum.*
b. *Corolla monopetala ringens.*
c. *Eadem aperta cum duobus Staminibus longioribus & duobus brevioribus.*
d. *Stamen separatum.*
e. *Germen subrotundum, Stijlus simplex & Stigma obtusum.*
f. *Capfula Seminalis.*
g. *Eadem aperta.*
h. *Semen.*

TEMP. FLOR. *Colitur in hortis nostris altitudine bipedali. Sponte crescit in regionibus calidioribus. Floret Junio & Julio.*

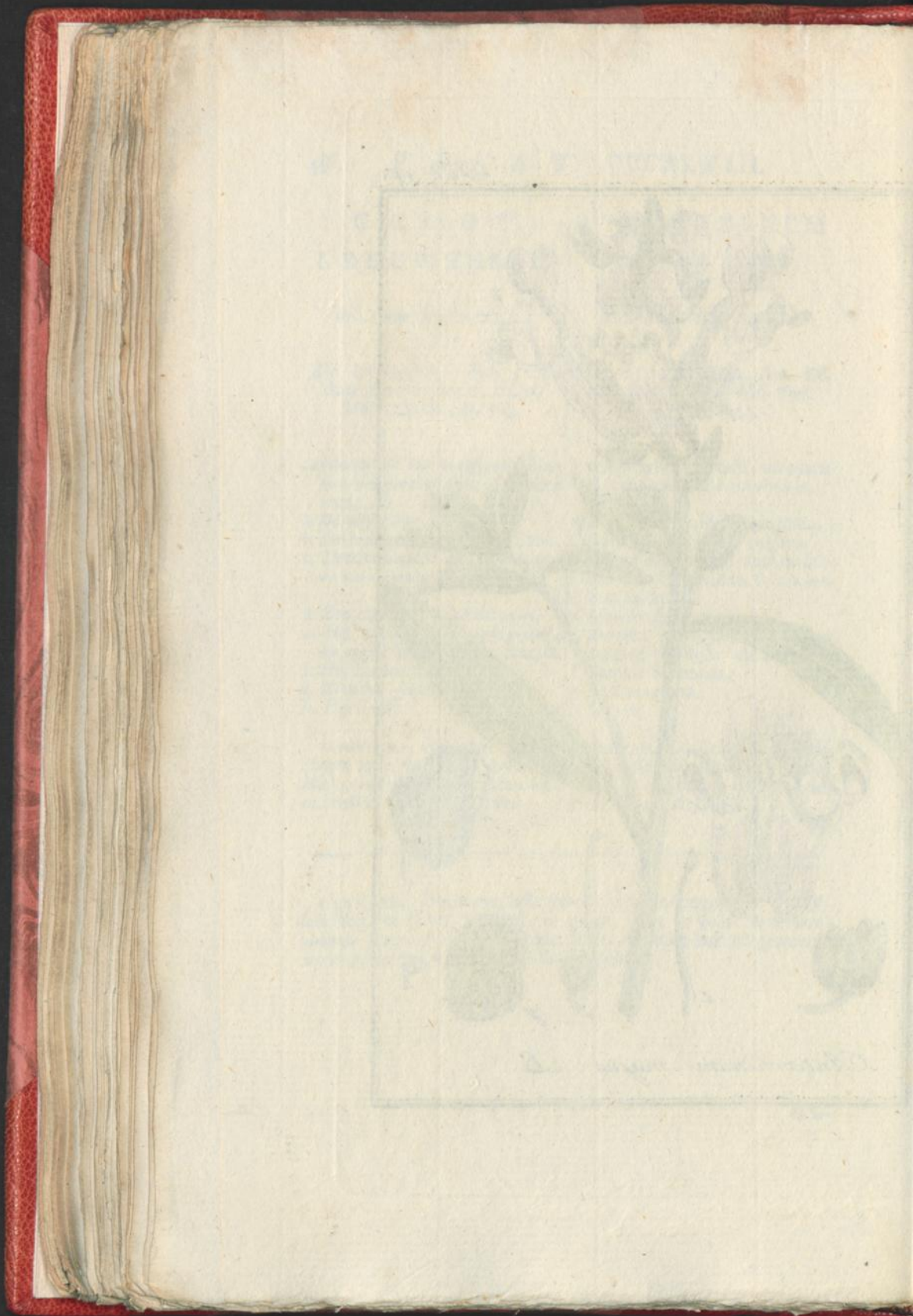
GEBRUIK. Heeft een laffe smaak, zijn werkingskracht is twijfelachtig, of liever zij heeft 'er geene. Het is gelijk het voor-
noemde Gewas, als toovermiddel onder de ouden bekend geweest,
en is gelijk het voornoemde buiten gebruik.

GE-

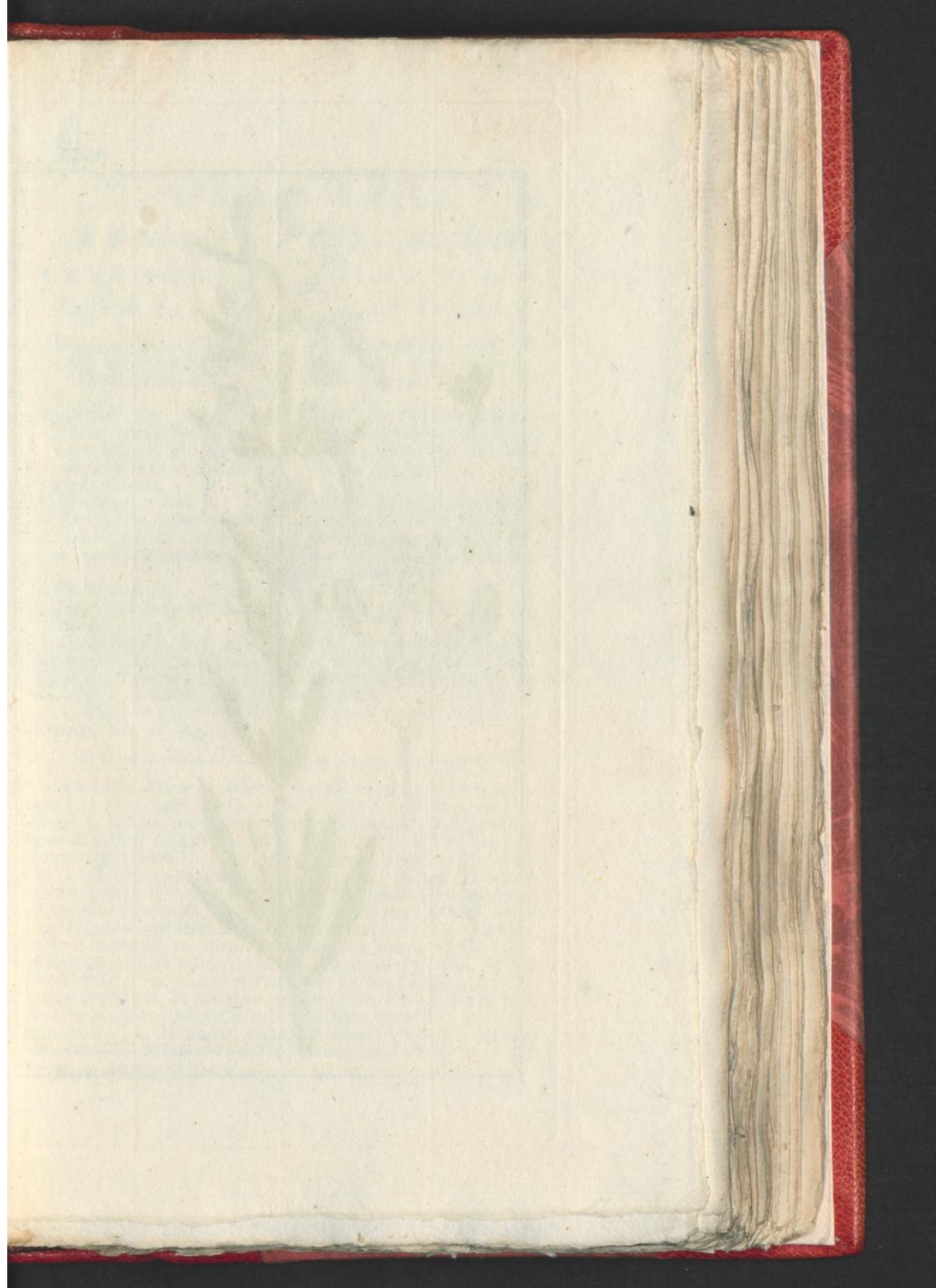

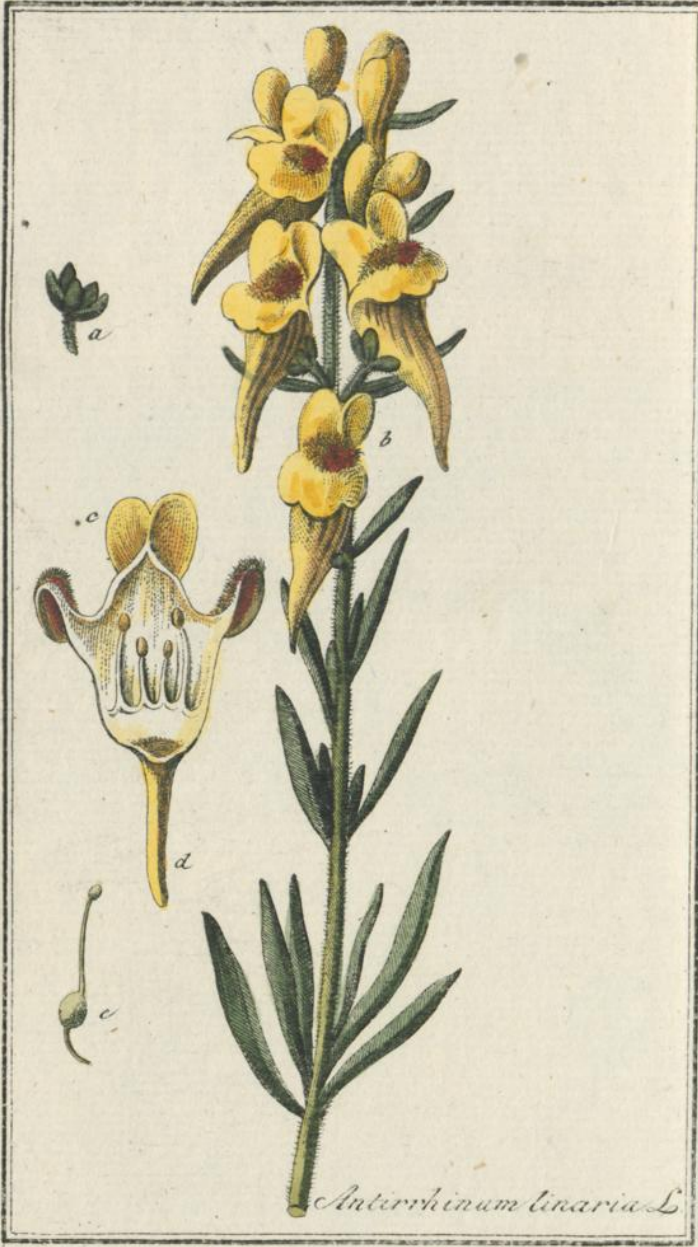

Antirrhinum majus: L.

Antirrhinum linaria L.

G E M E E N | A N T I R R H I N U M
L E E U W E N B E K . | L I N A R I A .

De XIVde C L A S S E .

C L A S S I S XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIdē*
*Deel IXde St., bl. 501.*Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde Part.*
*IIdē pag. 931.*L E E U W E B E K met *Lanceelvormige*
lineaale getrapte Bladen, een op-
rechte Steng en, gesteelde Airen
aan 't end van op elkander leg-
*gende Bloemen.*A N T I R R H I N U M foliis lanceolato li-
nearibus confertis, caule erecto,
Spicis terminalibus sessilibus,
floribus imbricatis.

a. De vijfdeelige Kelk.

a. Perianthium quinquepartitum.

b. d' Eenbladige grijnzende Bloem.

b. Corolla monopetala ringens.

c. Dezelve geopend met twee langer
en twee korter Meeldraadjes.c. Eadem aperta cum duobus Sta-
minibus longioribus & duobus
brevioribus.

d. Het Honingbakje.

d. Nectarium.

e. Het Vruchtbeginsel Stijl en stompe
Stempele. Germen, Stijlus & Stigma ob-
tusum.BLOEITIJD. Het groeit overvloei-
dig op onbebouwde plaatsen aan de
Wegen en Velden ter hoogte van an-
derhalf Voet, overvloedig op de Dui-
nen en Wegen der geheele Republicq.
Bloeit in Julij en Augustus.TEMP. FLOR. Abunde crescit in
locis incultis, ad vias, in agris
& altitudine sesquipedali. Abun-
de in duinis, ad vias totius fere
reipublicæ. Julio & Augusto flo-
ret.

GEBRUIK. *Plaskruid, Wildvlas* van meerder waardij als de voor-
gaande is deeze soort des Leeuwenbeks, schoon haare stinkende, de
vergiftige kruiden nabijkomende reuk omzichtigheid bij het innerlijk
gebruik gebied. Ook worden haare Bladen met zoete melk gekookt
in zommige plaatsen als vliegen vergift gebruikt. Haar smaak is bitter
en haare krachten pijnstillende, drijvende, oplofende, urin afzettende
en zuiverende. Het wordt in de Geel- en Waterzucht bij Oogziektens
en Ambeijen geroemd. In warm Water met nog anderen zuive-
rende Kruiden getrokken, en als thee gedronken, is het bij zom-
mige Huitzweeren van dienst geweest. Van grooter waardij is het
uitwendige gebruik bij de Ambeijen, het zij als afkookzel, of het
versche Kruid met Eooter of Varkensvet tot een Zalv gekookt. In
vroegere tijd was dit een groot geheim en het zoude mij niet ver-
wonderen dat het geheim der in Gelderland onder den naam van
Fistelbooter van de Boeren verkogt wordende Ambeijen-remedie
van deze Plant gemaakt wierd. In zommige Apotheeken wordt het
Ungt. de Linaria nagehouden.

G

P I E K .

PIEKBLAADIG ANTIRRHINUM
 LEEUWENBEK. E L A T I N E.

De XIVde C L A S S E.

C L A S S I S XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
 door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel IXde St., bl. 490.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
 GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIdæ pag. 931.

LEEUEBEK met Piekvormige Bladen overhoeks uitgebreide Stengen, en de Bladsteeltjes doorgaans klatuwierachtig.

- a. Het rondachtig twee hoekige Zaaddoosje.
 b. Het Zaad.

BLOEITIJD. *Het groeit in Duitsch land, Frankrijk, Engeland en Italiën op de Velden. De op den grond voortkruipende Steeltjes worden acht Duim lang, en in 't najaar begint het Bloemen te schieten.*

ANTIRRHINUM Foliis hastatis alternis, caulibus procumbentibus petiolis cirrhoris.

- a. Capsula subrotunda bilocularis.
 b. Semina.

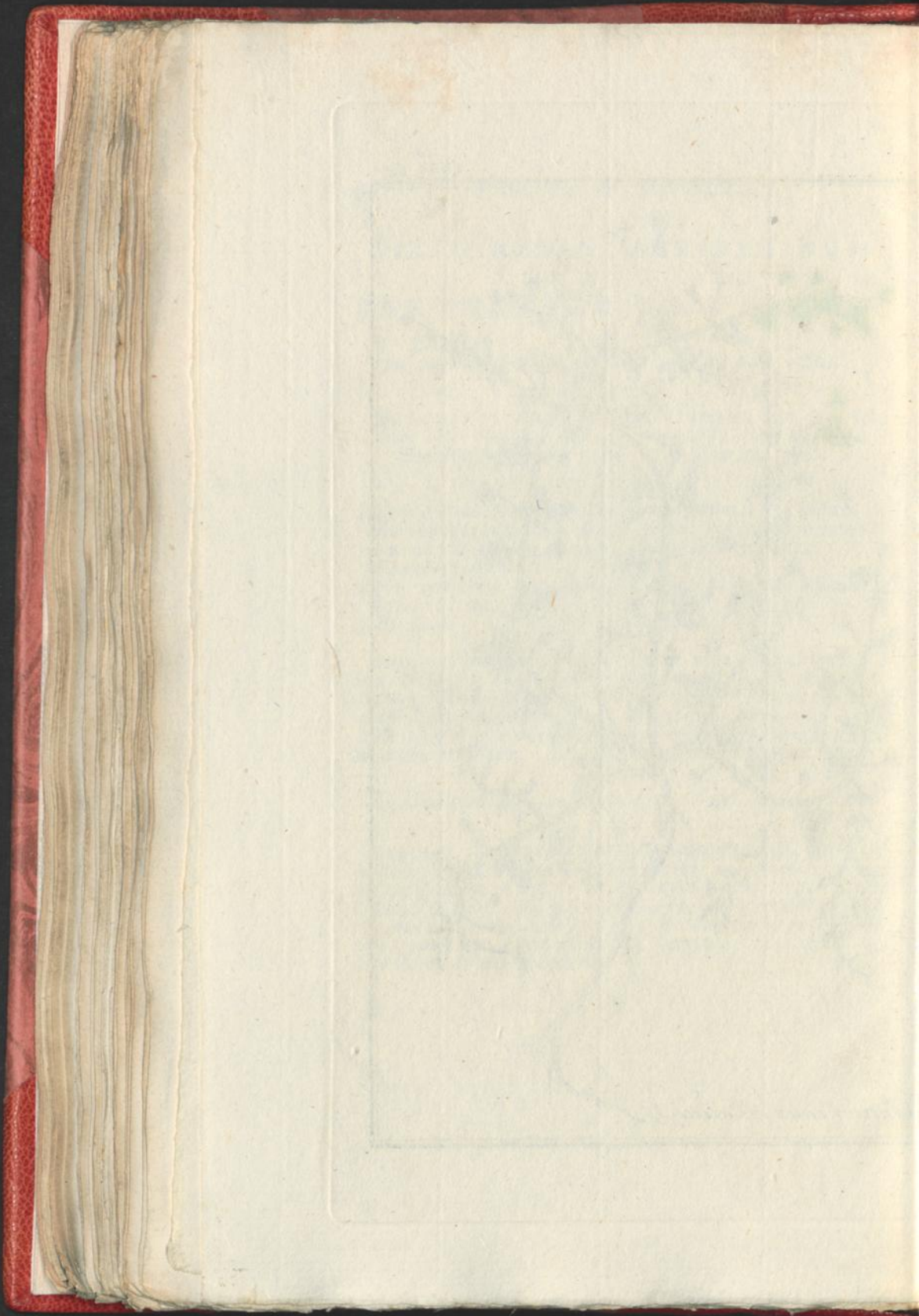
TEMP. FLOR. Sponte crescit in Germaniæ, Galliæ, Angliæ & Italiæ agris. Cauliculi qui humi serpunt longitudine octo pollicium crescunt, & flores sine æstatis progerminari solent.

GEBRUIK. De Bladen zijn bitter en zamentrekkende, het wierd in oude tijden als Wond-middel gebruikt, en zelfs de uitgeperste Sap innerlijk zo wel als uiterlijk tegens Kankerachtige en vuile Zweeren geroemd, ook bij vloetjende en ontfloekene Oogen, of volgens DIOSCORIDES in de Persloop. Het mag in vroeger tijd veel credit gehad hebben, dit wil ik niet betwisten, maar heeden ten dage heeft het niet het minste.

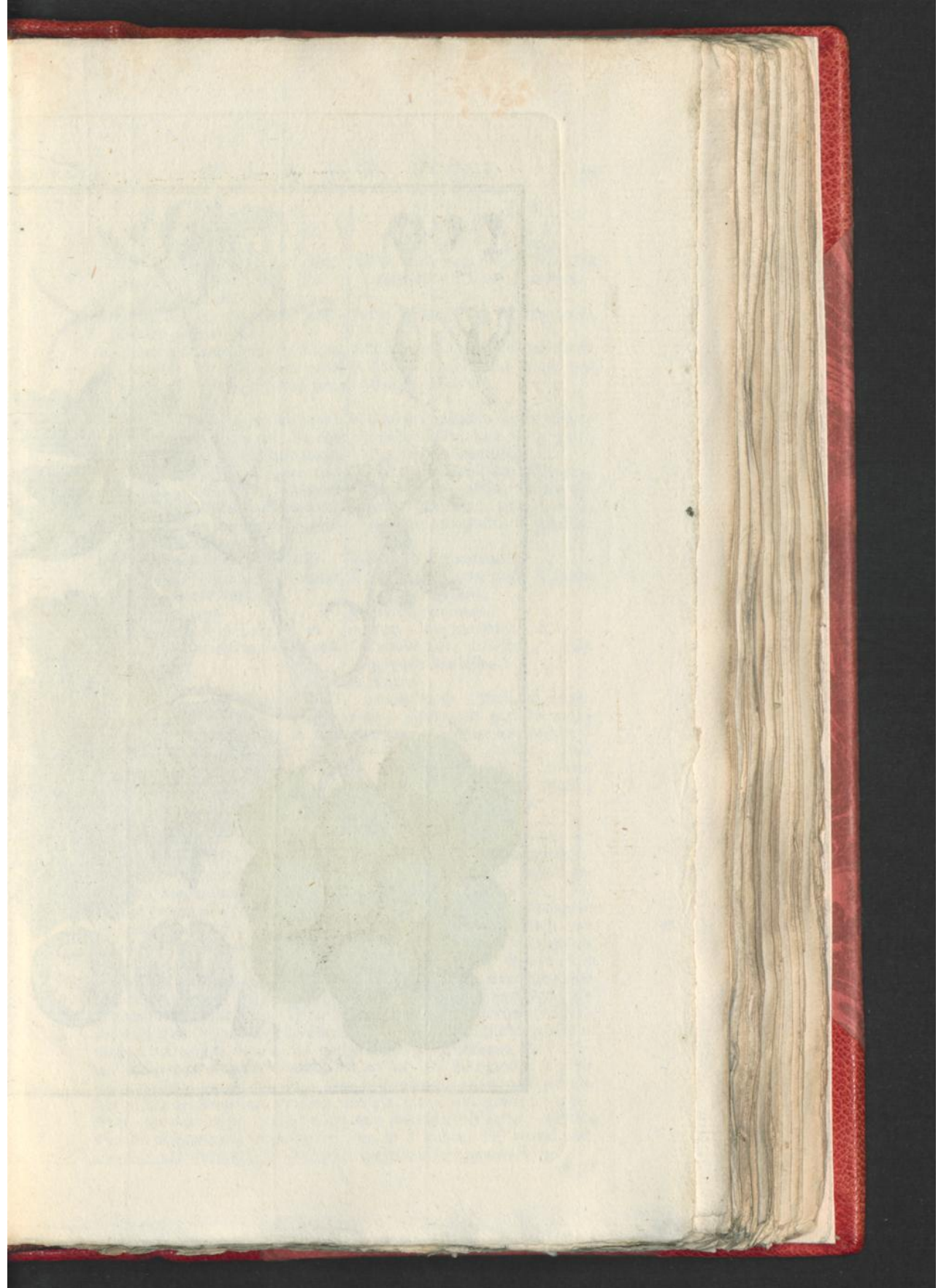

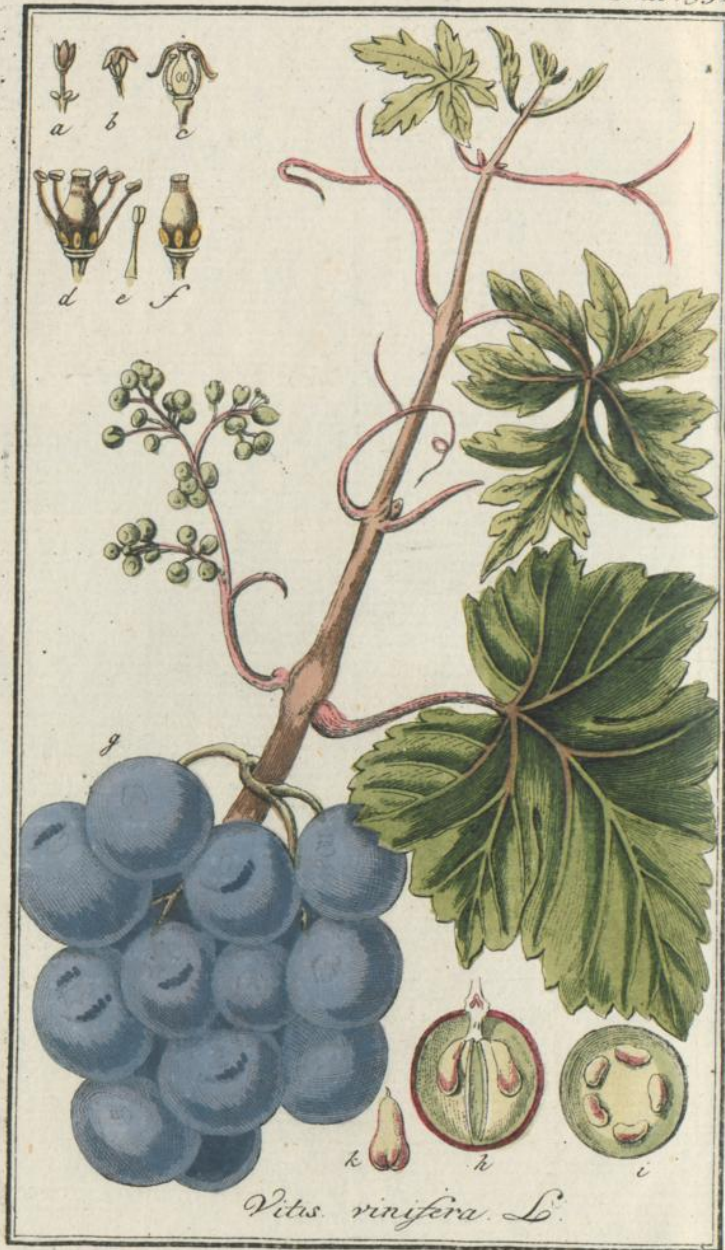

Antirrhinum Elatine L.

Vitis vinifera L.

GEWOONE
WIJNGAARD.

De *Vde* CLASSE.
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, *IId*
Deel IVde St., bl. 356.

WIJNGAARD met gekwabde uitge-
sneeden naakte Bladen.

- a. De nog gesloten vijf bladige Bloem.
- b. Dezelve, de Bloemblaaden van anderen los zijnde, gelijk dezulke daarna afvallen.
- c. De middellijns doorsneeden en ver-
groote Bloem, benevens de daar
onder verborgene Gestagtsdeelen.
- d. Dezelve Deelen na haare Ont-
wikkeling vergroot: behelzende
vijf Meeldraadjes, benevens vijf
tusschen deze staande Honingbak-
jes en den Stempel.
- e. Een afzonderlijk Meeldraadje.
- f. Het ovaale Vrugsbeginzel met de
somp gekopte Stijl.
- g. De rijpe Vrucht.
- h. Dezelve naar de Langte, en
- i. Dyars doorsneeden met vijf Zaad-
jes.
- k. Het Zaad.

BLOEITIJD. De Verscheidenheid
met wite Vrucht word in 't gemeen
tot Rosijnen gebruikt, en in zeer
warme Climaaten opgegaard. Voor
't overige groeid de Wijngaard als
Plantsoen in veete eenigzints warme
Climaaten vrij voordeelig en bloeit in
Meij en wel meest in Junij.

V I T I S
VINIFERA.

CLASSIS *Via.*
Conf. LINNÆI *Stijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ pag. 421.

VITIS foliis lobatis sinuatis nudis.

- a. Corolla penta petala adhuc clausa.
- b. Eadem petalis infra solutis quæ
deinde decidunt.
- c. Flos per medium sectus magni-
tudine aucta, cum sexus parti-
bus sub eo latentibus.
- d. Hæ partes post expansionem,
magnitudine aucta, scilicet sta-
mina quinque, cum nectariis
quinque interpositis & pistillo.
- e. Stamen separatum.
- f. Germen ovatum cum stigmatibus
capitato obtuso.
- g. Fructus maturus.
- h. Idem, longitudinaliter & in
- i. Transversim dissectus, cum
quinque seminibus.
- k. Semen.

TEMP. FLOR. Varietas fructu
albo, plerumque pasfulas majores,
quæ in regionibus calidioribus
colliguntur, præbet. Vitis in
omnibus regionibus climate
temperato facile colitur. Majo,
magis initio Junii florens.

GEBRUIK. Dit uitmuntend gewasch levert verscheiden bereidingen. De aangename verfrischende en de vogten der buiksingewanden verbeterende eigenschap der druiven kent een ieder. Gedroogt geven zij de Rozijnen, en versch uitgeparst na voorafgaande gisting, de wijn, de wijnsteen en azijn: allen middelen van groote waardij voor de geneeskunde. Het betiek te bekrompen zijnde om ze hier allen te schetsen zal ik maar iets van de wijn wiens vrolijk en dronken maakend ook smartstillend vermoogen Noach reeds gekend, en wien bijna alle Volkeren hulde bewijzen, als geneesmiddel aanhaalen. Hij is een der sterkst prikkelende (*veitsende*) middelen 't geen regttreeks zonder de phijsiologische passagie eerst te volleinden voorts als verkwikkend, versterkend en krachten aanbrenghend middel werkt, en zo 'er iets zijn mooge 't geen de nuttigheid en de voorkeur der prikkelende en opwakkerende boven die der humorale werking bewijst, zo is het gewis de wijn. Daar van daar zijne veelvermoogende werking bij galle, zenuwen en zogenaamde rotkoortsen, en in 't geheel bij verval van levenskracht verminderde of bijna uitgedoofde tegenwerking.

GEMEEN
KRIELZAAD.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *11de*
Deel VIIIste Str., bl. 32.

KRIELZAAD met bijzondere Om-
windzeltjes van langte als de
Bloemen, de Blaadjens Eijron-
d en gesnipperd.

- a. De algemeene Kroon.
- b. De algemeene Bloem.
- c. Een enkelde Bloem uit de Kroon-
straat met vijf Meeldraadjes.
- d. Een afzonderlijk Meeldraadje.
- e. Het rondachtige Vruchtbeginzel
met de twee Stijlen en stompe
Stempelen.
- f. De Vrucht.
- g. Dezelve geopend met twee Zaaden.
- h. Het Zaad.

BLOEITJID. Het woord in onze
Tuinen ter hoogte van twee voeten
gekweekt, voor 't overige groeit het
in Sicilien en Italien en bloeit in
Augustus.

TORDYLIUM
OFFICINALE.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. 11di Part.*
Imæ pag. 472.

TORDIYLIUM involucris partialibus
longitudine florum, foliolis
ovatis laciniatis.

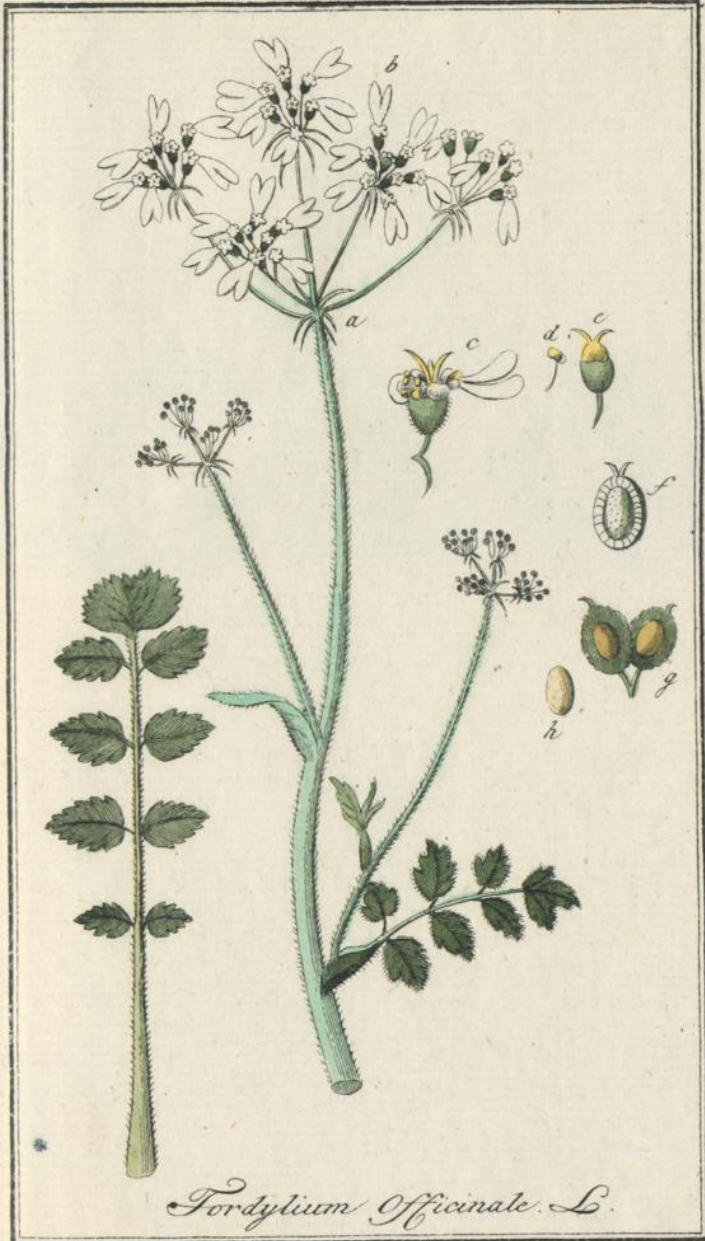
- a. Umbella universalis.
- b. Corolla universalis.
- c. Corolla propria ex radio um-
bellæ cum quinque Staminibus.
- d. Stamen separatum.
- e. Germen sub rotundum, stijli
duo & Stigmata obtusa.
- f. Fructus.
- g. Idem apertus cum duobus femi-
nibus.
- h. Semen.

TEMP. FLOR. Colitur apud nos
in hortis ubi altitudinem bipeda-
lem superat, Siciliæ atque Italiæ
regionibus verifatur, Augustoque
flore.

GEBRUIK. Het Zaad van deze Plant was eertijds in gebruik,
en onder den naam van *Seseli Creticum* in de Apotheeken bekend.
HIPPOCRATES telde ze onder de middelen tegens de vijftste ziekte,
en GALENUS onder de Urindrijvende, voor Stuiptrekkingen en van
benauwde Ademhaaling. Ook heeft men het Zaad tegens Nieren
ontsteking, Longziekten en vooral bij de koude pis en derzelve
smarten geroemd. Anderen zeggen dat het de maandstonden en de
taaije uitwerpzelen bij een Catharaale hoest bevordere. Wat daar
van zij, is tot heeden niet beflist, vernits het thands niet meer in
gebruik is, en door andere kruidachtige werkzaamere Zaaden en
middelen tegens die kwaalen vervangen zijnde, uit de lijst der ge-
nees-middelen stilzwijgend weggelaaten.

EDEL

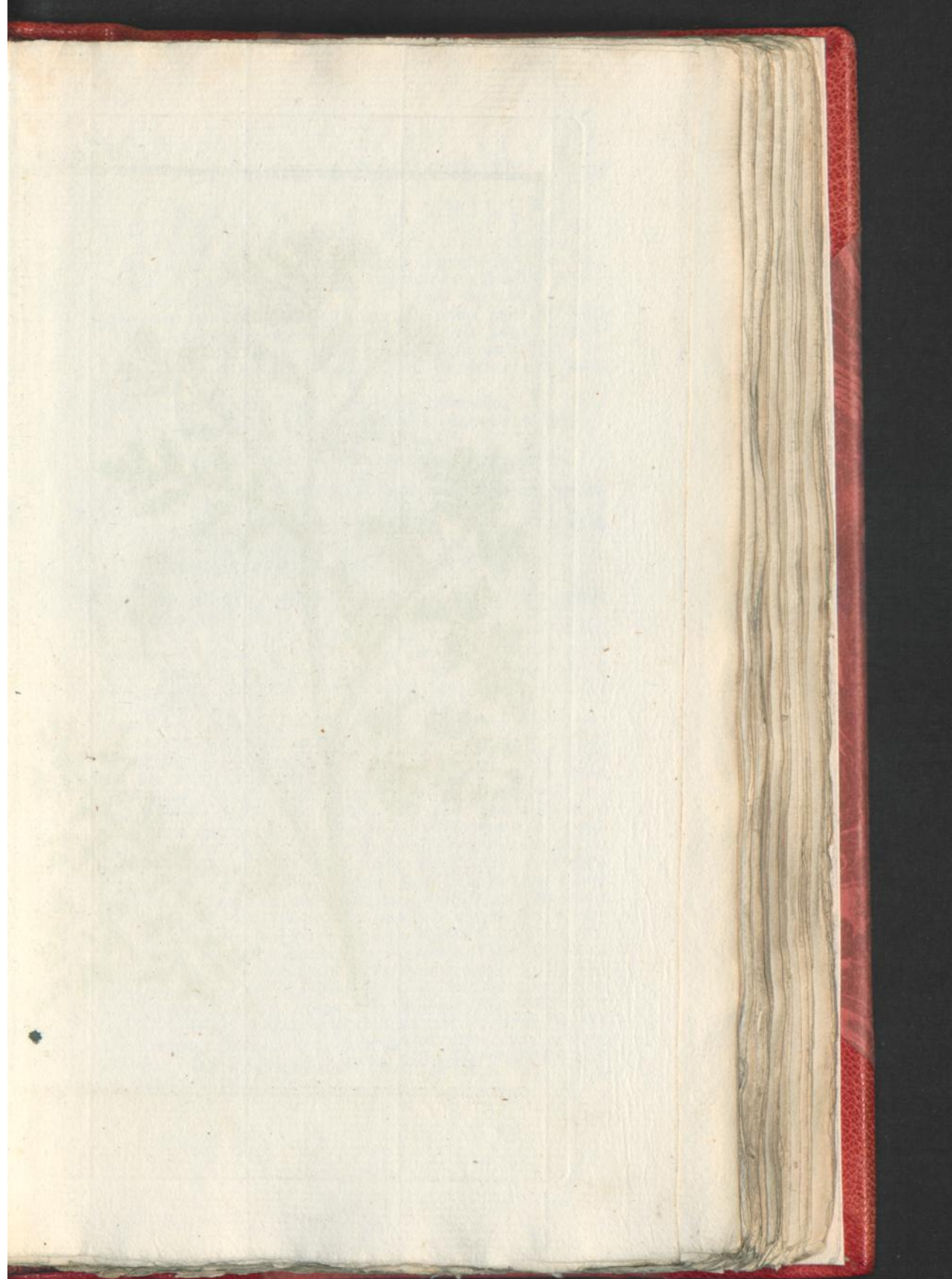

Tor-dy-li-um Offi-ci-na-le L.

Achillea nobilis. L.

E D E L
DUIZENDBLAD.

De XIXde C L A S S E.
Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St, bl. 804.

DUIZENDBLAD met dubbeld gevinde
Bladen, de ondersten vlak enkaal,
de bovenste stomp en wellig: met
verheevne ronde zeer digte Bloem-
tuilen.

- a. De gemeenschappelijke Kelk.
  - b. De zamengestelde gestraalde
Bloem.
  - c. Een afzonderlijke Bloem uit de
Schijf.
  - d. Vijf zamengestelde, de Stijl om-
vattende Meeldraadjes.
  - e. Het Vruchtbeginzel, de draadswij-
ze Stijl en de uitgeguldpe Stempel.
  - f. Een vrouwelijke Bloem uit de
Schijf.
  - g. Het Vruchtbeginzel, de Stijl en
ingeboogene Stempels.
- BLOEITIJD. Het groeit in Zwit-
zerland en Duitschland en word in
onze Tuinen iets hooger dan een
Voet gekweekt. Bloeit in Julius
en Augustus.

A C H I L L E A
N O B I L I S.

C L A S S I S XVIIIIa.
Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
OMELINI, Tom. IIdi part.
IIda pag. 1254.

ACHILLEA foliis bipinnatis infe-
rioribus nudis planis, superio-
ribus obtusis tomentosis. Co-
rijnbis convexis confertissimis.

- a. Calix communis.
  - b. Corolla composita radiata.
  - c. Corolla propria ex disco.
  - d. Quinque stamina ejus coalita
stijlum cingentia.
  - e. Germen, Stijlus filiformis &
stigma emarginatum.
  - f. Flos fœmineus ex radio.
  - g. Germen, Stijlus, & stigmata
reflexa.
- TEMP. FLOR. Crescit in Helve-
tia & Germania. Colitur apud
nos in hortis, ubi altitudinem
pedalem superat & floret Julio
latque Augusto.

GEBRUIK. Van het gemeen Duizendblad Achill. millefol : is plaat
29 enkeld gezegd, dat de Italiaanen voorheen groote eigenschappen
aan het zelve hebben toegeschreeven. Maar het zijn niet alleen
deze, maar bijna alle Volkeren die geneeskunde oeffenen die het,
gelijk deszelvs smaak reeds aantoonde als zeer zamentrekkend en
versterkend roemen, en bij heevige bloedstortingen en als wond-
middel prijzen, maar ook een krampstillend verstopping der in-
gewanden oplofend, bij winden en zenuwen, sterkend vermoogen
toeschrijven. Bij de Ambeijen witten vloed, Zaadloop en Bloed-
spoeging word het veelvoudig gebruikt, gelijk STAHL, HOFFMAN
en anderen betuigen. Zedert kort heeft men ontdekt dat de wor-
telen meerder Campher opleeveren als de *Serpentaria*, en dat de Art-
sen niet ten onrechte aangemaand proefneemingen daar mee te
maaken. Als Thee gedronken is het zeer aangenaam. De hoe-
daanigheeden van het edel Duizendblad zijn veel versterkender en
uit dien hoofde is deze boven de voornoemde tot gebruik aan te
raaden. Derzelver uitsteekende Campherreuk die zelv de olie
daar van bezit, laat veel werkingsvermoogen gisen. Het verdient
bij borst of long ulceratus veel attentie. Van alle toebereidzelen is
het Olie de merkwaardigste.

D R A G O N   A C H I L L E A
D U I Z E N D B L A D .   P T A R M I C A .

D E X I X d e C L A S S E .

C L A S S I S X V I I l v a .

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*e
Deel Xde St., bl. 799.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
*IId*e pag. 1252.

DUIZENDBLAD met lancetvormige
Spitse scherpsaagswijs getande
Bladen

- a. De gemeenschappelijke Kelk.
- b. De zamengestelde Bloem.
- c. Een tweeslagtig Bloempje uit de
Schijf.
- d. Dezelve geopend.
- e. Vijf zamengehegte Meeldraadjes.
- f. Het kleine Vruchtbeginzels draads-
wijze Stijl en uitgeguldde Stempel
- g. Een Bloempje uit de Straal.
- h. Het Vruchtbeginzels, Stijl en twee
Stempels.

BLOEITIJD. Het groeïd op veele
plaatsen in Europa, aan de Beek-
jes op vogtige Weijlanden, door ge-
heel Nederland anderhalf en twee
voet hoog. Bloeit in Julij en Au-
gustus.

ACHILLEA foliis lanceolatis acu-
minatis argute ferratis.

- a. Calix communis.
- b. Corolla composita.
- c. Corollula hermaphrodica ex
disco.
- d. Eadem aperta.
- e. Stamina quinque coalita.
- f. Germen parvum, Stijlus fili-
formis & stigma emarginatum.
- g. Corollula ex radio.
- h. Germen, Stijlus & duo Stig-
mata.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in
multis Europæ regionibus ad ri-
vulos, in pratis humidis, per to-
tam fere Belgiam altitudinem que
circiter sesquipedalem vel bipeda-
lem attingit. Floret Julio atque
Augusto.

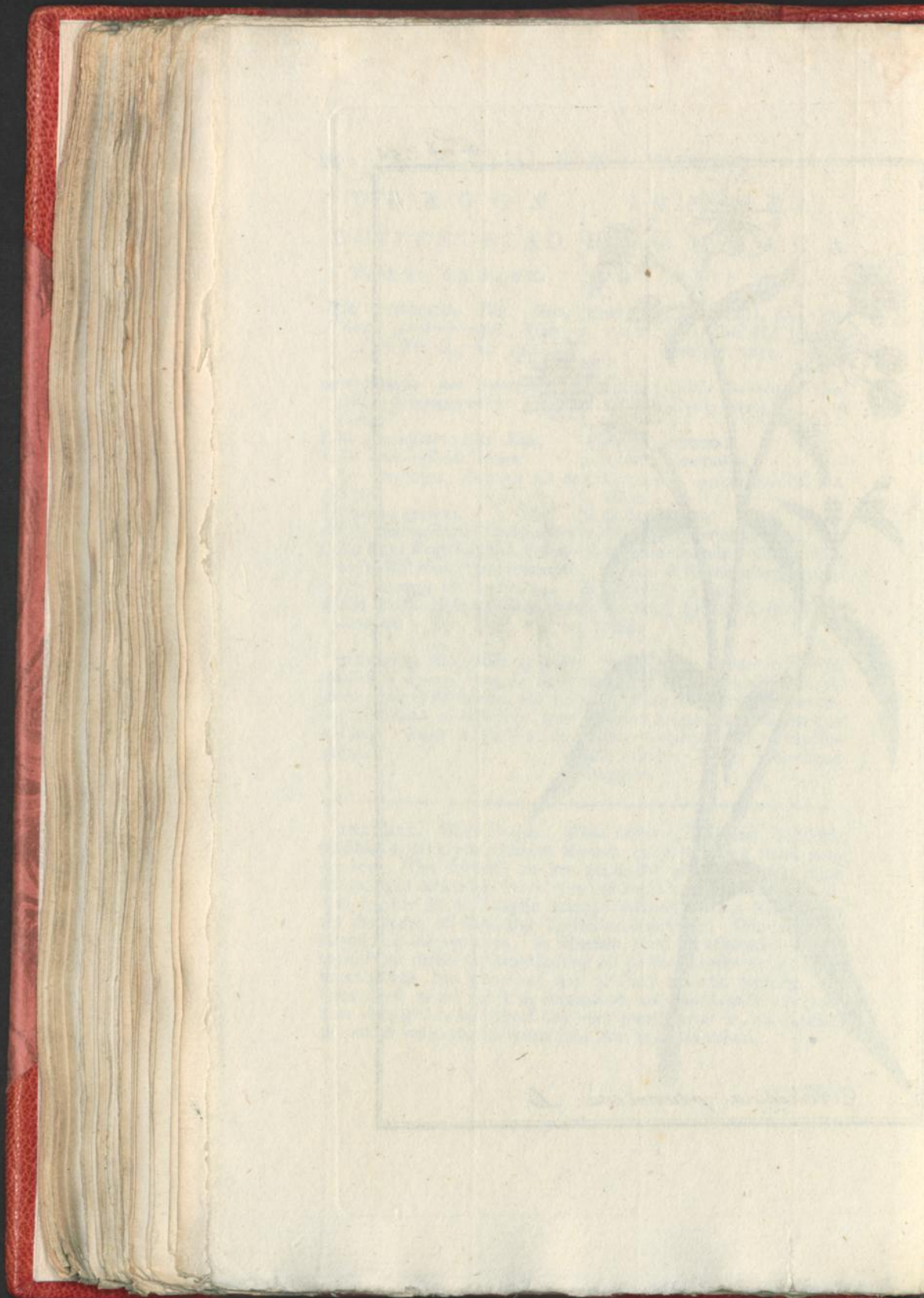
GEBRUIK. *Wilde Dragon*, *Wilde Bertram*, *Nieskruid*. Dit Dui-
zendblad heeft eenen scherpen bitteren en grasachtigen smaak zon-
der reuk. Het verwekt zo het gekauwd word, (vermits zijne
scherpigheid de keel en mond zeer prikkeld) kwijling, en werd uit
dien hoofde bij de Kiespijn voorgeschreeven en van BOERHAVEN
om die reden bij slijmerige keelziektens gebruikt. Ook is het als
niesmiddel aangepreezen. In Siberien word het afkookzel der ge-
heele Plant tegens de Bloedstorting uit de Baarmoeder en het Bloed
wateren van den gemeenen man als huis remedie gebruikt. De
Plant heeft zeker gelijk de voorgaande zamentrekkende krachten,
maar daar de hoedaanigheid der voornoemde beter is, zo verdient
zij ook de voorkeur en word deze daar door nutteloos.

ZWART

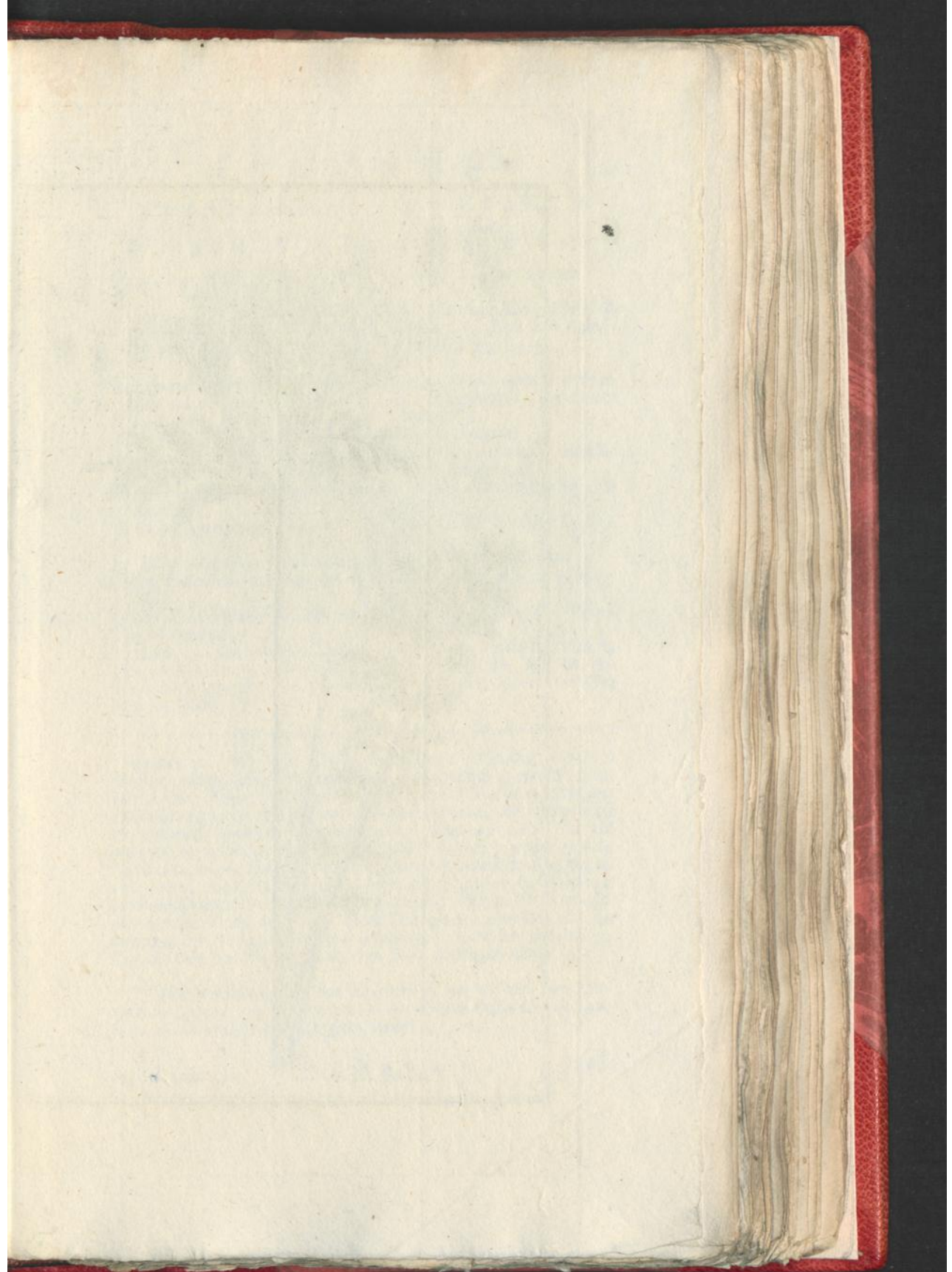

Achillea ptarmica. L.

Achillea atrata L.

ZWARTAGTIG I ACHILLEA
 DUIZENDBLAD. A T R A T A.

De XIXde C L A S S E.

C L A S S I S XVIIIva.

Zie LINNEUS *Nat. Hist.*
 door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel Xte St., bl. 801.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
 GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIdæ pag 1254.

DUIZENDBLAD met gevinde getande
 zeer ruige Bladen, de Bloemen
 in Kroontjes geknopt.

ACHILLEA foliis pinnulis pectina-
 tis integrisculis pedunculis
 villosis (*).

a. De gemeenschappelijke Kelk.

a. Calix communis.

b. Een afgezonderd Kelkblaaije met
 eenen zwarten dorren Rand.

b. Ejus folium separatum margine
 atro & sphacelato.

c. Een twee slagtig Bloempje uit de
 Schijf.

c. Corollula hermaphrodita ex
 disco.

d. De Geslachts Deelen derselwe.

d. Sexus partes in eadam conspi-
 cua.

e. Vijf zamengehegte Meeldraaijes.

e. Stamina quinque Coalita.

f. Een Vrouwelijk Bloempje uit de
 Schijf.

f. Corollula foeminea ex radio.

g. Het Vruchtbeginsel en Stijl met
 twee Stampels.

g. Germen & Stijlus cum duobus
 Stigmatibus.

BLOEITIJD. Groeit op de Geberg-
 tens van Zwitserland en Oostenrijk,
 't word niet ligt twee voet hoog en
 bloeit in Julij.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in
 montibus Helvetiæ, Austria, ra-
 rius attingit altitudinem bipedalem
 Julio floret.

GEBRUIK. Dit soort Duizendblad heeft gelijk nog meerdere
 soorten eenen zeerkruidachtigen reuk, en deszelvs smaak is bij uit-
 steek bitter. Haare krachten worden met dat van het gemeene
 Duizendblad gelijk gesteld, en als zamentrekkend, de ingewanden
 en zenuwen versterkende aangemerkt. Men wil zelfs, dat dit
 meer als de voornoemde een borstmiddel zij, en 't word uit dien
 hoofden, en om dat het als Thee getrokken eenen zeer aangena-
 men smaak heeft als voornaam ingredient, onder de bij ons zo
 bekende Zwitserfche Kruiden Thee gemengd. Het is als wondmid-
 del uiterlijk versch opgelegd, en als reinigend zeer vermaard, en
 men zegt dat ACHILLES dit reeds gebeezigt, en dat het geheele ge-
 slag uit dien hoofden den naam van hem ontvangen hebbe.

(* Hier verschilt de text van HOUTTUIJN van den text van LIN-
 NÆUS na MURRAY en van GMELIN en dus wilde ik liefst die van LIN-
 NÆUS en die van HOUTTUIJN staan laten.

BALZEMIEK
DUIZENDBLAD.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, *IIde*
Deel Xde St., bl. 793.

DUIZENDBLAD met lancevormige
stompe spits zaagtandige Bladen
a. De gemeenschappelijke Kelk.
b. De zamengestelde Bloem.
c. Een eigen Bloempje.
d. Deszelvs vijf zamengehegte
Meeldraadjes.
e. Het Vruchtbeginzel Stijl en stompe
uitgegulpte Stempel.
f. Een Vrouwelijk Bloempje uit de
Schijf.
g. Het Vruchtbeginzel, Stijl en twee
terug geboogene Stempels.

BLOEITIJD. Groeit in Spanien,
maar 'e word ook in onze Tuinen
ter hoogte van eenen voet gekweekt,
en bloeit in September.

ACHILLEA
AGERATUM.

CLASSIS XVIIIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde Part.*
IIde pag. 1252.

ACHILLEA foliis lanceolatis obtu-
sis acute ferratis.
a. Calix communis.
b. Corolla composita.
c. Corollula propria.
d. Ejus Stamina quinque coalita.
e. Germen, Stijlus & Stigma obtu-
sum emarginatum.
f. Corollula fœminea ex Radio.

g. Germen, Stijlus, & Stigmata
duo reflexa.

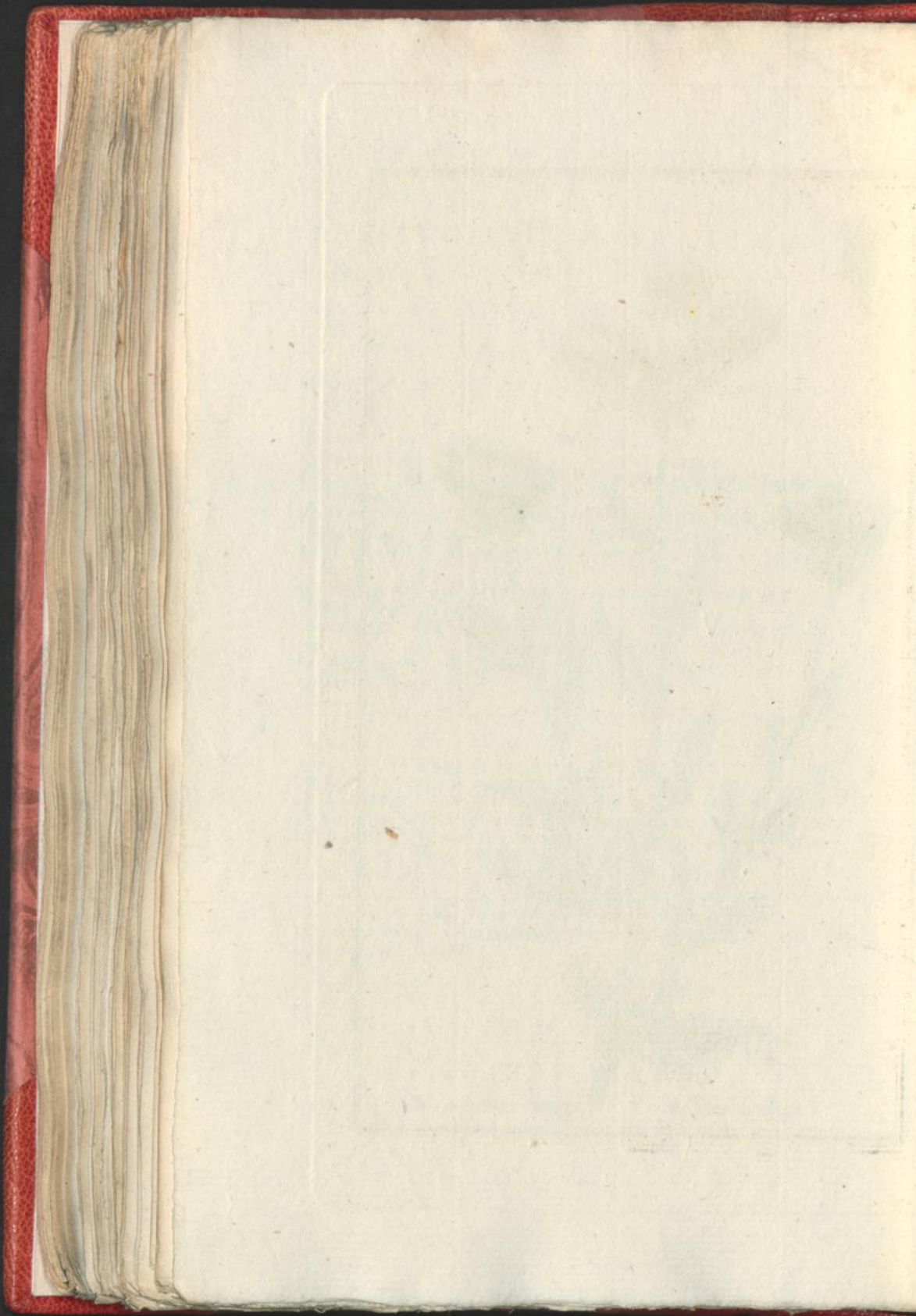
TEMP. FLOR. Crescit in Hispania,
sed colitur quoque in hor-
tis nostris, altitudine pedali flo-
ret Septembri.

GEBRUIK. De reuk van deze plant is buitengemeen aange-
naam, dit, en omdat zij ook droog zijnde deze eigenschap zo lang
houd, heeft haar de benaaming gegeven. Haar smaak is bitter
en kruidachtig. Het word van zommigen voor het *Eupatorium* van
Mesue gehouden, 't geen hij bij verstopping der lever en andere
ingewanden in gedaante van een Stroop of Zuikerkoekjes gebrui-
kten. Het word tegen de bleekziekte en die der baarmoeder ge-
roemd, ook zegt men dat het de maandsonden bevordert, ook als
wormdrijvend kwam het eertijds in aanmerking, en zelfs roemde
men de daar van getrokken Olie op de buik der kinderen gesmeerd,
als wormdoodend. Het middel is echter thans zo goed als onbe-
kend en niet in gebruik.

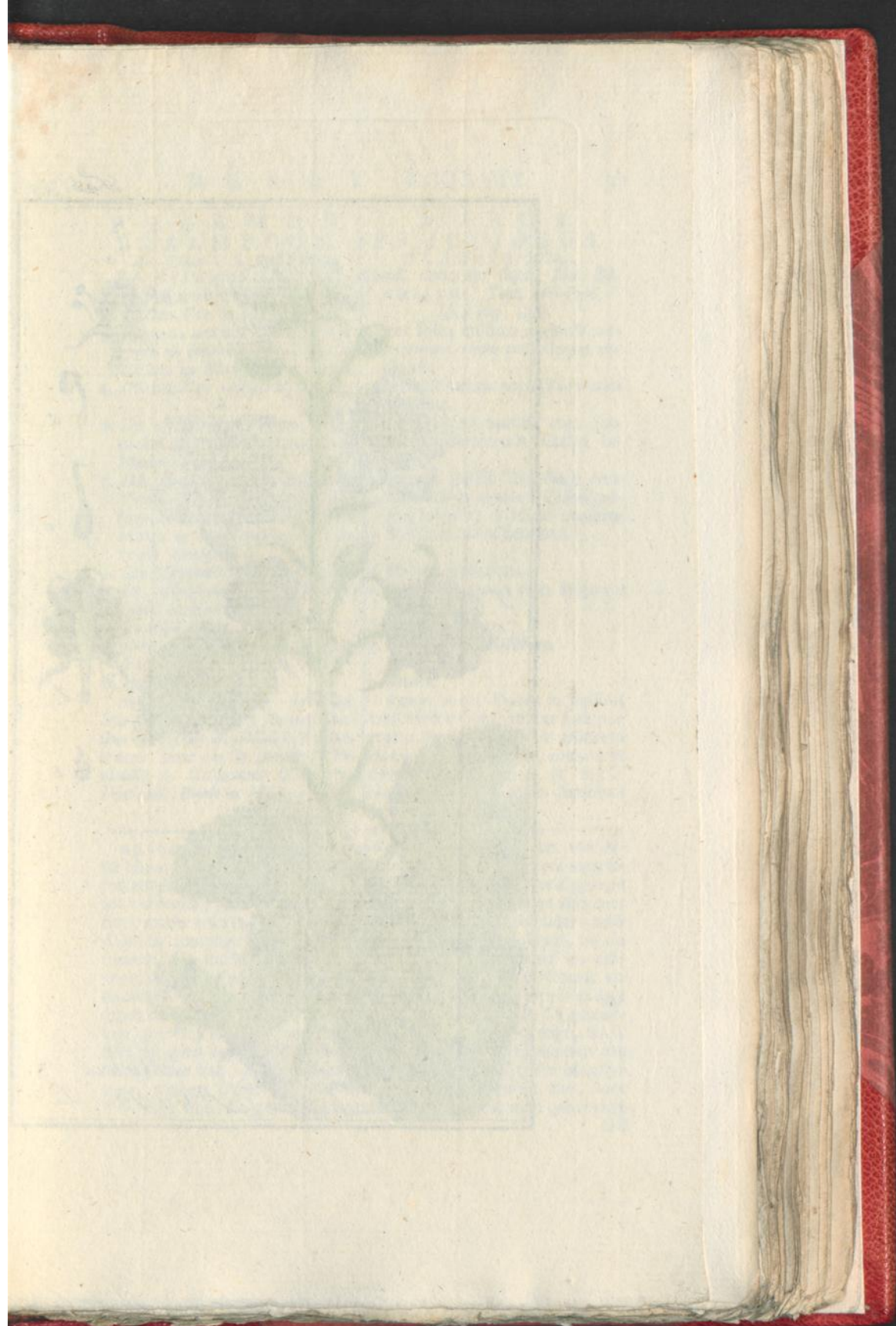

Achillea ageratum. L.

Rubus fruticosus L.

P R A A M E N
B R A A M B O O S.

De XIIIe C L A S S E.
Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Vde St., bl. 220.

BRAAMBOOS met vijf vinnig gevin-
gerde en drie vinnige Bladen, de
Takken en Blaadsteelen gedoormd.

a. d' Eenbladige vijffpleetige Kelk.

b. De vijfbladige Bloem, met
veeltallige in de Kelk ingeplante
Meeldraadjes.

c. Het in de Midden doorsneden
Vrugtbeginzel, met vier de Kelk
ingeplante Meeldraadjes, en veel
tallige op het Vrugtbeginzel zit-
zende Stempelen.

d. Een afgezonderd Meeldraaie.

e. De afgezonderde Stijl met de
ronde Stempel.

f. De rijpe Vrugt.

g. Dezelve in de midden doorsnee-
den.

h. Het Zaad.

BLOEITIJD. Deze kruipende
Heester graeid in 't Kreupelbosch
door de geheele Republiek in 't Haar-
lemmer Hout, in de Duinen, over-
vloedig in Gelderland Utrecht en
Friesland. Bloeit in Meij en Junij.

R U B U S
F R U C T I O S U S.

C L A S S I S XIIIa.
Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIdi Part.
IIde pag. 856.

RUBUS foliis quinato digitatis ter-
natisque, caule petiolisque au-
cleatis.

a. Perianthium monophyllum quin-
quefidum.

b. Corolla pentapetala cum Sta-
minibus numerosis Calijci in-
fertis.

c. Germen medio dissectum cum
Staminibus quatuor Calijci ad-
huc infertis, & Stijlis numero-
sis Germini infidentibus.

d. Stamen separatum.

e. Stijlus separatus cum Stigmate
orbiculato.

f. Fructus maturus.

g. Idem medio dissectus.

h. Semen.

TEMP. FLOR. Frutex in sepibus
crefcens & repens, ubique fere per
totam Rempubliam, in arboreto
Harlemensi, in Dunis, abunde in
Gelriæ, Ultrajectinæ & Frisæ
provinciis crefit. Majo Junioque
floreit.

GEbruik. Braambezen, Brummels, Tonbeijen. De Vrugt van de-
ze Heester heeft eenen zeer aangenaamen zuurachtigen iets zamen-
trekkenden smaak, en word van de Landlieden met veele graagte
tot verkoeling genooten. De blaaden en onrijpen Vrugten zijn zeer
sterk zamentrekkend en uit dien hoofden bij gebrek van andere mid-
delen in zommige gevallen, bij den doorloop, braakingen, bij de
spruw der kinderen of andere gebreken in den mond als zui-
verende aan te wenden. RAIJ beweert dat de bezen schurft en
hoofdzeer der kinderen veroorzaakt, en andere willen zeweder daar
tegen aanwenden (zo 't waar is dat een Artzenij middel die gebree-
ken geneest, die het in den gezonden staat te wege brengt, zo is
hier bij geen tegenspraak) zommige Artzenij-bereiders maaken een
stroop daar van, en gebruiken hem in plaats van die der Moerbe-
zen, welkers plaats het ook bij zeer veelen vervangen kan, voor
't overige word dit gewasch geentzints in de geneeskunde gebeezigd.

GE.

G E W O O N E
B R A A M B O O S .

De XIIIe CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel Vde St., bl. 215.B R A A M B O O S met vijf en drievinni-
ge Bladen de Steng gedoord de
Bladsteel met Sleuven.

a. De eenblaadige vijfdeelige Kelk

b. De vijfblaadige Bloem.

c. Veeltallige de Kelk ingeplante
Meeldraaijes.

d. Een afzonderlijk Meeldraaije.

e. Veelvallige Vruchtginzels met de
zijdelings uitstekende Stijlen en
enkele langduurige Stempels.

f. Een afgezonderde van dien.

g. De zamengeselde Bezie.

h. Dezelve ontbloomt.

i. Een enkele Bezie met de Stijl.

k. Het Zaad.

BLOEITIJD. Het groeide in de Haa-
gen op steenige Plaatsen, in Gel-
derland, in het Bosch buiten Groo-
ningen, en word meenigvuldig in
de Tuinen gebouwd. Bloeiende
in Junius.R U B U S
I D A E U S .

CLASSIS. XIIIa

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIIdi Part.*
IIda pag. 856.RUBUS foliis quinato pinnatis ter-
natisque, caule aculeato, pe-
tiolis canaliculatis.a. Perianthium monophyllum quin-
que partitum.

b. Corolla penta petala.

c. Stamina numerosa Calijci in-
serta.

d. Stamen separatum.

e. Germina numerosa cum Stijlis e
iatere oriundis & Stigmatibus
simplicibus persistentibus.

f. Unicum separatum.

g. Bacca composita.

h. Eadem denudata.

i. Accinus cum Stigmate.

k. Semen.

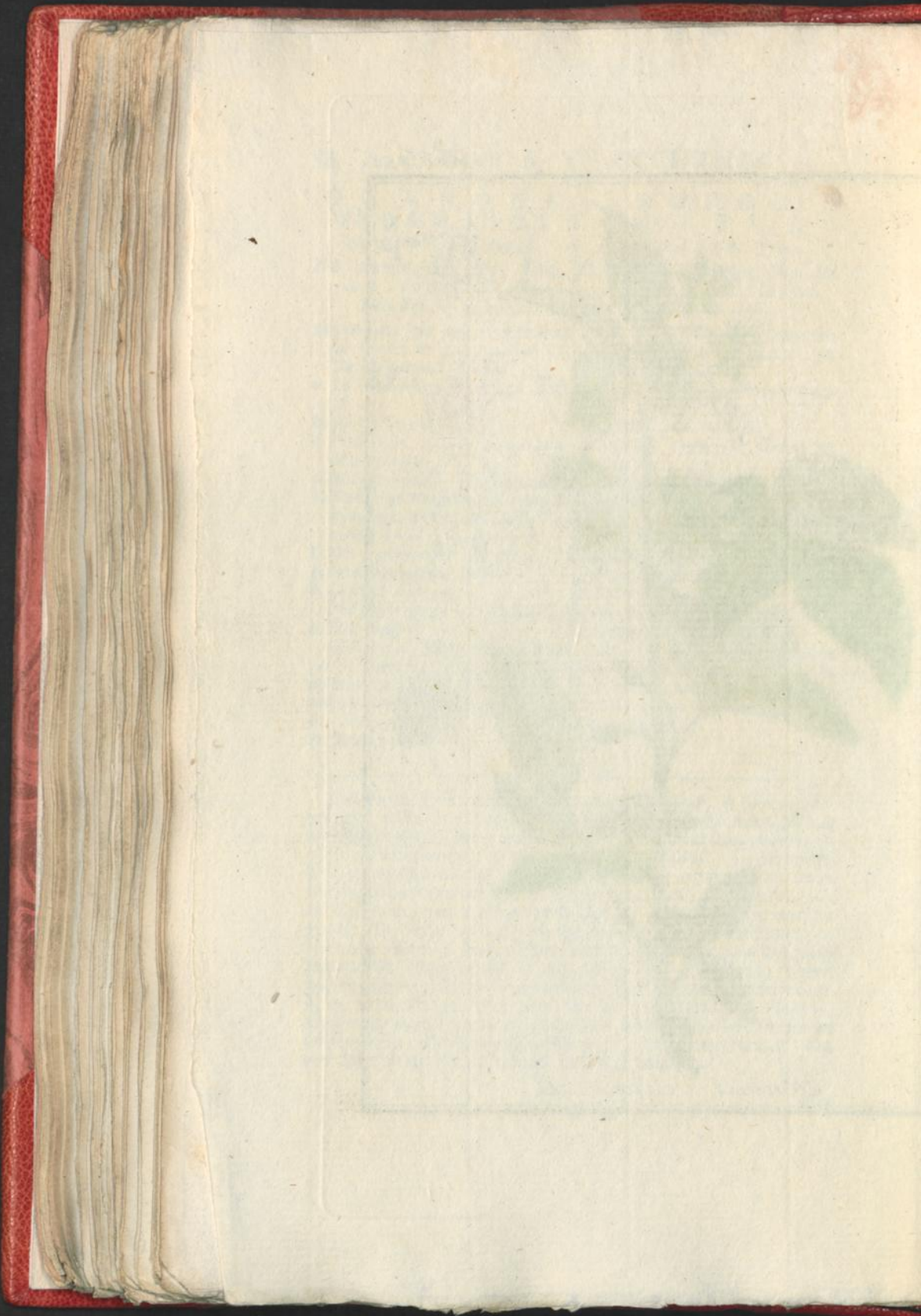
TEMP. FLOR. Sponte crescit in
dumetis lapidosis, in Gelria, in
Arboreto prope Groningam. &c.
Colitur magna copia in hortis &
Floret Junio.

GEBRUIK. *Franboizen, Braamboozen, Himbeezien.* Is een zeer aan-
genaame zoete iets tinsche verkoelende Vrucht, die meenigvuldig
als lekkerneij genooten word. Haar geur is zeer aangenaam, en
blijft bij alle toebereidingen derzelven aanhoudend. In de hollig-
heid der Bezien bevinden zich dikwils kleene wormpjes, en deeze
veroorzaaken behalven het walgelijke van dien, dikwils buikpijn
en doorloop, ook wil men zelfs dat zij gelegenheid tot wormen
geeven. De Vrucht is voor 't overige verkoelend en verkwikkend, en
bij heete koortsen dorst-stillend; echter zo is haar zaad den maag
bezwaarlijk. Men bereid 'er een gedistilleerd water van, 't geen
volgens zijnen geur zeer aangenaam is. Het meeste is derzelver ge-
lij en stroop in gebruik, niet juist als zeer werkzaam, maar als
aangenaam middel den onaangenaamen smaak van andere middelen
verdoovende. De daarvan bereide azijn is met water verdunt, een
zeer goed dorst-stillend middel in heete koortsen.

Rubus idaeus. L.

Folia europaea. L.

EUROPISCHE
LINDEBOOM.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN; IIde
Deel IIIde St., bl. 27.LINDEBOOM, wiens Bloemen geen
Hooninghatje hebben.

- a. De vijfdeelige Kelk.
- b. De vijfblaadige Bloem van bo-
ven.
- c. Dezelve van onderen.
- d. Een afgezonderd Bloemblad.
- e. Veelvallige de Kelk ingeplante
Meeldraadjes.
- f. Een afgezonderd Meeldraadje.
- g. Het halfronde vlokkege Vruchtbe-
ginzel.
- h. De vijfhoekige Vrucht.
- i. Twee onrijpe Zaadjes.
- k. De rijpe Vrucht.
- l. Dezelve geopend.
- m. Het Zaad.

BLOEITIJD. De Lindeboom groeit
overal aan de Wegen, in grootte en
kleine Boschen, ook in dit Gemeen-
nebest. Men kweekt hem overal
aan de Wegen, in Boschaadjen,
in de Tuinen in verscheide gedaan-
tens tot cieraad, en zomtijds rekt
hij zich buitengemeen veruit. Bloeit
in Julij.

T I L I A
E U R O P Æ A.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom IIdi Part.
Imæ pag. 815.

TILIA floribus nectario destitutis.

- a. Perianthium quinque partitum.
- b. Corolla pentapetala a superiori
parte.
- c. Eadem ab inferiori parte.
- d. Petalum separatum.
- e. Stamina numeroza receptaculo
inserta.
- f. Stamen separatum.
- g. Germen subrotundum & villo-
sum.
- h. Fructus quinque locularis.
- i. Semina duo immatura.
- k. Fructus maturus.
- l. Idem apertus.
- m. Semen.

TEMP. FLOR. Crescit ubique
tam ad vias quam in silvis atque
arboretis. Quoque in Reipublica
generatur. Ubique terrarum orna-
mento ad vias, in lucis & hortis,
arte, varia figura colitur, atque
sæpius ad immensam latitudinem
protrahitur. Floret Julio.

GEbruik. Het bloeizel van deze Lindeboom heeft eenen zeer aangenaamen reuk, maar is s'avonds zeer bedwelmend. Zodra het droog is, verliest het zijnen reuk, als Thee getrokken maakt het vrij aangenaam. Men heeft 'er in vroegeren tijd veel vermoogen aan toegeschreeven, en als Pijn- en Krampstillend, verwarmend, verdeelend enz. gepreezen; en vooral in gebreeken van 't hoofd, de Zwindel, vallende Ziekte, Beroerte, ook uiterlijk als wondmiddel gebruikt. Ook de sap van 't hout word tegens het Podagra van beroemde oude Artsen geroemd. Al wat nog in zommige Landen in de winkels eenigzints gebruikt word, is dat wegens zijnen aangenaamen geur houdende gedistilleerde water, als bijvoegzel, en 't werd van zommige in dat opzicht met het *agua naphæ* gelijk gesteld.

I

PER.

PERSIKEN
AMANDELBOOM.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IIde St., bl. 540.

AMANDELBOOM met de zaagswijze
Tandjes der Bladen allen scherp,
de Bloemen enkeld.

- a. De eenblaadige gepijpte halfvijf-
spleetige Kelk.
- b. De vijfbladige Bloem.
- c. Een afgezonderd Bloemblad.
- d. Dertig de Kelk ingeplante Meel-
draadjes.
- e. Een afgezonderd Meeldraadje.
- f. Het vlokke Vrugtbeginzel met
den langen Stijl, en gekopte
Stempel.
- g. De rijpe Vrucht.
- h. Dezelve geopend met de Noot.
- i. De Pit van dien.

BLOEITIJD. Word in onze Tui-
nen gekweekt. Zijn Vaderland is
Persien, waarvan hij ook zijnen
bijnaam heeft. Bloeit in Meij.

AMIJGDALUS
PERSICA.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi. Part.*
Imæ pag. 793.

AMIJGDALUS foliorum ferraturis
omnibus acutis, floribus fessi-
libus solitariis.

- a. Perianthium monophyllum tu-
bulatum semi quinquefidum.
- b. Corolla pentapetala.
- c. Petalum separatum.
- d. Stamina triginta calijci inserta.
- e. Stamen separatum.
- f. Germen villosum cum Stijlo &
Stigmate capitato.

- g. Fructus maturus.
- h. Idem apertus cum nuce.
- i. Ejus nucleus.

TEMP. FLOR. Colitur in hortis
nostris, patria vera & de qua no-
men tulit triviale Persia est. Flo-
ret Majo.

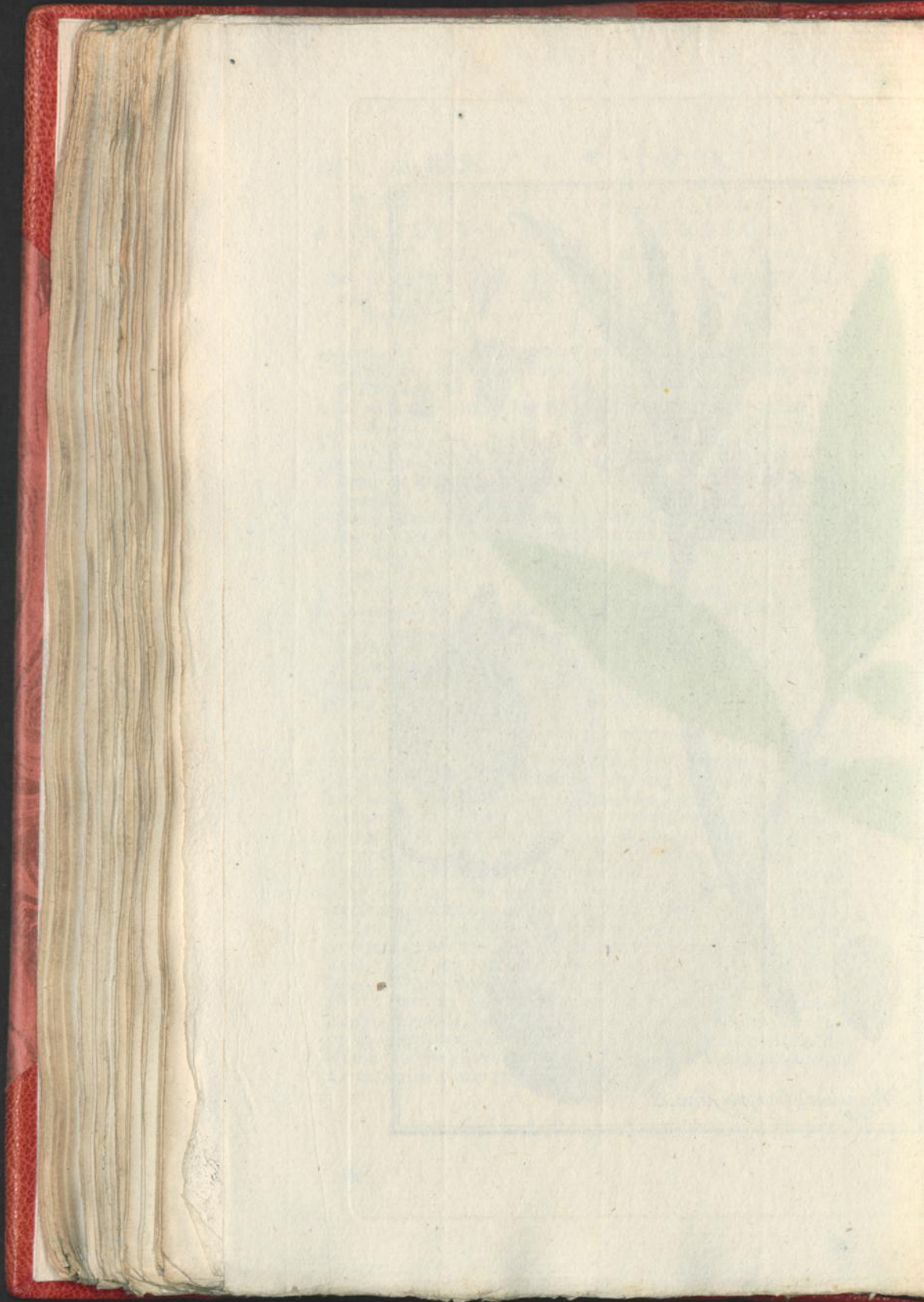
GEBRUIK. De Vrucht van deze Boom wierd eertijds en zelfs van
GALENUS voor nadeelig gehouden. Het mag zijn dat het een ander
foort was, 't geen de ouden wantrouwden, die bij ons in gebruik
zijnde is versch een zeer aangename verkwikkende, Urindrijvende,
de vogten der Ingewanden verbeterende en oplosfende Vrucht. Van
ZWIETEN roemt ze in geriten water gekneusd tegen verstopping en
in geele koortfen. De gedroogde geconfijtte of in brandewijn gelegde
Vrucht is niet veel van waardij. Van den Bloeisem word een zeer
goedsmakende Siroop en een gedistilleerd water bereid, 't geen bij
kinderen als wormdrijvend en laxeerend geroemd word, maar bei-
de veroorzaaken veele pijnlijkheid en vereisfen omzigtigheid, te
meer omdat de uiterlijke hoedaanigheid de laurier kers zeer nabij
komt. Gelijke voorzigtigheid verëischt het gebruik der pitten; schoon
zij van LINNÆUS als met de bittere Amandelen gelijke werkzaam-
heeden hebbende, en als Urindrijvende geroemd worden, maar 't is
op de andere kant ook waar dat de hoogstvergiftige eigenschap der
bittere Amandelen veel bedenking veroorzaakt. Uit de pitten word
de vermaarde *liqueur persico* gemaakt.

G E-

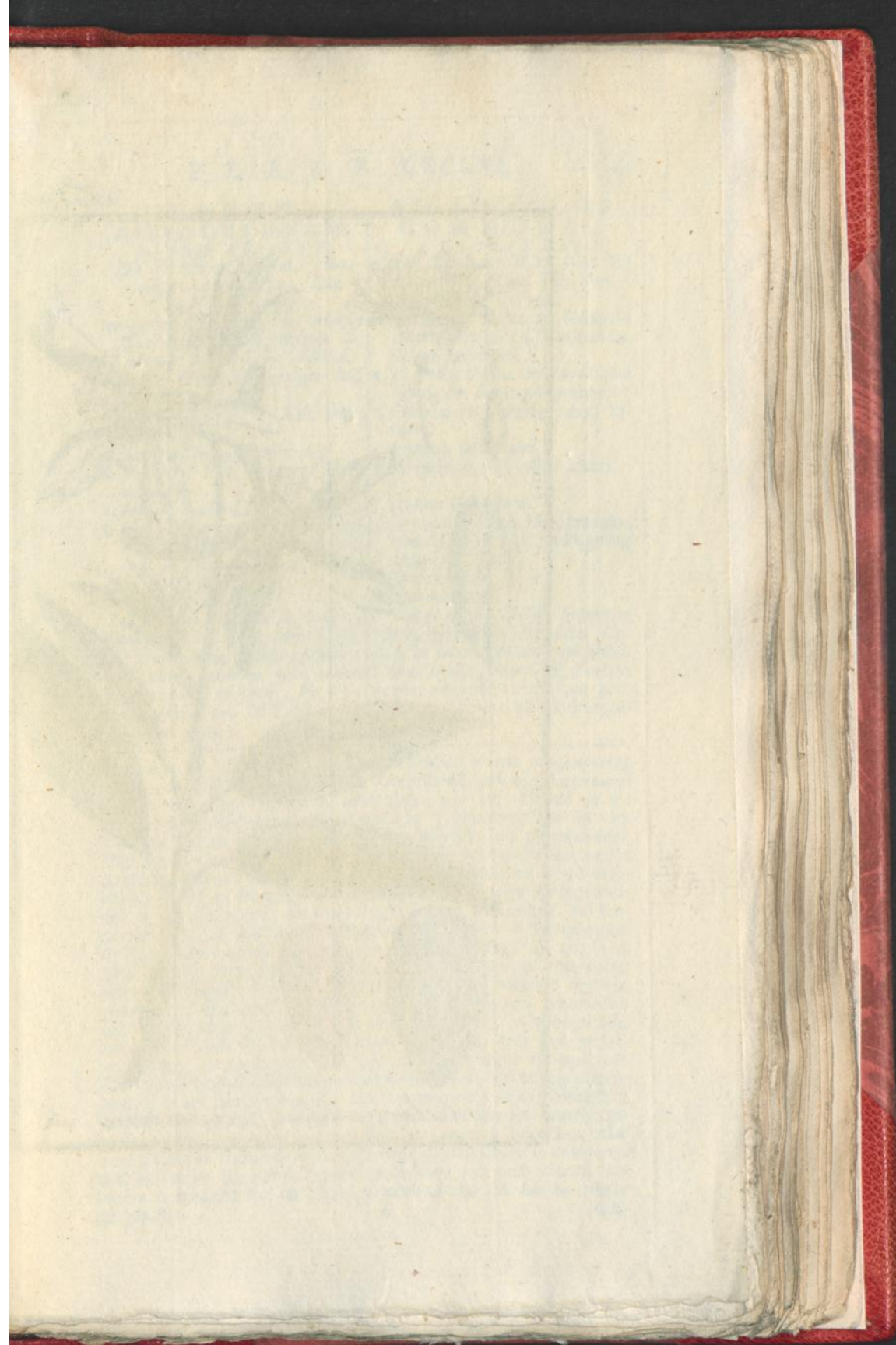

Amygdalus persica L.

Amygdalus communis. L.

GEMEENE
AMANDELBOOM.

De XIIIde CLASSIE.
Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IIde St., bl. 550.

- AMANDELBOOM met de onderste
Tandjes der Bladen geklierd. De
Bloemen ongesteeld en gepaard.
a, a. De eenblaadige gepijpte half
vijfspleetige Kelk.
b. De vijfblaadige, de Kelk inge-
plante Bloem.
c. Een afgezonderd Bloemblad.
d. Dertig de Kelk ingeplante Meel-
draadjes.
e. Een afgezonderd Meeldraadje.
f. Het vlokkege rondachtige Vrucht-
beginzel met eenen eenvoudigen
Stijl en gekopten Stempel.
g. De drooge Steenvrucht.
h. De Pit van dien.

BLOEITIJD. Groeit in Italien,
Zwitserland en langs den Rijn.
Hij word in onze Tuinen gekweekt,
word zeven, tien en meer voeten
hoog en draagt vruchten. Bloeit in
den beginne van 't Voorjaar in
Maart en April.

AMIJGDALUS
COMMUNIS.

CLASSIS XIIIa.
Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ pag. 793.

- AMIJGDALUS foliorum ferraturis
infimis glandulosis, floribus fes-
silibus gemminis.
a, a. Perianthium monophyllum
tubulatum semi quinquefidum.
b. Corolla pentapetala calijci in-
serta.
c. Petalum separatum.
d. Stamina triginta calijci innata.
e. Stamen separatum.
f. Germen villosum subrotundum,
cum Stijlo simplici, ac Stigmate
capitato.
g. Drupa sicca.
h. Ejus nucleus.
TEMP. FLOR. Crescit sponte in
Italia, Helvetia, ad Rhenum. Col-
latur in hortis nostris, ubi altitu-
dinem septem, decem vel plurium
pedum acquirit, fructusque pro-
fert. Primo vere Martio & Aprili
floret.

GEBRUIK. De zoete Amandelen hebben eenen aangenaamen
smaak, en veel voedingstof, maar overvloedig genooten bezwaaren
zij den maag, en beletten de ontlasting, maar bevorderen in te-
gendeel de Waterloozing. Zij worden in 't huishoudelijke op veer-
terhande wijzen gebruikt, maar niet rechtstreeks als geneesmiddel.
Van meerder waardij is de olie of de emulsie van dien. Het eerste
is een verzagend smartstillend inwikkelen middel, en word daar-
om bij Colijk en scherpe stoffen, vergiften, onsteeking der ingewan-
den vooral der nieren, scherpe of belette Urin afscheiding, bij lon-
ge onsteeking en den hoest met buitengemeen veel voordeel gebruikt.
Gelijke hoedaanigheid heeft de emulsie, en verdient bij zommige
gevallen nog de voorkeur, vermits zij aangenaamer en veelvoudig
beter verdraagen word, meer voedzaam is, en daarom ook tot
groot gerief der emulsie Artsen verstrekt. De bittere Amandelen
zijn vergift voor dieren en ook voor menschen, ja voor eenige
jaaren heeft men zelfs vier menschen die te veel daar van gegee-
ten hadden, in Amsterdam zien sterven. Dit vergift zit onder de
schil en het gedistilleerd bitter Amandelen water, of bittere Aman-
delstof, is het sterkste vergift. De olie daar van is onschadelijk,
zo ook wanneer deze gekneusd tot Gebak of andere lekkernijenge-
bruikt worden. Bij hardnekkige tusschenpoozende koortsen, wter
oorzaak in een complicatie der buiksingewanden schuilt en de koorts-
bast huipeloos is, zijn de bittere Amandelen van veel waardij. De
bittere Amandelen stof en 't Kerslaurierwater zijn van een en dezelv
de kracht.

GEMEENE
DOORBLAADIGE ALOE.

DE VIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*
Deel VIIIste St., bl. 354.

ALOE met getroste, knèkkende, ge-
fleelde, en bijna Cijlindrische Bloe-
men.

- a. De eenblaadige gepijpte Bloem
met de zespleetige Rand.
b. Dezelve geopend met zes Meel-
draadjes.
c. Het ovaale Vruchtbeginzel, Stijl
en driespleetige Stempel.
d. De driehokkige geopende Vrucht.
e. Het Zaad.

BLOEITIJD. Groeit in Indiën.
het Eiland Maltha en Sicilien. Zij
word in onze Tuinen of veel meer
Drijfnuizen gekweekt, ja in de
Amsterdamsche Plantuin vind men
een aanmerkelijke meenigte verschei-
denleeden van deze soort of specie.

A L O E
P E R F O L I A T A
V U L G A R I S (*).

CLASSIS VIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Ima pag. 562.

ALOE floribus corijmbosis cernuis
pedunculatis subcijlindricis.

- a. Corolla monopetala tubulata
limbo sexfido.
b. Eadem aperta cum Staminibus,
c. Germen ovatum Stijlus & Stig-
ma triidum.
d. Fructus trilocularis apertus.
e. Semen.

TEMP. FLOR. Crescit in Indiis,
in insula Maltha, in Sicilia. Coli-
tur in hortis vel potius calidariis:
præcipue vero in horto medico
Amstelodamensi per magnam co-
piam varietatum hujus speciei in-
venies.

GEBRUIK. De doorblaadige Aloe is een soort van het geslagt der Aloe, dewelke nog verscheide varieteiten opgeeft. Zommige schrijvers bemerken deze niet, andere zijn verschillende. Zo komt bij voorbeeld de text van GMELIN niet met die van HOUTTUIJN overeen, nog met die van MURRAIJ. 'T is mijn taak niet, nog het bestek laat het niet toe dit te vereffenen, en uit dien hoofden heb ik die definitie gekoozen, die mij na vergelijking met platen de voegzaamste scheen. Het uit de blaaden der Aloe bereid of door de zon gedroogd zap, 't geen bij uitstek bitter en walgelijk is, word als koop articul uit de Indien tot ons gebragt. Dit als artzenij middel gebruikt is zeer heevig purgeeren- de afzettende en wormdrijvende. Zommige gebruiken het als oplosfnd en maandstonden drijvend. In verstoppingen der ingewanden bij de Hijponchondrie en waterzucht heeft het zekerlijk veel waardij, en vooral omdat het direct op de endeldarm werkt. Als balzamek en wondmiddel, ook als oogenmiddel is het dikwils geprezen.

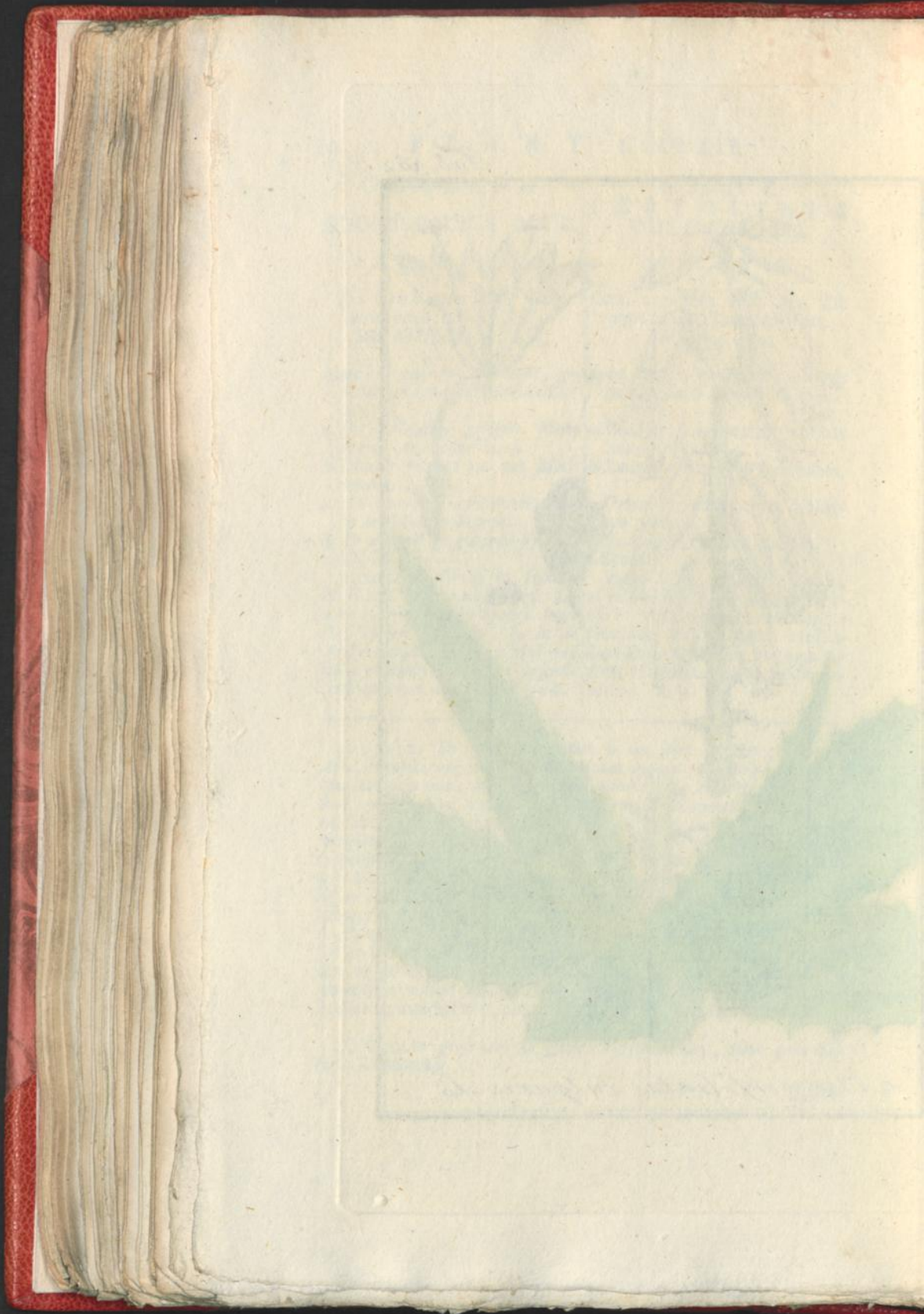
(*) GMELIN geeft wel de species *Perfoliata* aan, maar geen *Varietas* loegenaand.

DOR.

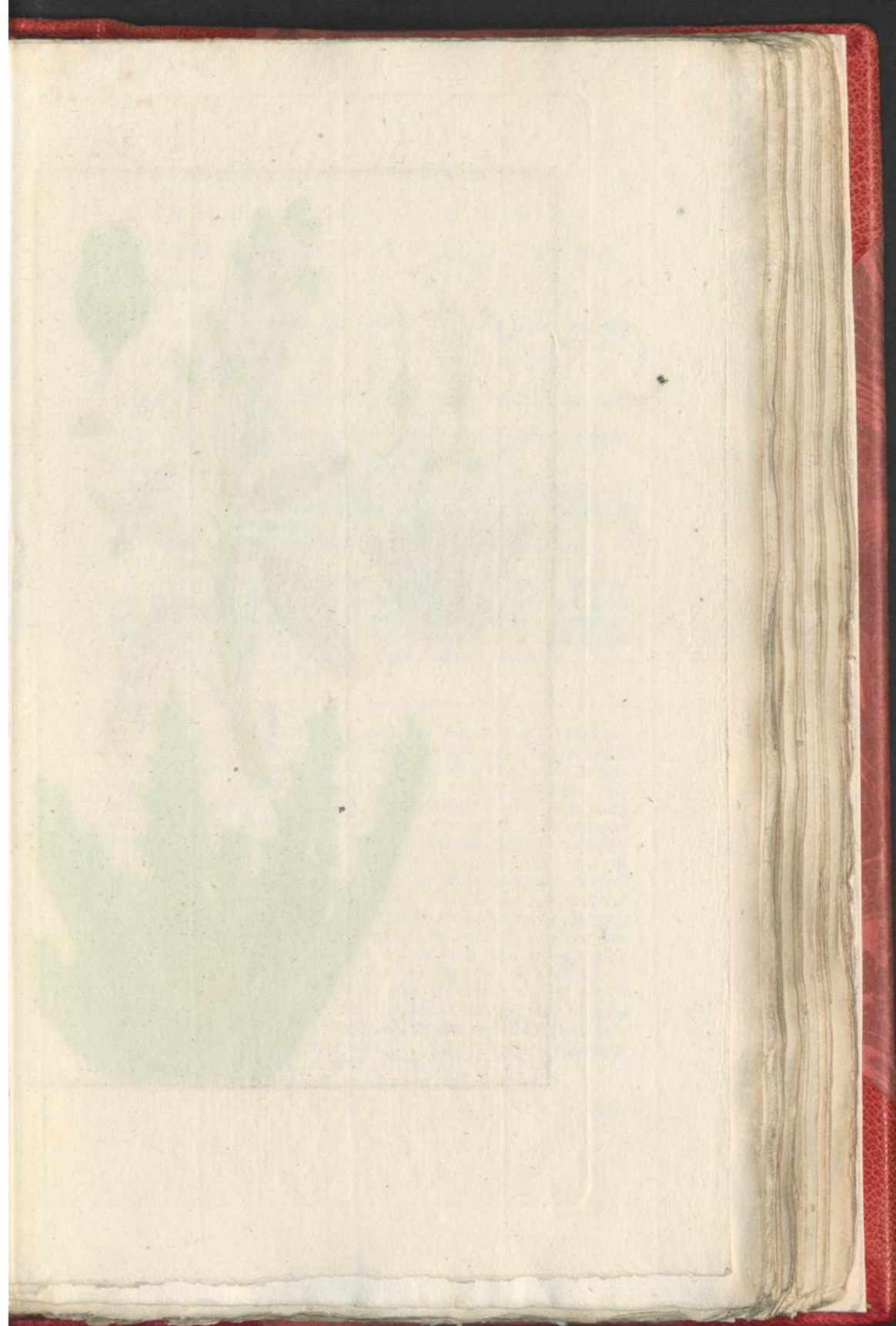

Aloe perfoliata vulgaris. L.

Aloe perfoliata
succotrina. L.

DORBLAADIGE
SOCOTRIJNSCHE ALOE.De *Vlie* C L A S S E.Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*e
Deel VIIIste St., bl. 356.ALOE die smalblaadig is, en gedoorn
met paarſche Bloemen.

- a. De eenblaadige gepijpte Bloem
met eenen zespleetigen Rand.
b. Dezelve geopend.
c. Zes Meeldraadjes met de Stamper.
d. Het ovaale Vrughtbeginzel, Stijl
en drieſpleetigen Stempel
e. De driehokkige geopende Vrugt.
f. Het Zaad.

BLOEITIJD. Deze ſoort van Aloe
hoort op het Eiland Succotra, aan de
mond van de Roode Zee gelegen,
't huis, word naar haar Vaderland
benoemd, en van daar tot het Medi-
cinaale gebruik bij ons gebracht.

A L O E
S U C C O T R I N A.C L A S S I S *Vla.*Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ. pag. 562.ALOE anguſti folia ſpinofa, flore
purpureo.

- a. Corolla monopetala, tubuloſa,
limbo ſexſido.
b. Eadem aperta.
c. Stamina ſex cum Piſtillo.
d. Germen ovatum, Stijlus &
Stigma trifidum.
e. Fructus trilocularis apertus.
f. Semen.

TEMP. FLOR. Hæc ſpecies in
inſula Succotra juxta ora maris
rubri poſita habitat, ſecundum
patriam nominatur, nobisque æ-
uſum medicum advehitur.

GEBRUIK. Van deze Varieteit maakt nog GMELIN nog MURRAIJ ge-
wag. HOUTTUIJN benoemd ze. Deze alzo en REICHARD waren in dat
opzicht mijne leiſmannen. De ſap van deze Aloe word voor de be-
ſte gehouden, en door de Artſen het meest voorgeſchreeven. 'Er
zullen drierhande ſoorten van toebereidingen; onder den naam
van Succotrina, Hepatica en Caballina, van deeze ſoort gemaakt
worden, die zo wel in hoedaanigheid als uiterlijk aanzien verſchil-
len. Echter is 'er ook in dit opzicht nog niets bepaald. Als ge-
neesmiddel heeft zij dezelve werking als de voornoemde, vooral
purgeerend, en zelfs zo men ze in een wond brengt verloochend
zij dit vermogen niet, en men is zomtijds genoodzaakt dit gebruik
uit te ſtellen. 'Er zijn een groot getal van oude Compoſities be-
kend, waar onder de Aloe de bafis is, en 'er is zeker geene der zo
meenigvuldige laxepillen Compoſities, waar onder de Aloe niet de
eerſte plaats heeft. 'T veelvuldige gebruik van dien heeft ook in
vroegeren tijd zeer veel aanleiding tot Ambeijen gegeven, vermits
het eene vaste waarheid is, dat de Aloe deze verwekt, maar daar
en tegen de vloeiende weder verdrijft. KAEMPF heeft ze als viſce-
raal middel weder in trek zoeken te brengen.

STINKENDE
S A L A D E.

De XIXde C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 371.SALADE met waterpasse Bladen, die
aan den Kiel gedoornd zijn en
getand.

- a. De gemeenschappelijke Kelk.
- b. De zamengestelde Bloem.
- c. Een enkele Bloem.
- d. Geslachts - deelen.
- e. Vijf zamengehegte Meeldraadjes.
- f. Het Eijrondachtige Vruchtbegin-
zel, met den Stijl en twee Steen-
pels.
- g. Het Zaad met het Zaadpluis.

BLOEITIJD. Groeit in warme
Climaatën, zo 't in onze Tuinen
gekweekt word, bereikt het de hoogte
van een mensch. Bloeit in Julij.

LACTUCA
V I R O S A.

C L A S S I S XVIIIa.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde. pag. 1172.LACTUCA foliis horizontalibus ca-
rina aculeatis dentatis.

- a. Calijx communis.
  - b. Corolla composita.
  - c. Corolla propria.
  - d. Sexus partes.
  - e. Stamina quinque coalita.
  - f. Germen subovatum, cum Stijlo
& duobus Stigmatibus.
  - g. Semen cum Pappo.
- TEMP. FLOR. Crescit in regionibus
calidioribus. Culta in hortis
nostris altitudinem hominis attingit
Julioque floret.

GEBRUIK. Collin die deze plant het eerst in den tegenwoordigen
tijd in aanmerking bragt, heeft deze met de *Lactuca Scariola* ver-
wisd, en niet deugdelijk bepaald, welke, hij meende. Onder-
tuschen is zo veel waar, dat zij beiden zo wel ten opzichten van
haare innerlijke als uiterlijke hoedaanigheid veel overeenkoomen,
alleen met dat onderscheid, dat die der *Lact. Viros* werkzaam
zij. De plant heeft eenen lelijken bitteren smaak, en stinkenden
bedwelmenden reuk. Het uit de versche zap wel bereid en gezui-
verd extract, is alleen als geneesmiddel zedert 1780 in 't al-
gemeen bekend. Het is bedwelmend, Urindrijvend, versterkend en
bederfweierend. Men gebruikt het in de Waterzucht uit verslapping
der vaste vezel en daar door voortkomende ontbinding der vloeiba-
baare deelen. In de Waterzucht van voorafgegaane geelziekte,
maar vooral niet, in die op onsteking volgende. De gift is XII
gr. tot zijl want behalven het bedwelmende, doet de grooter dosis
geen nadeel. Proefneemingen zijn 'er nog niet zo veel gemaakt, dat
'er iets dien aangaande te beslissen is. In tegendeel zijn de tot
dus ver gemaakte niet zeer voordeelig en bepaalen zig enkel op
eene bedwelmende, pijn en krampstillende, de heulzap gelijkkomende
kracht. Men gist dat dit dezelfde *Lactuca* zij, van dewelke DROSCO-
RIDES aangeeft, dat het opium daar meede vervalscht word. Veel-
vuldig word van onkundige of baatzuchtige Artfienijbereiders het
Extr. *Scariot.* voor dat der *Lact. Viros* verkocht. G E.

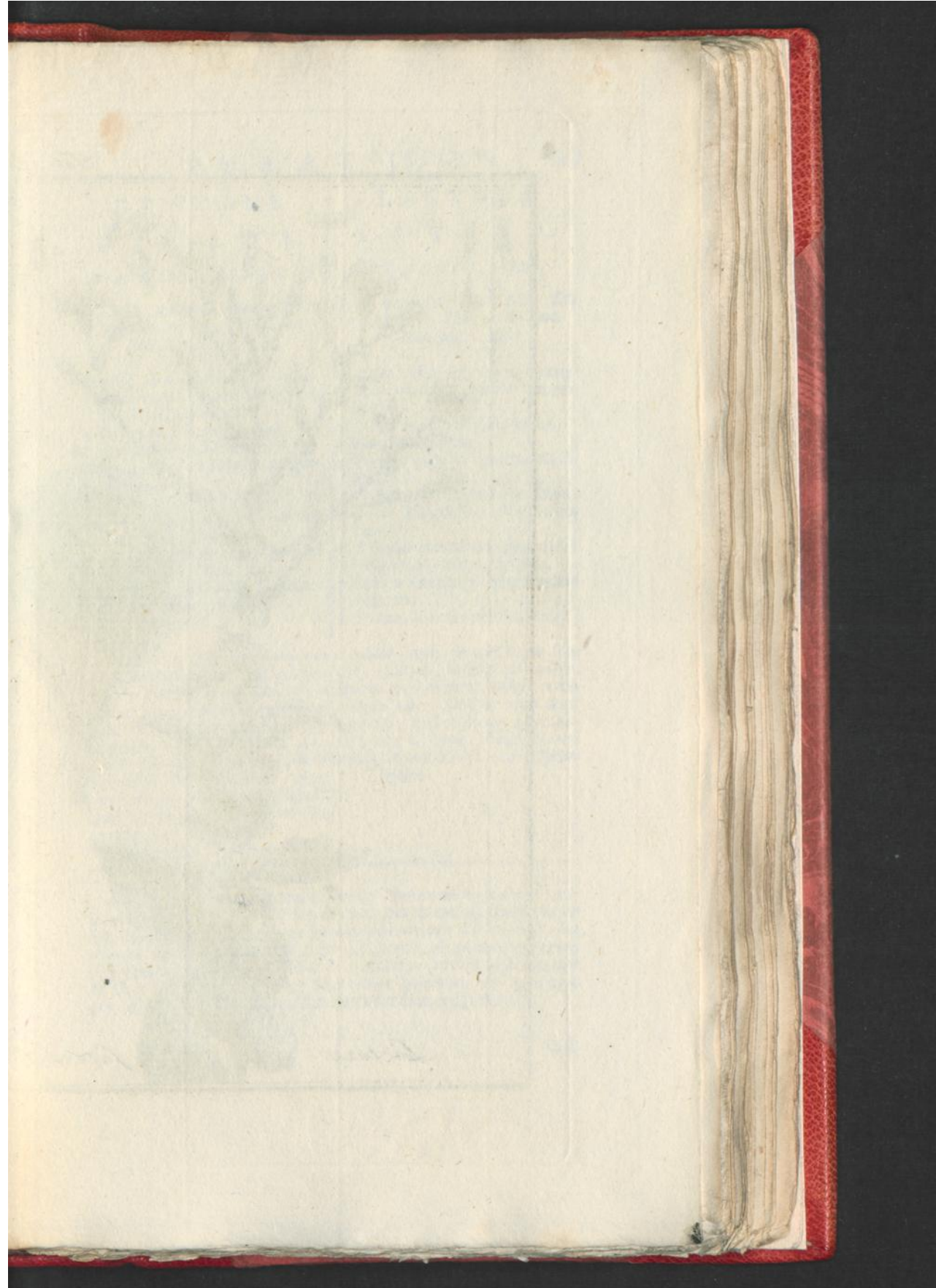

Lactuca virosa L.

Lactuca

fativa L.

GEWOONE
S A L A D E.

De XIXde C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUJN, IIde
Deel Xde St., bl. 353.

- SALADE met Bladen rond getipt,
harvormig aan de Steng, die
een Bloemtuijl maakt.
- a. De gemeenschappelijke Kelk.
  - b. De zamengestelde Bloem.
  - c. Een enkele eenblaadige tongvor-
mige Bloem.
  - d. Dezelve vergroot zijnde, met
den draadswijzen Stijl, en twee
omgeboogene Stempels.
  - e, f. Het vergrootte rijpe Zaad met
het gesteelde Plus.
  - g. Het rijpe Zaad in zijne natuur-
lijke Gedaante of Grootte.
  - h. Een Wortelblad.

BLOEITIJD. Het Vaderland van
deze soort Salade en haare bijzoor-
ten word tot dus verre onbekend ge-
houden, maar is veel meer overal. Zij
word ondertusschen voor het huis-
houdelijke in de Moestuinen over-
vloedig jaarlijks door nieuw Zaad in
Tuinen en Velden gekweekt. Naar
maate zij geplant en bebouwt word,
bloeit zij in Junij, Julij en Au-
gustus.

LACTUCA
S A T I V A.

C L A S S I S XVIIIva.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde Part.*
IIde pag. 1172.

- LACTUCA foliis subrotundis, cau-
linis cordatis, caule corijun-
bofo.
- a. Calix communis imbricatus.
  - b. Corolla composita.
  - c. Corolla propria monopetala li-
gulata.
  - d. Ladem aucta cum Stijlo filifor-
mi & Stigmatibus duobus re-
flexis.
  - e, f. Semen maturum, pappo sti-
pitato coronatum, auctum.
  - g. Semen maturum magnitudine
naturali.
  - h. Folium inferius vel Radicale.

TEMP. FLOR. Patria hujus spe-
ciei ejusque varietatum adhuc
ignota pro tenetur magis vero
ubique est. Colitur vero cum
oleraceis usui culinari quotanis
in hortis & arvis. Floret ratione
ætatis ac culturæ vel Junio, Julio
vel Augusto.

GEBRUIK. Deze plant word meer in 't huishoudelijke als in 't me-
dicinaale gebruikt, het zij dan dat men het als middel ten opzichte
der diaet der zieken en weder geneezende aanzien wilde, en in dat
opzicht verdient zij zo wel rauw als Salade, of gekookt gegeeten
zeer veel attentie, vermits haare zeepachtige vogten zich ligt met
de onze mengen, en als ligt verteerbaar de zieken veel genoeg
geeven. Het Zaad is een bestanddeel der *Sem: 4 fig: min.*

GE-

GEWOONE
DOORNAPPEL.De *Vde* CLASSE.Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*
Deel VIIde St., bl. 632.DOORNAPPEL met opstaande Eijronde
vrugten die gedoord zijn, de
Bladen Eijronde en glad.

- a. De eenblaadige langwerpige vijf-
tandige Kelk.
b. De eenblaadige trechtvormige
Bloem met de vijfhoekige vijfstan-
dige in een gevouwen Rand.
c. Dezelve geopend met vijf Meel-
draadjes.
d. Het Vruchtbeginzel, de oprechte
Stijl en de dikachtige Stempel.
e. De steekelige Vrucht.
f. Dezelve geopend.
g. Het Zaad.

BLOEITIJD. De Plant is een
Americaansche of volgens anderen
Oostindische of *Abijnsche* inboor-
ling, maar zij groeit thans door ge-
heel Europa, aan de *Wegen*, bij
oude vervalle gebouwen, aan *Mist-
hopen* enz. omstreets *Haarlem*, in
Gelderland enz. omtrent 3 voet hoog
en bloeit in *Julij*.

D A T U R A
STRAMONIUM.CLASSIS *Vra*.Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ, pag. 379.D A T U R A *Pericarpus spinosis erec-*
ctis ovatis, foliis ovatis gla-
bris.

- a. Perianthium monophyllum,
oblongum, quinque dentatum.
b. Corolla monopetala, infundi-
buliformis, limbo quinquangu-
lari quinque dentato plicato.
c. Eadem aperta cum quinque Stam-
inibus.
d. Germen, Stijls erectus & Stig-
ma crasiusculum.
e. Fructus aculeatus.
f. Idem apertus.
g. Semen.

TEMP. FLOR. *Americanae*, non-
nullis *Indiæ orientalis*, vel *A-*
bijsiniæ originis est Planta. Ho-
die vero per omnem Europam
crescit ubique, ad vias, ad rudera,
Aercora &c. Prope *Harlemum*,
in *Gelria* &c. altitudine *tripedali*.
Floretque Julio.

GEBRUIR. *Doorn-Appel*, *Dol-Appel*, *Wonderboom*. Eene ten
hoogste vergiftige plant. De zeer onaangename stinkende reuk
en zelfs de bewerking derzelve brengt al heevige bedwelmings.
Men heeft 'er veel boosheid meede uitgevoerd en denkelijk geschied dit
nog. De bladen van buiten op het oog gelegd brengen onher-
stelbaare verwijdering der pupilla, ook verdrijven zij het zog.
De reuk als zij gedroogt worden verwekt ijsfelijke toevallen.
In een overgroote gift veroorzaakt het verlies van het geheugen,
verwekt razernij en geesten gezigten, aangenaame verbeeldin-
gen, geilheid, beeven, stuipen, springen en beweegen der peezen,
sluimer, slaap, dorst, ongevoeligheid, baazelen, dolheid. Het ex-
tract van 1--5 grein allengskens (en zo zig de pupilla verwijderd,
mag men niet meer opklimmen) opgeklimmen, is in de razernij,
vallende ziekte, stuiprekingen voordeelig bevonden. Eene uit het
Zaad bereide tinctuur is voordeelig bij gemoedziekten en de eenzij-
dige hoofdpyn. Het middel behoort meede onder die geenen, van
dewelke HANEMAN zegt, dat zij dezelve ziekten geneezen, die zij
veroorzaaken, en dus houdt hij het in de manie, stuipen, vallende-
ziekte, bezetenheid, zwak geheugen, voor nuttig. De directe
werking van eene groote gift duurt 24 uren, van eene mindere 8.
Sterke Wijnazijn is deszels tegengift. De *Zigeuners* gebruikten het
veel als braakmiddel en tot bedwelmings. WIT-

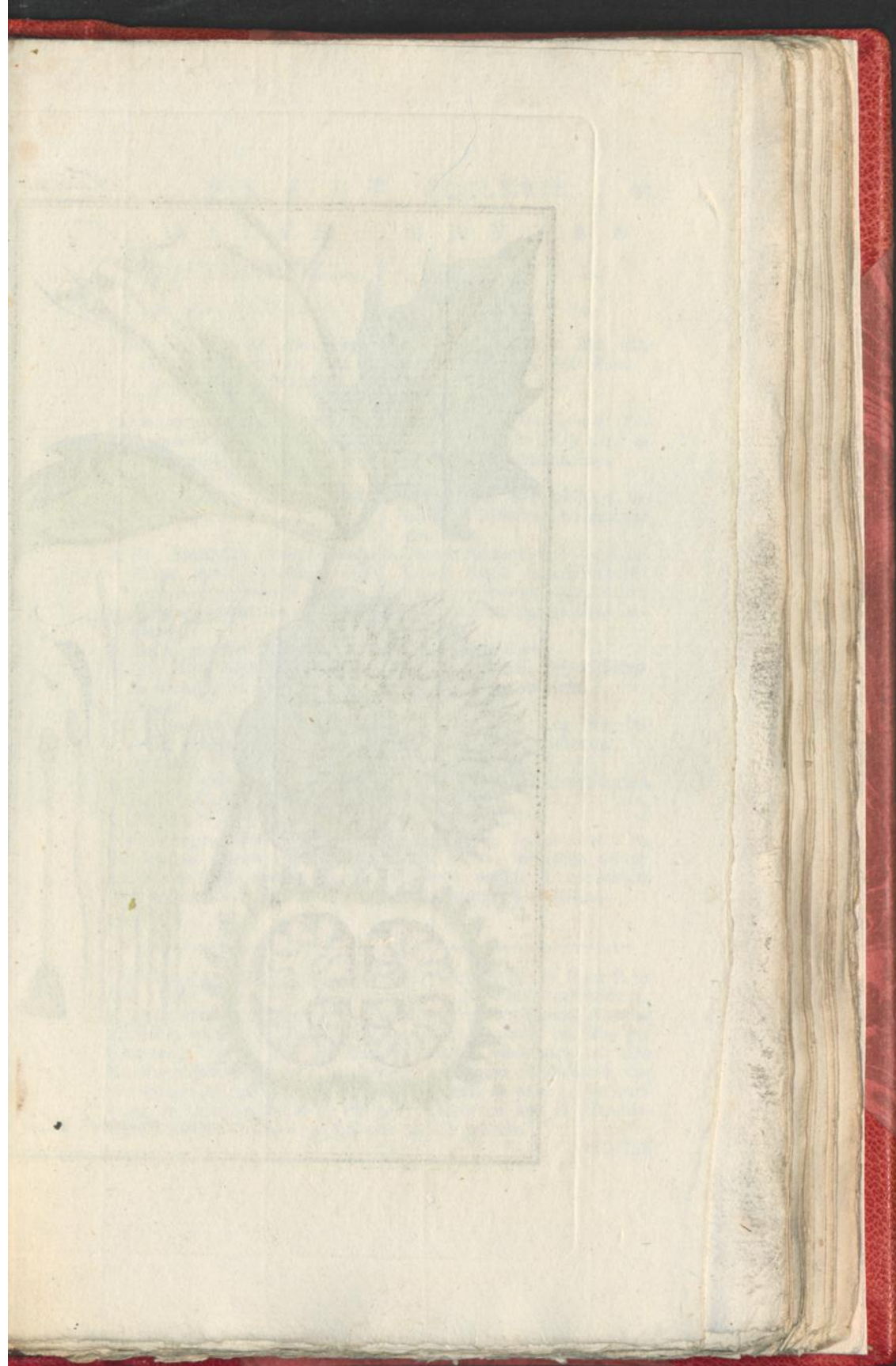

Datura Stramonium L.

Datura metel. L.

W I T T E
D O O R N A P P E L.

De *Vie* C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUJN, *Ilde*
Deel VIIde St., bl. 634.

DOORNAPPEL met klootronde ge-
doornde Vruchten, knikkend en
hartvormige, bijna effenrandige
ruigachtige Bladen

- a. De Eenbladige gepijpte rolronde
vijftandige Kelk.
- b. De Eenbladige trechtervormige
Bloem, met de vijfhoekige, vijf
gevouwene vijftandige Kelk.
- c. Dezelve geopend met vijf Meel-
draadjes.
- d. Een afgezonderd Meeldraadje.
- e. Het Eijvormige Vruchtbeginzel
de draalswijze Stijl en stompe
Stempel.
- f. De gedoornde Vrucht met het on-
derste bijblijvende Gedeelte van
de Kelk.
- g. Dezelve met het Zaad, geopend
is vierhokkig.
- h. Het Zaad.

BLOEITIJD. Deze Plant groeit
in *Asia* en *Africa*, maar word
ook in onze *Hoven* omtrent drie voet
hoog gekweekt en bloeit in *Augus-*
tus.

D A T U R A
M E T E L.

C L A S S I S *Via.*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde Part.*
Imæ pag. 379.

DATURA *Pericarpis Spinosis nu-*
tantibus globosis Foliis cordatis
sub integris pubescentibus.

- a. Perianthium monophyllum tu-
bulatum Cylindraceum quinque
dentatum.
- b. Corolla monopetala Infundibuli
formis limbo quinqueangulari
quinqueplicatoquinque dentato.
- c. Eadem aperta cum quinque Sta-
minibus.
- d. Stamen separatum.
- e. Germen ovatum, Stijlus filifor-
mis & Stigma obtusum.
- f. Fructus spinosus cum Parte in-
feriore Calicis persistentis.
- g. Idem apertus quadri valvis cum
Seminibus.
- h. Semen.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in
Asia & *Africa*, sed facile colitur
in *Hortis nostris* & tripodalem
circiter attingit *Altitudinem*.

GEBRUIK. Deze in *Asia* en *Afrika* 't huis hoorende Plant is in
die Landen 't geen wat de voornoemde in *Europa* en *America* is,
en denkelyk is het dezelve waardoor het heir van *Marcus Antonius*
zinneloos wierd. In *China* heeft men de Plant onder het Bier ge-
brouwen, 't geen daar na door een Edict verboden is. De
Braminen gebruiken het, om hunne Vestalinnen de gedaante van
Bezeetenen te geeven. Kortom, zij heeft met de onze gelijke wer-
king, en LINNÆUS stelde ze wel eer in plaats van deze in zijne
Materia Medica; echter is zij bij ons niet in gebruik,

K

AREEK

A R E E K
P I N A N G B O O M .

De XIIIe C L A S S E .

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUJN, IIde
Deel Iste St., bl. 383. (*)P I N A N G B O O M met gevinde Twijgen
tegen over gestelde omgeslagene
en afgebeeten Bladen.

- a. De driebladige mannelijke Bloem,
met negen Meeldraadjes.
b. De rijpe Vrugt met de Kelk.
c. Derzelver Pit.
d. Dezelve doorsneden.

BLOEITIJD. Deze Palmboom
groeit in Oostindien, echter vind
men hem op sommige Plaatsen niet.
Een Artzenijmiddel 't geen uit deze
Palmboomen gemaakt word, word
onder den Naam van Cachou overge-
bragt.

A R E C A
C A T E C H U .

C L A S S I S IXna.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
Imæ pag. 649.A R E C A frondibus pinnatis foliolis
replicatis oppositis præmorsis.

- a. Masculus flos tripetalus, cum
Staminibus novem.
b. Fructus maturus cum Calijce.
c. Ejus Nucleus.
d. Idem dissectus.

TEMP. FLOR. Habitat hæc Pal-
mæ species in Indiis, attamen
nonnullis locis caret. Medica-
mentum quod hæc palma profert
sub nomine terræ vel succi Ca-
techu nobis advehitur.

GEBRUIK. Een onder den naam van Terra Catechu vel Japa-
nica, Cachou tot ons gebragt Artzenijmiddel, is geenzins een aar-
de, nog komt dezelve uit Japan. Het tegendeel is waar, want deze
droogerij komt uit Bahar, Bengalen en andere strecken van Oost-
indien, en is de gedroogde of uitgekookte zap van eenige soor-
ten Accacien of na de beschrijving van anderen van de Noot of Vrugt
der Areek Pinangboom. Deeze Noot is een voornaam ingredient
der in Indien zo zeer in gebruik zijnde Bethel, 't geen deeze Vol-
ken tot het onderhouden der tanden en tegens de Scheurbuik dient.
Zo 'er een middel is van welkers zamentrekkende smaak en hoeda-
nigheid men op de werking der buiksingewanden in 't algemeen be-
sluiten mag, zo zoude het vast dit zijn, en met dit al is het waar dat
deszelvs versterkingskracht alleen op de maag geenzins merkbaar is,
en 't blijft des niet tegenstaande weder waar, dat zij bij heevigen
doorloop bloedstorting enz. als zeer zamentrekkend werkt; bijge-
volg is het werkings-vermoogen alleen op de tweede verteerings-
wegen bepaald. Tegens Cathaar, Hoest, Borstziekte, Scheurbuikziek-
ten der Tandten en het tandvleesch is het zeer beroemd, ook is
het zeer bederfweerende.

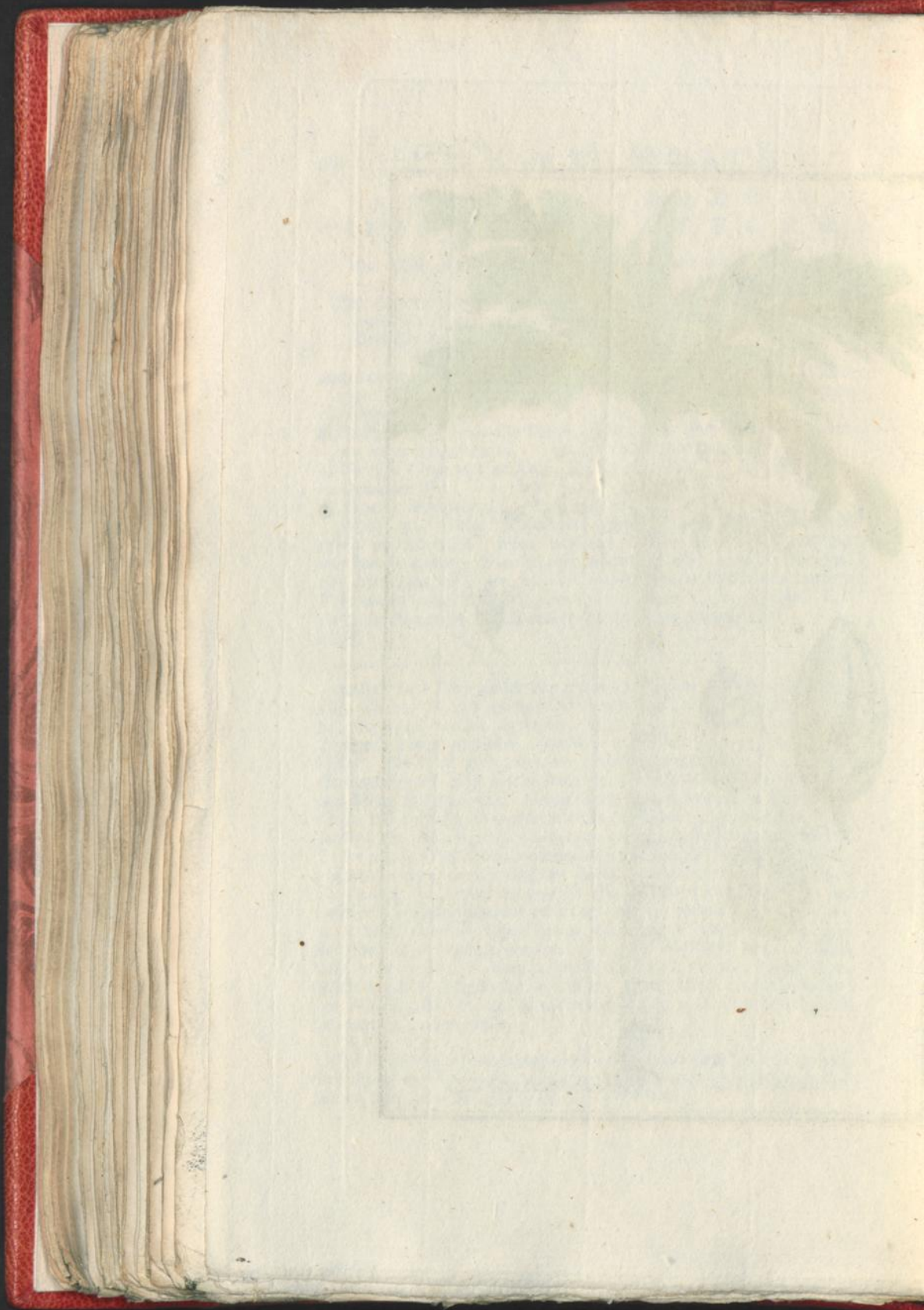
(*) HOUTTUJN geeft wel een geslachts en Historische beschrijving van
deze Plant in 't algemeen, maar geene bestemming of beschrijving der
soorten, nog Nederduitsche benoeming of bepaaling.

B A-

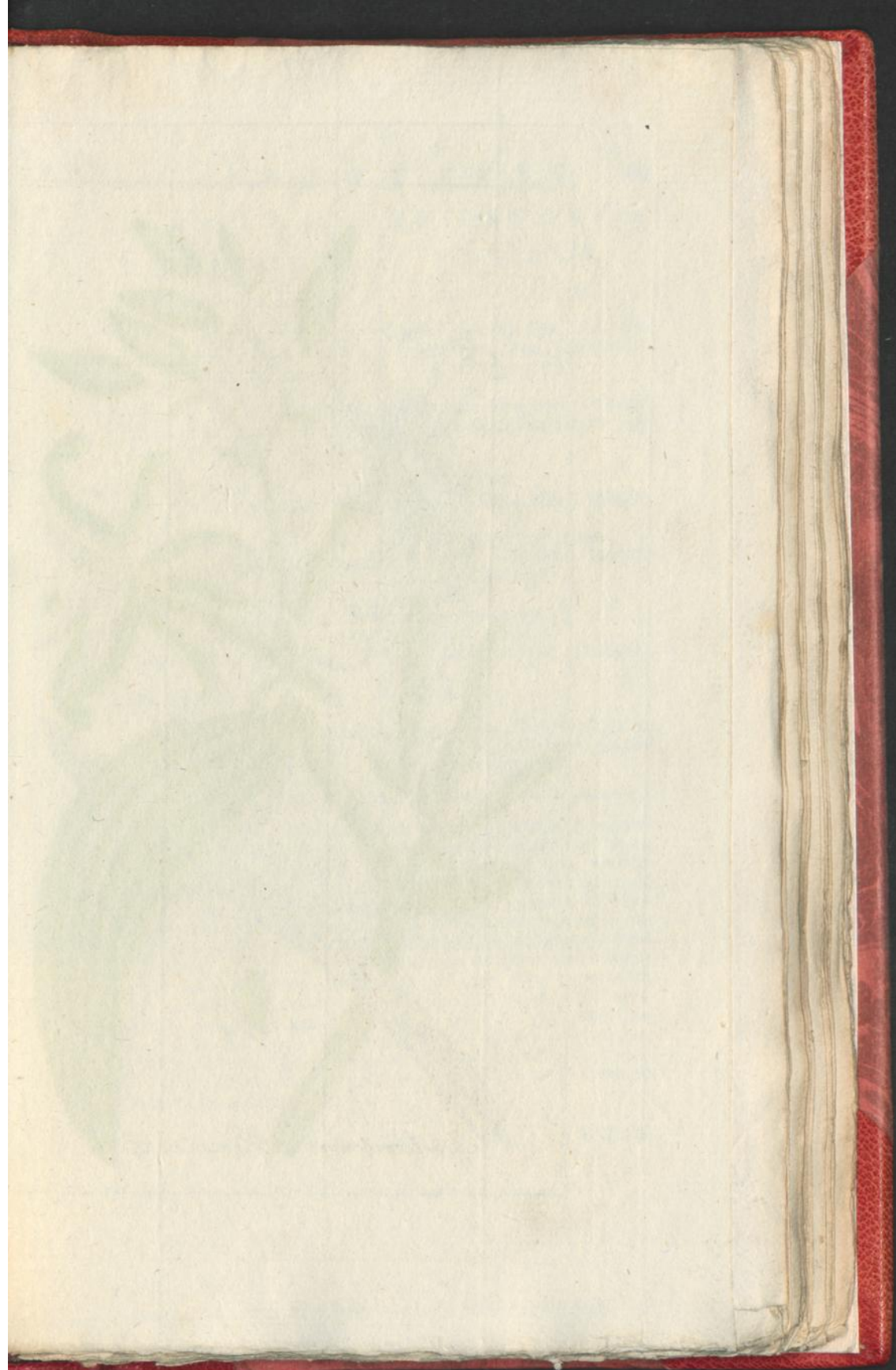

Areca catechu. L.

Epidendrum Vanilla L.

B A N I L J E
B O O M P L A A G.

De XXste C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel XIde St., bl. 155.

BOOMPLAAG dat klimt met Eijronde,
langwerpige, geribde, ongesteelde
Stengbladen en spiraale Klau-
wieren.

- a. De Bloemscheede.
- b. De vijfbladige Bloem van de Bo-
venzijde.
- c. Dezelve van onderen.
- d. Het getijpte Honingbakje, 't geen
de Geslachtsdeelen verbergt.
- e. Het Vrugtbeginzel.
- f. Een onrijpe Haauw.
- g. Een rijpe Haauw.
- h. Dezelve selinus doorsneden.
- i. Het Zaad.

BLOEITIJD. Het groeit in Mexico
en Peru, waar het als Roofplant de
Boomen omslingert.

E P I D E N D R U M
V A N I L L A.

C L A S S I S *IIda.*

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Ima pag. 63.

E P I D E N D R U M foliis ovato oblongis
nervosis fessilibus Sirrhis Spi-
ralibus.

- a. Spatha.
- b. Corolla penta petala a superio-
ri parte.
- c. Eadem ab inferiori parte.
- d. Nectarium tubulosum in quo
sexus partes latent.
- e. Germen.
- f. Siliquæ immaturæ.
- g. Siliqua matura.
- h. Ejus Sectio obliqua cum Sem-
nibus.
- i. Semen.

TEMP. FLOR. Crescit in Mexico
& Peru, ubi quasi Planta parasiti-
ca Arbores cingit.

GEBRUIK. De Haauwen van dit Gewasch, schoon zij tegen-
woordig niet meer regstreeks als Artzenijmiddel gebruikt worden,
hebben met dit al geen geringe op het menschelijke Lichaam werken-
de vermoogens. Haar zeker zeer aangenaame kruidachtige reuk
heeft iets 't geen de reuk zenuwen opwakkerd, en bevallig is. Haar
re verhitende of liever zagtprikkelende versterkende zelfs het denk-
vermoogen aandoenende hoedaanigheid laat bij zommige zenuw
gevallen veel verwagten. RAJUS verzekert dat de met wijngeest over-
gehaalde geest eene melancholie heeft geneezen, waar tegen reeds
altes vrugteloos gebruikt was: ja zelfs word de vanille nog heden
tegens de melancholie geroemd. Ook is het een maagsterkend de
verteering bevorderend, Urindrijvend en het mannelijk vermoogen
aanzettend middel. Een deel van het zaad met drie deelen zuiker
is het *Pulvis Vacaha Hisp.* 't geen onder de Chocolaade gemengd
dezelve zo aangenaam maakt.

WOLFSDOOD
MONNIKSKAPPEN.

De XIIIde C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 158.MONNIKSKAPPEN met gepalmde
veeldeelige ruige Bladen.a. De vijfbladige Bloem met de
Geslagsdeelen.α. Het helmvormige geopende
Bloemblad.β. De vier onderste tegenoverge-
stelde Bloembladen.b. Het op de Bloemsteel zittend Ho-
ningbakje, met kleine Schubjes.

c. Veelallige Meeldraadjes.

d. Een afgezonderd vergroot Meel-
draadje.e. Drie Vruchtbeginzelen met Stijlen
en Sempelen.BLOEITIJD. Groeit in Italiën en
Zwitserland in de Haagen drie en
vier Voet hoog. Ook word het in
onze Hoven ter hoogte van drie Voet-
ten gekweekt. Bloeit in Julij.ACONITUM
LIJCOCTONUM.

C L A S S I S XIIma.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ pag. 838.ACONITUM foliis multifidis vil-
lofis.a. Corolla penta petala cum sexus
partibus.

α. Petalum galeatum apertum.

β. Petala quatuor inferiora op-
posita.b. Nectarium pedunculo insidens,
cum squamulis parvis adjacenti-
bus.

c. Stamina numerosa.

d. Stamen separatum Magnitudine
aucta.e. Germina tria, cum Stijliis &
Stigmatibus.TEMP. FLOR. Crescit in Italia
& Helvetia ad sapes altitudine
trium quatuorve pedum Colitur
quoque in Hortis altitudine trium
Pedum. Floret Julio.

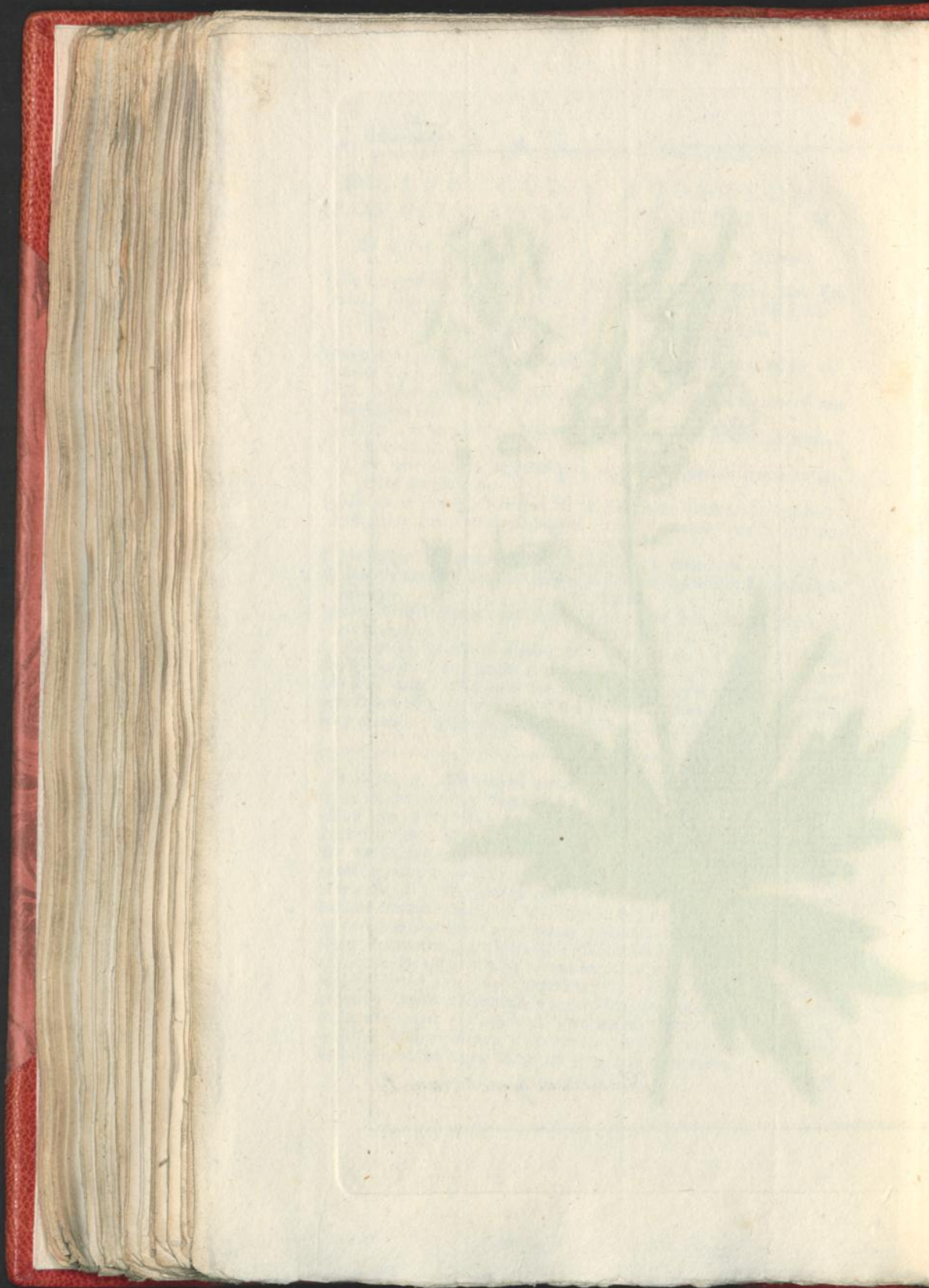
GEBRUIK. *Wolfswortel met witagtige Bloemen.* Dit Plantgewasch is gelijk de overige soorten der Monnikskappen van eenen zeer vergiftigen aart, echter kan men de gift als geneesmiddel veel sterker geeven, als van de andere soorten, dit bewijst ook het minder werkingsvermoogen. Ook zijn 'er nog niet zo meenigvuldige proefneemingen meede gemaakt als met de *Plaat 49* afgebeelde *Aconitum Napellus*. Het extract, der uit de drooge bladen met Wijnggeest bereide tinctuur van 1 tot 10 druppels gegeeven, word tegen de Jigt en verharde klieren als zeer nuttig geroemd. Het extract met dat der *Cicuta* verbonden, beneffens het gebruik van Spaansche Vliegen, heeft zig in de Heupjigt nuttig beweezen. De wortel als Salade gegeeten, heeft aan een geheel gezelschap den dood toegebracht. De gekaauwde Bloemen verwekken opzwellung der tong en van het gehele met smart en duizeling. Paarden en Geiten eeten het zonder nadeel, andere dieren in tegendeel is het doodlijk en uit dien hoofde word het tegen luizen en wandluizen gebruikt.

G E.

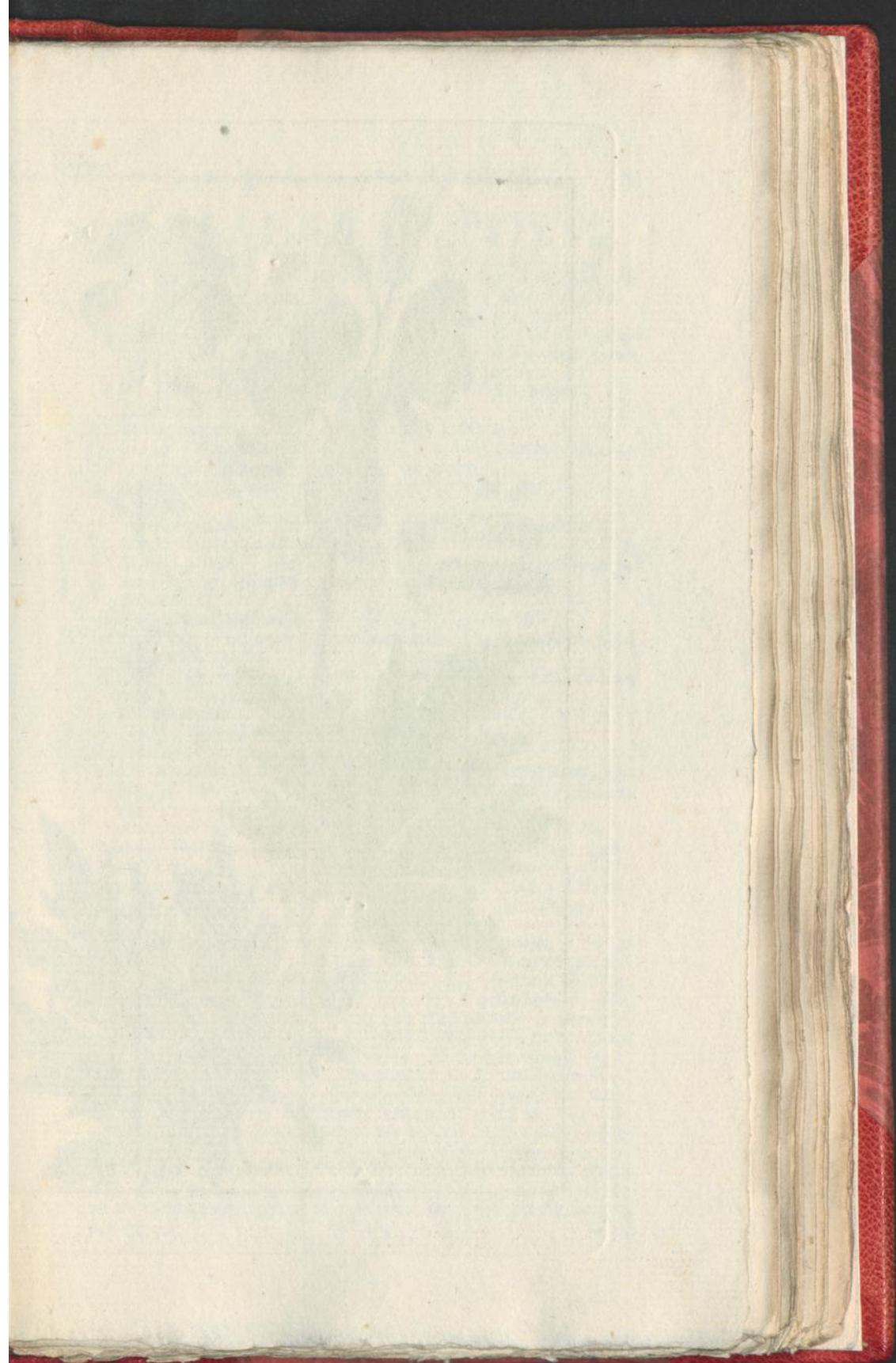

Aconitum lycoctonum L.

Aconitum Cammarum L.

**G E T I P T E
MONNIKSKAPPEN.**

De XIIIde C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, *IIde*
Deel IXde St., bl. 168.

MONNIKSKAPPEN met bijna vijfwij-
vige Bloemen, de Slippen der Bla-
den wigvormig ingesneeden, spits.

- a. De Bloem in haare Natuurlijke gedaante.
- b. Dezelve geopend.
  - α. Het bovenste helmvormige Bloemblad geopend.
  - ββ. De twee zijdeingsche Bloembladen.
  - γγ. De twee onderste Bloembladen.
- c. Het Honingbakje dubbeld in ieder Bloem zijnde, beneffens de daarbij op de Bloemsteel zittende Schubjes.
- d. Veelvuldige Meeldraadjes.
- e. Twee van weerskanten afgezonde Meeldraadjes.
- f, f. Vijf, ook wel drie Vrugbe-
ginzels met omgeboogene Stampels.
- g. Het Zaaddoosje.
- h. Hetzelve geopend.
- i. Het Zaad.
- k. Een Stengblad zo als dit na het
Bloeyen zijne groene in eene
zwartachtige Kleur verandert.

BLOEITJD. Het groeit in Zwit-
serland, Duitschland, Bohemen,
Frankrijk enz. En in onze Hoven
gekweekt, boven een Mans hoogte,
Bloeit in Julij.

**ACONITUM
C A M M A R U M.**

C L A S S I S XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. II di Part.*
Imæ pag. 838.

ACONITUM floribus subpentagijnis
foliorum lacciniis cunei formi-
bus incisif acutis.

- a. Corolla in Statu naturali,
- b. Eadem aperta.
  - α. Petalum supremum galeatum
apertum.
  - ββ. Petala duo lateralia.
  - γγ. Petala duo inferiora.
- c. Nectarium quorum duo in flore
cum squamulis adjacentibus pe-
dunculo insidentibus.
- d. Stamina numerosa.
- e. Stamina duo separata ab utro-
que latere.
- f, f. Germina quinque vel tria cum
Stigmatibus reflexis.
- g. Capsula Seminalis.
- h. Eadem aperta.
- i. Semen.
- k. Folium post Florescentiam, co-
lore in virido nigricantem mu-
tato.

TEMP. FLOR. Crescit in Helve-
tia, Germania, Bohemia, Gallia
&c. Colitur in Hortis nostris,
ubi plerumque Altitudinem Homi-
nis transcendit, Julio floret.

GEBRUIK. De beroemde STOEK heeft dit soort met de Pl. 49
afgebeelde Napellus verwisfeld, en men is nu overeen gekoomen
dat de getipte Monnikskappen dat gewasch zij, waarmede hij zijne
proefneemingen genoomen heeft. Zo veel is ondertuschen ook
weder waar, dat de wild waschende Planten een en dezelve
werking uiten. Van den hoogst vergiftigen aart behoeft ik niets aan
te haalen alleenlijk merk ik aan dat de gift van het extract van 1
tot 40 en meer greinen, bij de Reumatismus, de sijt, verlamde Klie-
ren, aanhoudende baarmoeder bloedstorting, venerique of veel meer
kwikzilver pijnen der beenderen, bijzonder nuttig is. Naar de
meening der nieuwe geneeskunde is het een der hevigst prikkelende
middelen, 't geen zeer veelvuldige ziekten of werkingen op de vas-
te Vezel in de gezonde toestand, die hier aan te merken de plaats
ontbreekt, voortbrengt, en die gevolgelijk in den zieken staat met het
zelfde middel *cateris paribus* te geneezen zijn, gelijk waarneemingen
bewijzen.

K 3

T E.

TEGENGIFTIGE
MONNIKSKAPPEN.

De XIIIde C L A S S E .

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
*Deel IXde St., bl. 166.*MONNIKSKAPPEN met vijfwijsige
Bloemen, de Slippen der Bladen
lineaal.

- a. De vijfbladige Bloem.
b. Dezelve geopend met veeltallige
Meeldraajes.
c. Een afgezonderd Meeldraadje.
d. Twee Honingbakjes.
e. Vijf Vruchtbeginzelen met omge-
boogene Stijlen en eenvoudige
Stempelen

BLOEITIJD. *Het groeit op de*
Zwitserfche en Oostenrijksche Ge-
bergens, op de Pijrenen, omtrent
veee Voeten hoog, ook word het ligt
in onze Hoven voortgebragt. Bloeit
*in Augustus.*A C O N I T U M
A N T H O R A .C L A S S I S XII^{ma}.Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
*Imæ pag. 838.*ACONITUM floribus pentagijnis fo-
liorum lacciniis linearibus.

- a. Corolla pentapetala.
b. Eadem aperta cum Staminibus
numerosis.
c. Stamen separatum.
d. Nectaria duo.
e. Germina quinque cum Stijlis
reflexis & Stigmatibus simplici-
bus.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in
Helvetiæ & Austriæ montibus, Pij-
renæis &c., altitudine circiter bi-
pedali. Facile quoque colitur in
Hortis nostris, Augustoque floret.

GEBRUIK. Reeds de bijnaam van deze soort Monnikskappen toont de aan haar toegeschreevene werkingskrachten. Zij word niet sleen als een tegengift tegens de andere vergiftige soorten Monnikskappen aangepreezen, maar ook als zodanig tegens andere vergiftingen, tegens den steek en beet van vergiftige dieren, enz. en uit hoofden van deze tegengiftige kracht, wierd zij eertijds *Contra Ferva Germanica* genaamd. Iedereen kent het fabelachtige van veele medicamenten der oudheid, en 'er is hedendaagsch geen mensch die dezelve toepassing aan dit Artzenij gewasch berispt. Zommige schrijven haar eene wormdoodende purgeerende en vooral in boosaardige en vlakkoortsen de kwaade stoffen uitteerende kracht toe, en zommige betwisten ze haar; maar alle koomen daar in overeen, dat zij als een soort der Monnikskappen, met de grootste omzigtigheid dient gebruikt te worden. De in gebruik zijnde wortel, heeft eenen bitteren zoeten walgelijken smaak en zwakke reuk.

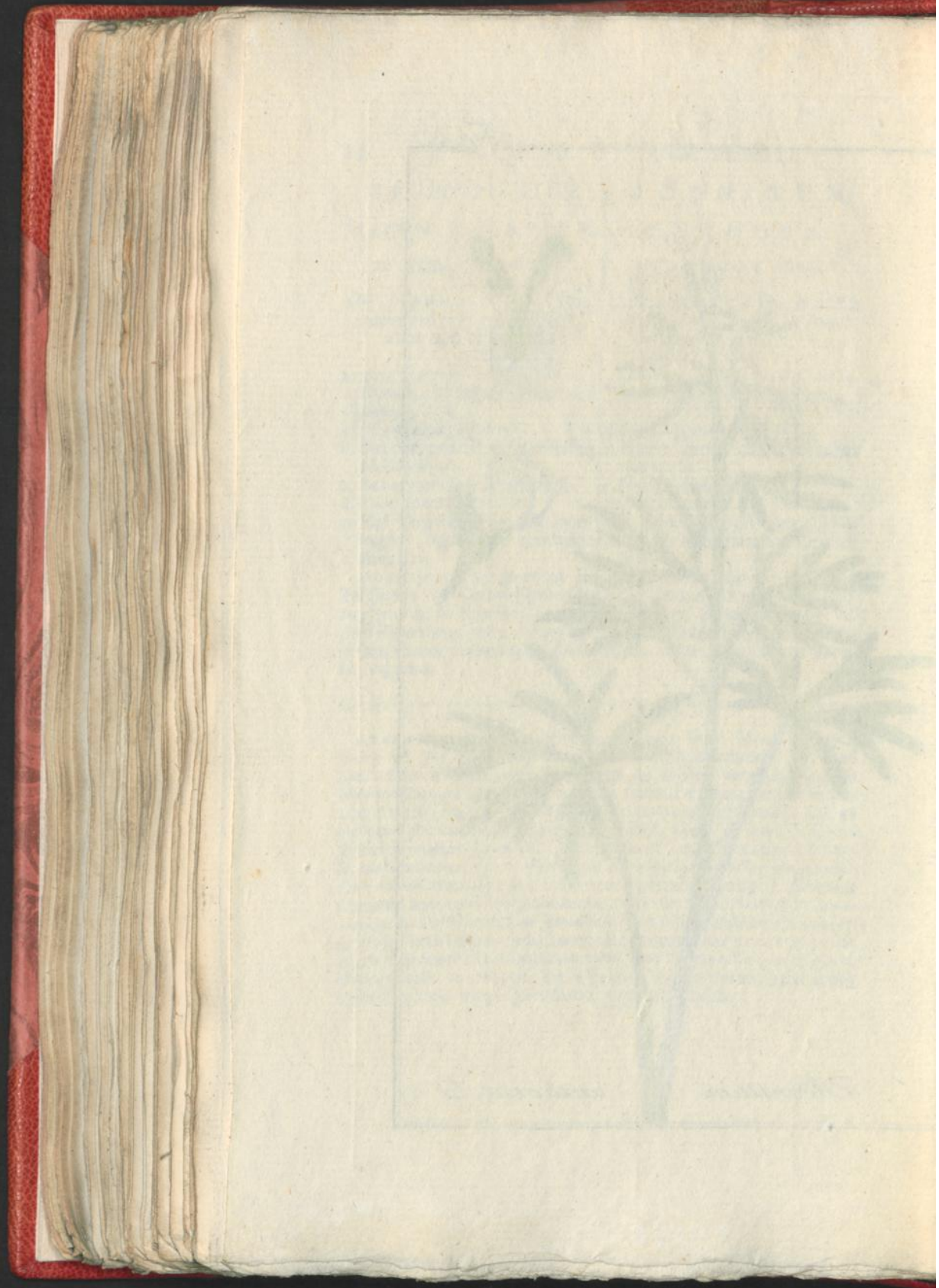
DRIE.

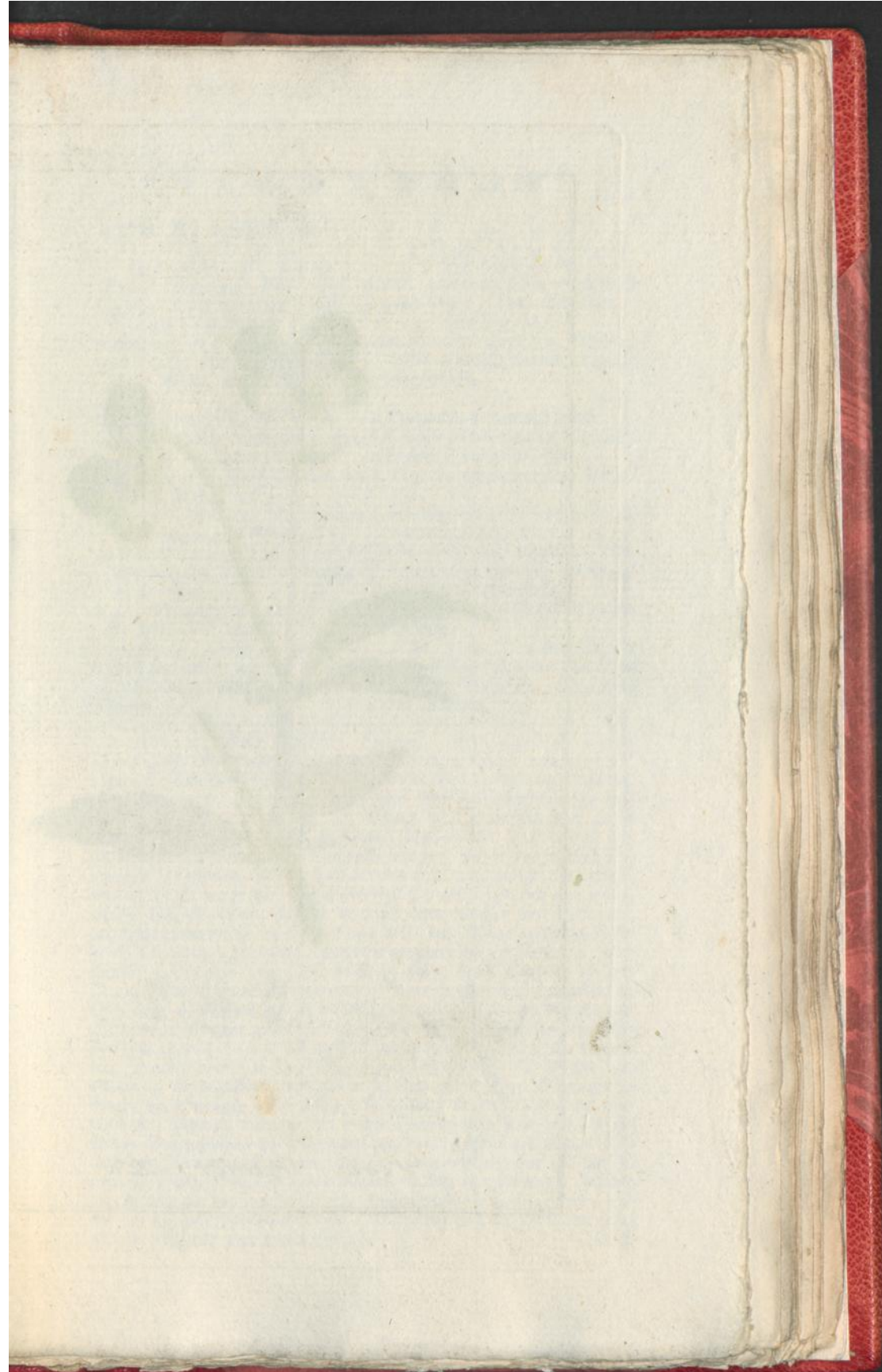

Aconitum

anthora L.

Viola tricolor. L.

DRIEKL E U R I G E
V I O O L.

De XIXde C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel XIde Str., bl. 139.VIOOL met een driekantige versprei-
de Steng, langwerpige, ingesnee-
dene Bladen en vandeelige Stop-
peltjes.

- a. De Eenbladige Kelk.
b. De vijfbladige Bloem van vooren.
c. Dezelve van agteren.
d. Het bovenste Bloemblad met het
Honingbakje.
e. Vijf samengehegte Meeldraadjes
met omgeboogens Vliezen.
f. Deze Vliezen afgezonderd met de
Aanhangzels die in het Honing-
bakje rijken.
g. Het Vruchtbeginzel met de Stijl
en schuinsche Stempel.

BLOEITIJD. Groeit overal door de
geheele Republiek ter hoogte van zes
tot acht Duim. Bloeit de geheele
Zomer.V I O L A
T R I C O L O R.

C L A S S I S Via.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIdi Part.
Ima pag 413.VIOLA caule triquetro diffuso,
foliis oblongis incisifs, stipulis
pinnatifidis.

- a. Perianthium monophyllum.
b. Corolla pentapetala ab anteriori.
c. Eadem a posteriori parte.
d. Petalum supremum cum Necta-
rio.
e. Stamina quinque coalita cum
membranis reflexis.
f. Hæ membranæ separatae, cum
appenicibus duorum staminum
nectarium intrantibus.
g. Germen cum Stijlo & Stigmate
obliquo.

TEMP. FLOR. Crescit ubique &
per totam Rempublicam altitudine
sex ad octo Pollicum. Per totam
floreætatem.

GEBRUIK. *Wilde Penselen, Viooltjes.* Het in gebruik zijnde
Kruid heeft enen grasachtigen iets slijmerigen smaak zonder reuk,
Haare werkingskracht is Oitflag bevorderend en hevig Urindrijvende.
Ik heb in de waterzucht met zeer veel voordeel eene heevige wa-
terloosung daar van gezien, en schoon een *Reconsent* over mijne
vertaaling der verhandeling over den Daauwworm enz. meent dat
dit middel geentzints met de roode Vingerhoed te vergelijken zij,
vermits het niet de heevige gevaarvolle werking, gelijk deze uitte,
zo had hij dit aangaande volkomen recht, maar ik heb het nog meer,
omdat het de zelve nuttige werking doet zonder den lijder aan
zomtjids gevaarvolle toevallen bloot te stellen. Zijne werkingskracht
is als Specifiek tegens den Daauwworm geroemd en beweert. Het
Kruid of Poelers van dien word in zoete melk gekookt of met
stroop of water gemengd van een tot meer drachmen daags gebruikt.
Ook deze Specifique kracht hebben zommige willen betwisten, om
dat het niet na haar zin alle ziekten, die zij voor Daauwworm hiel-
den genas, en met dit al zal de Koortsbast schoon bij niet alle Koort-
sen geneest doch zijn Specifique roem behouden! 'T komt niet
altoos op de middelen aan, maar op onze gebrekkige *Diagnosis* en
daarna geformeerde indicatie; zie WICHMAN de *crusta lactea* vel *Ser-
yigenosa*. Genoeg wanneer het ware Daauwworm was, had het mij
altoos dienst gedaan en in tegenovergefelde geweigerd. Na de stel-
ling van HANNEMAN geneest het den Daauwworm om dat het in
een gezonden staat een dusdanigen uitflag voortbrengt. Andere
leeren nog dat het inwikkende, verkoelende en purgerende, ook
dat het bij innerlijke ontsteeking (van zuiver en Lijmpathiquen aart)
en de vallende ziekte van nut zij.

OOST-

OOSTINDISCHE
TAMARINDEBOOM.

De IIIde CLASSE.
Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IIde St., bl. 44.

TAMARINDEBOOM.

a. De gekleurde vierdeelige Kelk.

b. De drieblaadige Bloem.

c. Drie ingekromde Meeldraadjes.

d. Het Vrughtbeginzel, Stijl en dik-
achtige Stempel.

e. De Eenhokkige Vrucht met twee
(zomtjids meer) Zaa-den.

f. Het Zaad.

BLOEITIJD. Hoort in Oostin-
dien, Arabien, Ægypten en Ame-
rica t'huis, en is een vrij hooge
Boom. Ook word dezelve in onze
Tuinen gekweekt.

TAMARINDUS
INDICA.

CLASSIS IIIa.
Conf. LINNÆI *Stijl. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. II di part.*
Imæ pag. 94.

TAMARINDUS.

a. Perianthium quadripartitum co-
loratum.

b. Corolla tripetala.

c. Stamina tria incurvata.

d. Germen, Stijlus & Stigma cras-
sifuculum.

e. Fructus unilocularis cum duo-
bus (æpius pluribus) Semini-
bus.

f. Semen.

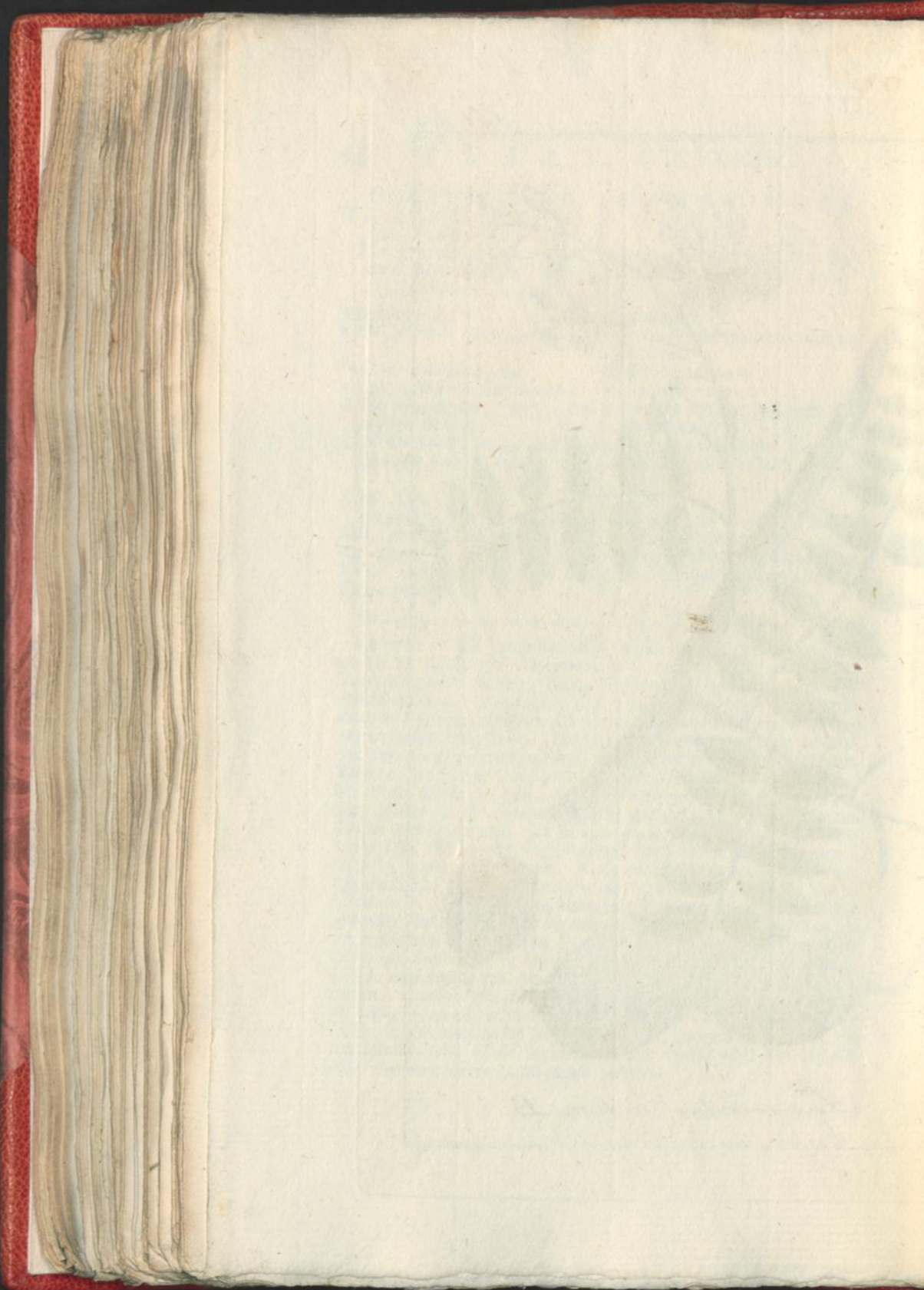
TEMP. FLOR. Habitat in Indiis,
Ægypto, America &c., arbor
non parvæ altitudinis inde exitit.
Colitur quoque in Hortis nostris.

GEBOUK. De Vrucht van deze Boom is een zeer uitmuntend en bij de Artzen in 't algemeen zeer bemind geneesmiddel. In Oostindien word de Vrucht raauw of gekookt gegeeten, en veroorzaakt slegts loslijvigheid. De Vrucht is een vingerlange wat zamenge-draaijende langwerpige Haauw die vier korte Zaa-den en een Wijnzuur iets walgelijk merg bevat. Dit komt met eenige veezelen en Zaa-den onder een gestampt tot ons, en word als geneesmiddel gebruikt. Vermits het in de Oost in kopere vaten bewerkt word, zo houd het altoos koper in zich, en dient eerst gezuiverd te worden, 't geen gedurende het kooken met het geduurig omroeren, met een ijzeren spaatel geschied. Zo deze in water gewasfchen en niet afge-veegd rood ziet, en met vlug loozout een blaauwe kleur aanneemt, zo is 'er koper in te vinden. Eene noodige waarschuwing voor Apotheekers: De zogenaamde en dus gezuiverde pulpa, is dus te prefereren. De uit de West koomende Tamarinden zijn met zuiker geconfijt, en meer tot veraangenaaming der vochten tot drinken als tot medicinaal gebruik. Het bezit een zeer zuiver Wijnsteen zout. Dit toont niet alleen de smaak, maar Chemicale onderzoekingen, en het aanschietsen van diergelijke Crijstallen der Vrucht in zijn Va-derland. Ingevolgen deze basis is het een zeer schoon purgeerend en bederfweierend middel, vooral wanneer zich gal of alkaline stoffen in de Ingewanden bevinden. Ook genoegzaam verdunt tot het drinken enz. zijnde derzelve verdere voordeelige werking aan ieder Geneeskundige genoegzaam bekend.

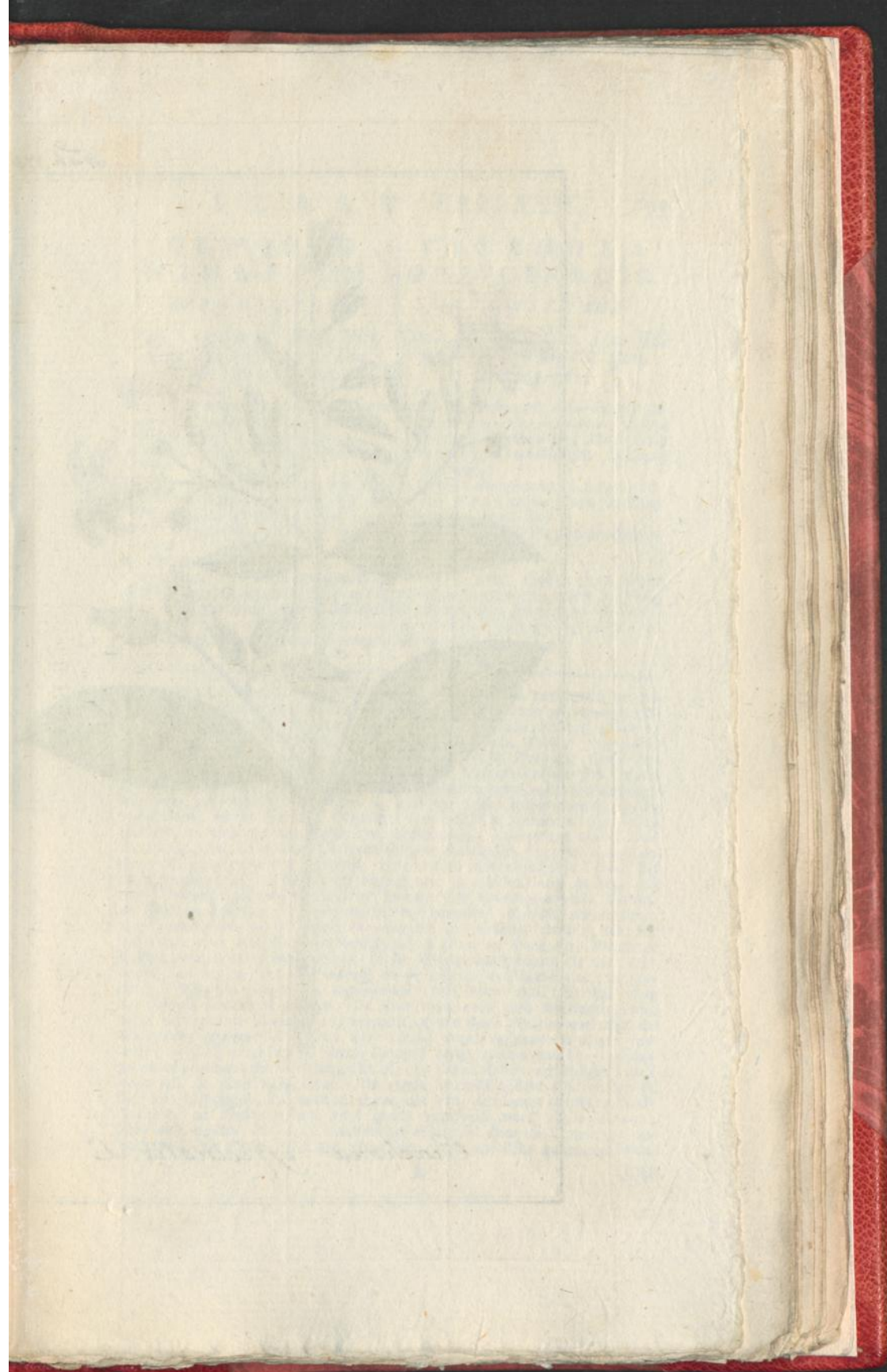

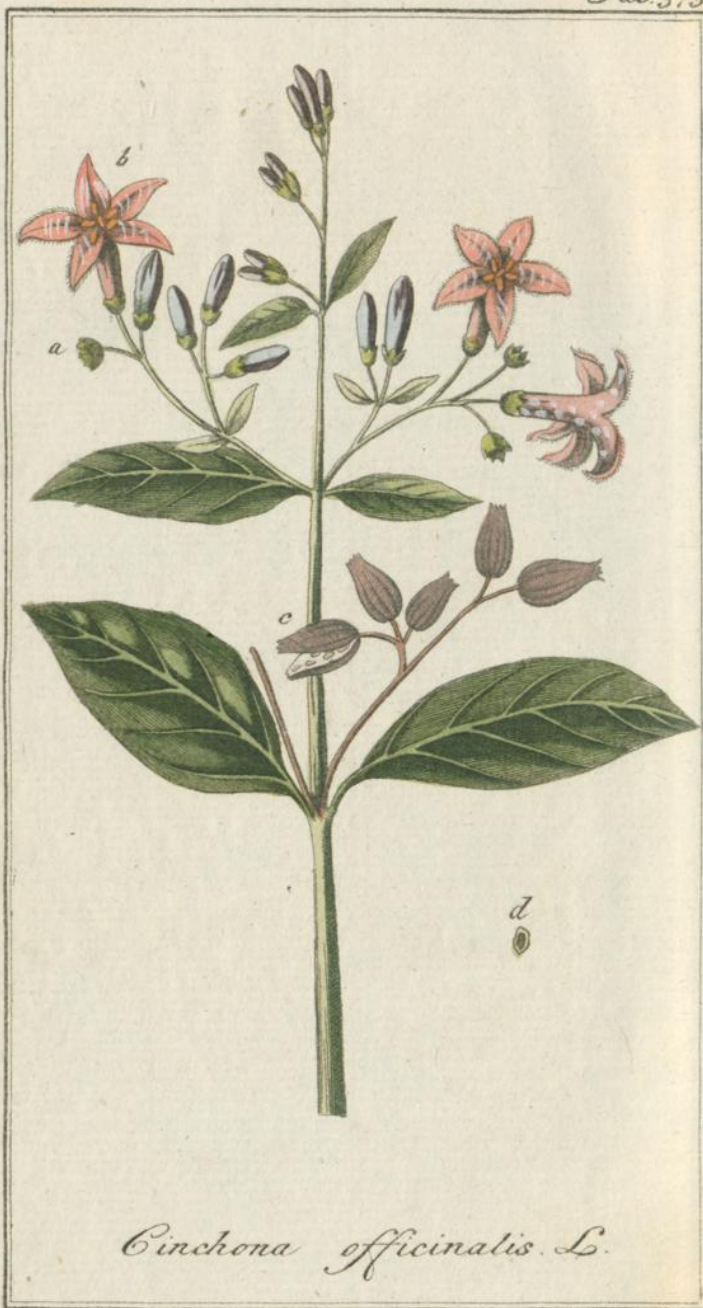

Tamarindus indica L.

Cinchona officinalis. L.

GEWOONE
KINA-BOOM.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IIde St., bl. 82.CINCHONA
OFFICINALIS.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Ima pag. 361.KINABOOM met ovaale Bladen, die van
onderen wollig zijn, Pluimswijze
Bloemen met wollige Randen.

- a. De vijftandige naauwlijks merkbare
Kelk.
- b. De eenbladige Bloem met een vijf-
deelligen Rand, in welks Pijp vijf
Meelraadjes aangeheut zijn.
- c. Het tweedeelig Zaadhuisje met het
Zaad
- d. Het Zaad.

BLOEITIJD. De Boom van dewelke op
de Ploaet een takje afgebeeld is, groeit in
Peru. De van daar tot ons gebragte
Bast hier van, is bij ons onder de
naam van China of Koortsbast bekend.CINCHONA Foliis ellipticis subtus pu-
bescentibus, Corollæ Limbo lanato.
(panicula brachiata Lin. Mat. Med.)

- a. Perianthium manifestum quinque
dentatum.
- b. Corolla monopetala, Limbo quin-
que partito cujus Tubo Stamina
quinque anaxa sunt.
- c. Capsula bipartibilis cum feminibus.
- d. Semen.

TEMP. FLOR. Crescit hæc Arbor
cujus ramulum figura refert in Peru,
& cortices ejus inde adlati sub nomi-
ne corticis Peruviani vel chinæ no-
bis cognoti sunt.

GEBRUIK. *Cort. Chinæ, Koortsbast.* Dit uit Peru koomende en ze-
dert het jaar 1638 in Europa bekende geneesmiddel leerden wij door de uit-
werking bij de Gravin Cinchona kennen, en is dus genoemd *Cort. Cinchon:*
puly. Comitis: maar de naam van *Cort. Jesuit, puly. Carlin* draagt het
van de *Vaders Jesuiten* de eerste overbrengers in Europa. *Cort. Pe-*
ruv. is de bij ons gewoone naam. De bittere samentrekkende stof zoude
men tot eene *basis* kunnen aanneemen op welken men eene redeneerings
wijs over het werkings vermogen der bast van deeze Boom zoude kunnen
voorstellen, zo 'er niet een meenigte van middelen dezelve eigenfchap
hadden, en toch de Koortsbast niet evenaarden. Koortsbast noemt men
dit middel, dat de *Koorts-Charakter* sluit en vernietigd. In den voorgaan-
den tijd, genas men ook koortfen, maar niet zo makkelijk gelijk thans. Bij
tusfchenpoozende koortfen is dit middel niet te misfen, nog weiniger bij
rot of boosaartige, van verminderde levenskracht voortkoomende, Zenuwe
en zinkings koortfen; voornaamelijk bij koortfen, die van verminderde
tegenwerking der vaste Veezel op aangebragte prikkeling (*treits:*) enz. Bij
het koude vuur innerlijk en uitwendig, bij de Door en Persloop, Wormen,
Pokjes, tot de etter wording enz. bij de slijmige Longteering, is het voor-
deelig, en bij die van ontteeking, en de meeste ontteekingziekten na-
deelig. Dikwijls dienen de ingewanden eerst door braakmiddelen voor
het gebruik ontlaast te worden. De Koortsbast geeft geen levenskracht op,
maar versterkt de Veezelen tot verwekking van dien. HAINEMAN zegt de
Koortsbast geneest de koorts om dat hij deeze in gezonde dagen ver-
wekt! — God vergeef hem deeze Ketterij zeggen orthodoxen! — of onze
nakoomelingen deeze stelling niet als een *Canon* zullen eerbiedigen? daar
voor wil ik geen borg staan. De roode bast of andere zoorten kan ik
hier niet bijvoegen, en merk maar aan dat van de nieuwe ontdekte *Brafi-*
haansche en *Tecamez* bast veel goeds voorspeld word. Alle Zuurten,
Sjst. Alth. oxymel Sa' tart. maaken het afkookfel door de Compofitie on-
werkzaam, *Het Extr. Resin Sah essent.* enz. zijn kostelijke geneesmiddelen.

L

EU.

EUROPISCHE
CIPRESSEBOOM.

De XXIIste C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel IIIde St., bl. 428.CIPRESSEBOOM met schubbigge Bla-
den en vierkantig Loof.a, a, a. Mannelijke Bloemen met Eij-
vormige Katjes.

b. Kelkschubjes van buiten.

c. Dezelve van binnen met vier aar-
gewoegde Meelknopjes.

d. Een afgezonderd Meelknopje.

e, e, e. Vrouwelijke Bloemen van
dezelve Plant.f. Een derzelven doorsneden zijnde,
ziet men op ieder eenbloemig
Schubje veelvoudige geele stip-
peljes.g. De Vrucht bestaat uit schildvormi-
ge Schubjes.

h. Dezelve doorsneden met het Zaad.

i. De Vrucht zijnde een Noot.
BLOEITIJD. Het Vaderland van
deeze Boom is Carinthien. Ook
word hij in onse Hoven ter hoogte
van een Boom gekweekt. Bloeit in
Maj.CUPRESSUS
SEMPERVIRENS.

C L A S S I S XVia.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIda, pag. 1007.CUPRESSUS foliis imbricatis, fron-
dibus quadrangulis.a, a, a. Masculi Flores, Amenta
ovata.b. Squama calycina ab exteriore
Parte.c. Eadem ab exteriore Parte, cum
quatuor Antheris adnatis.

d. Anthera separata.

e, e, e. Fœminei Flores in eadem
Planta.f. Unus eorum transversim dis-
sectus. Unaquoque Squama uni-
flora numerosis Punctis luteis
conspersa est.g. Fructus, Squamis peltatis con-
structus.

h. Idem dissectus cum Seminibus.

i. Fructus, Nux.

TEMP. FLOR. Habitat in Carin-
thia, sed quoque in hortis nostris
colitur altitudinem arboris attingens.
Floret Majo.

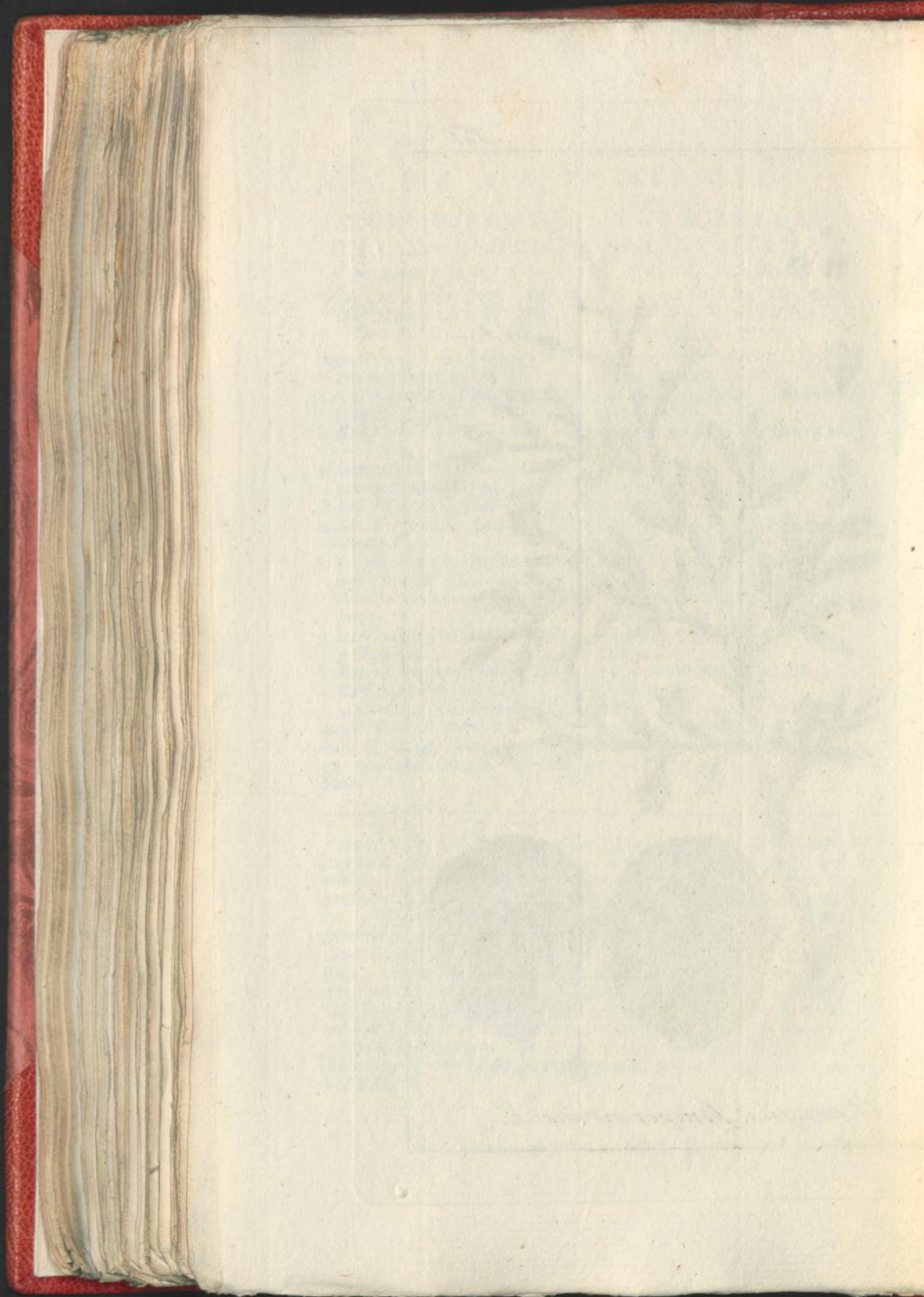
GEBRUIK. Dit in *Creta* groeiend Boomgewas was bij de ouden in groote waardij en wegens zijne saamentrekkende krachten beroemd. HIPPOCRATES gebruikte het hout tot een rook tegens de baarmoeder ziekten en GALENUS tegens de doorloop. Lang daarna, zijn vooral de Vruchten of Nooten, tegens de koorts gebruikt geworden. De krachten van alle deelen van deezen Boom zijn zaamentrekkende, en dus wierd 't een of 't ander gedeelte bij de doorloop, roode loop, bloedspuiging, verslapping der pisweegen, zaadvloetjing, witte Vloed, breuken enz. gebruikt. De Nooten zijn harstagtig en meer saamentrekkend, en uit dien hoofde wierd eertijds een infusie met water of wijn in- en uitwendig als zeer voordeelig geroemd. Veele fabelagtige vertelsels van deezen Boom zal ik daar laaten, te meer om dat hij ook niet meer in gebruik is.

MOL.

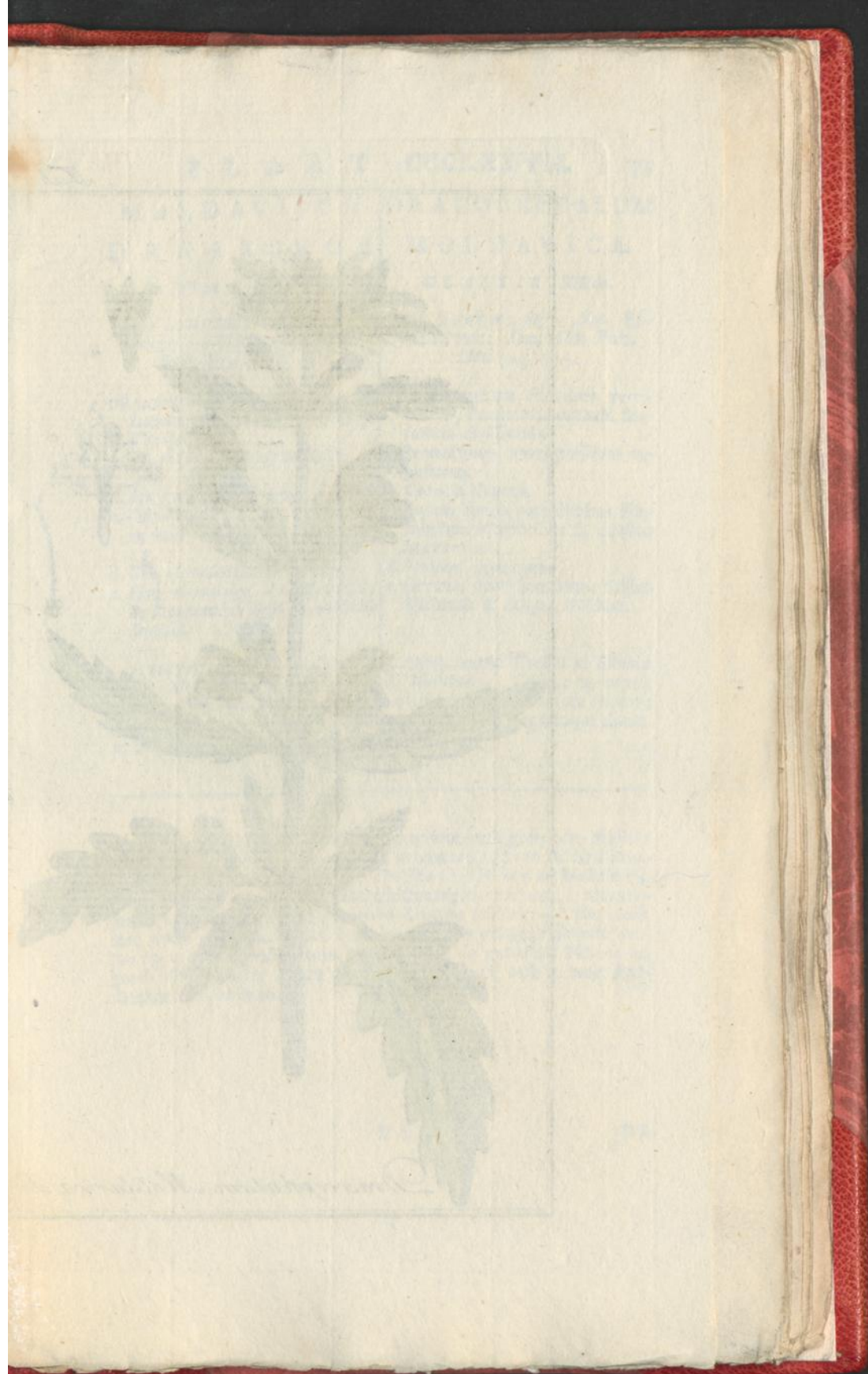

Cupressus sempervirens. L.

Dracocephalum Moldavica L.

MOLDAVISCH DRACOCEPHALUM
DRAAKSKOP. MOLDAVICA.

De XIVde CLASSE.

CLASSIS XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUÏJN, *Ildæ*
Deel IXde St., bl. 410.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. Ildi Part.*
Ildæ pag. 915.

DRAAKSKOP met *Kranjes-Bloemen*,
Lancetvormige Blikjes en Hairige
Tandjes.

DRACOCEPHALUM Floribus verti-
cillatis, Bracteis lanceolatis, Ser-
raturis capillaceis.

a. De eenbladige gepijpte Kelk.

a. Perianthium monophyllum tu-
bulatum.

b. De greinzende Bloem.

b. Corolla ringens.

c. Dezelve geopend met twee lange
en twee korte Meeldraadjes.

c. Eadem aperta cum duobus Sta-
minibus longioribus & duobus
brevioribus.

d. Een afzonderlijk Meeldraadje.

d. Stamen separatum.

e. Het vierdeelige Vruchtbeginsel,
de draadswijze Stijl en dubbelde
Stempel.

e. Germen quadripartitum, Stijlus
filiformis & Stigma bifidum.

BLOEITIJD. Groeit in Siberien
en de Moldau. In onse Tuinen
wordt het ter hoogte van twee à drie
voeten gekweekt. Bloeit in Julius
en Augustus.

TEMP. FLOR. Crescit in Siberia
& Moldavia. Colitur in hortis
nostris altitudine duorum triumve
pedum. Julio, augustoque floret.

GEBRUIK. Deze Draakskop komt met onse gewoone Melisse
zeer veel overeen en wierd ook in vroegeren tijd van de Kruidken-
ners *Melissa Turcica* genoemd. De Plant heeft een de Melisse bij-
koomende, echter niet zo sterke edoch aangename reuk, is Maagen-
kramp en pijnstillende en een goed Zenuwe middel. — Het deelt
met water gedistilleerd aan hetzelfde eenige geestige ruikende deel-
len en veel weezentlijk olie meede. Daar de gewoone Melisse zo
goed of nog beter is dan deeze, zo heeft zij ook in onse Apo-
theeken de voorkeur.

KANARISCH DRACOCEPHALUM
DRAAKSKOP. CANARIENSE.

De XIVde CLASSE.

CLASSIS XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 406.Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
IIde pag. 915.DRAAKSKOP met geaairde Bloemen
en samengestelde Bladen.

- a. De eenbladige, gepijpte vijstandige Kelk.
- b. De eenbladige greinzende Bloem, met twee lange en twee korte Meeldraadjes.
- c. Het vierpleetige Vruchtbeginfel, de Draadswijze Stijl en dubbelde Stempel.

BLOEITIJD. Het Vaderland van deze Plant is America, maar zij word ook in onse Tuinen ter hoogte van drie voeten gekweekt en bloeit in Junij en Julij.

DRACOCEPHALUM Floribus spicatis
Folliis compositis.

- a. Perianthium monophyllum tubulatum, quinque dentatum.
- b. Corolla monopetala ringens, cum staminibus longioribus & duobus brevioribus.
- c. Germen quadrifidum, Stijlus filiformis & Stigma bifidum.

TEMP. FLOR. Patria Plantæ est America, sed colitur in hortis nostris ad altitudinem tripodalem & floret Junio atque Julio.

GEBRUIK. De eigenschappen van deze Kanarische Draakskop koomen in veele stukken met de reeds genoemde *Melisse* overeen. Ook noemde men ze in de Apotheeken *Melissa Canariensis*. LINNÆUS wilde dat men aan deze de voorkeur geeven zoude vermits zij zo veel ruikende stof bezit, dat geen der ruikende Planten behalven de Thijm haar te boven gaat. Zij is verder oplosfend, Zenuwe versterkend, uitmuntend bij de Bleekziekte, Hoofdpijn enz. In onze Apotheeken word zij echter niet nagehouden.

WIT-

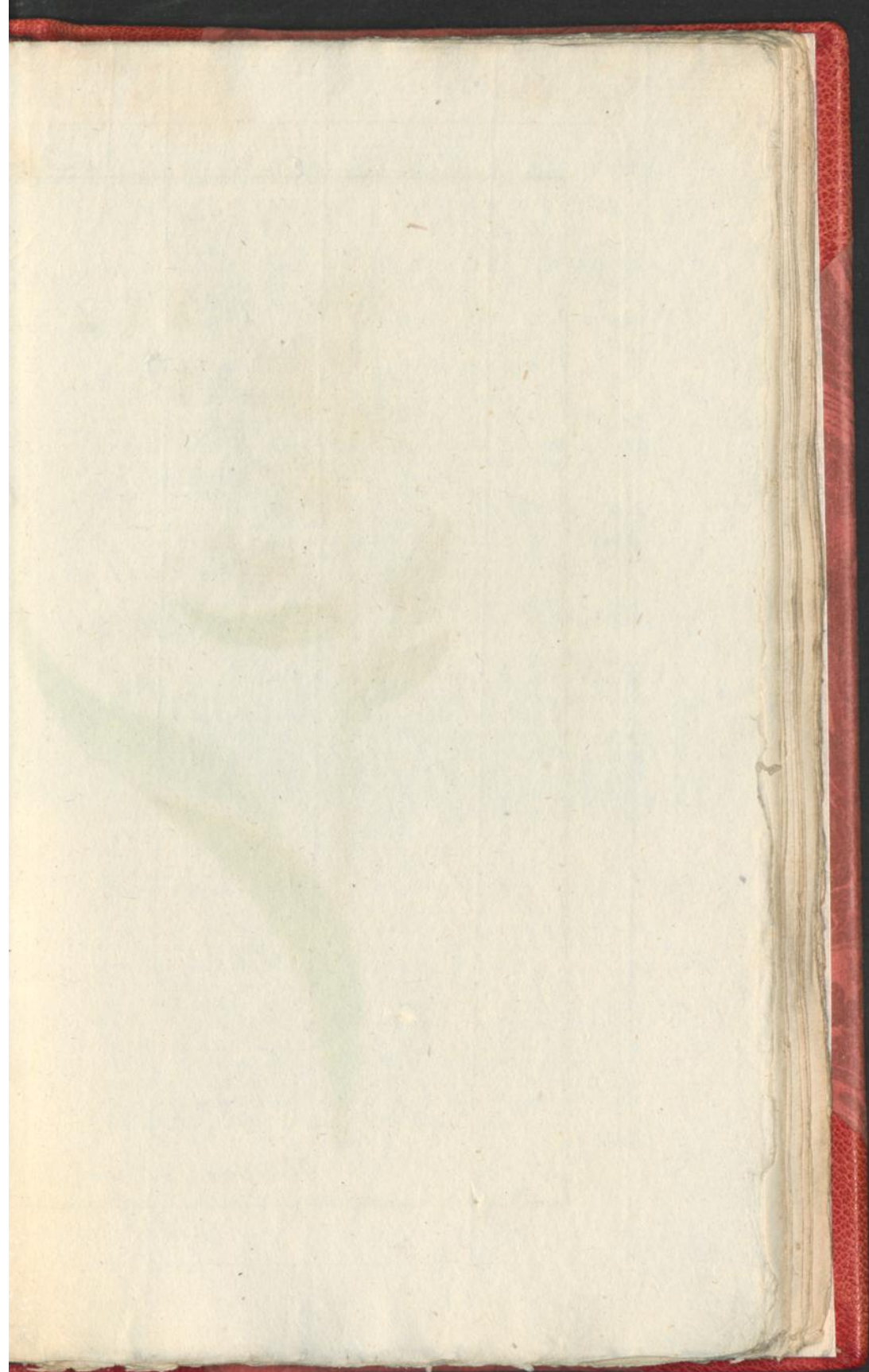

Dracocephalum Canariense. L.

Veratrum album L.

WITBLOEMIGE
NIESWORTEL.

DE XXIIIde C L A S S E.
Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel XIde St., bl. 385.

NIESWORTEL met een meervoudig zamengestelde Bloemros de Bloempjes overend

- a. De Iesbladige Bloem.
- b. Ses Meeldraadjes.
- c. Een afgezonderd Meeldraaije.
- d. De beginselen van het Vrugtbeginfel der mannelijke Bloem (*).
- e. Drie Vrugtbeginfels die in niet zeer aanmerkelijke Stijlen en eenvoudige Stempelen eindigen.
- f. Een afgezonderd Vrugtbeginfel.

BLOEITID. Het groeit in Rusland, Italien, Zwitserland en Duitschland op de Gebergten drie a vier voet hoog. Het word ook in onse Hoven gekweekt; en bloeit in Juny en July.

(*) 'Er zijn tweeslagtige Bloemen van dezelve Plant. Ses Meeldraadjes die der mannelijke in b gelijk zijn.

V E R A T R U M
A L B U M.

C L A S S I S V I a.
Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
I n a. pag. 589.

VERATRUM racemo supra decomposito, Corollis erectis.

- a. Corolla hexapetala.
- b. Stamina sex.
- c. Stamina separatum.
- d. Rudimentum Germinis Floris masculini (*).
- e. Germina tria, in Stijlos vix manifestos cum Stigmatibus simplicibus desinentia.
- f. Germina separatum.

TEMP. FLOR. Crescit in Russia, Italia, Helvetia, Germania, in Montibus, altitudine trium quatuorve pedum. Colitur quoque in hortis & floret Junio atque Julio.

(*) Flores hermaphroditi in eadem Planta. Stamina sex similia masculinis in b.

GEBRUIK. De Plant wierd eertijds onder *Helleborus albus* in onse Apotheken genoemd. De Wortel en het Kruid zijn voor Menschen en dieren hoogst vergiftig, en met dat al is de wortel een voornaam geneesmiddel, en reeds bij HIPPOCRATES, GALENUS en CELSUS bekend. De Wortel is scherp en walgelijk van smaak en doet de deelen van de mond aan; een heevig niesmiddel. Een der heevigste braak- en purgeermiddelen, 't verwekt bij de eerste werking hitte in verscheide deelen, de schouderbladen, het hoofd, en het aangezicht, ontsteeking en opswelling van het zelve, kittelend gevoel in de handen, tonische krampen, samentrekking van de keel, stikking, verlamming der tong, kramp en knaagende pijnen in de Maag- en Ingewanden, angst, duifeling, hoofdpijn, dorst enz. De tweede werking veroorzaakt beeving, stamelen, braaking, bloedpersing op den afgang, stuipen, koude sweet, urin en speekzelve, en alle deeze hoedaanigheden qualificeeren haar bij de waatervrees, gelijk de ouden reeds roemden, krampagtige amborstigheid en dusdanige vernauwing der keel, uitslag, maagpijnen wier oorzaken onbekend zijn, zenuwkwalen en ten laafsten in de Dolheid. Verscheiden toebereidingen zijn van verscheidenegeroemd: Ik heb met een half grein in Poeijer welks werking 6, 8 a 10 uren duurde zeer wel geslaagd, klimmende van tijd tot tijd tot een grooter dosis, en heb in verscheide heevige maagpijnen waarvan ik geen oorzaak opspeuren konde, en ook bij de Melancholie veel voordeel daarvan gezien. Azijn is derzelve tegengift.

L 3

LAAGE

L A A G E
SLANGENWORTEL.

De XIXde C L A S S E.

Zie LINNEUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 352.

SLANGENWORTEL met de Steng bij-
na naakt, eenbloemig, de Bladen
Lancevormig geribd en vlak.

- a. De gemeenschappelijke Kelk.
- b. De samengeselde Bloem.
- c. Een enkelde Bloem.
- d. Derzelver vijf zamengevoegde
Meeldraaijes.
- e. Het Vruchtbeginsel met de draads-
wijze Stijl en twee omgeboogen
Stempels.
- f. Het Vruchtbeginsel met het Zaad-
pluis.

BLOEITIJD. Het groeit in som-
mige Sreeken van Europa, maar 't
word ook in onse Tuinen drie voet
hoog gekweekt en bloeit in Julij en
Augustus.

SCORZONERA
HUMILIS.

C L A S S I S XVIIIIya.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIIdi. Part.
IIde pag. 1159.

SCORZONERA Caule sub nudo uni-
floro, Herbis lato lanceolatis
nervosis.

- a. Calix communis.
- b. Corolla composita.
- c. Corolla propria.
- d. Ejus Stamina quinque coalita.
- e. Germen cum Stijlo filiformi &
duobus Stigmatibus reflexis.
- f. Germen cum Pappo feminis.

TEMP. FLOR. Habitat in non-
nullis regionibus Europæ, sed co-
litur in hortis altitudine tripodali
ubi Julio & Augusto floret.

GEBRUIK. Deeze foort Slangen Wortel heeft een bittere en
Melkagtige smaak. Zij groeit veel in 't wild maar is houtagtiger
heeft meerder ringen, en word voor werkfaamer gehouden als de
navolgende. Zij word als oplosfend verdunnend en voedend, in
de Hijpochondrie en Borstkwaalen geroemd. Men mengt deeze
wortel gedroogd in de Apotheeken onder de zogenoemde *species*
tot Ptisana. Ten opzichte van haare slijmige eigenschap heeft zij
in die gedaante veel voordeel gebragt, vermits zij op deeze wijze
beter met de vogten gemengt, en deeze menging langer aanhouden-
de is. Haar tegengiftige kracht is een fabeltje der oudheid.

SPAANSCH

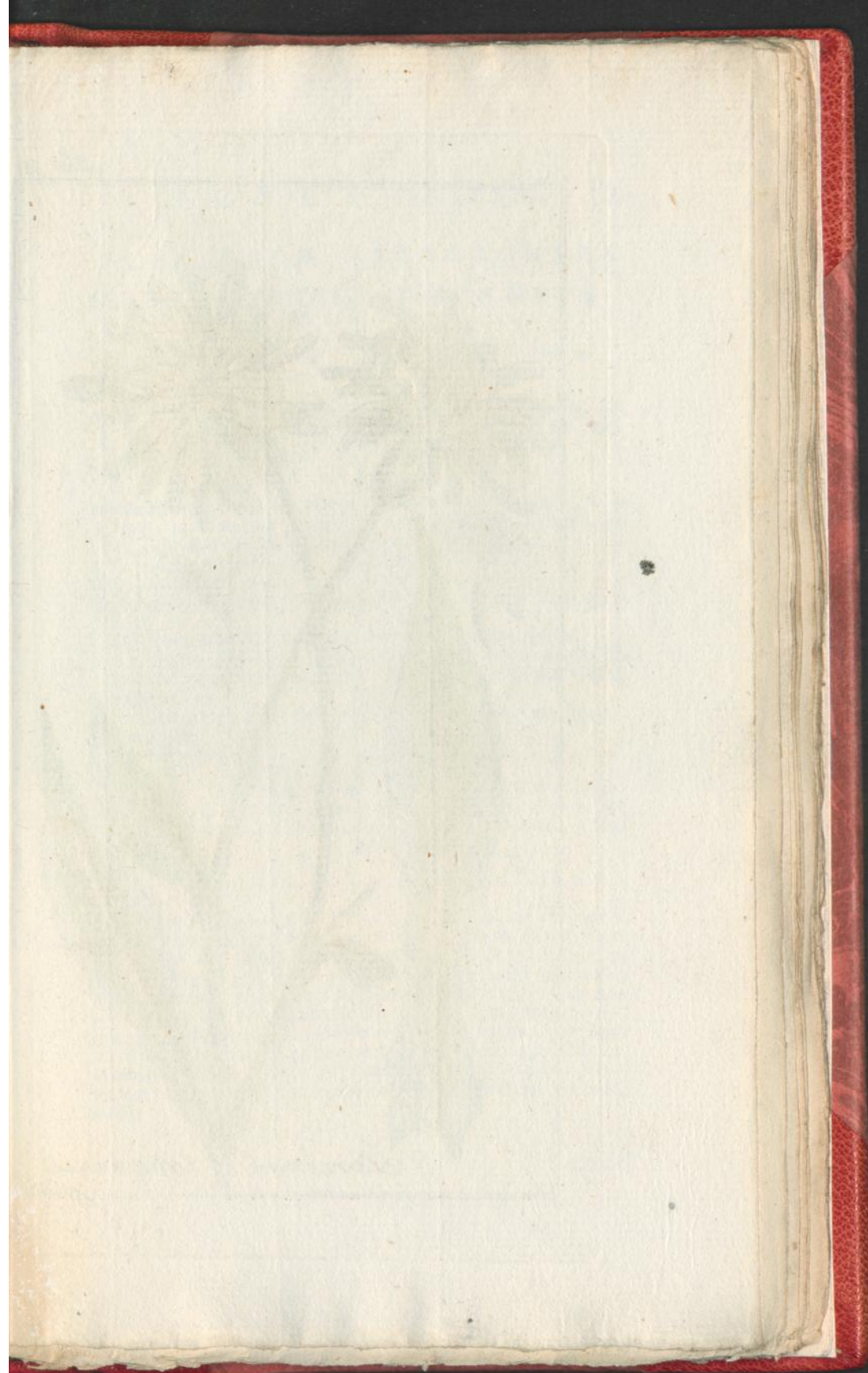

Scorzonera humilis. L.

Scorzonera hispanica L.

SPAANSCH
SLANGENWORTEL.

SCORZONERA
HISPANICA.

De XIXde CLASSE.

CLASSIS XVIIIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 352.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde. pag. 1176.

SLANGENWORTEL met een takkige
Steng, en omvattende Bloemen,
die onverdeeld zijn en gekarteld.

- a. De gemeenschappelijke Kelk.
- b. De samengesette Bloem.
- c. Een enkeld tweeflagtig Bloemfje.
- d. Vijf samengevoegde Meeldraadjes.
- e. Het langwerpig Vrughtbeginsel,
de draadswijze Stijl en twee om-
geboogen Stempels.
- f. Het langwerpig Zaad met het
Zaadpluis.
- g. Een Wortelblad.

SCORZONERA Caule ramoso, Foliis
amplexicaulibus, integris, fer-
ratulis.

- a. Calijx communis.
- b. Corolla composita.
- c. Corollula propria hermaphro-
dita.
- d. Stamina quinque coalita.
- e. Germen oblongum, Stijlus fili-
formis & Stigmata duo reflexa.
- f. Semen oblongum cum Pappo.
- g. Folium radicale.

BLOEITIJD. Groeit in Spanjen en
Siberien, word in onse Tuinen
drie voet hoog gekweekt en bloeit in
Julij.

TEMP. FLOR. Crescit in Hispania & Siberia, sed colitur in hortis altitudine tripodali. Floret Julio.

GEBRUIK. Deeze soort Slangenwortel komt de voorgaande gelijk. LINNÆUS geeft de voorgaande als inlandsch zijnde, voor werkfaamer aan. Deeze word des niet tegenstaande in de Apotheken na gehouden, en gelijk van de voornoemde gezegd is gebruikt. Nog meer word deeze in het huishoudelijke gebruikt, en als eene zeer lekkere ligt te verteerende en voedende spijs, die met veel graagte vooral bij ziekten en weder geneezende genooten word. Zo de versche wortelen geschraapt worden, en zo leggen blijven, neemen zij een roestkleur aan, maar zo zij in 't water gelegd worden, blijven zij wit en deelen deeze roestkleur aan het water mede.

LAAGE

L A A G E
KATOENBOOM.De *XPLde* C L A S S E.Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIdde*
Deel Vde St., bl. 387.G O S S I J P I U M
H E R B A C E U M.C L A S S I S *XVta.*Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
G M E L I N I, *Tom. IIdi* Part.
IIda pag. 1059.KATOENBOOM met vijfkwabbige
Bladen, van ondeven ongekleurd,
de Steng kruidig.

- a. De dubbelde Kelk.
b. De vijfbladige van onderen sa-
mengevoegde Bloem.
c. Veelvallige Meelaraadjes in een
rolronde samenvoeging.
d. Het rondagtige Vrughtbeginsel,
de colomvormige Sijl en vier-
dikagtige Stempels.
e. Een rijpe geheel opgeborsten Zaad-
doos.
f. Het in wol ingerolde Zaad.
g. Hetzelve zonder wol.
h. De Pit.

BLOEITIJD. Dit Gewas hoort in
America thuis, maar veel meer
schijnt deszelfs Vaderland *Arabien*
en *Persien* te zijn, waar van daan
het allengskens op andere Eilanden
en ten laafsten na *America* verplant
is. In onse Tuinen word het ook
gekweekt. In warmer Climaaten
bereikt het Booms hoogte en bloeit in
Julij.

GOSIJPUM Foliis quinque lobis,
subtus eglandulosis, Caule her-
baceo lævi.

- a. Perianthium duplex.
b. Corolla penta petala basi coa-
lita.
c. Stamina numerosa in Cylindrum
coalita.
d. Germen subrotundum, Stijlus
columnaris & quatuor Stige-
mata crassifuscala.
e. Capsula matura quæ plane dis-
siliit.
f. Semen lana in vultum.
g. Idem absque lana.
h. Nucleus.

TEMP. FLOR. Habitat in Ame-
rica, multo magis vero *Arabia*
atque *Persia* pro patria habetur,
de qua pededentim ab aliis in-
fulis ad *Americanam* terram usque
transplantata est Planta. Colitur
quoque in hortis nostris. In re-
gionibus calidis altitudinem arbo-
ris acquirit atque Julio floret.

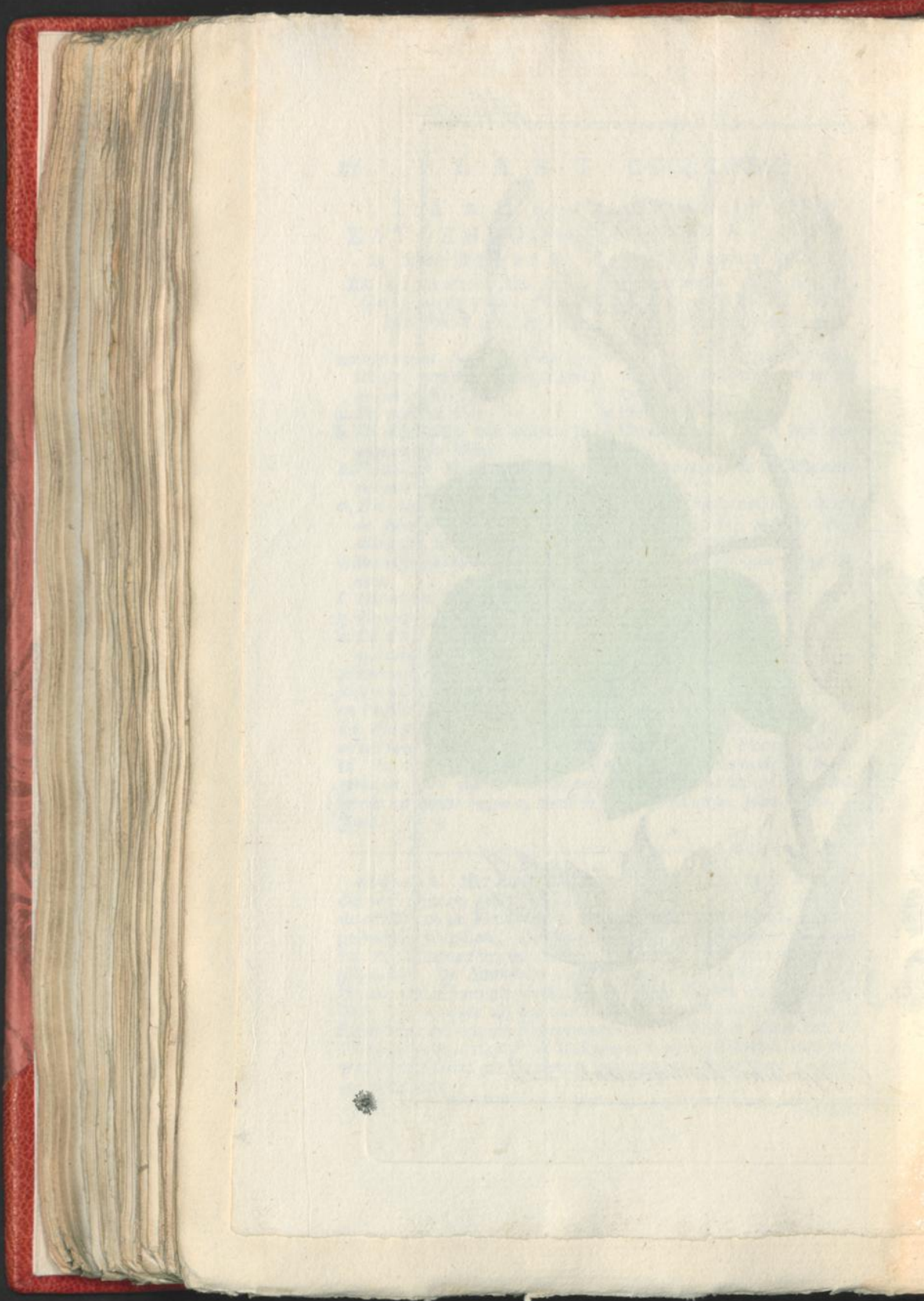
GEBRUIK. Het Zaad van deze Katoenboom heeft een schil
die veel slijm op geeft, en de pit veel zoeten Olie. De slijm van
de eerste, en de Melk van de tweede, word bij de hoest, bij door
gafwelgde vergiften, heete koortsen, en zo de plant vers is ook
bij de Longteering en Nieren ontsteeking voor zeer voordeelig
gehouden. De Amboinen en Braasiliaanen eeten dezelve als spijs.
Bij ons zijn zij zonder werking, vermits de Zaaften uitgedroogd en
sterk zijn wanneer zij tot ons koomen. Het Katoen word van de
Egiptiers ook van de Europeaanen tot branding in plaats van de
Moxa gebruikt, ook wel tot wickjes om 'er geneesmiddelen langs dien
weg in de Ooren en Tandten te brengen, of deeze voor de lucht
te beschermen.

JAAR.

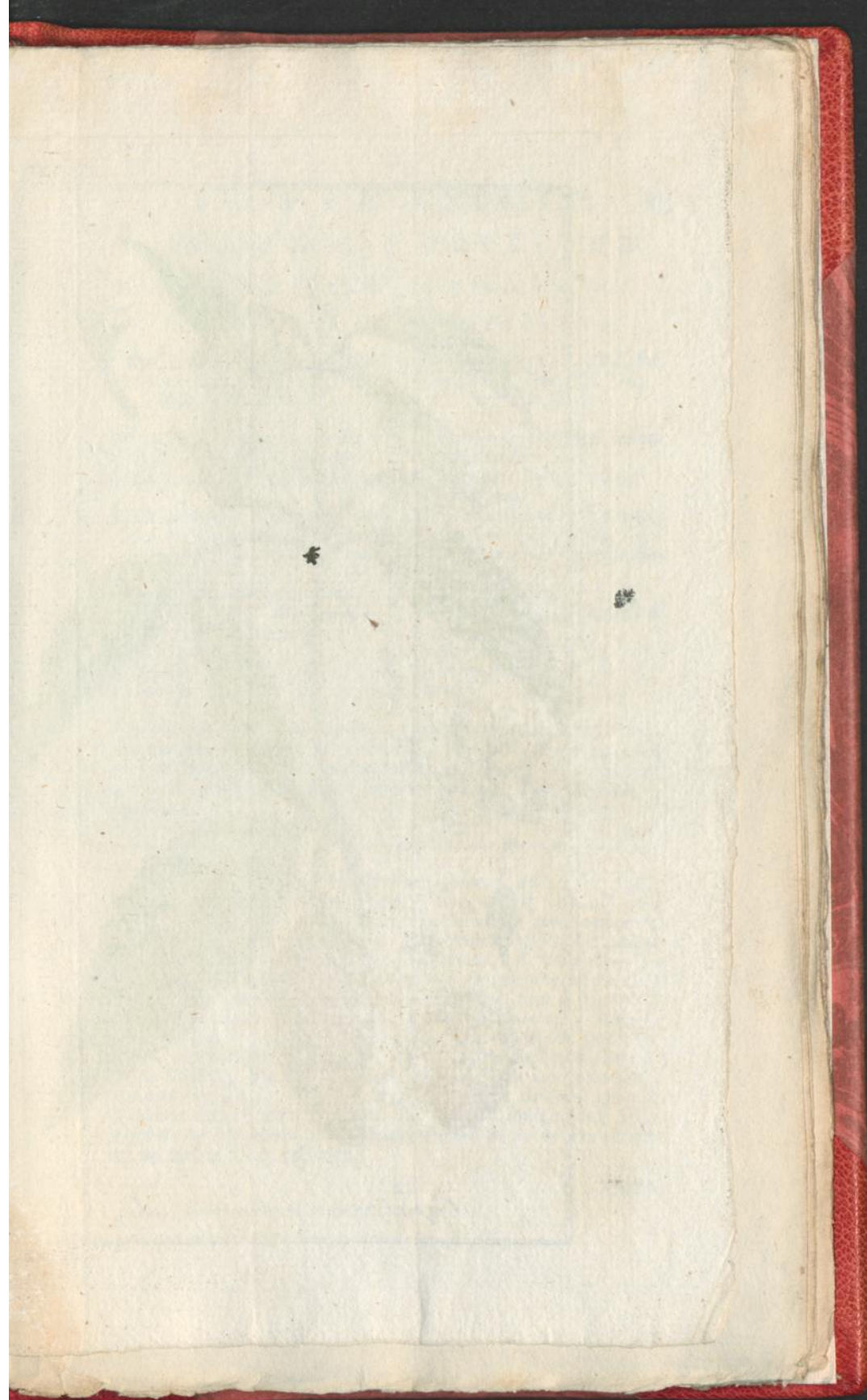

Gossypium herbaceum. L.

Capsicum annuum. L.

JAARLIJKSCHE
SPAANSCHPE PEPER.

C A P S I C U M
A N N U U M.

De Vde C L A S S E.

C L A S S I S Vta.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 682.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ pag. 387.

SPAANSCHPE PEPER met een kruidige
Steng en enkele Bloemsteeltjes.

CAPSICUM Caule herbaceo pedun-
culis solitariis.

- a. De eenbladige vijfspleetige Kelk.
- b. De eenbladige Raderwijze Bloem
met ten halven vijfspleetigen Rand.
- c. Dezelve geopend met vijf Meel-
draadjes.
- d. Een afgezonderd Meeldraadje.
- e. Het eijvormige Vrugbeginsel,
Stijl en stompe Stempel.
- f. Een rijpe Vrugt.
- g. Dezelve geopend.
- h. Het Zaad.

- a. Perianthium monophyllum
quinquefidum.
- b. Corolla monopetala, rotata,
Limbo semi quinquefido.
- c. Eadem aperta cum quinque Sta-
minibus.
- d. Stamen separatum.
- e. Germen ovatum, Stijlus &
Stigma obtusum.
- f. Fructus maturus.
- g. Idem apertus,
- h. Seinen.

BLOEITJD. Het groeit in eenige
Streeken van America, maar 't word
in onze Tuinen anderhalf voet hoog
gekweekt, bloeiende in Julius en
Augustus.

TEMP. FLOR. Habitat in non-
nullis regionibus Americæ, sed
colitur in hortis nostris altitudine
sesquipedali & floret Augusto.

GEBRUIK. De Reuk en de buitengemeen sterke brandende
Smaak van deeze Spaansche Peper is overvloedig bekend: ook
dat hij tot Kruidenarij dient, en van de Peruaners zeer veelvoudig
rauw en met zout gegeten word. Als Artsenij-Middel beschouwt
is hij Maagsterkend, of veel meer prikkelend, de Verteering be-
vorderende, en heeft voor 't overige met de gemeene Peper alles
gemeen. De gemeene man gebruikt hem ook wel tegens Koortsen,
en anderen willen hem tegens de Borstkramp roemen. Bengius
heeft het Zaad in poeijer a twee grein, met een derde grein ge-
stooten Lauwrierbesien gemengd, en bij hardnekkige tuschenpoo-
zende Koortsen met veel voordeel gebruikt. Als een irritans be-
schouwd laat zig dit zeer ligt begrijpen, maar deszelves gebruik
vereischt althans omzichtigheid. De Hauwen maaken den Azija
zuurder, en om deeze hoedanigheid worden zij in de Verwerijen
tot de zwarte Kleur gebezigd.

M

KRUI.

K R U I P E N D P O T E N T I L L A

G A N S E R I K.

De XIIIde C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUYN, IIde
Deel IXde St., bl. 65.GANSERIK met vijfvooudige Bloemen,
kruipende Stengen en eenbloemige
Bloemsteeltjes.

- a. De eenbladige ten halven tiensplee-
tige Kelk.
- b. De vijfbladige, de Kelk ingeplan-
te Bloem.
- c. Een afgezonderd Bloemblad.
- d. Twintig de Kelk ingeplante Meel-
draadjes.
- e. Een afzonderlijk vergroot Meel-
draadje.
- f. Veelvoulige Vruchtbeginzelen in
een Hoofstje gegaard, met draads-
wijze Stijlen en stompe Stempelen.
- g. Een afgezonderde Stamper.
- h. De Kelk met het naakte Kasje.
- i. Hetzelve met het Zaad bedekt.

BLOEITIJD. Het groeit overal
aan de Weegen op kleijagtige Weij-
landen, van een halve tot een voet
hoog. In dit Gemeenebest omstreeks
Harderwijk, in de Duin Valleijen
van Holland, in de Wouden van
Friesland enz., en bloeit in Meij
en Junij.

G E R R U I K. *Vyfvingerkruid.* De Wortel van deeze Plant is zeer
samentrekkende en in dat opzicht heeft men haar eertijds veel kracht
toegefchreeven, en bij koortfen, de Roodeloop en als Wondmid-
del gebruikt. Zelfs HIPPOCRATES heeft dezelve bij tusfchenpoo-
zende koortfen gebruikt, maar vermits wij thans werkfamer mid-
del tot dien behoefte bezitten, zo is zij thans bij ons buiten gebruik
geraakt. Ook onder de gorgeldranken heeft men ze gebruikt, ge-
lijk men dit uit de voorschriften der *spæ. pro gargarism. Anaroma-
chi* ziet.

B A L.

R E P T A N S.

C L A S S I S XIIIde.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ pag. 859.POTENTILLA Foliis quinatis. Caulē
repente, pedunculis unifloris.

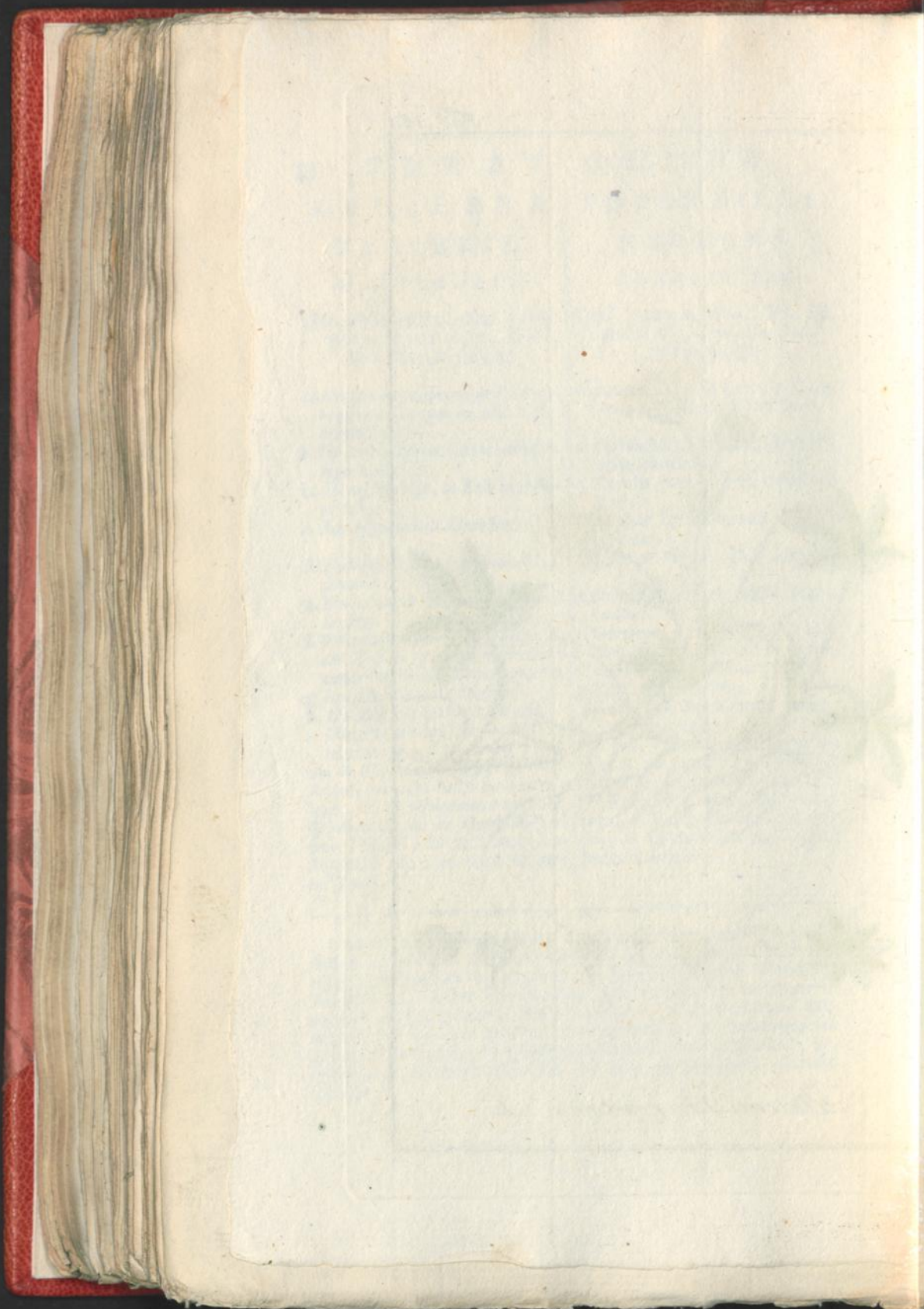
- a. Perianthium monophyllum se-
midecemfidum.
- b. Corolla penta petala calijci in-
serta.
- c. Petalum separatum auctæ magni-
tudinis.
- d. Stamina viginti, Calijci innata.
- e. Stamen separatum auctæ magni-
tudinis.
- f. Germina numerosa in Capitu-
lum collecta, cum Stijlis filifor-
mibus & Stigmatibus obtusis.
- g. Pistillum separatum.
- h. Calijx cum Receptaculo nudo.
- i. Seminibus tectum.

T E M P. F L O R. Crescit ubique ad
vias & in pratis siccis argillofis
altitudine semipedali vel pedali.
In Republica circa Harderovi-
cum, in Vallis Dunarum Hollan-
diæ, in sijlvis Frisiæ &c. Floret
Majo & Junio.

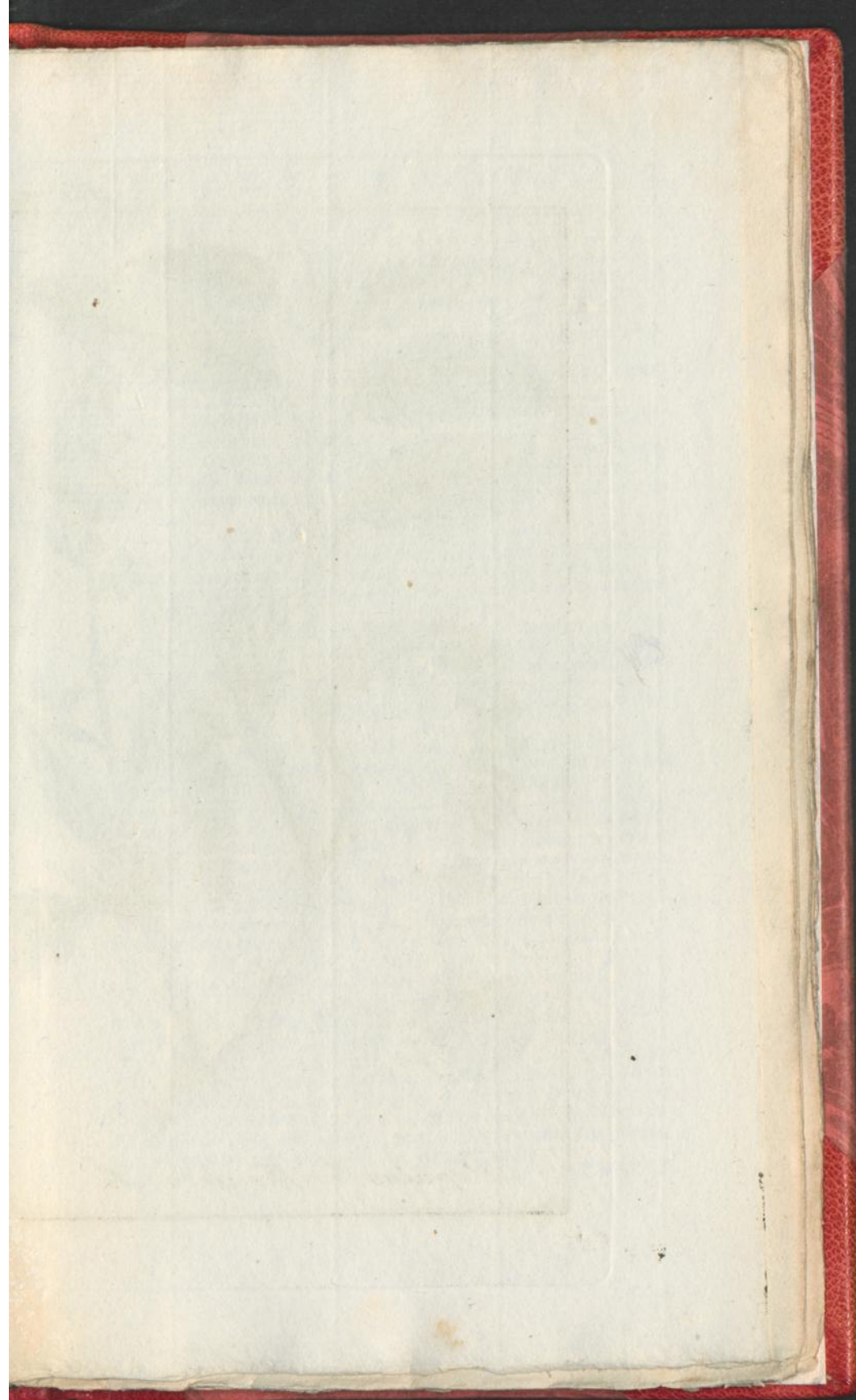

Potentilla reptans. L.

Populus balsamifera. L.

BALSEMGEEVENDE
POPELIER.

De XXIIste C L A S S E.
Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IIde St., bl. 519.

POPELIER met bijna Hartvormige
gekartelde Bladen.

- a. Mannelijke Bloemen, een lang-
werpig rolrond Katje.
- b. Een afzonderlijke Bloem met het
vijfdeelige Schubje (of de Kelk.)
- c. De Kelk (of zomen wil de Bloem)
is eenbladig, tweedeelig met ach-
tien of twee en twintig Meel-
draadjes.
- d. Een afzonderlijk Meeldraadje.
- e. Vrouwelijke Bloemen (tweeflag-
tig), een los geslubb Katje zijnde.
- f. Een afgezonderde Bloem, met het
Schubje (of de Kelk)
- g. De Kelk (of de Bloem) met het
Vrugtbeginsel, de Stijlen de vier-
spleetige Stempel, met twee Meel-
draadjes over malkanderen.
- h. De Vrouwelijke (tweeflagtige)
Bloem doorsneden.

BLOEITIJD. Deeze Boom groeit
in Canada. maar word ook in onse
Tuinen gekweekt.

POPULUS
BALSAMIFERA.

CLASSIS VIIva.
CONF. LINNÆI Sjist. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
Inæ pag. 630.

POPULUS Foliis ovatis serratis sub-
tus albidis, Stipulis resinosis.

- a. Flores masculi Amentum oblon-
gum cilindraceum.
  - b. Flos separatus cum Squama quin-
quepartita (vel Calijce).
  - c. Calijx (vel si mavis corolla) mo-
nophyllus, bipartitus, cum Sta-
minibus octodecim vel viginif
duo.
  - d. Stamen separatum.
  - e. Flores feminei, (hermaphrodit)
Amentum laxè imbricatum.
  - f. Flos separatus cum Squama (vel
Calijce)
  - g. Calijx (vel Corolla) cum Ger-
mine, Stijlo & Stigmate qua-
drifido, cui duo Stamina oppo-
sita sunt.
  - h. Corolla feminea (hermaphro-
dita) dissecta.
- TEMP. FLOR. Sponte hæc arbor
in Canada nascitur sed in hortis
nostris quoque colitur.

GEBRUIK. Een Balsam, of veel meer een harst dat in Schul-
pen, Kalabaschillen, met Bladen bedekt, of in drooge vrijfbaare
stukken met verschillende kleuren, en buiten gemeen aangenaam
ruikend, onder de naam Bals. Tacamahaca tot ons gebragt word,
word van deeze Boom getrokken. Anderen schrijven deszelvs af-
komst aan de Fagara octandra toe. Die in Kalabas schillen word
voor de beste gehouden. De jonge spruitjes van den Boom, rui-
ken bij uitstek aangenaam, en worden zij met de vingers gewree-
ven, geeven zij een helder goudgeel dikachtig enruikend Vogt,
't welk zo de spruitjes in een heete pers geperst worden, een
zoort roode, booteragtige iets na Rhabarbarruikende Balsam
geeft, die brandbaar, rookende enruikend is. Innerlijk word
deeze niet ligt bij ons gebruikt, maar uiterlijk in Zalven en Pleis-
ters, gelijk onder het Empl. opodelt. matricale. Stomach: de Tacama-
haca. Aangaande deszelvs olieagtige en slijmige deelen kan hij
de opgezwollen deelen oplossen en beneffens dit is hij ook pijn
en smertstillend. Bij een swakken maag is hij uiterlijk van dienst.
En als rookwerk bij zinkingen van eenige waardij.

Z W A R T E
POPELIER.

De XXIIde C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*
Deel IIIde St., bl. 517.POPELIER met driehoekige, gespitsde
gekartelde Bladen.

- a. Een bloeiend Takje van den Boom.
- b. Een Takje met bloeiende mannelijke
Katjes.
- c. Een Takje met bloeiende Vrouwelijke
Katjes.
- d. Een mannelijk, eenbloemig, gelijk,
gescheurd Schubje.
- e. Het zelve Schubje zonder Bloem en
het anexe cebladige Honingbakje.
- f. Acht zeer korte Helmraadjes.
- g. Een Helmraadjje uit de midden.
- h. Een Schubje van een Vrouwelijk
Katje.
- i. Het Vruchtbeginfel met de naauwe-
lijks merkbare stijl, vierpleetige
Stempel, aan het Schubje gehegt.
- k. Hetzelve zonder Schubje.
- l. De vergrootte vierpleetige Stempel.
- m. Het ovaale Zaaddoosje is tweehok-
kig en tweekleppig.
- n. Het rijpe Zaaddoosje opengespleeten,
het haïrvormige Duil uitstroijende
- o. Een Zaad en Duil los Zaaddoosje.

p. Het Zaad.

BLOEITIJD. Deze Boom groeit vrij
algemeen door geheel Europa, en ver-
kiesst zijne standplaats aan Rivieren,
Beeken, kort en bij het water. Hier te
Land groeid hij aan de weegen van de
Duinen. Zijn Bloesem verkondigt het
Voorjaar.

P O P U L U S
N I G R A.

C L A S S I S VIIIvs.

CONF. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi part.*
*Imæ Pag. 630.*POPULUS Foliis deltoïdibus acumina-
tis ferratis.

- a. Trunci Ramulus florens.
- b. Ramus Amentis masculis florens.
- c. Ramus Amentis fœmineis florens.
- d. Squama mascula uniflora, plans, la-
cera.
- e. Squama eadem, absque Flore, Ne-
ctario anexo monophijllo.
- f. Filamenta octo brevisstima.
- g. Filamentum e Gremio reliquorum
decerptum.
- h. Squama ex Amento fœmineo.

i. Gemmen, cum stijljo vix manifesto,
ast Stigmate quadrifido, connexum
ad huc cum Squama.

k. Idem absque Squama.

l. Stigma quadrifidum auctum.

m. Capfula ovata, bilocularis, bivalvis.

n. Capfula matura dehiscens, & Pap-
pum capillarem emittens.o. Capfula jam Pappo feminibusque
orbato.

p. Semen.

TEMP. FLOR. Habitat hæc arbor
per omnem Europam vulgaris & fre-
quens. Amat fluviorum ripas & vi-
cinitatem aquarum. Nobis ad vias
in Dunis crescit. Flores veris adven-
tum indicant.

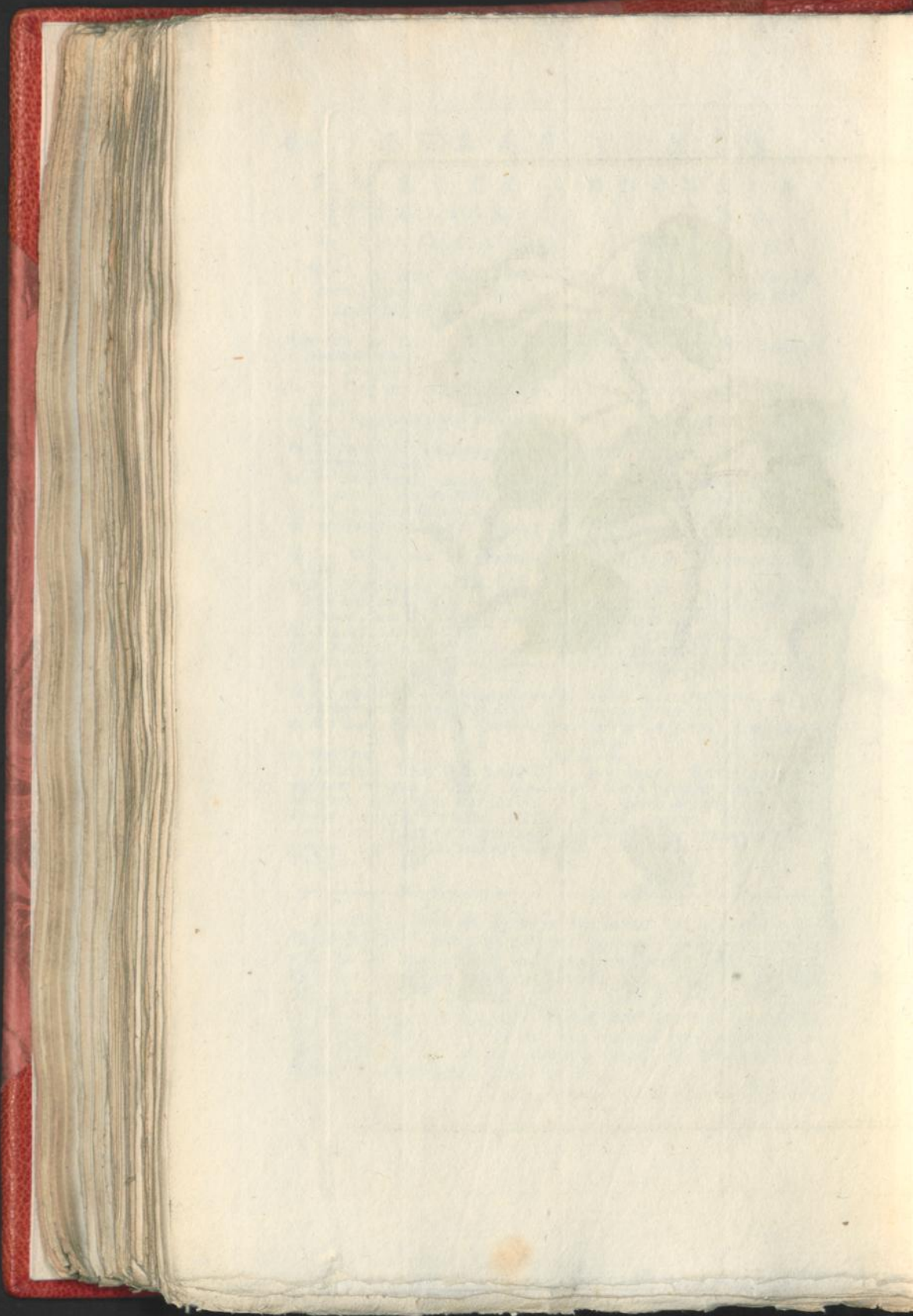
GEBRUIK. Ook de Spruitjes van deeze Popelier geeven een
Balsamick geel, bitter en ruikend vogt; aan 't welk een verzag-
tend en slaap aanbrenghend vermogend toegekend word, wordende
ook bij de doorloop, persloop, branding en jigt geroemd. De met
Wijngeest bereide *Tinctura* 3 ss — 3j. word ten dien opzichte in-
nerlijk in Soep gebruikt, uiterlijk het Olie. Het zeer samengestel-
den *Ungt. Popul.* word ook met dat oogmerk gebruikt en is zelv
van BOERHAAVE in de Borstpleuris geroemd. De Kamtschatdalen,
bakken uit de bast een soort van brood.

STIJRAX

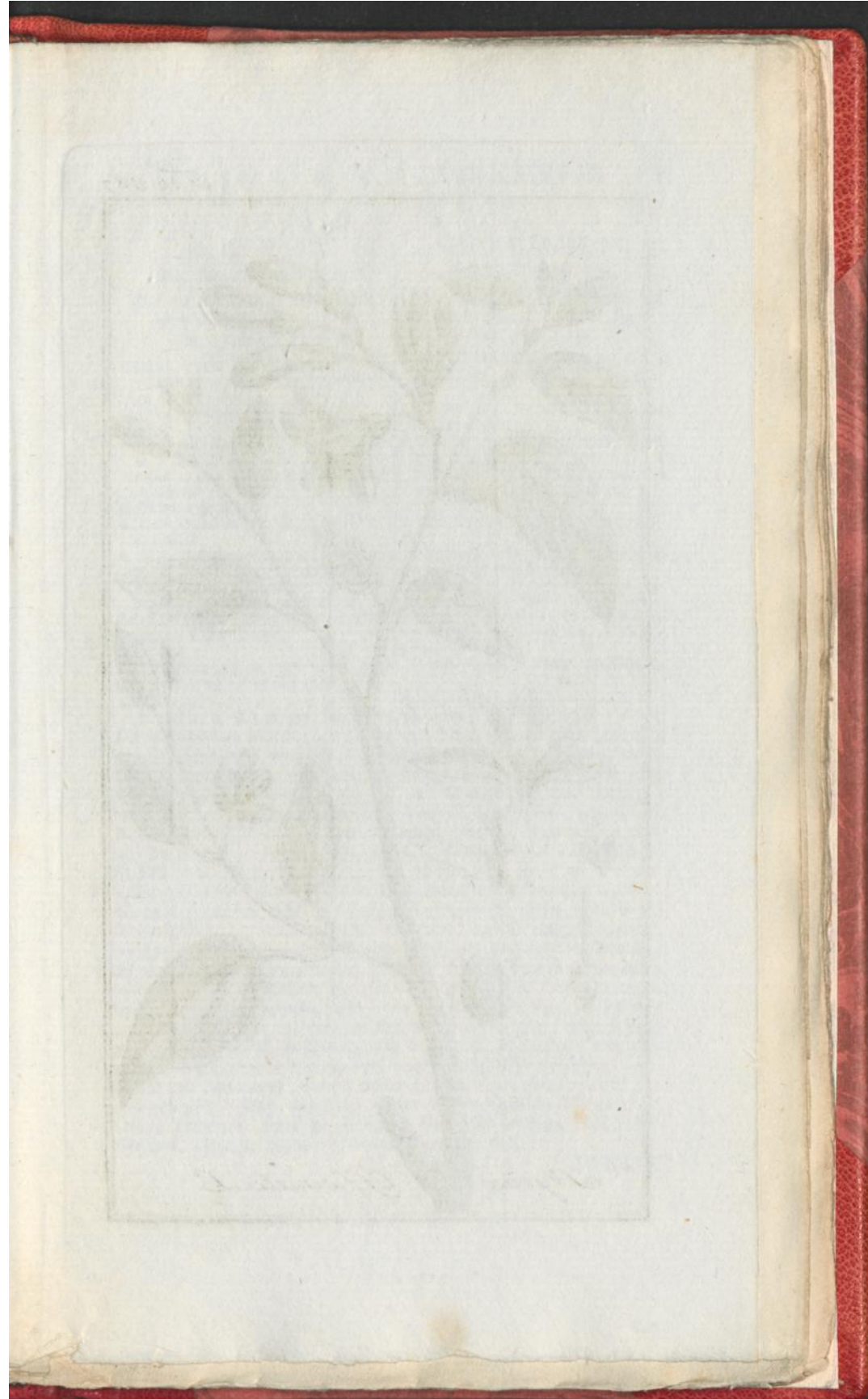

Populus nigra. L.

Styrax officinale L.

**S T I J R A X
B O O M.**

De Xde C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel, IIde St. bl. 457.

STIJRAX BOOM met ovaale Bladen die
van onderen wollig zijn en eenvoudi-
ge Takjes (*).

- a. De eenbladige vijfstandige Kelk.
- b. De eenbladige Trechtervormige Bloem
met een vijf (zomtjids zes) deeligen
rand en tien (zomtjids twaalf) Meel-
draadjes.
- c. Dezelve geopend.
- d. Een Bloemblad met ingeplante Meel-
draadjes.
- e. Het ronde Vruchtbeginzel, eenvoudi-
ge stijl en geknotte Stempel.
- f. De Steenvrucht twee Nooten omvattend.
BLOEITIJD. Groeit in Arabien, Si-
berien, Italien en Frankrijk, word ook
in onze Tuinen gekweekt.

(*) HOUTTUIJN heeft maar deeze enkele Specie, welker karakterische
kenteekenen hij echter niet opgeeft.

**S T I J R A X
O F F I C I N A L I S.**

C L A S S I S Xta.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Ima pag. 699.

STIJRAX Foliis ellipticis integris subtus
tomentosis, Racemis simplicibus.

- a. Perianthium monophyllum quin-
quedentatum.
  - b. Corolla monopetala infundibuli for-
mis, Limbo quinque (interdum sex)
partito, & decem (nonnunquam
autem duodecim) staminibus.
  - c. Eadem aperta.
  - d. Petalum cum staminibus infertis.
  - e. Germen, rotundum, Stijlus simplex
ac stigma truncatum.
  - f. Drupa, Nuces duas continens.
- TEMP. FLOR. Arabiam, Sibiriam,
Italiam, Galliamque, pro patria ag-
noscit. Colitur quoque in hortis
nostris.

GEBRUIK. Zo de genoemde Boom door insnijdinge of een worm-
steek gekwetst word, druipet 'er een Vogt uit, 't geen gedroogt
zijnde, glanzende, wit geel of roodagtig ziet, en een zuivere, vaste,
taije, harstagtige, een scherpe onaangename sijnak maar zeer
welriekende korrels geeft die wij wel *Calamita ingratis* noemen :
wordende de dus genoemde ook voor 't beste soort gehouden.
Buiten dien zijn 'er nog tweederhande soorten, waarvan de eene
uit de Boom zelven geperst word. Men zegt dat de eerste de
Stijrax van HIPPOCRATES zij. De ouden, GALENUS en DIOSCO-
RIDES gebruikten dit Middel vrij algemeen in verscheiden ziekten
die oplosinge van taije en slijmige Vogten vereischten, vooral bij
schorrigheid, verkouwendheid, de hoest, borstkramp, benaauwd-
hedens, opgestoote maandstonden enz., ja sommigen wilden het
bij de zweerende longteering prijzen, maar deszelve voordeelen
zijn hier zeer twijfelachtig. Hedendaagsch word het niettegen-
staande deszelve zenuweprikkelende en krampstillende kracht niet
meer gebruikt, het zij dan dat sommigen die op de oudheid veel
prijs stellen de *Pill. exstijrace* nog bezigen, die echter van we-
gens de bijgemengde *Heulsap* veel voorzichtigheid vereischen. —
Onder het Rookwerk, vooral onder de *Bacilli pro fornace* word het
veel gebruikt. Ook word het onder de navolgende Pleisters en
Zalven gemend: *Empl de Stijrace. Stomachal Antrom. Mithridat.*
Dioscord. Ungt. de Stijrac. Martial. Bals. Apoplect.

Z W A R T E
BESSENBOOM.

De Vde C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IVde St., bl. 340.BESSENBOOM die ongedoorn is met hairige
Trosjes en langwerpige Bloemen.

- a. De geheele Bloem.
b. De geopende eenbladige ten halven
vijfpleetige Kelk met vijf omgebogen
rood gekleurde Lappen.
c. De vijfbladige Bloem met vijf Meel-
draadjes de Kelk Rand ingeplant
zijnde.
d. Een afzonderlijke Meeldraadje.
e. Het rondagtige Vruchtbeginzel, de
naarweyls merkbare dubbeld Stijl
en stompe Stempel.
f. De Vrucht.

BLOEITIJD. Het groeit in 't Kru-
pelbosch van verscheiden strecken van
Duitschland, in het Graaffchap Zut-
phen, de Hollandsche Duinen, en eeni-
ge strecken van Grooningen. In onze
Tuinen word deze Heester in groote
menigte vijf voet hoog gekweekt, bloei-
jende in 't Voorjaar.

R I B E S
N I G R U M.

C L A S S I S Vra.

Conf. LINNÆI Sjfst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
Imæ pag. 419.RIBES inerme, Racemis pilosis Floribus
oblongis.

- a. Flos integer.
b. Perianthium apertum monophyllum
semiquadrifidum cum Lacinis quin-
que reflexis rubro, Colore tinctis.
c. Corolla pecta petala Calicis margi-
ni innata, cum Stamimbus quinque.

d. Stamen separatum.
e. Germen subrotundum, Stijlus vix
distincte bifidus & Stigmata obtusa.

f. Fructus.

TEMP. FLOR. Crescit ad fepes in
diversis Germaniæ regionibus. Idem
in comitatu Zutphanæ atque Dunis
Hollandiæ nonnullisque regionibus
Groningæ: in hortis nostris sat mag-
na copia colitur altitudine quinque
pedali & floret primo vere.

GEBRUIK. Zwarte Aalbezien, Zwarte Besjen. Een ten over-
vloede bij ons bekende en in onze Tuinen groeiende Vrucht. Op
alle Noordelijke plaatfen groeit deeze Heester zelfs overvloedig, en
in het binnenste gedeelte van Finland aan alle Weegen. De Vruchten
hebben een zoeten rinsen doch voor sommigen hoogst onaangena-
men Smaak. Zij zijn verkoelend, bederfweierend, en vooral
urindrijvend. De bereiding, als Geleij of Stroop, doet dezelve
werking in 't Winterseizoen. Deeze wierd bij een zeere Keel als
Gorgeldrank voor zeer vermaard gehouden: ook innerlijk in mee-
ning dat deszelvs Urindrijvend vermogen de zieke stof na de pis-
wegen leide. De Engelschen waren de eerste lofiedenaars, en
geven ook aan de Vrucht den naam van *Squinancij-berriet*. In de
Persloop, Gal en heete Koortfen hebben deeze Besjen dezelfde
waardij als de op Plaat LXXVIII. afgebeelde roode Aalbezien.
Men maakt 'er een zeer smaakelijke Wijn van. Sommigen zetten
ze op Bier, anderen op Genever. De Bladen en Stengen die ge-
droogd en in den Winter zelv haare sterkruikende gedaante houden,
worden als urindrijvende, aanzettende en zuiverende geroemd, ja
sommigen beweerden, dat zij bij de *Rheumatismas* voordeelig zijn.
BERGIUS zegt, dat de jonge gedroogde Bladen de Chineefche Thee
zeer nabij komen. Ook geeven deeze de Brandewijn de kleur en
geur van Franse Brandewijn, en strekken, gelijk ook de Bezien,
tot gerief der Wijnbrouwers.

KWEE

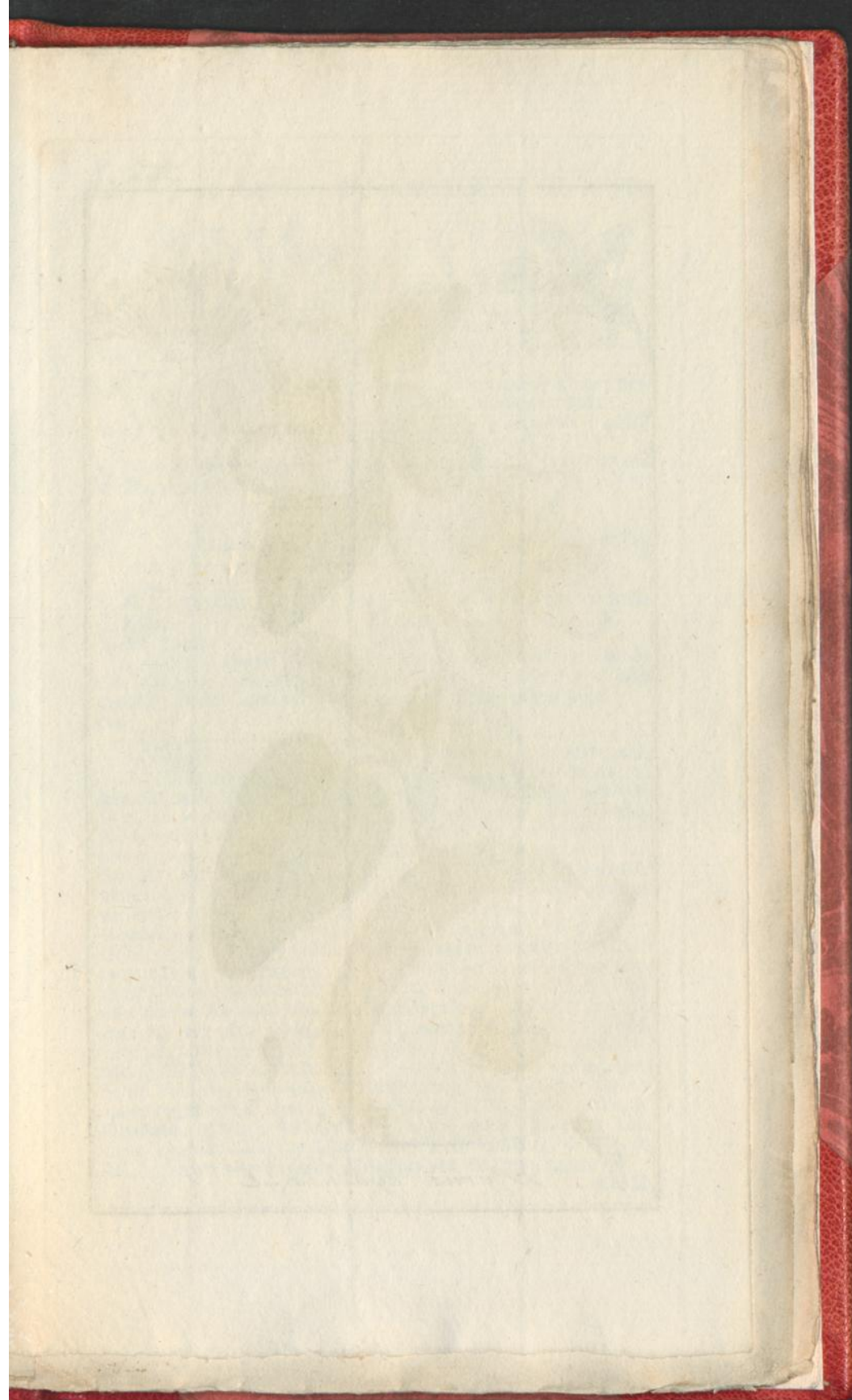

Ribes nigrum L.

Pyrus cydonia L.

K W E E
O O F T B O O M.

De XIIIe C L A S S E.
Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IIde St., bl. 611.

O O F T B O O M met effenrandige Bla-
den en enkelde Bloemen.

a. De eenbladige holronde ten halven
vijfpleetige Kelk.

b. De vijfbladige Bloem van boven.

c. Dezelve van onderen.

d. Twintig de Kelk ingeplante Meel-
draadjes.

e. Een afgezonderd Meeldraadje.

f. Het Vrughtbeginfel met draads-
wijze Stijlen en eenvoudige Stem-
pelen.

g. De doorsneeden Vrught met het
Zaad.

h. Het Zaad.

BLOEITJID. Deze Boom word
overvloedig zes a acht voet hoog ge-
kweekt. Bloeit voorts in 't Voor-
jaar.

P I J R U S
C I J D O N I A.

C L A S S I S XI^{ma}.
Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di part.
Ima pag. 842.

PIJUS Foliis integerrimis Flori-
bus solitariis.

a. Perianthium monophyllum cori-
cavum semiquinque fidum.

b. Corolla pentapetala quoad
partem superiorem.

c. Eadem quoad partem inferiorem.

d. Stamina viginti Calijci inferta.

e. Stamen separatum.

f. Germen cum Stijlis filiformibus
& Stigmatibus simplicibus.

g. Fructus disfectus cum Semi-
bus.

h. Semen.

TEMP. FLOR. Colitur abunde
hæc arbor altitudine sex vel octo
pedali. Floret primo vere.

GEBOUK. De Vrught heeft een aangename doordringende
reuk. Haare eigenschap is eene wrange samentrekkende sinaak, en
kan niet raauw gebruikt worden. Gekookt en met Zuiker gemengd
is zij aangenaam, iets slijmig, samentrekkend, zuur en bitteragtig.
Zij is verkoelend, bederfweierend, voedend en versterkende. en
kan met veel voordeel in Gal- en Rotkoortsen, bij bedorven stof-
fen der Ingewanden, doorloop, persloop als bijmiddel gebruikt
worden, schoon genomen zij in de laatste ziekte meer ten opzichte
van haare slijmige grondstof als van het samentrekkend vermogen
werkzaam zij. De Vrught kan gedroogd, ingelegd, als Conferv,
Geleij enz., gebezigd worden. HIPPOCRATES roemden ze als si-
mentrekkend; GALENUS bij de uitzakking der Baarmoeder en Mis-
dragt; DIOSCORIDUS het Ol. Cyd. Het Aq. Cinan. Cijd. tin& mart. Cjd.
zijn zeer wel bekend. Van meer medicinnale waardij is het Zaad ten
opzichte van zijne slijmige stof, ʒj. met ʒvj aq. geeft al een goe-
de slijm, die uiterlijk bij Brandinge, zeere Oogen, opgespleeten
Mond en Tepels van veel nut is. Inwendig met Zuiker gemengd
in de Persloop, bij heevige persingen, ook als Clijsteer, bij een
zeere opgezwollen Keel, en boven al bij de Spruw en bezeerde
Slokdam, bij blinde Ambeljen enz., is niets beter om de van haare
slijm beroofde deelen te beschermen en te verzachten dan deeze.
De Arabieren zijn de eerste uitvinders van dit Geneesmiddel.

APPEL

A P P E L
O O F T B O O M.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IVde St., bl 608.

O O F T B O O M met gekartelde Bladen,
de Bloemtroesjes ongesteeld.

- a. Een rijpe Appel
b. Een *awars* doorsneeden Appel
vertoont de vijf lokjes.
c. Een langwerpige Zaad, van on-
deren spits puntig.

BLOEITIJD. Deze Boom groeit
overal, word ook door geheel Europa
gekweekt en bereikt dikwijls een
aanmerkelijke hoogte. Bloeit voorts
in 't Voorjaar.

P I J R U S
M A L U S.

CLASSIS XIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ pag. 842.

PIJRUS Foliis serratis, Umbellis
sesilibus.

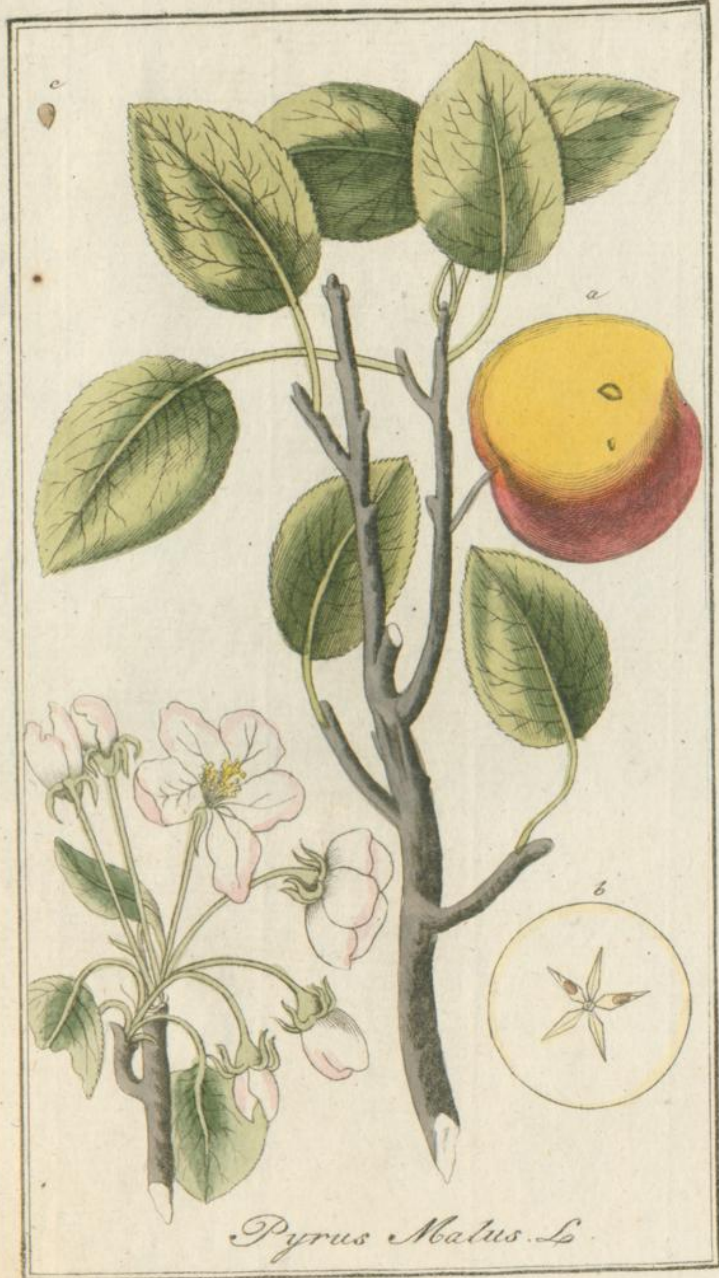
- a. Pomum maturum.
b. Pomum transversim dissectum,
ut loculiquinque appareant.
c. Semen oblongum, basi acumi-
natum.

TEMP. FLOR. Crescit & colitur
per omnem Europam. Altitudi-
nem altam sæpius attingit & vere
in eunte floret.

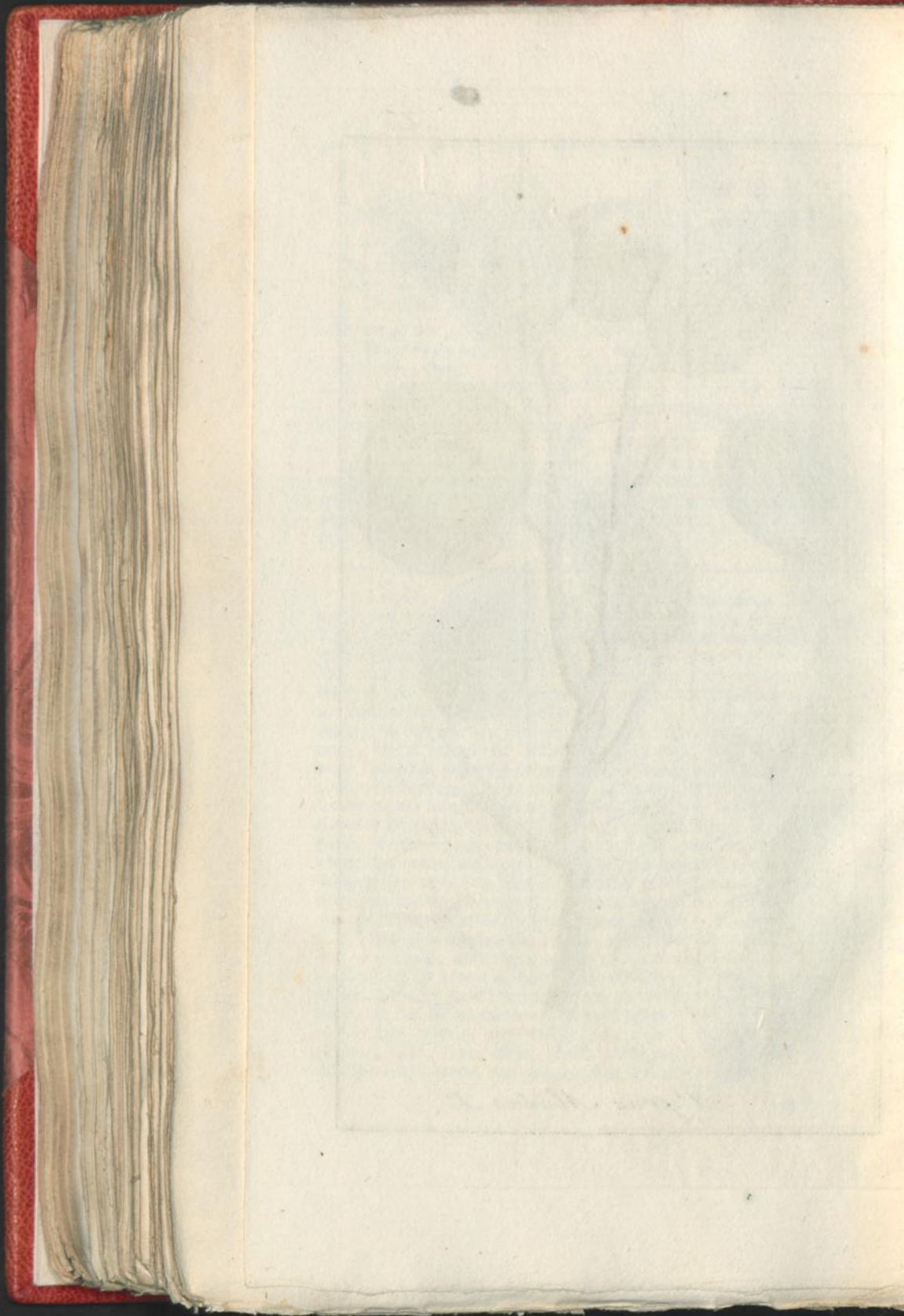
GEBRUIK. 'Er zijn een meenigte soorten van deeze Vrugt be-
kend, en ieder Landstreek levert weder verscheide soorten. De
Vrugt heeft eene zuuragtige zoete, wel smakende roosenagtige, de
wijn bijkomende geurige smaak. Sommigen doen zig zelfs door
haar reuk kenmerken. De Vrugt is een zeer goed en ligt te ver-
teerend voedsel, 't geen verkoelend, min of meer samentrekkend,
de Buiksontlastingen en Spijsverteeringen in 't algemeen bevoor-
dende, de Vogten der Buiksingewanden verbeterend, bederswee-
rend, en is tegens de Scheurbuik van veel nut. Gekookt of
rauw 'savonds gegeten brengt zij eene aangename slaap. Haare
zulker en honingagtige grondstof, de sterke drank die daar van ge-
sloekt word, bewijst haar voedend vermogen ten overvloede. De
Appelrank welke men in Engeland en Duitschland uit de Vrugt
perst, is zeer aangenaam en geeft ook een goede Azijn. Ten ge-
volge van deeze hoedanigheden blijkt, dat deeze Vrugt bij Rot- en
Galkoortsen enz., een kostbaar geschenk in de Natuur is? — Des-
niettegenstaande verdraagen zij zwakke Ingewanden niet ligt, het zij
dan-dat zij met Kruidenareijen gemengd worden. Bij den Huid uit-
slag, verscheide soorten van herpes, zijn de zuure raauwe Appelen
van veel dienst. Sommigen prijzen zij bij den Steen. De *Sijr pom.*
Borstorf. bij de Hoest en Borstzickens. De gebraden Appels voor
Oogzickens na ROSENSTEIN, doen als zulken alleen geen andere
dienst als dat zij warmte aan de oogen brengen. In de Apotheeken
word niets daarvan nagehouden, het zij dan dat men de *Confect.*
Alkerm., Sijr. Pom. Borst, Tinct. mart. pomat. of het zeer voor-
deelige *Ungt. pomat.* van ROSENSTEIN daaronder begreep.

WITTE

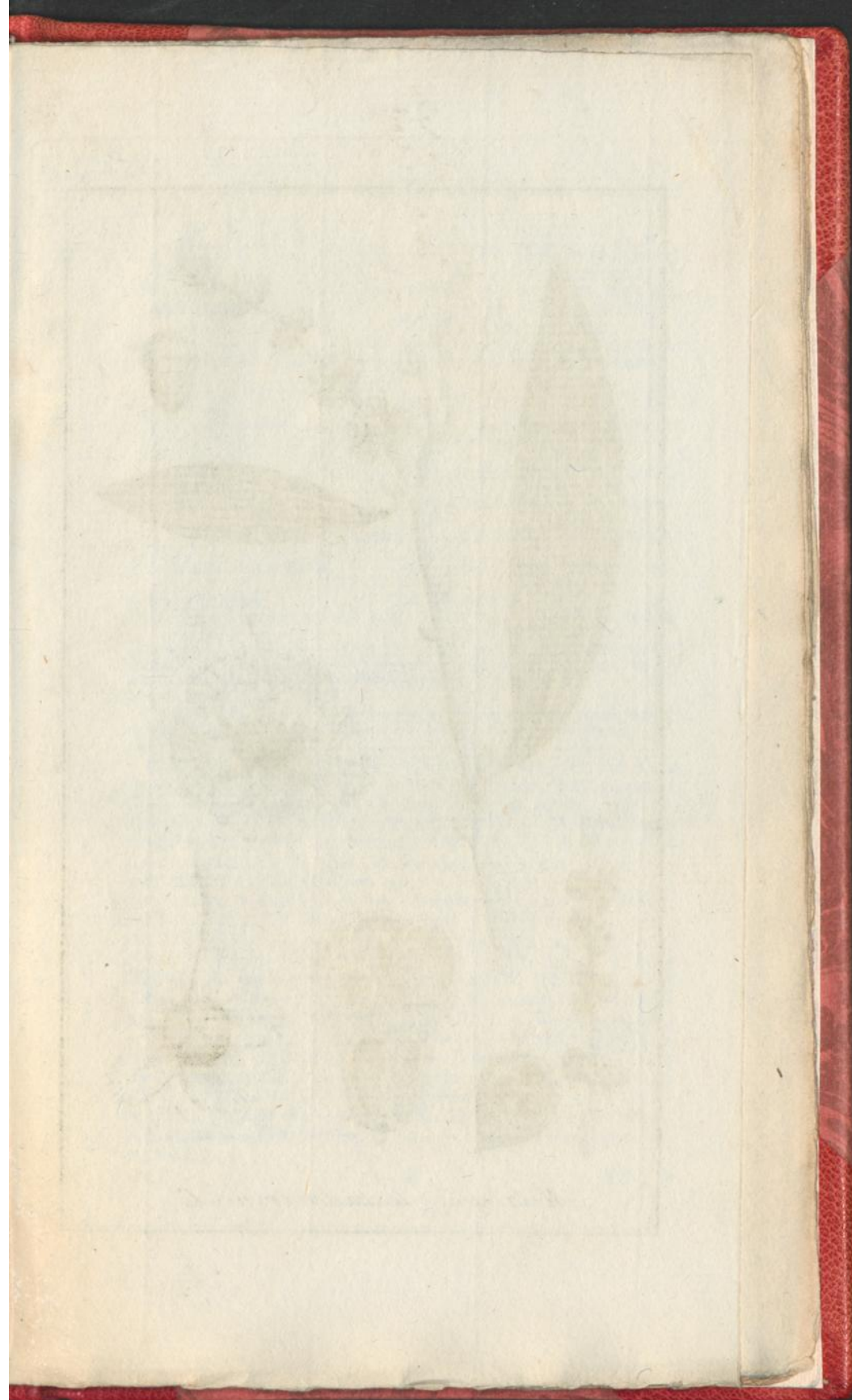

Pyrus Malus. L.

Melaleuca leucadendron. L.

W I T T E
KAJUPOETJEBOOM.

De XVIIIde C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IIIde St., bl. 212.KAJUPOETJE met Lancet en Zikkelvor-
nige veelgeribde Bladen en uitge-
stekte Air (*).

- a. De vijfdeelige Kelk met de half ge-
pende Bloem.
b. Dezelve uitgespannen met 't voor-
steekende Vruchtbeginfel, Stijl en
stompe Stempel.
c. Getropte Bloemen in haare natuur-
lijke gedaante.
d. Een zeer vergrootte Bloem.
e. De half geopende dwars doorsneden
Bloem.
f. Zaadoosjes zonder Dekfel.

g. Een zulk Dekfel.
Alle Deelen behalven e en f zijn sterk
vergroot.BLOEITIJD. Deze Boom groeit in
Oostindien en is een Bevooner der Mo-
lucche Eilanden en wel van het Eiland
Banda.(*) HOUTTUIJN geeft een naauwkeurige Beschrijving van deze Boom deszelys
varieteyten, maar geen specifieke onderscheidingsteekenen van de Species.MELALEUCA
LEUCADENDRON.

C L A S S I S XVIIIa.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.

GMELINI, Tom. IIde. Part.

IIde pag. 1154.

MELALEUCA Foliis lanceolatis fuscatis
acutis multinerviis Spicælongata.

- a. Perianthium quinquepartitum cum
Floræ semi aperto.
b. Idem expansum, cum prominente
germine Stijlo & Stigmate.
c. Flores fasciati Magnitudinæ naturali.
d. Flos auctioris admodum Magnitu-
dinis.
e. Flos semi apertus, transversim dis-
sectus.
f. Capsulæ feminales operculis des-
titutæ.
g. Tale Operculum.

Omnes partes exceptis e & f magni-
tudine fortitor auctæ sunt.TEMP. FLOR. Arbor in India orien-
tali, Mollucis, Insulæ Bandam in-
digena.

GEBRUIK. Het is na veele twijfelingen beflist, dat een in 't
groen vallende uit Banda over Batavia koomende, sterk ruikende
Olie, onder den naam van *Ol. Cajeput* tot ons gebragt, van de
Schors en Bladen van deze Boom getookt word. Het heeft eene
vlugge na Campher en Therpenthijn ruikende reuk, die in den be-
gonne onaangenaam is. Het smaakt scherp, swemt op 't water en
verbrand op 't vuur gelijk een geest zonder eenig overblijffel, en
vervliegt zo 't echt is zeer ligt. Bezijden het hoofd gewreeven
maakt het jeuken en traanen der oogen; 3 tot 12 druppels, vier-
maal 's daags met Zuiker *liq. min.*, *spir. nitr. dulc.* gegeven, ver-
wekt sweet gelijk alle Ætherische Olien, en 't is daarom in som-
mige soorten van Waterzucht van veel voordeel. Het is uit- en in-
wendig Pijn en Krampstillende. Bij Zenuwziectens, Kramp, Stui-
pen, Hondskramp, vallende Ziekte, Beroertens, Maagkramp, enz.,
is het uitmuntend Bij de Blindheid (*amaurosis*) en andere gebreken
van 't Gezicht, 't Gehoor, de Rheumatismus. de Jigt word het
van veelen geroemd. Bij de Tandpijn van Zinkingen of zo de
Tanden uitgehold zijn, werken eenige druppels op Catoen in dezel-
ve gestopt, gelijk een toovermiddel. Bij door stooting of kwet-
sing veroorzaakte Sugillatijes, is om uiterlijk intewrijven geen be-
ter middel.

N THEO.

**THEOB RAMA
KAKAU-BOOM.**

De XVIIIde C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel IIIde St., bl. 185.

THEOB RAMA KAKAU met geheel ef-
fenrandige Bladen.

- a. De vijfblatige Kelk.
- b. Een Bloem in zijne natuurlijke
Gedaante.
- c. De vijf Bloembladen op het Ho-
ningbakjes steeltje zittende.
- d. Het vijfdeelige Honingbakje ten
halven na binnen geboogen, met
vijf uit hetzelfde voorkomende
Meeldraadjes en vijf andere on-
echte Meeldraadjes, de Stempel
aangevoegd zijnde.
- e. Een onrijpe Vrucht met een aan
vast zittend Meeldraadje.
- f. De na de Langte tien gestrepte
Appel.
- g. De Vrucht.

a, c, d, e. zijn vergroot.

BLOEITIJD. Op de Antillische
Eilanden, in America, Mexico enz.,
groeit deeze Boom overvloedig.

**THEOB RAMA
C A C A O.**

C L A S S I S XVIIma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIde pag. 1151.

THEOB RAMA Foliis integerrimis.

- a. Perianthium monophyllum.
  - b. Flos Magnitudine naturali.
  - c. Petala quinque Pedicillo Nectarii
infidentia.
  - d. Nectarium quinque partitum,
introrsum fornicatum, cum quin-
que Staminiibus ex eo propen-
dentibus. Alia quinque Sta-
mina castrata Pistillo aproxi-
mata sunt.
  - e. Fructus immaturus cum Stamine
adhærente.
  - f. Pomum quo ad Longitudinem
decem striatum.
  - g. Fructus.
- a, c, d, e. auctæ sunt Magnitudinis.
TEMP. FLOR. In Antijllis, in
America, Mexico &c., ab unde
crefcit hæc arbor.

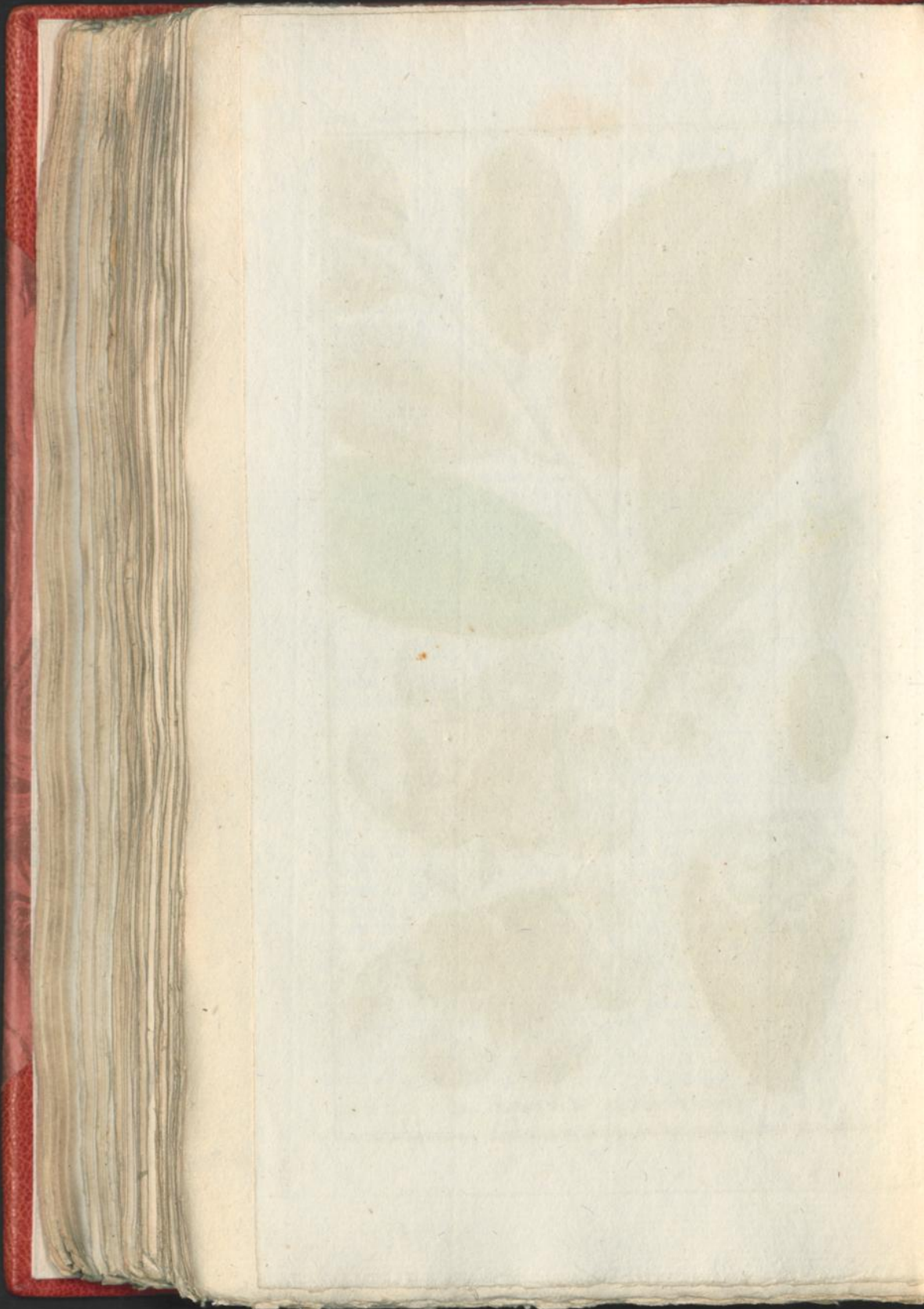
GEBRUIK. Uit de Vrucht van deeze Boom word de zeer be-
minde Chocolaade gemaakt, wiens bereiding genoegzaam bekend
is. De Vrucht van dezelve is een in eene schil opgeslooten pit,
die vettig, slijmig en melkachtig is, en eene bittere melksmaak
heeft. Versch gegeeten is zij zeer zwaar te verteeren, maar ligter
geroost of gekookt. De Olie, die bij de bereiding der Cho-
colaade afgescheiden, en Kakou Boter genoemd word, is zeer aan-
genaam en bij verscheiden gevallen, waar men het Amandelen Olie
bezigd in plaats van dit te gebruiken. *Sapo de cacao* is boven alle
andere soorten van medicinale Zeepen te præsereeren. Het *Butij-
rum* bij opgespleeten Lippen, zeere Tepels, en de Hoest, verdiend
allen lof. De Chocolaade is zeer voedend, het mannelijk vermo-
gen opwakkerende: Oude lieden, die met Longkwaalen behebt zijn,
enz., bevinden zig zeer wel daarbij, en vooral bij catharhaale ziek-
tens der Borst. Men beweert ook dat zij de ontlasting bevordere
en bij de Ambeljen van dienst zij! Dit zal ik daar laten, maar zo
veel is waar, dat zij zwakke Ingewanden niet verdraagen kunnen
en vooral zo zij oud en het olieachtige bestanddeel al scherp is.

KOR.

Theobroma Cacao. L.

KORRELIG
STEENBREEK.

De Xde C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*
Deel VIIIfte St., bl. 556.

- STEENBREEK met Nierwormige ge-
kwaabde Stengbladen, eentakkige
Steng en korrelige Wortel.
- a. De eenbladige vijfdeelige Kelk.
  - b. De vijfbladige Bloem.
  - c. Tien Meeldraadjes met de Stam-
per.
  - d. Een afgezonderd Meeldraadje.
  - e. Het Vruchtbeginsel met twee korte
Stijlen en stompe Stempelen.

BLOEITIJD. *Het groeit overvlo-*
dig op zonnige en zandige plaatsen
ter hoogte van een voet en bloeit in
Maij en Junij.

SAXIFRAGA
GRANULATA.

C L A S S I S Xma.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIId Part.*
Imæ pag. 706.

- SAXIFRAGA Foliis caulinis renifor-
mibus lobatis, Caule ramofo
Radice granulata.
- a. Perianthium monophijllum quin-
que partitum.
  - b. Corolla pentapetala.
  - c. Stamina decem cum Pistillo.
  - d. Stamen separatum.
  - e. Germen cum duobus Stijlis bre-
vibus & Stigmatibus obtufis.

TEMP. FLOR. *Crescit ab unde*
in locis apricis, arenosis, altitu-
dine pedis Majo & Junio florens.

GEBRUIK. De Wortel van deeze Plant was eertijds in gebruik.
Als deeze droog gekaauwd word is zij eerst zonder smaak, maar
daarna bitterachtig. Versch iets samentrekkend en bitter. Het
Kruid heeft geen reuk maar een grasachtige iets zuure smaak. Die
kwam nooit in eenige aanmerking en zelfs vermeden het de bees-
ten. De Wortel wierd eertijds tegens het Graveel en den Steen
geroemd, alleen omdat haar knottige aan malkanderen gehegte
deelen de gefalte van steenen na te bootfen scheenen. Geen an-
dere grond voorhanden zijnde, is zij thans met zeer veel recht uit
de lijst der werkfaame Geneesmiddelen uitgeschwapt.

WINTER KERS | ERIJSIMUM
STEEN-RAKET. | BARBAREA.

De XVde CLASSE.

CLASSIS XIVa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel IXde St., bl. 686.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIda. pag. 983.

STEEN-RAKET met Lierachtige Bladen aan 't eind rond.

- a. De vierdeelige Kelk.
b. De Kruisvormige vierbladige Bloem.
c. Een afgezonderd Bloemblaad.
d. Ses Meeldraaijes, van dewelke twee korter zijn dan de vier overige.
e. Een afgezonderd Meeldraaije.
f. Het vierkantige lineale Vruchtgeinsel met de nauwelijks te onderscheidende Stijl en gekopte Stempel.

BLOEITIJD. *Het groeit in Switserland en andere plaatsen, aan Slooten, ter hoogte van twee of drie Voeten. Aan de Beekjes omstreeks Harderwijk en op meer Plaatsen in Gelderland. Bloeit in Junij.*

ERIJSIMUM Foliis lijratis, extimo subrotundo.

- a. Perianthium tetraphyllum.
b. Corolla tetrapetala cruciformis.
c. Petalum separatum.
d. Stamina sex, quorum duo breviora sunt quatuor reliquis.
e. Stamen separatum.
f. Germen tetragonum, lineare; cum Stijlo vix discernendo & Stigmate capitato.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in Helvetia aliisque locis, quibusdam ad fossas altitudine circiter bi vel tripedali. Ad rivulos circa Harderovicum nonnullisque in locis Gallicæ. Junio floret.

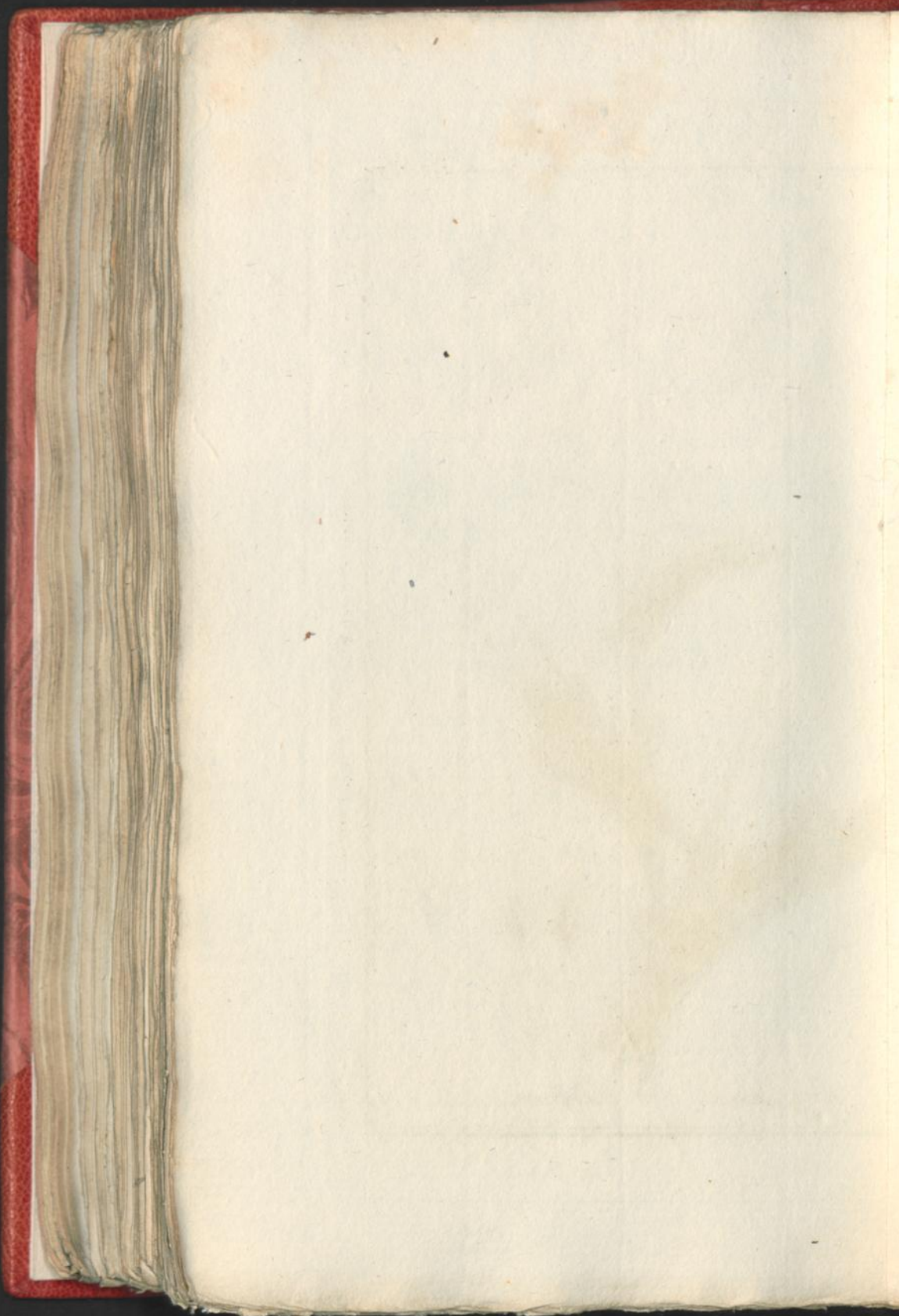
GEBRUIK. De Reuk van deeze Plant komt de Kool nabij, en de Smaak die der Kers, de Tong zagt brandende. De Plant behoort strikt genoomen meer onder de gezonde voedingsmiddelen als onder Medicinale Planten, en word ook meer tot Keukengebruik gebeezigd. Het is een zeer goed middel tegens de Scheurbuik, te meer vermits de Plant in de strafte Winter, onder de Sneeuw, in Noordelijke Gewesten, waar gebrek aan Groentens is, groen blijft, en dus gegeten kan worden. Zij word in Engeland in de Tuinen gekweekt en zo wel gekookt als in Azijn gelegd, gegeten.

ME.

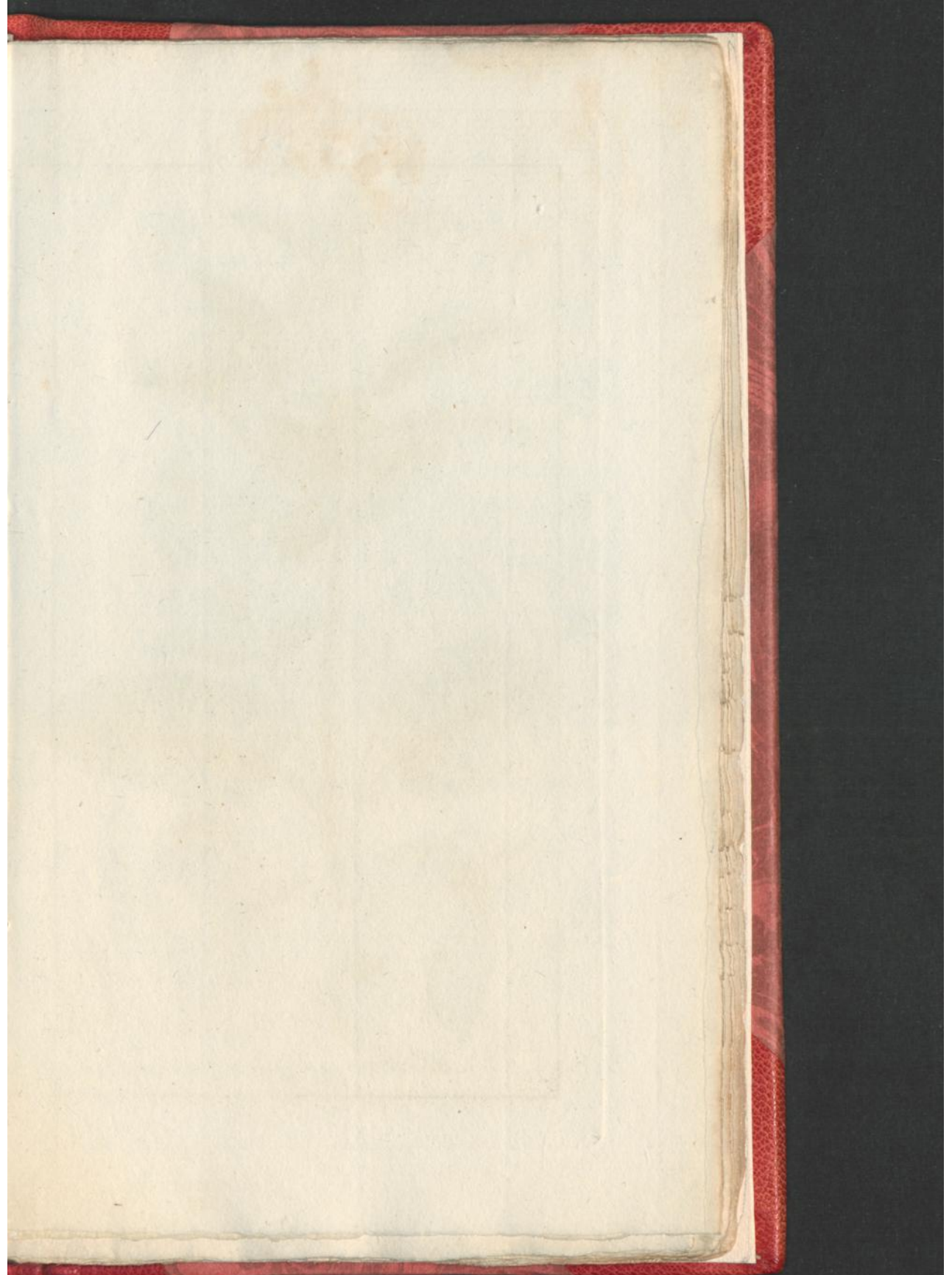

Erysimum barbarea L.

Melittis melissophyllum. L.

MELISSEBLADIG
KRUISBLOEM.

MELLITIS
MELISOPHIJLLUM.

De XIVde CLASSE.

CLASSIS XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel IXde St., bl. 415.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIdæ, pag. 916.

KRUISBLOEM.

a. De Eenbladige klokswijze Kelk.

b. Dezelve met de greinzende
Bloem.

c. De geopende Bloem met twee lan-
ge en twee korte Meeldraaijes.

d. Een afgezonderd Meeldraaije.

e. Het vierpleetige Vrugbeginsel,
draadswijze Stijl en dubbelde
Stempel.

BLOEITIJD. Groeit op de Geberg-
tens van Duitschland, Switserland
en Engeland twee voet hoog en bloeit
in Meij.

MELLITIS.

a. Perianthium monophijllum cam-
panulatum.

b. Idem cum Corolla ringente.

c. Corolla aperta, cum duobus
longioribus & duobus breviori-
bus Staminibus.

d. Stamen separatum.

e. Germen quadrifidum, Stijlus fi-
liformis & Stigma bifidum.

TEMP. FLOR. Crescit in sijlvis
& montibus Germaniæ, Helvetiæ,
Angliæ &c. altitudine circiter bi-
pedali Majoque floret.

GEBRUIK. Deeze Plant komt weinig als Artsenijmiddel in
aanmerking. Men meent dat het voor de Honingbeijen zeer aan-
genaam zij. Men stookt 'er een welruikend water van. Men
roemt het als theegetrokkene aftreksel bij moeilijke Waterloofing,
het Graveel en den Steen. Ook beweert men, dat het de Maand-
stonden bevordere. Het kan waar zijn, echter zo zijn 'er tot hier
toe geene genoegsaame proefneemingen voorhanden, die de waardij
van deszelvs Geneefingsvermoogen staaven.

JAPANSCH E D O L I C H O S
S L I N G E R B O O M . S O J A .

De XVIIde C L A S S E .

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*
Deel Xde St., bl. 158.

C L A S S I S XVIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIda pag. 1105.

S L I N G E R B O O M met een opstaande
boogagtige Steng, opgeregte ovaale
Trosjen en hangende stekelige
tweezaadige Haauwen.

a. De eenbladige viertandige Kelk,
het bovenste tandje uitgegulpt.

b. De Vlinderwijse Bloem.

c. De Vlag met twee Vleugels.

d. De afgezonderde Vlag.

e, e. De twee Vleugels.

f. De Kiel.

g. Negen samengevoegde Meeldraadjes,
en een enkeld.

h. Het Vruchtbeginsel met de Stijl
en gehairde Stempel.

i. De tweehokkige gehairde Peul

DOLICHOS Caule erecto flexuoso,
Racemis axillaribus erectis, Legu-
minibus pendulis hispida sub
dispermis.

a. Perianthium monophyllum qua-
dridentatum, superiori Denti-
culo emarginato.

b. Corolla papilionacea.

c. Vexillum cum Alis duabus.

d. Vexillum separatum.

e, e. Alæ duæ.

f. Carina.

g. Stamina novem connata &
unum simplex.

h. Germen cum Stijlo & Stigmate
barbato.

i. Legumen biloculare capillatum
que.

BLOEITIJD. Deze Plant is een
Bewooner van Indien en word al-
leen in onse warme Kasfen voortge-
bragt. Zij word vier voet hoog en
bloeit in Meij.

TEMP. FLOR. Indiarum incolæ.
Nobis non nisi in calidario nasci-
tur, Altitudinem attingit quatuor
pedum & floret Majo.

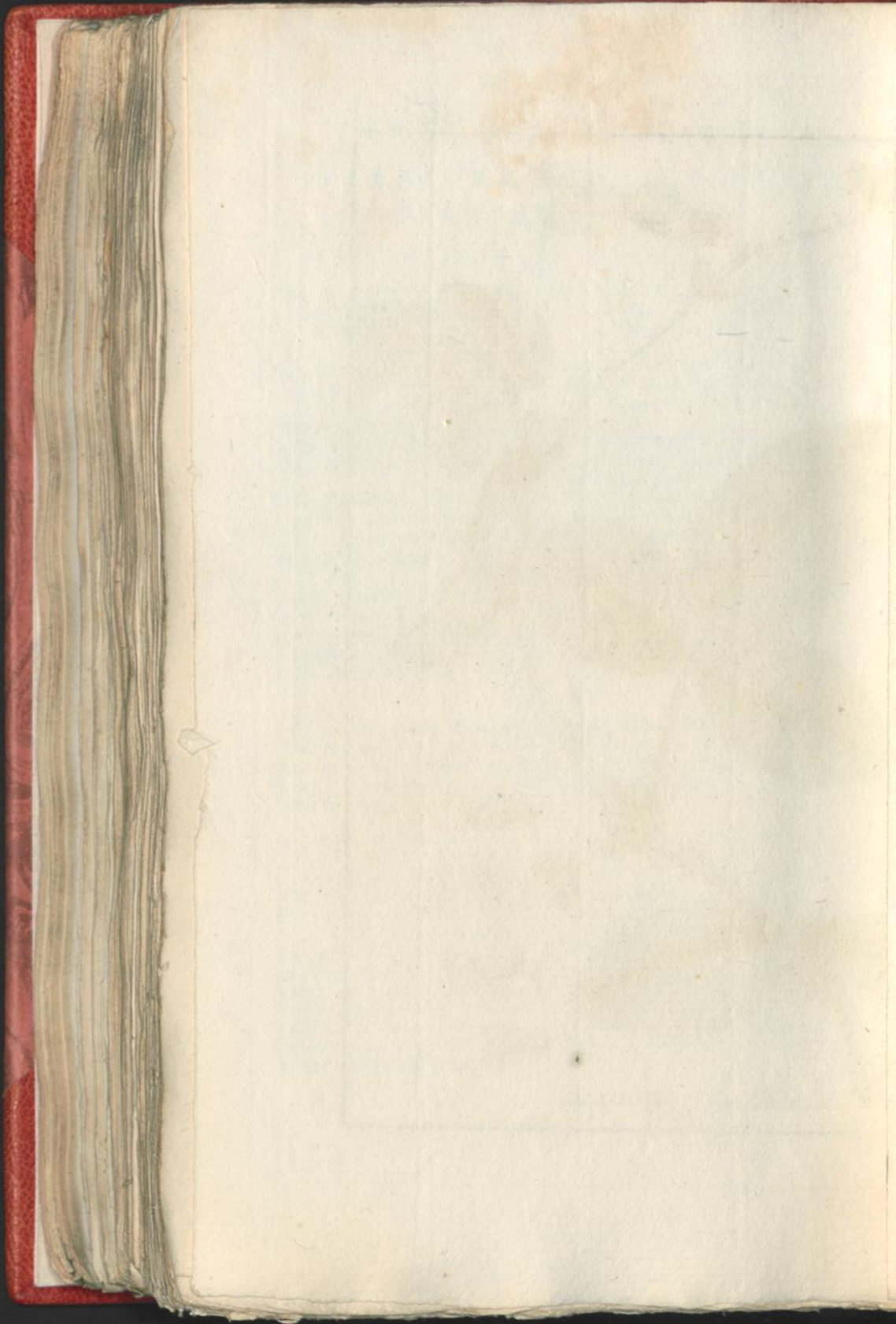
GEBRUIK. De Vruchten of veel meer de Boonen van deze
Plant worden in China haar Vaderland in water gekookt tot dat
zij week worden, dan worden zij met zout gemengd en blijven
eenigen tijd in een aarden vat staan, worden daarna uitgeperst en
doorgezeigd. Anderen geeven nog een andere bereidingswijze van
dit Vogt op. Het Vogt heeft een drooge, zoete en meelachtige
smaak, en is bij ons onder de naam van *Soja* bekend. Het heeft
veel voedende stof en stilt den honger. Het word bij het vleesch
gegeeten en deelt dit een geurige smaak mede. Haar Medicinaal
gebruik is maar op den leefregel bepaalt en het word dus alleen
in het huishoudelijke gebruikt.

JEU.

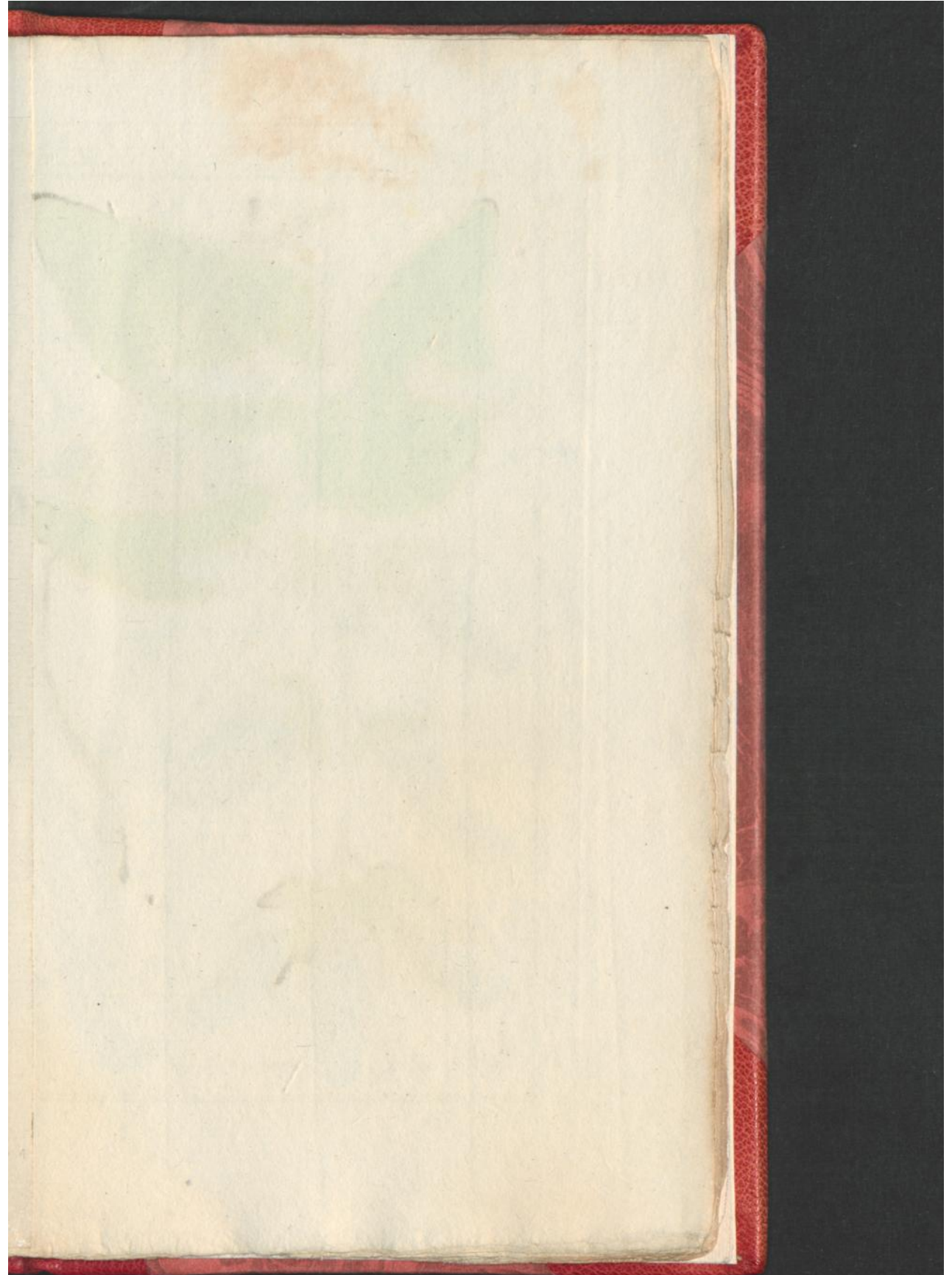

Dolichos soja. L.

Dolichos pruriens L.

JEUKENDE
SLINGERBOOM.

De XVIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 149.

SLINGERBOOM met getroste Haauwen, die de Kleppen bijna gekield en ruig hebben met de Bloemsteekejes bijeen.

a. De klokswijze vijftandige Kelk.

b. De Vlinderachtige Bloem.

c. De Vlag.

d. De twee Vleugels.

e. De langwerpige ruige Peul.

f. Het Zaad.

BLOEITIJD. Groeit in Oostindien en America. Zij omslingerd spiraalsgewijze Boomen en Heesters. Bloeit in September.

DOLICHOS
PRURIENS.

CLASSIS XVIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom IIde Part.*
IIde pag. 1104.

DOLICHOS Volubilis, Leguminibus racemosis: Valvulis sub carinatis, hirtis, pendulis, ternis.

a. Perianthium campanulatum quinque dentatum.

b. Corolla papilionacea.

c. Vexillum.

d. Alæ duæ.

e. Legumen.

f. Semen.

TEMP. FLOR. Sponte crescit in India Orientali & America, spiraltercircum volvit arbores & frutices. Septembri floret.

GEBRUIK. De Haauw van deeze Plant die in Oostindien, America en vooral in Guinea groeit, is met Haairen of borstels bedekt, dewelke zo zij na haare rijpheid door de wind afgewaaid worden, menschen en dieren op de huid een onaangenaame prikkeling en branding veroorzaaken. Deeze Hairen worden met Stroop gemengd, door de Inboorlingen tegens de Wormen gebruikt, en zelfs aan de kleinste Kinderen met succes gegeven. De Slaven die veel met Wormen geplaagd zijn, moeten deeze remedie, benevens een daarbij gemengd purgeermiddel of zulks 's anderen daags genomen, om de 3 of 4 maanden neemen, en zo 'er wormen zijn, ziet men ze op de tweede gift afgaan. Het afkookfel of de Vrugt zelven zijn onwerksaam, en dus blijkt dat alleen de Mechanique werking der Hairen de wormen prikkelen en dooden, gelijk bij ons het Tin, de Houtskool enz. Bij ons zijn nog geene proefneemingen daarvan bekend, en 't is ook wat onzeker, vermits de Koophandel ons allerhande foorten van Hairen in plaats van deeze Zaaden zoude kunnen in de hand stoppen, en de kenteekenen van het waare en valsche zouden moeijelijk te vunden zijn.

KRUID.

KRUIDNAGEL-BOOM.

DE XIIIde CLASSE.
Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IIde St., bl. 44.

KRUIDNAGEL-BOOM

- a. De vierdeelige Kalk van het Vruchtbeginsel.
- b. Vier huigvormige Bloembladen, onder dewelke andere Keikbloemen verborgen zijn.
- c. De geopende Bloem met veelvuldige Meeldraadjes.
- d. Dezelve dwars doorsneden waar de Meeldraadjes nog door de Bloembladen opgesloten schijnen. In de midden van het Vruchtbeginsel ziet men de Stijl en onder deeze het beginsel van het Zaad.
- e. Het Vruchtbeginsel na dien de Bloembladen en Meeldraadjes afgevallen, thans de kleur der Kruidnagelen hebbende, word of afgeplukt of groeit in f. De Vrucht of Moeder Kruidnagel, dewelke het Zaad in haar midden draagt.
- g. Het Zaad.

BLOEITIJD. Op de Molukse Eilanden te vinden. Bloeit in Meij.

CARIOPHIJLLUS AROMATICUS.

CLASSIS XIIIa.
Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIdi Part.
Inæ. pag. 822.

CARIOPHIJLLUS AROMATICUS.

- a. Perianthium quadripartitum geminis.
- b. Petala quatuor cucullata, sub his quatuor aliis Perianthii floris laciniis latent.
- c. Flos apertus cum Stamina numerosis.
- d. Idem transversim dissectus, ubi Stamina Petalis ad huc inclusa videntur. In medio germinis Stilius apparet & sub eo Seminis initium.
- e. Germen lapsis peralis & Stamina, cariophilorum aromaticorum Colorem denique induens, & vel decerpitur, vel ultimo excrescit in f. Fructum, qui Antophilorum venit nomine in cujus Medio Semen.

g. Semen.

TEMP. FLOR. In Molluccis nascitur. Floret Majo

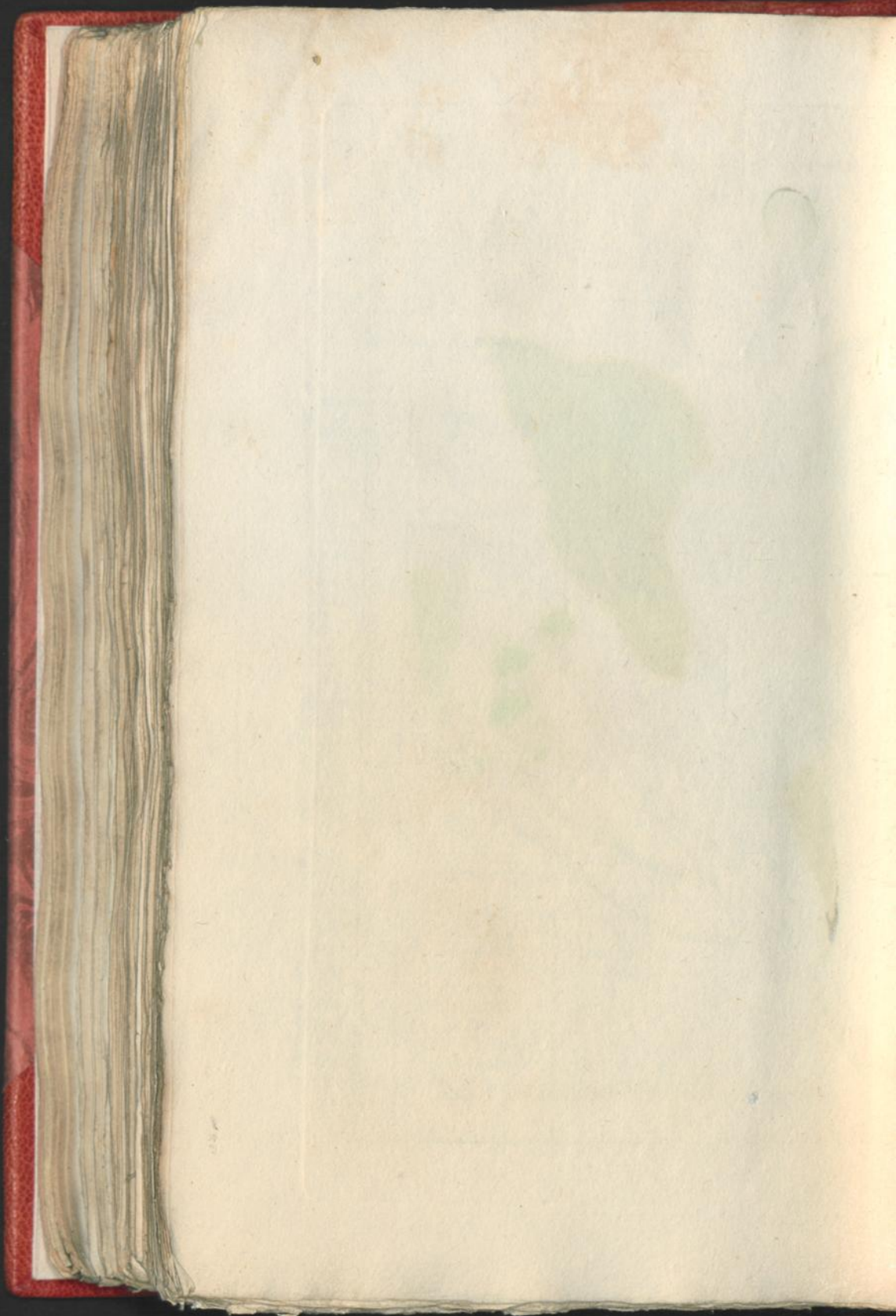
GEBRUIK. De Kruidnagelen of Vruchten van deeze Boom zijn de aangenaamste Kruidenarijen. Haare aangename smaak die scherp en iets bitter, in de mond brandend en verhittend, en den adem eene welruikende reuk geeft, is bekend, en dit samengenoomen, heeft hun de voorkeur boven de andere Kruidenarijen gegeven. Zij zetten de dierlijke Veezel door prikkeling aan, en zijn dus bij phlegmaticque of oude Menschen van veel nut ter spijsverteering. Te veel gebruikt verwekken zij de zogenoemde *Acrimonia aromatica*. Zij worden als versterkend, samentrekkend, bij walging, swijmel, lammigheid van beroertens, de vrijsterziekte en de maandstonden geroemd. Bij tusschenpoozende Koortsen word de werking der Koortsbast daardoor opgebeurt. Alle deeze ziekten hebben een verzwakte tegenwerking der vaste Veezel tot grond, die door dit prikkelend versterkend middel opgewakkerd word. — De Olie daarvan gestookt is van veel nut bij de Beeneter, holle Kiefen, het koude Vuur der ouden (*Gangrena senilis*) en vooral bij verlamminge der Tong, te meer zo deeze van zinkingachtigen aart is; zijnde de plaatselijke kwijling die deeze Olie hier te wege brengt zeer voordeelig. De Reuk van deeze Olie, zo 'er veel daarvan in een vertrek staat, is bedwelmend en veroorzaakt walging en benaauwdheid. Nog verscheiden Composities en uiterlijke toedieningswijzen hier aan te haalen, belet de ruimte.

VELD-

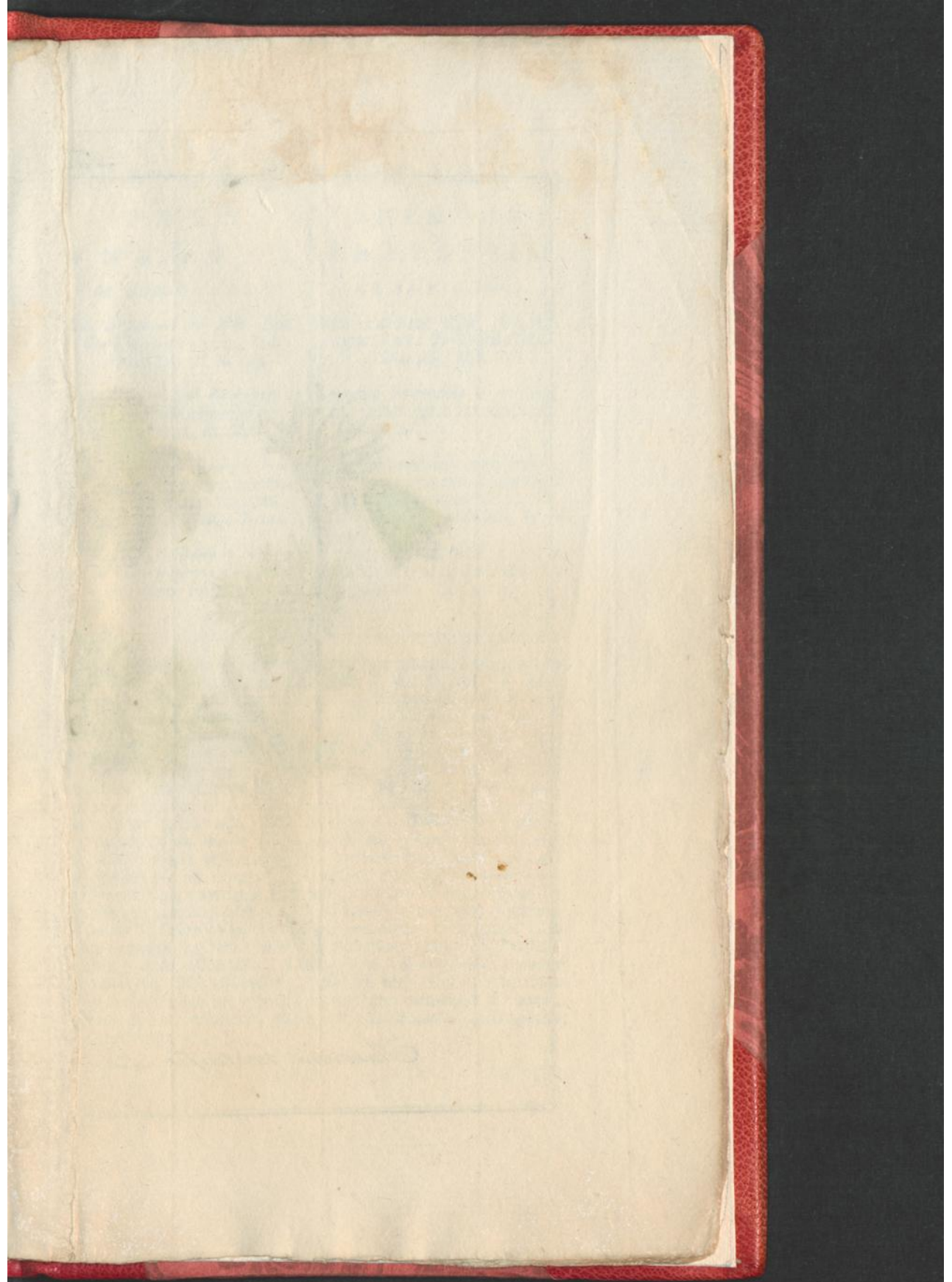

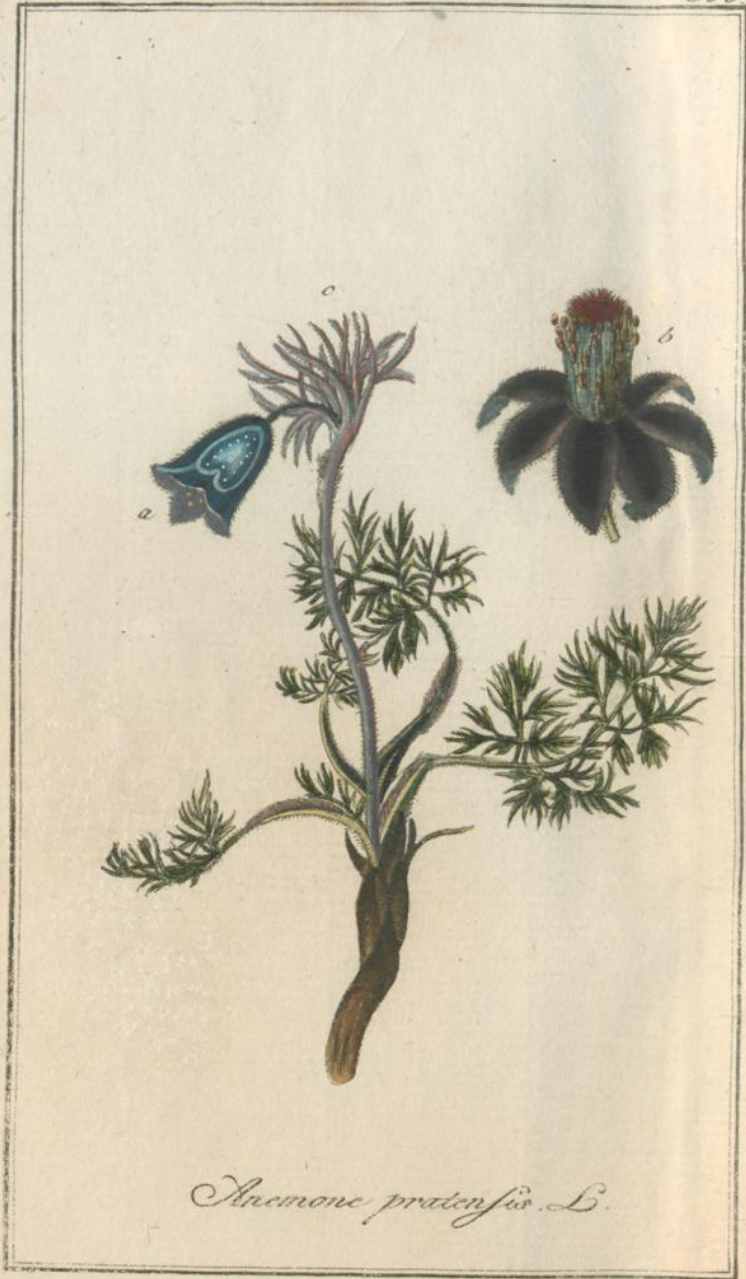

Caryophyllus aromaticus. L.

Anemone pratensis L.

V E L D

A N E M O N E

A N E M O N E.

P R A T E N S I S.

De XIIIde C L A S S E.

C L A S S I S XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *Ildedeel*,
IXde St. bl. 185.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. Ildi Part.*
Imæ pag. 870.

ANEMONE met den Bloemsteel gekranst, de Bloemblaadjes aan de toppen omgebogen, de Bladen dubbel geringd.

ANEMONE Pedunculo in volucrato, petalis apice reflexis, foliis bipennatis.

- a. De zesbladige klokswijze Bloem
- b. Dezelve geopend met veelvoudige Meeldraadjes en Stampers.
- c. De veelvoudige bladige Krans.

- a. Corolla hexapetala campanulata.
- b. Eadem aperta cum Staminibus pistillisque numerosis.
- c. In volucrum multifidum foliaceum.

BLOEITID. Groeit op drooge en aan de zonne liggende Weijlanden, ses à acht duim hoog. Bloeit in Junij.

TEMP. FLOR. Crescit in pratis ficcis apricis altitudine sex vel octo pollicum Junio floret.

GEBRUIK. Als het Kruid van deeze Plant gekaauwd word is het zeer scherp, en bijtend op de tong en 't verhemelte. Ja deeze scherpigheid blijft zelfs lang aanhouden, offchoon de mond dikwerf met versch water uitgespoeld word. Deeze scherpigheid deelt zig ook aan 't gestookte water mede, 't geen bij uitstek scherp is. Dezelve hoedanigheid heeft ook het extract. Stok heeft proefneemingen zo wel met het gestookte water als met het extract bij de Blindheid (*amaurosis*) en andere verouderde ziekten der ooggen, vlakken derzelve en bij boosaartige Ulceraties mede gemaakt, die zeer wel gelukt zijn, dit verzekeren ook nog meer, anderen betwisten dit weder, zo dat nadere proefneemingen eerst het voor en tegen beslissen zullen. Ondertuschen laat haare heevig prikkelende en scherpe hoedanigheid wel veel voordeel voor de Geneeskunde verwagten, te meer, daar het bij Oogziekten als een goed teeken aangezien word, zo haare werking eene snijdende en zelfs verduisterende pijnelijkheid verwekt. Ook roemt men haar vermogen by oude Venerique toevallen, (zekerlyk *Kwikzilverziekte*) oude Ulceraties, Lammigheid, Melancholie, belette Waterloosing, Maandsonden, Ambeijen enz. Het gedistilleerde water is sterker dan het extract, en de lijders verdraagen dit beter, als men hun in verscheiden giften 6 à 7 grein geeft en allengskens daar mede opklint.

o

BOSCH

BOSCHMINNENDE

ANEMONE.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNEUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 194.

ANEMONE met spitse Zaaën, ingesneeden
bladen en eenbloemige Stengeltjes.

- a. De zesbladige Bloem van boven.
b. b. Dezelve van onderen.
c. Veelvallige Meeldraadjes.
d. Een afgezonderd Meeldraadje met het
dubbeld Meelknopje.
e. Veelvuldige Frugibeginsels met spitse
Stijlen, en nauwelijks zichtbare Stem-
pelt.
f. Een afgezonderde Stamper.

BLOEITIJD. Groeit overvloedig in
Wouden en Kreupelboschen ses of acht
duim hoog. In Gelderland, in de Haar-
lemmer Hout, 't Vlaagische Bosch enz.
Bloeit in begin van 't Voorjaar.

ANEMONE

NEMOROSA.

CLASSIS XIIIa.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
Imo pag. 871.

ANEMONE Seminibus acutis, foliolis
incisis caule unifloro.

- a. Corolla hexapetala ex superiori.
b, b. Ex inferiori partæ.
c. Stamina numerosa.
d. Stamina separatum cum anthera
didjma.
e. Germina numerosa, cum Stijlis
acuminatis & Stigmatibus quas vix
discernenda.
f. Pistillum separatum.

TEMP. FLOR. Abunde crescit in
Sijlvis & Sepibus altitudine sex vel
octo pollicum. In Gelria, Baco Har-
lemenli & Hagana &c. Primo statim
vere floret.

GEBRUIK. *Bosch Haanevoet, Melkenwortel, Windbloem.* Ook deeze
soort van *Anemone* is brandend en bijtend op de tong. Zelfs wanneer
de bladen en bloemen gestampt op de Huid gelegd worden, trek-
ken zij Zweeren en Blaaren gelijk de Spaansche Vliegen, en zo
zij niet bij tijds weg genomen worden, volgen 'er zwaar te genee-
zene Ulceraties. — Haare grootste kracht zit in de Wortel.
Dit is het niet alleen dat veel bedenking bij het inwendig gebruik
baart, maar de doodelijkheid, bloed wateren, persloop, die het
bij de beesten veroorzaakt als zij het uit honger eten, gebied alle
omzichtigheid. Zelfs heeft men doodelijke gevolgen bij menschen
waargenomen. Men gebruikt het uitwendig versch gekneusd, als
prikkelend middel tegens de hoofdpijn, en sommigen roemen het
bij het zeere hoofd. Het extract zegt men dat de Maandstonden
bevordere. Bij de derdendaagsche Voorjaars Koorts legt men het
in het begin der Koorts voort op de Armen, en zo 't eenigzints
getrokken heeft, word het weder afgenomen, en dit meent men
dat in die ziekte zeer voordeelig is. — In hoe verre dit waar-
heid zij is nog niet vaststellen, vermits met deeze Plant weinig
of geheel geen aanmerkingswaardige proefneemingen gemaakt zijn.

Anemone nemorosa. L.

